

Nela Damjanovski

**SERBLIŠ
MEĐU SRPSKOM DIJASPOROM
U KANADI**

Serb(ian + Eng)lish → serbliš

Nela Damjanovski

SERBLIŠ MEĐU SRPSKOM DIJASPOROM U KANADI

Monografija
Serbliš među srpskom dijasporom u Kanadi
objavljena i dostupna u Digitalnoj biblioteci
Filozofskog fakulteta.

Saglasnost za objavljivanje monografije dalo je
Nastavno-naučno veće Filozofskog fakulteta,
na sednici održanoj 8. septembra 2023. godine.

NAPOMENA O AUTORSKOM PRAVU:

Nijedan deo ove publikacije
ne može se preštamovati, reprodukovati ili upotrebiti
u bilo kom obliku bez pisanog odobrenja autora i izdavača,
kao nosilaca autorskog prava.

COPYRIGHT NOTICE:

No part of this publication
may be reprinted, reproduced or utilized
in any form without permission in writing from the author and the
publisher, as the holders of the copyright.

Tipografske konvencije

polucрно

uvodjenje stručnog termina

kurzivno

primeri iz korpusa,
isticanje delova teksta

KURZIVNIM MALIM VERZALOM

delovi primera unutar teksta bitni za posmatranu pojavu

(u oblim zagradama)

fonološka ili leksička jedinica koja nije jasno čujna

[u uglastim zagradama]

autorkine intervencije i komentari

/u kosim zagradama/

izgovor fonološke ili leksičke jedinice

„u dvostrukim navodnicima”

citati

Simboli

- prekid reči ili misli
- ... pauza za smišljanje prave reči
- = ima isto značenje kao
- + kombinacija elemenata sintagme ili rečenice
- ↗ uzlazna intonacija
- ↘ silazna intonacija
- | podela rečenice na segmente
- Ø bez realizovanog oblika

Sadržaj

PREDGOVOR.....	11
1. UVODNA RAZMATRANJA: OSNOVNI POJMOVI I TERMINI	13
2. TEORIJSKE POSTAVKE ISTRAŽIVANJA.....	18
2.1. Međujezički kontakti.....	18
2.1.1. Uzroci međujezičkih kontakata	19
2.1.2. Tipovi međujezičkih kontakata.....	19
2.1.3. Napuštanje jezika.....	22
2.1.3.1. Uzroci napuštanja jezika	23
2.1.3.2. Proces napuštanja jezika	26
2.1.4. Odumiranje jezika	27
2.1.4.1. Načini odumiranja jezika	27
2.1.5. Očuvanje jezika	29
2.2. Dvojezičnost.....	30
2.2.1. Definicija dvojezičnosti	30
2.2.2. Tipovi dvojezičnosti	31
2.2.3. Stavovi o dvojezičnosti.....	34
2.2.4. Upotreba jezika kod bilingvala.....	36
2.2.5. Jezička interferencija	38
2.2.6. Ispitanici i dvojezičnost	39
2.3. Zamena kodova	39
2.3.1. Definicija koda.....	40
2.3.2. Shvatanje koda.....	42
2.3.3. Stavovi prema zameni kodova.....	43
2.3.4. Motivacija za zamenu kodova	44
2.3.5. Zamena kodova i drugi mehanizmi promena u jeziku	46
2.3.5.1. Zamena kodova i mešanje kodova	46
2.3.5.2. Zamena kodova i pozajmljivanje	48
2.3.5.3. Zamena kodova i interferencija.....	49
2.3.6. Kriterijumi za razgraničenje zamene kodova i pozajmljivanja...	50

2.3.7. pristupi analizi zamene kodova	52
3. METODOLOŠKE POSTAVKE ISTRAŽIVANJA	57
3.1. Pronalaženje ispitanika.....	57
3.2. Intervju i upitnik.....	58
3.3. Sastav ispitanika.....	61
3.4. Etički aspekti istraživanja	63
3.5. Modalitet jezika.....	64
3.6. Prikupljanje podataka.....	65
3.7. Obrada podataka	66
4. ANALIZA DOBIJENIH PODATAKA.....	68
4.1. Morfosintaksa.....	69
4.1.1. Upotreba imenskih reči.....	69
4.1.1.1. Upotreba padeža.....	70
4.1.1.1.1. Nominativ	70
4.1.1.1.2. Genitiv.....	71
4.1.1.1.3. Dativ.....	73
4.1.1.1.4. Akuzativ	74
4.1.1.1.5. Vokativ	76
4.1.1.1.6. Instrumental	77
4.1.1.1.7. Lokativ	78
4.1.1.1.8. Posebni slučajevi.....	80
4.1.1.2. Upotreba zamenica.....	81
4.1.1.2.1. Subjektske zamenice	82
4.1.1.2.2. Objektske zamenice	83
4.1.1.2.3. Pridevske zamenice.....	84
4.1.1.3. Kratak zaključak.....	84
4.1.2. Upotreba glagola	87
4.1.2.1. Glagolsko vreme – prezent.....	87
4.1.2.2. Ostala glagolska vremena	89
4.1.2.3. Glagolski vid	91
4.1.2.4. Radni glagolski pridev u perfektu	95
4.1.2.5. Glagol <i>jesam</i>	95
4.1.2.5.1. U funkciji pomoćnog glagola.....	95
4.1.2.5.2. U funkciji kopule	97
4.1.2.6. Glagol <i>biti</i>	98
4.1.2.7. Kratak zaključak.....	101
4.1.3. Red reči.....	104

4.1.3.1. Raspored punoznačnih i pomoćnih rečeničnih članova	105
4.1.3.1.1. Proste izrične rečenice sa eksplicitnim gramatičkim subjektom.....	106
4.1.3.1.2. Proste izrične rečenice sa neiskazanim subjektom.....	107
4.1.3.1.3. Proste izrične rečenice sa logičkim subjektom.....	108
4.1.3.1.4. Odrične rečenice	110
4.1.3.1.5. Upitne rečenice	111
4.1.3.1.6. Složene rečenice.....	111
4.1.3.1.7. Dodatne napomene.....	114
4.1.3.2. Raspored enklitika.....	115
4.1.3.3. Kratak zaključak.....	126
4.1.4. Kongruencija	127
4.1.4.1. Imenske reči	128
4.1.4.2. Predikat	130
4.1.4.3. Kratak zaključak.....	132
4.1.5. Veznik <i>da</i>	132
4.1.5.1. Kratak zaključak.....	134
4.2. Leksika	134
4.2.1. Skriveni anglicizmi.....	135
4.2.1.1. U domenu obrazovanja	136
4.2.1.2. U domenu jezika	138
4.2.1.3. U domenu aktivnosti u slobodno vreme.....	138
4.2.1.4. Ostalo	139
4.2.1.5. Kratak zaključak.....	149
4.2.2. Sirovi anglicizmi	150
4.2.2.1. U domenu obrazovanja	150
4.2.2.2. U domenu posla.....	152
4.2.2.3. U domenu aktivnosti u slobodno vreme.....	153
4.2.2.4. U domenu tehnologije	154
4.2.2.5. U domenu rodbinskih i međuljudskih odnosa.....	154
4.2.2.6. U domenu saobraćaja	154
4.2.2.7. U domenu stanovanja.....	155
4.2.2.8. U domenu raspoloženja.....	155
4.2.2.9. U domenu životinja	156
4.2.2.10. U domenu kupovine	156

4.2.2.11. U domenu sposobnosti, veštine, znanja	156
4.2.2.12. Ostalo	156
4.2.2.13. Kratak zaključak.....	158
4.2.3. Očigledni anglicizmi	159
4.2.3.1. <i>Okej, super i kul</i>	159
4.2.3.2. U domenu tehnologije.....	160
4.2.3.3. U domenu stanovanja.....	161
4.2.3.4. U domenu sporta	161
4.2.3.5. Ostalo	161
4.2.3.6. Kratak zaključak.....	162
4.2.4. Upotreba stilskih obeležja	163
4.2.4.1. Kratak zaključak.....	164
4.2.5. Upotreba vlastitih imena.....	164
4.2.5.1. Lična imena.....	165
4.2.5.2. Geografska imena.....	166
4.2.5.3. Institucionalna imena	172
4.2.5.4. Ostala imena.....	175
4.2.5.5. Kratak zaključak.....	176
4.3. Fonologija	177
4.3.1. Upotreba samoglasnika	177
4.3.2. Upotreba suglasnika	179
4.3.3. Upotreba prozodije	182
4.3.3.1. Upotreba akcenta.....	182
4.3.3.2. Upotreba intonacije	183
4.3.4. Kratak zaključak.....	184
4.4. Grafologija	186
4.4.1. Pisanje velikog i malog slova	186
4.4.2. Pisanje datuma.....	188
4.4.3. Odvojeno i spojeno pisanje reči	190
4.4.4. Pisanje suglasnika <i>j</i>	191
4.4.5. Jednačenje po zvučnosti	191
4.4.6. Pisanje nepostojanog <i>a</i>	192
4.4.7. Pisanje vlastitih imena.....	192
4.4.8. Dijakritički znakovi	193
4.4.9. Kratak zaključak.....	193
5. ZAVRŠNA RAZMATRANJA.....	196
LITERATURA.....	203

Dodaci

Dodatak 1: Objašnjenje o istraživanju	215
Dodatak 2: Saglasnost ispitanika	217
Dodatak 3: Pitanja za intervju.....	218
Dodatak 4: Upitnik.....	220

Tabele

Tabela 1: Upotreba padeža.....	232
Tabela 2: Upotreba zamenica.....	236
Tabela 3: Upotreba glagola	240
Tabela 4: Red reči u rečenici.....	246
Tabela 5: Položaj enklitika.....	257
Tabela 6: Kongruencija.....	261
Tabela 7: Skriveni anglicizmi	262
Tabela 8: Sirovi anglicizmi	268
Tabela 9: Očigledni anglicizmi	272
Tabela 10: Kolokacije – odgovori ispitanika na pitanja u 4. zadatku upitnika	277
Tabela 11: Pravopis – odgovori ispitanika u 2. zadatku upitnika	279
Tabela 12: Odgovori ispitanika na 7. zadatak u upitniku.....	282

Predgovor

Tokom celokupne istorije čovečanstva pojedinci i zajednice dolazili su u kontakt sa pojedincima i zajednicama koji pripadaju drugoj etničkoj grupi i govore drugačiji jezik, varijetet jezika ili dijalekat. U poslednjih nekoliko decenija, posredstvom interneta, međujezički kontakti su se mnogostruko pojačali, pogotovu kad se radi o kontaktima između engleskog kao globalnog zajedničkog jezika i drugih jezika u svetu.

Kontakt između srpskog i engleskog jezika u iseljeničkom okruženju u zemljama engleskog govornog područja odvija se više od jednog veka posredstvom višestrukih talasa iseljavanja u ove zamlje. Poslednji veliki talas iseljavanja odigrao se devedesetih godina XX veka, kada se velik broj uglavnom visokoobrazovanih ljudi iselio u zemlje u kojima je dominantni jezik engleski. Kao pripadnica te grupe iseljenika dospela sam u Vankuver 1995. godine i skoro 30 godina imam priliku da posmatram kako se odvijaju međujezički kontakti u multietničkoj i multikulturalnoj Kanadi. S jedne strane, kao profesor engleskog kao drugog jezika imam učenike i studente iz svih krajeva sveta i priliku da posmatram uticaj njihovog maternjeg jezika na engleski koji uče: unošenje leksičkih i gramatičkih struktura iz maternjeg jezika u engleski, kalkiranje (prevođenje) fraza i rečenica iz maternjeg jezika i primenu stila pisanja iz maternjeg jezika u pisanju na engleskom. S druge strane, kao pripadnik iseljeničke zajednice ljudi sa područja čitave bivše Jugoslavije, imam priliku da posmatram jezik (srpski, hrvatski, bošnjački/bosanski ili srpskohrvatski) koji se formira i upotrebljava pod uticajem engleskog kao dominantnog jezika. Iz ovih iskustava proističe moje zanimanje za ovu temu, iz kojeg se iskristalisala ideja da istražim i opišem jezik jednog malo istraženog segmenta populacije srpskih iseljenika u Kanadi – jezik dece iseljenika koja su se sa roditeljima doselila u Vankuver u ranom uzrastu i dece koja su rođena u Vankuveru.

Ova knjiga predstavlja u izvesnoj meri prerađen tekst moje doktorske disertacije odbranjene 13. 9. 2016. godine na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Novom Sadu.

Najiskreniju zahvalnost želim da izrazim svom mentoru, prof. dr Tvrtku Prčiću, na neumornoj podršci i podsticanju i na nesebičnom radu na upotpunjavanju moje biblioteke njegovih knjiga i članaka. Takođe mu zahvaljujem na pomoći prilikom formulacije teme i na podršci i dragocnim savetima tokom rada na disertaciji i na ovoj knjizi. Zahvalnost pripada i prijateljima i poznanicima u Vankuveru koji su mi pružali podršku i pomagali mi prilikom pronalaženja ispitanika, kao i samim ispitanicima, koji su sa velikim strpljenjem razgovarali sa mnom, popunjavali dugačak i prilično komplikovan upitnik i davali pismene odgovore na postavljena pitanja. Posebno iskazujem zahvalnost kolegini i prijateljici Jennifer Walsh Marr, koja me je uputila na pojam generacije 1,5 i druge generacije, iz čega je i ponikla ideja za cilnu grupu ispitanika u ovom istraživanju. Izuzetnu zahvalnost zaslužuju sve kolege i prijatelji u Novom Sadu koji su mi nesebično pomogli u nabavljanju literature: prof. dr Predrag Novakov, prof. dr Maja Marković i prof. dr Snežana Gudurić sa Filozofskog fakulteta u Novom Sadu, Ivanka Klajn iz Biblioteke Matice srpske i Branka Srdić Živanović, profesor srpskog jezika. Svesrdno se zahvaljujem Katji Juršić Huzjan sa Filozofskog fakulteta u Novom Sadu, sada u penziji, koja je provela mnoge sate strpljivo lektorišući disertaciju i prof. dr Milanu Ajdžanoviću, koji je lektorisao tekst za ovu knjigu i dao dragocene primedbe i savete.

Veoma sam zahvalna recenzentima, prof. dr Tvrtku Prčiću, prof. dr Biljani Mišić Ilić i prof. dr Milanu Ajdžanoviću, na strpljenju i veoma korisnim primedbama i uputstvima.

Na kraju, što ne znači da je njihova podrška najmanje značajna, neizmernu zahvalnost upućujem svojoj užoj i široj porodici u Vankuveru i Novom Sadu za njeno beskrajno razumevanje, strpljenje i podršku.

Neophodno je napomenuti da sam sama odgovorna za sve greške, propuste i nejasnoće u ovoj knjizi.

U Vankuveru, marta 2025.

Nela Damjanovski

1. Uvodna razmatranja: osnovni pojmovi i termini

Kanada postaje sve raznolikije i kompleksnije društvo, sastavljeno od mnoštva jezički i etnički raznorodnih grupa. Prema popisu stanovništva iz 2011. godine (Statistics Canada, 2011), stanovništvo Kanade u kući ili kao maternji jezik govori više od 200 jezika, a ukupno 19,8% populacije kod kuće govori jezik koji nije ni engleski ni francuski. U Britanskoj Kolumbiji čak 26% stanovništva kao maternji jezik¹ navodi neki koji nije ni engleski ni francuski, a u Vankuveru se taj procenat penje na 40,3%. Prema popisu stanovništva iz 2021. godine (Statistics Canada, 2023), 4,6 miliona (12,7%) Kanađana u kući govori jezik koji nije engleski ili francuski. U ovakvoj situaciji, međujezički kontakti su sveprisutni i odvijaju se svakodnevno. Engleski preuzima elemente (prvenstveno leksiku) iz drugih jezika, ali budući da je to jezik dominantne grupe, imigrantske zajednice u još većoj meri preuzimaju karakteristike engleskog jezika, i to prvenstveno na leksičkom, ali i na svim ostalim jezičkim nivoima.

Brojne studije se bave uticajem engleskog jezika na srpski jezik u matici (Filipović, 1990; Mišić Ilić, 2011; Mišić Ilić i Lopičić, 2011; Prčić, 2011, 2013, 2014; Prčić i dr., 2021; Vasić i dr., 2001, između ostalih), dok je uticaj engleskog jezika na jezik srpskih iseljenika na engleskom govornom području relativno malo proučavan. Među prvim lingvistima koji su se bavili međujezičkim kontaktima između srpskohrvatskog u dijaspori i engleskog jeste Milan Surdučki (1978), koji Pre toga je Milan Surdučki (1978) daodaje lingvistički opis međujezičkog kontakta engleskog i srpskohrvatskog jezika u govoru Srba i Hrvata doseljenih u Kanadu, usredsređujući se na rečnik i morfološku analizu tog govora. Doktorska disertacija i radovi Jelene Savić (1994, 1995, 1996) istražuju hibridni jezik srpskih iseljenika u Americi, doktorska disertacija (2005) i niz članaka Jovane Dimitrijević (2004) i Jovane Dimitrijević Savić (2008a, 2008b, 2009, 2010) bave se je-

¹ Pod maternjim jezikom Statistics Canada podrazumeva prvi jezik koji je naučen kod kuće u detinjstvu i koji osoba još uvek razume u vreme sprovođenja popisa u maju 2011. godine.

zikom pripadnika srpske dijaspore u Australiji, dok Ksenija Minčić Obradović (2014, 2017) prikazuje kontaktnojezičku situaciju u srpskoj zajednici na Novom Zelandu. Mnogo je manje istražena lingvistička i sociolingvistička situacija među predstavnicima srpske dijaspore u Kanadi (Dimitrijević Savić 2012; Mihajlović 2007; Trenčić 2012).

Sociolingvistička istraživanja pokazuju da je jedna od posledica migracije stvaranje novog sistematskog načina govora (Auer 2005). Bilingvali u dijaspori žive između dva sveta i dva jezika te takvo stanje neminovno izražavaju i kroz govor, dvojezičnim govornim stilom. Kao posledica kontakta sa izvornim govornicima jezika sredine, a usled mnogih jezičkih i vanjezičkih činilaca, dolazi do raslojavanja jezika i stvaranja novog varijeteta koji se razlikuje od standardnih i nestandardnih oblika tog jezika u zemlji porekla. Funkcionalnim, socijalnim, individualnim i teritorijalnim raslojavanjem jezika nastaju razni funkcionalni stilovi, sociolekti, idiolekti, dijalekti i varijante (Radovanović, 1986: 166–185). Mišić Ilić (2015) smatra da jezik u dijaspori nastaje kao posledica ne samo teritorijalnog nego i socijalnog i funkcionalnog raslojavanja, te da se treba smatrati varijetetom, a ne dijalektom ili govorom.

Podaci izneti u ovoj knjizi pokušaj su da se doprinese stvaranju celokupnije slike kontaktnojezičke situacije govornika srpskog jezika na engleskom govornom području s osloncem na rezultate dobijene empirijskim istraživanjem sprovedenim u okviru rada na našoj doktorskoj disertaciji. Predmet ovog istraživanja i glavni fokus jesu svojstva hibridnog srpsko-engleskog ili englesko-srpskog jezika (serbliša/sergliša) koji se upotrebljava među pripadnicima srpske dijaspore u Kanadi, posebno u Vankuveru. Konkretno, istraživanje se usredsređuje na svojstva jezika koji upotrebljavaju deca doseljenika koji su došli u Kanadu u poslednjem velikom talasu iseljavanja devedesetih godina XX veka. Na osnovu podataka dobijenih ovim istraživanjem, izvedene su generalizacije u pogledu jezičkih svojstava ovog hibridnog jezika. Istraživanje obuhvata aktivnu i pasivnu upotrebu govornog i pisanog jezika na morfosintaksičkom, leksičkom (uključujući semantiku i pragmatiku), fonološkom i grafološkom nivou.

Na osnovu prikupljenih podataka data je uporedna analiza razumevanja i upotrebe srpskog i engleskog jezika od strane ispitanika iz obeju grupa, sa ciljem da se dâ slika jezičkokontaktne situacije između srpskog i engleskog jezika u ispitivanoj zajednici. Sem toga, istraživanje pokušava da utvrdi faktore koji utiču na pojedine uočene karakteristike serbliša; sličnosti i razlike među dvema grupama ispitanika u razumevanju i upotrebi govora

nog i pisanog jezika; u kojoj meri su razlike izražene i na koji način engleski jezik utiče na govor jedne i druge grupe; da li i u kojoj meri u govoru ovih ispitanika dolazi do slabljenja jezika i poklapanja jezičkog sistema sa engleskim te da li je i u kojoj meri došlo do napuštanja jezika.

Kako navodi Radovanović (1986), nijedan jezik nije homogen. Delovanjem raznih nejezičkih (društvenih i kulturnih) činilaca, jezik se raslojava putem procesa funkcionalnog, socijalnog, individualnog i teritorijalnog raslojavanja. Ni jezik srpskih iseljenika nije izuzetak budući da je i on manifestacija teritorijalnog, socijalnog i funkcionalnog raslojavanja srpskog jezika.

U pogledu naziva ovog jezika, autorka je prihvatila stav Biljane Mišić Ilić (2011), koja kontrastira dva varijeteta srpskog jezika nastala usled međujezičkog kontakta: anglosrpskog i sergliša. Ovi varijeteti se razlikuju prema sociolingvističkim i lingvističkim kriterijumima. **Anglosrpski** je naziv koji su uveli Vasić i dr. (2001), a posebno definisao i opisao Prčić (2011). Termin **sergliš (serbliš)** pak slivenica je koja se prevashodno koristi među iseljenicima, i koja je pripovetkom *Govorite li serglish?* Nebojše Milosavljevića (2012) ušla i u književnost. Na osnovu jednog od sociolingvističkih parametara – sredine u kojoj se upotrebljava, Mišić Ilić (2011) predlaže da se sergliš upotrebljava da označi varijetet koji se upotrebljava među pripadnicima srpske dijasporu na engleskom govornom području (Velika Britanija, SAD, Kanada, Australija, i Novi Zeland²), a anglosrpski da označi varijetet koji upotrebljavaju govornici koji žive na srpskim govornim područjima. Ostali sociolingvistički kriterijumi kojima se rukovodi Mišić Ilić (2011) jesu status engleskog i srpskog jezika tamo gde se govori određeni varijetet (zvanični ili strani jezik, odnosno jezik porekla), ko su govornici koji upotrebljavaju određeni varijetet (stanovnici zemalja srpskog govornog područja ili iseljenici u zemlje engleskog govornog područja), motivacija za korišćenje engleskog jezika ili anglicizama, motivacija za upotrebu srpskog, stepen dvojezičnosti govornika koji govornika prema srpskom jeziku, razlozi za nastajanje određenog varijeteta i koliko je određeni varijetet razumljiv prosečnim izvornim govornicima srpskog jezika.

Lingvistički parametri koje navodi Mišić Ilić (2011) jesu sledeći: medijum (usmena ili pisana komunikacija), ortografija i pisanje (ćirilica ili

² Mišić Ilić navodi Veliku Britaniju, SAD, Kanadu, Australiju i Novi Zeland, gde je srpska dijaspora svakako najbrojnija. Međutim, ni broj srpskih iseljenika u Južnoj Africi nije zanemarljiv: prema Vikipediji („Serbian diaspora“ 2024), ima ih preko 20 000, mada se nezvanično računa da ih ima i više desetina hiljada. Kako pokazuju naša saznanja, hibridni jezik srpskih iseljenika u ovoj zajednici po svojoj prilici nije proučavan.

latinica, sa dijakritičkim znakovima ili bez njih), fonologija i izgovor, morfologija, sintaksa fraze, sintaksa rečenice, leksika i semantika i pragmatika. Sledeći ove kriterijume i terminologiju, varijetet koji se ispituje u ovom radu odredili smo kao *serbliš*, hibridni jezik koji upotrebljavaju pripadnici srpske dijaspore.

Potrebno je napomenuti da i unutar jednog varijeteta mogu postojati različiti stilovi zamene kodova, odnosno mešanja elemenata dvaju jezika, zavisno od generacije koja ih je razvila. Stoga se ovo istraživanje usredsređuje na odlike varijeteta koji upotrebljava takozvana druga generacija iseljenika. Unutar ove generacije, opet, postoji potpodela, uglavnom u oblasti nastave jezika na akademskom nivou, i to na generaciju 1,5 i na drugu generaciju, odnosno na one koji su se doselili u predškolskom i ranom osnovnoškolskom uzrastu (do dvanaeste godine života) i one koji su rođeni u Kanadi. Ovde su istražene karakteristike *serbliša* koji upotrebljavaju pripadnici ovih dveju (pod)generacija i sličnosti i razlike koje postoje među njima u pogledu srpskog jezika kojim govore.

Ova knjiga je podeljena na pet poglavlja. U Poglavlju 1 predstavljeni su tema i ciljevi istraživanja i utvrđuju se osnovni pojmovi i termini. Poglavlje 2 iznosi teorijske postavke istraživanja uz pregled preovlađujućih stavova u literaturi u oblasti međujezičkih kontakata sa predstavljanjem pojmova i termina koji spadaju u domen proučavanja jezika u kontaktu, razmatranje osnovnih postavki i problema dvojezičnosti kao veoma intenzivno proučavanog aspekta međujezičkih kontakata sa pregledom definicija i tipova dvojezičnosti, stavova prema dvojezičnosti i upotrebe jezika kod bilingvala. Nakon toga daje se prikaz još jednog široko proučavanog i veoma kontroverznog pojma **zamene kodova** (eng. *code switching*), uključujući njegovu definiciju i to kako ga razni autori shvataju, zatim stavova prema zameni kodova, motivacije za zamenu kodova, odnosa zamene kodova prema drugim mehanizmima promena u jeziku i pristupa analizi zamene kodova. Metodi istraživanja, uključujući profil ispitanika, etičke aspekte istraživanja, jezik na kojem je istraživanje vođeno, korpus dobijen na osnovu intervjua i upitnika i pitanja na koja će, na osnovu dobijenih podataka, autorka pokušati da dâ odgovore – predstavljeni su u Poglavlju 3. Analiza građe iz korpusa sa diskusijom dobijenih rezultata predstavljena je u Poglavlju 4. Najpre se prikazuju morfosintaksička svojstva ispitivanog varijeteta jezika, zatim karakteristike *serbliša* na leksičkom nivou, što uključuje semantičke, pragmatičke i stilske aspekte, za čim slede svojstva *serbliša* na fonološkom i grafološkom nivou. U Poglavlju 5 daju se zaključna razmatranja sa re-

kapitulacijom rezultata sprovedenog istraživanja i perspektivama za dalja istraživanja. Nakon literature, slede dodaci, koji daju mnogo detaljnije podatke o delovima i aspektima istraživanja. Dodatak 1 je objašnjenje istraživanja koje je dato ispitanicima kako bi se upoznali sa ciljevima i procesom istraživanja, a Dodatak 2 je obrazac čijim popunjavanjem ispitanici daju saglasnost za učešće u istraživanju. U dodatku 3 data su okvirna pitanja za vođenje intervjua, dok se upitnik, koji predstavlja instrument istraživanja, nalazi u dodatku 4.

2. Teorijske postavke istraživanja

U ovom poglavlju razmatraju se teorijski pristupi međujezičkom kontaktu i predstavljaju se osnovni pojmovi ove lingvističke discipline kroz prikaz stavova autora koji se bave međujezičkim kontaktom.

2.1. Međujezički kontakti

Tematika jezika u kontaktu veoma je široka i obuhvata teme kao što su dvojezičnost/višejezičnost, mehanizmi i rezultati promena u jeziku kao posledice kontakata, jezička politika i jezičko planiranje.

Svojim podsticajnim delom *Languages in Contact: Findings and Problems*, u kojem razmatra pitanja međujezičkih kontakata, Uriel Weinreich (1964) pomera težište proučavanja jezika sa pojedinačnog na sistematsko poređenje jezičkokontaktne situacije i traženje zajedničkih svojstava među jezičkim sistemima. Proučavanje međujezičkih kontakata obuhvata i ograničenja međusobnog uticaja jezika i sled kojim jedan jezik utiče na jezičke jedinice i strukture drugog jezika u kontaktnoj situaciji. Istražuje se i zašto su neke promene zajedničke mnogim jezicima, dok su druge retke ili ih uopšte nema, kao i to koje su pretpostavke o govornicima neophodne da se objasni posmatrana pojava.

Tokom sledećih decenija, Weinreichov pionirski rad slede brojni autori, između ostalih Appel i Muysken (1987), Auer (1984), Clyne (2003), Matras (2009/2020), Myers Scotton (1992a, 1992b, 1993a, 1998), Muysken (2000), Thomason (2001) i Thomason i Kaufman (1988). Rudolf Filipović (1986) jedan je od prvih lingvista u Jugoslaviji koji se bavio teorijskim postavkama međujezičkog kontakta.

Thomason (2001: 1) daje pojednostavljenu definiciju međujezičkog kontakta: upotreba dvaju ili više jezika istovremeno i na istom mestu.³ Preciznije, to su kontaktne situacije u kojima barem pojedine osobe upotre-

³ „the use of more than one language in the same place at the same time“

bljavaju više od jednog jezika, za šta nije potrebna tečna dvojezičnost ili višejezičnost, ali je neophodno da postoji komunikacija između govornika različitih jezika.

2.1.1. Uzroci međujezičkih kontakata

Do međujezičkog kontakta dolazi na više načina: naseljavanjem dveju grupa na nenastanjenu teritoriju, što je u savremenom svetu retko, ali se dešavalo u nekad zabačenim krajevima sveta; doseljavanjem jedne grupe na teritoriju druge; uzastopnim naseljavanjem, kao što je naseljavanje na Britanska ostrva kroz istoriju. Ovom načinu nastanka međujezičkog kontakta blisko je useljavanje manjih ili većih grupa, na primer u Severnu Ameriku i zapadnu i severnu Evropu u poslednjih nekoliko decenija. Dovođenje radne snage, kao što su radnici dovođeni u Južnu Afriku iz Jugu Azije za rad na plantažama ili dovođenje robova iz Afrike u Ameriku takođe ima kao rezultat stvaranje složenih kontaktnojezičkih situacija. Do međujezičkog kontakta može doći i samo putem obrazovanja. Latinski je, na primer, bio neophodan element obrazovanja i jezik diplomatije u srednjovekovnoj i renesansnoj Evropi; savremeni primer je engleski kao globalni zajednički jezik (*lingua franca*).

Deo definicije koji se odnosi na upotrebu dvaju ili više jezika na istom mestu zapravo nije neophodan uslov da dođe do međujezičkog kontakta. Thomason (2001) daje primer iz prošlosti: svete knjige, na primer hrišćanske, putem kojih su se latinski i u izvesnoj meri grčki proširili u mnoge zemlje. U današnje vreme taj kontakt se ogleda u sveprisutnosti engleskog jezika u svetu (up. globalna angloCOOLtura, Prčić 2011: 144). Do kontakta govornika bilo kog jezika u svetu sa engleskim dolazi preko medija, filмова, interneta, muzike i raznih oblika pisanih tekstova. Ipak, međujezički kontakti se najčešće odvijaju putem interakcije licem u lice između grupa govornika u određenom geografskom okruženju, od kojih barem neki govore više od jednog jezika.

2.1.2. Tipovi međujezičkih kontakata

Thomason (2001: 60) daje pregled tipova međujezičkih kontakata uz ogradu da je to samo okvirno predstavljanje, jer postoji mnogo varijacija u pogledu opsega i detalja. Navedeni tipovi su: promene u jeziku izazvane kontaktom sa predstavljanjem društvenih faktora i tipologijom uticaja na strukturu jezika primaoca i mehanizama promena izazvanih kontaktom; ekstremne mešavine jezika (pidžini, kreolski jezici i dvojezični mešani jezici);

i načini odumiranja jezika (slabljenje jezičke građe, zamenjivanje gramatike i nepostojanje gubitka strukture i nizak stepen pozajmljivanja).

Jedan od društvenih predskazivača vrste i stepena promena izazvanih kontaktom jeste intenzitet kontakta: intenzivniji kontakt povlači za sobom više mogućih vrsta interferencije. Jedna grupa vrši kulturni pritisak na drugu, a ovde ulogu igra dužina kontakta (duži kontakt daje više vremena da se razvije dvojezičnost, a time i jača interferencija). Ovo je povezano sa faktorom društveno-ekonomske dominacije, pri čemu podređenija grupa usvaja jezičke osobine dominantnije grupe.

Nedovoljno dobro naučen jezik, kao drugi društveni faktor, obično dovodi do pozajmljivanja iz drugog jezika. Govornici pribegavaju, svesno ili podsvesno, upotrebi karakteristika drugog jezika koje izvorni govornici prvog jezika ne upotrebljavaju. Govornik unosi elemente iz drugog jezika, koje zatim drugi govornici mogu ili ne moraju da prihvate. Ukoliko se neki element prihvati i počne da se ponavlja u govoru drugih članova zajednice, postaje pozajmljenica.

Stavovi govornika, lični ili stereotipni, prema svakom od jezika u kontaktu takođe utiču na intenzitet preuzimanja karakteristika iz drugog jezika. Ovde spadaju stavovi o prestižu jednog i drugog jezika, stavovi prema kulturi svake od jezičkih zajednica, stavovi prema bilingvizmu i stepen tolerancije prema mešanju jezika.

Lingvistički činioci su univerzalna obeležnost, stepen do kojeg su karakteristike jezika integrisane u jezički sistem i tipološka srodnost dvaju jezika. Obeleženi (markirani) elementi u jeziku podrazumevaju veću složenost, te je manja verovatnoća da se obeležene karakteristike jezika nauče i jave u jeziku primaocu. Očekivani rezultat promene usled međujezičkog kontakta jeste gubitak formalne opozicije ili gramatičke kategorije u jezicima. Dakle, obeležnost slabi ili se gubi. Thomason (2001: 77) zapaža i to da se obeležene karakteristike ipak prenose putem međujezičkog kontakta i da jezici poprimaju nove kategorije i načine formalnog izražavanja, koji doprinose njihovoj kompleksnosti.

Uticaj stepena integrisanosti ogleda se u tome da se karakteristike jezika koje su duboko usađene teže pozajmljuju. To se posebno odnosi na fleksiju, mada postoje i slučajevi preuzimanja fleksije iz drugog jezika: primera radi, neki dijalekti grčkog u Maloj Aziji dodali su turske sufikse grčkim glagolima.

Što se tiče tipološke udaljenosti, postoji hipoteza da su tipološki srodni jezici podložniji promenama. Thomason (2001: 63–66) navodi opšti stav

da se svojstva jezika daju koja se ne uklapaju u sistem jezika primaoca ne mogu preneti ili se ne mogu modifikovati tako da se uklape u jezik primalac. Međutim, zapaženo je da se neke karakteristike prenose iz jezika u jezik bez obzira na to koliko su jezici tipološki različiti. Thomason tako daje primer grčkog i turskog jezika, koji su u nekim dijalektima međusobno preuzeli pojedine karakteristike.

U mehanizme promena izazvanih kontaktom spadaju zamena kodova, smenjivanje kodova, pasivno znanje, pregovaranje u cilju sporazumevanja, strategije usvajanja drugog jezika, bilingvalno usvajanje prvog jezika (ili prvih jezika) i svesna, promišljena odluka.

Zamena kodova jedan je od najznačajnijih mehanizama i o tome će se detaljnije raspravljati u odeljku 2.3. **Smenjivanje kodova** (eng. *alternation*) Thomason (2001: 136) definiše kao naizmeničnu upotrebu dvaju ili više jezika od strane istog govornika. Za razliku od zamene kodova, smenjivanje kodova se ne odvija u istoj konverzaciji u slučaju jednog istog govornika, već bilingvali upotrebljavaju jedan jezik pod jednim, a drugi pod drugim okolnostima, na primer – jedan kod kuće, a drugi na poslu, što spada u pitanje domena.

Pasivno znanje pak jeste situacija u kojoj govornik usvaja karakteristike jezika koji razume, ali koji nikad nije aktivno govorio.

Kad se radi o pregovaranju, Thomason (2001: 142) naglašava da to nije svesno pregovaranje o upotrebi jezika. Mehanizam pregovaranja je na delu kad govornik promeni svoj jezik tako da bude nalik onome što on smatra da je karakteristika drugog jezika. Do ovoga često dolazi u situacijama u kojima pripadnici dveju grupa u kontaktu ne znaju jezik druge grupe. Primer za to je nastajanje pidžina, pri čemu novi jezik nastaje kad govornici pokušavaju da komuniciraju i nagađaju šta njihovi sagovornici razumeju. Ukoliko ispravno naslute, to jest pogođe, to će verovatno postati deo pidžina u nastanku.

Strategije usvajanja stranog jezika podrazumevaju upotrebu materijala iz maternjeg jezika u ciljnom jeziku da bi se popunile praznine u znanju tog jezika. Najočiglednije je leksičko ubacivanje, ali još je izraženije ubacivanje strukturnih karakteristika, kao što je, na primer, redosled subjekta, glagola i objekta.

Bilingvalno usvajanje prvog jezika nedovoljno je ispitano, ali ima eksperimentalnih dokaza koji ukazuju na to da je ovo značajan mehanizam interferencije. Najočigledniji primeri su preuzimanje modela reda reči i fonoloških karakteristika kao što je intonacija, što je zapaženo u rezultatima i ovog istraživanja.

Promišljena odluka mahom se svodi na usvajanje površinskih karakteristika kao što je pozajmljivanje reči. Ponekad jedna grupa namerno odluči da promeni svoj jezik da bi se on više razlikovao od jezika okolnih zajednica. Thomason (2001: 150) navodi primer jedne zajednice na Papui Novoj Gvineji koja je promenila sve označivače slaganja u rodu (zamenice, glagole, brojeve i deiktičke izraze) tako da označavaju upravo suprotno od onoga što označavaju u okolnim dijalektima.

Ovde treba istaći važnu činjenicu da navedeni faktori ne deluju izolovano, već je najčešće na delu više mehanizama u raznim kombinacijama.

U pogledu ekstremnih mešavina jezika, u nekim situacijama jezičke zajednice u kontaktu ne nauče jezik druge grupe, bilo zato što nemaju dovoljno prilika za to, bilo zato što ne žele, pa u toj situaciji može da se stvori novi kontakti jezik, pidžin, koji se upotrebljava u ograničene svrhe, kao što je poslovna komunikacija, ili kreolski jezik, koji postaje glavni jezik u zajednici. Vokabular tih jezika uglavnom nastaje iz jezika jedne istaknute grupe u datoj kontaktnoj situaciji, kao što je slučaj sa nekim od evropskih jezika koje su pre nekoliko vekova doneli istraživači na obale do tada neistraženih oblasti. Gramatika, nasuprot tome, nastaje kao kombinacija gramatičkih svojstava svih jezika u datoj kontaktnoj situaciji i to, verovatno, onih koji se relativno lako uče.

2.1.3. Napuštanje jezika⁴

Prema Fishmanu (1965: 32), proučavanje **očuvanja i napuštanja jezika** (eng. *language maintenance i language shift*) u uslovima međujezičkog kontakta bavi se odnosom između promene ili postojanosti, s jedne strane, i psiholoških, društvenih i kulturnih procesa, s druge. Fishman napuštanje jezika definiše kao proces u kojem drugi jezik postepeno zamenjuje prvi u svim domenima upotrebe.

Weinreich (1964: 58) definiše napuštanje jezika kao prelazak sa uobičajene upotrebe jednog jezika na uobičajenu upotrebu drugog i konstatuje da bilingvizam prethodi napuštanju jezika.

Neophodno je istaći razliku između napuštanja i **slabljenja** (eng. *attrition*) jezika. Napuštanje je međugeneracijski proces, dok se slabljenje odnosi na pojedinca u jednoj generaciji. Ako pripadnici prve generacije imigranata ne mogu da nađu odgovarajuću reč, to može biti usled nedovoljne

⁴ U traganju za odgovarajućim terminom na srpskom za *language shift* dragocenu pomoć pružili su dr Tvrtko Prčić i dr Biljana Mišić Ilić u privatnoj prepisci sa autorkom. Termin napuštanje jezika odabran je na osnovu predloga dr Prčića 'puštanje jezika' (2.5.2025.) i 'prepuštanje jezika' (4.7.2014) i dr Mišić Ilić 'postepeno napuštanje jezika' (2.5.2025).

izloženosti jeziku, i tada se radi o slabljenju znanja tog aspekta jezika. Ako pripadnik druge generacije ima poteškoća sa pronalaženjem odgovarajuće reči, to je posledica nedovoljno dobro naučenog prvog jezika (L1) i tada je u pitanju napuštanje jezika.

Istraživanja o napuštanju jezika obično se usredsređuju na tri pitanja: zašto do njega dolazi, kako do njega dolazi te šta se dešava sa jezičkom sposobnošću.

2.1.3.1. Uzroci napuštanja jezika

Pitanje zašto dolazi do napuštanja i slabljenja jezika uglavnom je povezano sa sociopsihološkim i sociolingvističkim faktorima. Giles, Bourhis & Taylor (1977) navode tri grupe faktora koji utiču na napuštanje ili očuvanje jezika: status, demografske faktore i institucionalnu podršku. Demografska i institucionalna podrška zajedno čine faktor koji oni nazivaju **etnolingvistička vitalnost** (eng. *ethnolinguistic vitality*).

Faktor statusa autori dele na ekonomski, društveni i socioistorijski. Uticaj ekonomskog statusa ogleda se u tome što u grupama sa relativno niskim ekonomskim statusom postoji jaka težnja ka napuštanju jezika, što je slučaj sa imigrantskim zajednicama u Americi i Kanadi. Članovi tih zajednica koji žele da napreduju u društvu pridaju velik značaj većinskom jeziku, što negativno utiče na njihov maternji jezik. Pored toga, urbanizacija, industrijalizacija i modernizacija bitno doprinose očuvanju ili napuštanju jezika. Njihov pozitivni uticaj na očuvanje jezika vidi se u tome što su dostupniji obrazovanje i komunikacija na maternjem jeziku. Negativne promene, međutim, dešavaju se u zajednicama ili kod pojedinaca koji su siromašni, tradicionalni i staromodni, te ne mogu u potpunosti da prate i koriste tehnološka dostignuća ili da se prilagode zahtevima savremenog sveta.

Društveni status tesno je povezan sa ekonomskim jer društveni status grupe zavisi od njenog ekonomskog statusa. Primer su pripadnici etničkih grupa koji govore jezik kečua u Ekvadoru, Peruu i Boliviji, koji smatraju da su nižeg društvenog statusa, pa prelaze na španski, koji važi za jezik višeg statusa.

Socioistorijski status proističe iz istorije etnolingvističke zajednice. Tokom istorije mnoge zajednice su imale ili još uvek imaju potrebu da brane svoju nezavisnost i etnički identitet, a u toj borbi upravo jezik postaje simbol oko kojeg se okupljaju. Kad se radi o statusu jezika, lakše se čuvaju jezici koji imaju viši status na međunarodnom planu, kao što su engleski, španski, francuski ili ruski. Međutim, važno je napomenuti da status jednog

jezika u zajednici ne mora da bude isti kao njegov status van zajednice, kao što je slučaj sa francuskim, koji ima visok status van Kanade, dok u Kanadi engleski ima veći značaj. Ovde takođe igra ulogu status koji sama govorna zajednica pripisuje svom jeziku, što je povezano sa ekonomskim i društvenim statusom.

Društveni faktori povezani su sa pojmom **domena** (eng. *domain*). Pod domenom se podrazumeva institucionalizovani kontekst, sfera aktivnosti ili niz interakcija za koje postoje implicitna pravila odgovarajućeg ponašanja (Fishman i dr. 1971: 136). Pojam domena najčešće se dovodi u vezu sa pitanjem ko govori koji jezik i s kim (Fishman 1965). Osnovni elementi koji čine domen jesu sagovornici, njihovi međusobni odnosi, vreme, mesto, tema i stil. U literaturi postoji čitav niz različitih domena. Haugen (1956) navodi domene nastale vezama kao što su porodica, susedstvo, crkva, zanimanje, godine starosti, rasa i vera. Cooper i Fishman (1974) smatraju da se domen treba odrediti empirijski za svaku pojedinačnu zajednicu, ali ipak upotrebljavaju pet opštih: porodica, prijatelji, vera, obrazovanje i posao. Clyne (1982) navodi čak 14 domena: porodica, susedstvo, prijatelji, obrazovanje, svetovna zajednica, crkva, posao i transakcioni domen, radio, televizija, etnička štampa, biblioteke, kafei i restorani i gostionice. Kako se domeni gube, odnosno kako se upotreba L1 sve više ograničava na porodični domen, dolazi do slabljenja karakteristika jezičkog sistema L1. Povodom gubljenja domena, Fishman (1987, navedeno u Crystal 2000) govori o tzv. **folklorizaciji** (eng. *folklorization*), odnosno o svođenju jezika na upotrebu samo u sporednim ili beznačajnim domenima. Uz gubljenje domena ide i gubitak vokabulara, obrazaca diskursa i raspona upotrebe stila.

Demografski faktori tiču se broja pripadnika manjinske jezičke grupe i njihove geografske rasprostranjenosti. Smanjivanje broja govornika nekog jezika podrazumeva da se taj jezik manje upotrebljava, čak i da je manje koristan, što stvara uslove za prelaženje na drugi jezik, odnosno za napuštanje prvog jezika. Brakovi između pripadnika različitih zajednica mogu imati jak uticaj na očuvanje ili napuštanje jezika. Upoređujući procenat napuštanja jezika među pripadnicima druge generacije iseljenika u brakovima unutar zajednice i u brakovima koje naziva anglo-etničkim, Clyne (1982) konstatuje da je taj procenat znatno viši kod dece iz anglo-etničkih brakova nego kod dece iz brakova unutar zajednice. Što se tiče uticaja geografske rasprostranjenosti, primećuje se da tamo gde je veća koncentracija pripadnika jedne zajednice, veća je i verovatnoća da se jezik očuva. Primer za to je francuski u Kvebeku, koji se čuva zahvaljujući velikom broju frankofona,

dok u drugim delovima Kanade, gde su frankofoni raštrkaniji, dolazi do napuštanja. Brojnim istraživanjima je utvrđeno da urbana i ruralna sredina igraju važnu ulogu. Uopšteno govoreći, tendencija je da ruralne zajednice čuvaju jezik manjine mnogo duže nego zajednice u gradskoj sredini. Primer za to je ukrajinska zajednica u Kanadi: govornici koji žive na farmama očuvali su jezik u većoj meri nego oni koji žive u selima ili malim gradovima, a ovi su, opet, bolje očuvali jezik od onih koji žive u velikim gradskim centrima. Sama geografska raspoređenost verovatno nije uzrok, nego je uzrok odsustvo ili prisustvo komunikacije i društvenog pritiska da se upotrebljava prestižniji jezik. Na farmi, pogotovu ako su i susedi pripadnici iste zajednice, manja je potreba da se upotrebljava jezik većine, dok život u gradu nameće različite situacije, kao što su posao ili škola, u kojima se svakodnevno upotrebljava jezik većine.

Treći značajan faktor jeste institucionalna podrška u vidu masovnih medija, državnih usluga na maternjem jeziku i obrazovanja. S jedne strane, pojava radija i televizije pokrenula je prelazak sa jezika manjine na jezik većine. Nasuprot tome, mediji mogu emisijama na jezicima manjina i da potpomognu očuvanje jezika. U intervjuima vođenim za ovo istraživanje neki ispitanici su naveli da su pre polaska u školu „pokupili“ engleski sa televizije. S druge strane, mnogi su izjavili i da, zahvaljujući internetu, često gledaju emisije iz Srbije. Zanimljivo je zapažanje jednog ispitanika iz generacije 1,5 da je zahvaljujući internetu mnogo komunicirao sa ljudima u Srbiji na teme o kojima u Vankuveru nema prilike da razgovara jer to nisu teme koje se javljaju u svakodnevnom razgovoru kod kuće ili među prijateljima. Sam je naveo da te aspekte srpskog ne bi naučio da nije interneta. Osim medija, i vera i verske institucije igraju ulogu u očuvanju jezika. U mnogim imigrantskim zajednicama, pa tako i u srpskoj zajednici u Vankuveru, crkva je mesto okupljanja i negovanja ne samo vere nego i kulture. U dvema crkvenoškolskim opštinama u Vankuveru, osim službi, predavanja i manifestacija vezanih za verske praznike, organizuju se i srpske škole, folklorne grupe i razne kulturne manifestacije. Više ispitanika u ovom istraživanju navelo je da manje ili više redovno učestvuju ili su ranije učestvovali u radu tih organizacija. S tačke gledišta obrazovanja, negovanje manjinskog jezika u školi, gde deca uče da pišu i čitaju na maternjem jeziku, doprinosi očuvanju jezika.

Navedenim faktorima Appel i Muysken (1987) dodaju kulturnu sličnost ili različitost. Clyne (1982) smatra da je tendencija napuštanja jezika jača tamo gde su kulture slične, kao što je slučaj sa nemačkim i holandskim

imigrantima u Australiji, čija je kultura sličnija anglofonoj zajednici nego što je to grčka ili italijanska kultura. Kasnije, međutim, Clyne (2003) dodaje da se zbog ovakve sličnosti dominantan jezik i kultura lakše usvajaju, pa ostaje više vremena da se posveti pažnja očuvanju jezika.

2.1.3.2. Proces napuštanja jezika

Appel i Muysken (1987: 42) daju model napuštanja jezika: prva generacija (rođena u zemlji porekla) dvojezična je, ali je manjinski jezik uočljivo dominantan; druga generacija je dvojezična i bilo koji od dvaju jezika može biti jači; treća generacija je dvojezična, ali dominantan je većinski jezik, dok četvrta generacija zna samo jezik većine. Ovo je, naravno, samo opšti model i slika se razlikuje od zajednice do zajednice, zavisno od raznih navedenih faktora.

Jezičke promene odvijaju se postepenim širenjem novog oblika jezika u određenim domenima. Ovaj proces nikad nije iznenađan, već upotreba jezika počinje da varira: L1 i L2 počinju da se upotrebljavaju u istom kontekstu, da bi nakon toga L2 postao dominantan. Appel i Muysken (1987) navode da je pokretač promena u jeziku sinhronijska heterogenost u jezičkoj zajednici, te da je jezička raznovrsnost istovremeno i odraz i podsticaj promene.

Generacija je važan faktor u procesu očuvanja ili napuštanja jezika. Deca, odnosno pripadnici druge generacije, do polaska u školu uglavnom kod kuće govore manjinski jezik, a kad pođu u školu, ukoliko u porodici ima više dece, ona međusobno govore većinski jezik. Mada Appel i Muysken (1987: 42) tvrde da deca shvataju da su dva jezika povezana sa različitim sistemima vrednosti i da su ti sistemi često u sukobu, što dovodi do konflikata na ličnom i emocionalnom planu, ispitanici u ovom istraživanju nisu to pokazali. Svi su izjavili da kod kuće govore srpski i da im je to normalno, da nikad nisu osećali pritisak, niti su imali otpor kada su roditelji insistirali da se govori srpski i svi izjavljuju da im je važno da očuvaju svoj jezik. Govoreći o gubljenju jezika, Appel i Muysken (1987) konstatuju da deca često govore jezik lošije od roditelja, pogotovu na leksičkom nivou; zapravo, opšte je prihvaćeno shvatanje da je leksikon najpodložniji slabljenju.

Drugi vid slabljenja je redukcija morfološkog sistema – gubljenje ili pojednostavljivanje sistema afiksa (na primer, padežne afiksacije).

Treći uočeni vid slabljenja jezika je monostilizam. U situaciji napuštanja jezika postoji tendencija da se jezik koji se napušta upotrebljava u manjem broju situacija, što dovodi do smanjenja broja stilskih varijanti. Ujednačavanje stila vidi se na primeru pragmatičke funkcije obraćanja –

gubi se oblik lične zamenice *Vi* i oblici glagola za drugo lice množine za izražavanje poštovanja ili distance među sagovornicima.

Appel i Muysken (1987) zaključuju da se procesi napuštanja i slabljenja jezika uzajamno podstiču i na kraju dovode do odumiranja jezika, situacije kad niko u zajednici više ne govori dati jezik.

2.1.4. Odumiranje jezika

Odumiranje jezika (eng. *language death*) još je jedna oblast interesovanja u proučavanju međujezičkih kontakata. David Crystal (2000: 1) daje veoma jednostavnu definiciju odumiranja jezika: jezik je odumro onda kada ga više niko ne govori.

2.1.4.1. Načini odumiranja jezika

Čest rezultat međujezičkog kontakta jeste nestajanje jednog jezika, što se događa kad svi govornici tog jezika pređu na drugi jezik ili kad više nema živih govornika tog jezika. Zavisno od toga koliko se brzo odvija taj proces, kao i od drugih faktora kao što su stavovi govornika, jezik koji se napušta može podleći gubljenju. Thomason (2001: 227) gubljenje jezika definiše kao postepeni proces u kojem se jedan jezik povlači usled smanjenja broja govornika tog jezika, gubitka domena upotrebe i, na kraju, gubitka strukture jezika. Izgubljeni jezički materijal ne zamenjuje se novim, ne dodaje se struktura koja bi nadomestila izgubljenu strukturu (što se inače čini dodavanjem pozajmljenica iz jezika dominantne grupe ili formiranjem nove strukture). Gubljenje strukture odvija se na fonološkom, morfološkom i sintaksičkom nivou te na nivou diskursa. Do ovoga dolazi u imigrantskim zajednicama u kojima se smanjuje broj govornika. Još jedan način odumiranja jezika, mada vrlo redak, jeste onaj koji se javlja kad pod veoma jakim pritiskom dominantnog jezika govornici potčinjenog jezika sve više zamenjuju strukturu svog jezika strukturom dominantnog, sve dok na kraju ne ostanu samo pojedine reči i poneki ostatak strukture prvobitnog jezika.

Drugi tip promene jeste **poklapanje jezika** (eng. *convergence*), koje Crystal (2008: 113) definiše kao proces u kojem dijalekti postaju sličniji jedan drugom. Weinreich (1964) konstatuje da kontakt dovodi do imitiranja, a ono dovodi do poklapanja jezika.

Nasuprot poklapanju nalazi se **razilaženje jezika** (eng. *divergence*), koje je posledica razdvojenosti govornika datog jezika i slabljenja njihovih međusobnih kontakata. Naime, jezik kojim govore pripadnici druge i treće

generacije imigranata razlikuje se od standardnih i nestandardnih oblika tog jezika u zemlji porekla. On predstavlja nov sistematski način govora, koji nije jednojezičan (Auer 2005).

Jedan od načina odumiranja jezika jeste zamenjivanje gramatike. Gramatika jednog jezika postepeno se zamenjuje gramatikom drugog. Od gubljenja jezika razlikuje se po tome što jezik koji je podlegao pozajmljivanju gramatike zadržava više domena upotrebe nego onaj koji je podlegao gubljenju. Kao ilustracija za ovo može poslužiti činjenica da u slučaju gubljenja jezika deca date zajednice prihvataju jezik dominantne grupe kao svoj prvi jezik, dok u slučaju jezika koji je podlegao zamenjivanju gramatike deca i dalje upotrebljavaju taj jezik. Thomason (2001: 233) smatra da zamenjivanju gramatike podležu samo oni jezici čiji govornici odbijaju da pređu na jezik brojno nadmoćnije grupe. Izgubivši svoj gramatički sistem usled zamenjivanja, prvobitni jezik zapravo više ne postoji, mada postoji etnička zajednica ljudi koji ga govore na sebi svojstven način. Dakle, usvojena je gramatika drugog jezika, ali se u većoj ili manjoj meri zadržava deo leksikona. Ako zajednica postepeno pozajmi čitav gramatički sistem i većinu leksikona drugog jezika, dolazi do odumiranja jezika u vidu potpunog prelaska na drugi jezik.

Neki jezici nestanu veoma naglo, bez promene, odnosno bez gubitka strukture i bez mnogo pozajmljivanja, tako da ne može biti reči o gubljenju jezika ili o bilo kojoj drugoj velikoj promeni kao delu procesa odumiranja. U najdrastičnijim slučajevima svi pripadnici govorne zajednice mogu iznenadno nestati usled bolesti ili masakra, kao što je bio slučaj sa nekim grupama američkih Indijanaca po dolasku Evropljana. Drugi se slučaj tiče situacija kad u zajednici ne postoji mlađa generacija, pa nema takozvanih polovičnih govornika, ili kad se roditelji iz nekog razloga plaše da prenose svoj jezik deci, pa taj strah prelazi na decu, tako da deca najverovatnije neće ni insistirati na učenju jezika roditelja. Starija generacija, odnosno preostali govornici maternjeg jezika, s vremenom će zaboraviti svoj jezik zato što ga dugo ne govore.

Odumiranju jezika doprinose mnogobrojni faktori koji se poklapaju sa navedenim faktorima napuštanja jezika. Usled tog mnoštva faktora, kako smatra Crystal (2000), jezik ne odumire ravnomerno. Može se dogoditi da, usled istorijskih ili geografskih razlika, jedan jezik nestane na jednom, ali ne i na nekom drugom mestu. Primer su žitelji planinskih krajeva koji mogu da čuvaju jezik bolje od onih koji žive u niziji.

Odumiranje je postepen proces, izuzev kad ga prouzrokuje neka katastrofa, što znači da tendencije u jeziku na različite načine utiču na različite segmente zajednice ili na pojedince. Upravo zbog toga jezička zajednica najčešće kad je već kasno primećuje da njenom jeziku preči opasnost da nestane.

2.1.5. Očuvanje jezika

Pitanjem šta se može učiniti da se spreči ili preokrenu procesi napuštanja i odumiranja jezika bavi se Crystal (2000) i navodi sledeće faktore:

1. Ugroženi jezik će napredovati ukoliko govornici pojačaju njegov prestiž u dominantnoj zajednici svojim redovnim prisustvom u medijima, podsticanjem upotrebe jezika u zajednici – u crkvi i društvenim centrima – a s vremenom i pojačavanjem prisustva u javnim domenima.

2. Ugroženi jezik napreduje ako njegovi govornici uvećaju bogatstvo u odnosu na dominantnu zajednicu. Za podizanje društvenog i političkog profila potreban je novac, a njega obezbeđuje bogata zajednica.

3. Ugroženi jezik napreduje ako govornici pojačaju svoju zakonsku moć u očima dominantne zajednice. Crystal (2000) navodi trend koji je pokrenut poslednjih decenija dvadesetog veka u vezi sa kulturnim i jezičkim pravima: mnoge organizacije su usvojile zakone i pravilnike koji se tiču tih prava. On ističe potrebu da se u tom smislu stalno vrši pritisak na države na međunarodnom, nacionalnom i lokalnom nivou.

4. Ugroženi jezik napreduje ako su govornici tog jezika intenzivno prisutni u obrazovnom sistemu: učenje maternjeg jezika u školama, pažljivo planiranje nastave jezika, istorije, folklora i književnosti na tom jeziku, i to ne samo u školi već i u vannastavnim aktivnostima. Obuka nastavnika u tom procesu igra veoma važnu ulogu.

5. Ugroženi jezik napreduje ako govornici mogu da ga zapišu. To ne znači da će jezik automatski preživeti (kao što nisu preživeli latinski i drugi klasični jezici), ali je veća verovatnoća da će se očuvati. Međutim, problem koji se ovde javlja jeste to što zapisani jezik postaje statičan, u njemu nema živog dijaloga, forma mu je ograničena i u njemu nisu prikazani prozodijski elementi jezika (melodija, ton, ritam), kao ni gestovi i mimika.

6. Ugroženi jezik napreduje ukoliko njegovi govornici mogu na njemu da upotrebljavaju elektronsku tehnologiju. Za razliku od prisutnosti u medijima, prisustvo jezika na internetu je jednostavnije i tu su svi jednaki, pod uslovom da zajednica ima pristup tehnologiji.

Crystal (2000: 154) zaključuje da jedino sama zajednica može da revitalizuje ugroženi jezik, a za to je potrebna saradnja na mnogim nivoima: starešine u zajednici, ljudi na vlasti, govornici koji dobro znaju jezik, nastavnici, stručnjaci koji pripremaju jezički materijal, pisci i lingvisti.

2.2. Dvojezičnost

Dvojezičnost ili bilingvizam multidisciplinarna je pojava i predmet proučavanja raznih naučnih disciplina, među kojima su lingvistika, sociologija, filozofija, antropologija i psihologija, a svaka od njih se bavi drugim aspektom ove pojave. Lingvistika dvojezičnost posmatra sa stanovišta interferencije usled međujezičkog kontakta, a sociologija se bavi odnosom jezika i društva. Kako se jezici retko uče izolovano jedan od drugog i prepliću se sa kulturološkim karakteristikama, sa tačke gledišta sociologije, bilingvizam je vrsta akulturacije. Dvojezičnošću se bave i međudiscipline poput sociolingvistike i psiholingvistike. Mentalni procesi koji učestvuju u govoru bilingvala (na primer, šta se dešava kad se drugi jezik uči i kad se upotrebljava, kako pojedinac uči da kontroliše svoje reakcije na svakom od jezika i kako te jezike razdvaja, da li govornici zapravo imaju dva različita koda ili su kodovi u izvesnoj meri srasli i šta se dešava kad govornik prelazi s jednog koda na drugi) predmet su proučavanja psiholingvistike, dok se upotrebom i distribucijom dvaju jezika u društvu (društveni bilingvizam) bavi sociolingvistika.

2.2.1. Definicija dvojezičnosti

Dvojezičnost i dvojezični govornik u literaturi se definišu na mnogo različitih načina, a definicije se kreću u rasponu od posedovanja jezičke kompetencije koja je poput one kod izvornog govornika na jednom kraju kontinuuma do minimalne kompetencije u jednoj od četiri jezičke veštine (čitanje, pisanje, govor i razumevanje govora) na drugom kraju. Između ove dve krajnosti nalazi se čitav spektar definicija dvojezičnosti.

Bloomfield (1933: 56) dvojezičnost definiše kao vladanje jezikom poput izvornog govornika, mada dodaje da je nemoguće definisati nivo perfekcije na kojem dobar govornik stranog jezika postaje dvojezičan, jer je razlika u nivoima relativna.

Haugen (1956: 9) navodi termin dvojezični govornik kao zajednički za ljude koji poseduju različite nivoe jezičke sposobnosti, a zajedničko im

je to što nisu monolingvali. Termin dvojezični govornik – a to je, prema njegovom tvrđenju, i uobičajena upotreba – on upotrebljava i za one koji znaju više od dvaju jezika. Sam Haugen napominje da ova definicija ne precizira u kojoj meri osoba treba da poznaje svaki od jezika, niti koliko dva ili više govora treba da se razlikuju da bi se podveli pod naziv jezik. Po pitanju nastanka bilingvizma kod pojedinca navodi da je ranije tvrdio da bilingvizam nastaje u trenutku kad je govornik u stanju da proizvede celovite smislene iskaze na drugom jeziku. Ovde, međutim, smatra da pod bilingvizmom treba podrazumevati i potpuno pasivni bilingvizam, to jest razumevanje bez govorenja. Zaključuje da bilingvizam treba da obuhvati znanje najmanje dva jezika od strane jednog govornika, s tim što jezička sposobnost u jednom ili u drugom jeziku može, ali ne mora, biti jednaka.

Weinreichova (1964: 5) definicija dvojezičnosti zasniva se na upotrebi, a ne na jezičkoj kompetenciji – dvojezičnost je naizmenična upotreba dvaju jezika – što je slično definiciji koju daje Mackey (1957: 51, navedeno u Baetens Beardsmore 1982).

Radovanović (1986: 153) definiše dvojezičnost kao pojavu da govornici predstavnici jedne govorne zajednice istovremeno poseduju znanje dvaju jezika, što im omogućuje njihovu naporednu upotrebu.

Sa psiholingvističkog aspekta, Grosjean (1989) primećuje da bilingval ne predstavlja dva monolingvala u jednom, odnosno da on nije prost zbir dvaju jednojezičnih govornika, jer se kod dvojezičnog govornika ispoljava jedinstveno jezičko ponašanje.

U tom smislu, Matras (2012, 2009/2020) navodi da bilingvali ne komuniciraju na dva odvojena jezika ili jezička sistema nego poseduju složen, obogaćen i proširen jezički repertoar. Oni u komunikaciji ne „isključuju“ jedan ili drugi jezik i upotreba čitavog jezičkog repertoara omogućava efikasniju komunikaciju.

2.2.2. Tipovi dvojezičnosti

Weinreich (1964) razlikuje tri tipa bilingvala. Kod bilingvala tipa A, to jest **koordiniranih** (eng. *coordinate*) bilingvala, označivači se tretiraju odvojeno, kao dva posebna znaka, dva odvojena semantička sistema, to jest ekvivalentne reči u dva jezika imaju dva označivača i dva označena, dok kod bilingvala tipa B, ili **složenog** (eng. *compound*) bilingvala, ekvivalentne reči imaju dva označivača i samo jedno označeno, odnosno jedan semantički sistem sa dva modaliteta iskazivanja. Kod bilingvala tipa C,

subordiniranih (eng. *subordinate*) bilingvala, referenti znaka u jeziku koji se uči ne moraju biti stvarni „predmeti”, već ekvivalentni znakovi iz jezika koji govornik već zna. U subordiniranom tipu jedan jezik je dominantan, a reči iz nedominantnog jezika tumače se preko reči iz dominantnog. Ovaj tip bilingvizma karakterističan je za početne faze učenja drugog jezika putem nastave na prvom jeziku, to jest kad se L2 uči pomoću L1, dominantnog jezika. Složeni i koordinirani bilingvizam predstavljaju dva kraja kontinuuma između kojih može da se nađe bilingvalna osoba.

Baetens Beardsmore (1982: 5–20) daje pregled ostalih tipova dvojezičnosti koji se javljaju u literaturi. Lambert (1977) definiše **aditivni** (eng. *additive*) bilingvizam, u kojem se kognitivne i društvene sposobnosti stečene drugim jezikom i one stečene prvim – međusobno dopunjuju i obogaćuju. Nasuprot ovome stoji **suptraktivni** (eng. *subtractive*) bilingvizam, u kojem se drugi jezik usvaja nauštrb već stečenog znanja prvog jezika, odnosno učenje L2 je deo procesa udaljavanja od L1.

Pohl (1965, navedeno u Baetens Beardsmore 1982: 5) pak daje podelu na **horizontalni** bilingvizam – jezici imaju jednak status u zvaničnom, kulturnom i porodičnom životu jedne grupe; **vertikalni** bilingvizam – koegzistiranje standardnog jezika i srodnog dijalekta kod govornika; opšteprihvaćeni termin je *diglosija*; i **dijagonalni** bilingvizam – govornici upotrebljavaju jedan dijalekat ili nestandardni jezik uz genetski nesrodan standardni jezik.

Halliday, McKintosh i Strevens (1970, navedeno u Baetens Beardsmore 1982: 7) govore o **ambilingvizmu** (eng. *ambilingualism*), terminu kojim se označava sposobnost osobe da podjednako dobro funkcioniše na bilo kom od jezika u svim domenima, bez tragova upotrebe jednog jezika u drugom.

Prirodni (eng. *natural*) ili **primarni** bilingval jeste osoba koja je naučila dva jezika sticajem okolnosti, ali bez sistematskog učenja, bilo kao dete kod kuće, bilo preseljenjem u zajednicu u kojoj mora da upotrebljava više od jednog jezika. Bilingvizam stečen preseljenjem u drugu jezičku zajednicu ponekad se naziva **sekundarnim** bilingvizmom.

Kod **ekvilingvizma** (eng. *equilingualism*) ili **balansiranog** (eng. *balanced*) bilingvizma znanje dvaju jezika približno je podjednako i ta sposobnost je slična sposobnosti monolingvala u bilo kom od tih jezika. Međutim, mada je jezička sposobnost balansiranih bilingvala približno podjednaka u oba jezika, mogući su tragovi interferencije u jednom i u drugom jeziku, po čemu se ovi bilingvali razlikuju od monolingvala u svakom od pojedinačnih jezika.

Funkcionalni bilingvizam se javlja kod govornika koji funkcionišu na dva jezika, ali L2 ne govore potpuno tečno. Osoba je u stanju da izvršava niz aktivnosti na drugom jeziku uz upotrebu malog broja gramatičkih pravila kojima raspolaže i uz ograničenu leksiku koja je podesna za ono što ta osoba treba da uradi.

Receptivni bilingvizam može se smatrati oblikom funkcionalnog bilingvizma: osoba razume drugi jezik u pisanom ili govornom obliku ili u oba oblika, ali ne mora biti u stanju da ga govori ili piše. Drugi termin za ovaj tip je **pasivni** bilingvizam.

Nasuprot receptivnom stoji **produktivni** bilingvizam – govornici razumeju drugi jezik, a u stanju su i da govore i/ili da pišu na tom jeziku. Ovo, međutim, ne mora da znači da osoba zna i da govori i da piše na oba jezika na istom nivou, to jest produktivna dvojezičnost ne mora da podrazumeva i **dvopismenost** (eng. *biliteracy*).

Simetrični bilingvizam kod Pohla (1965: 347, navedeno u Baetens Beardsmore 1982: 17) sličan je produktivnom, s tim što podrazumeva podjednaku kompetenciju u oba jezika, dok se Pohlov koncept **asimetričnog** bilingvizma podudara s receptivnim.

Predbilingvalno stanje naziva se **početnim** (eng. *incipient*) bilingvizmom (Diebold, 1961, navedeno u Baetens Beardsmore 1982: 18). Osoba počinje da odgoneta zakonitosti jezika koji uči bilo na nivou dekodiranja, bilo na nivou enkodiranja. Ova rana faza bilingvizma može dovesti do uspešne receptivne ili produktivne veštine, zavisno od motivacije, prilika za učenje i stepena izloženosti drugom jeziku.

Ascendentni (eng. *ascendent*) bilingvizam se javlja kod osobe koja, usled pojačane upotrebe drugog jezika, napreduje u tom jeziku, ali ako ga neko vreme ne upotrebljava, počinje da se suočava sa poteškoćama u razumevanju ili izražavanju, i tada se nalazi u stanju **recesivnog** (eng. *recessive*) bilingvizma.

Kasni (eng. *late*) bilingvizam je dvojezičnost stečena posle detinjstva, **maksimalni** bilingvizam postoji kod osobe koja vlada dvama jezicima na nivou koji je blizak nivou izvornog govornika, dok je **sukcesivni** bilingval osoba koja je L2 dodala u periodu nakon što je počeo da se razvija L1.

Još jedna podela je na **društveni** i **individualni** bilingvizam (Appel i Muysken 1987: 1). Društveni bilingvizam se javlja kad se u jednom društvu govore dva ili više jezika. Uopšteno uzev, i pored čitavog niza različitih situacija i kombinacija, postoje tri oblika društvenog bilingvizma. Jedan tip se javlja u društvu u kojem dve grupe govore dva različita jezika, to jest

svaka grupa je jednojezična. Drugi oblik društvenog bilingvizma je onaj u kome su svi dvojezični, dok je u trećem obliku jedna grupa jednojezična, a druga dvojezična.

2.2.3. Stavovi o dvojezičnosti

Weinreich (1964: 113) razmatra stavove o bilingvizmu koji su preovladavali u to vreme i daje dug spisak poremećaja do kojih, prema nekim dotadašnjim shvatanjima, bilingvizam može da dovede. Navodi stavove da je znanje dvaju jezika negativan činilac u razvoju ličnosti ili identiteta – smatra se da kod bilingvala postoji sukob identiteta i pogleda na svet, te da stoga oni postaju kulturološki hibridi. Prema ovom shvatanju, bilingvizam može da prouzrokuje emocionalnu labilnost, pa čak i otuđenje. Uz to, postoje mišljenja da dvojezičnost prouzrokuje sniženje inteligencije, ne samo pojedinca već i čitave etničke grupe; usled unutrašnje podvojenosti, bilingvali, navodno, pate od moralne izopačenosti i intelektualnog i moralnog propadanja. Ovi stavovi, međutim, zasnovani su na sporadičnim ličnim iskustvima, dok metodološki zasnovana proučavanja pokazuju da bilingvizam može imati nepovoljne efekte, ali samo u nepovoljnim društvenim uslovima. Pored uticaja na psihi, postoji shvatanje da je sposobnost za učenje stranog jezika jedan od faktora koji utiču na uspeh u učenju drugog jezika. Prema jednoj struji mišljenja, veoma rani bilingvizam ima negativan uticaj na sposobnost učenja stranog jezika, mada ima istraživanja koja podržavaju, ali i onih koja pobijaju ovu tvrdnju. Takođe postoji tvrdnja da bilingvizam pomaže u usvajanju trećeg jezika.

Baetens Beardsmore (2003: 18) navodi da je strah od dvojezičnosti veoma rasprostranjen i da se dvojezičnost često povezuje s problemima. Ovo shvatanje proističe iz pretpostavke da je jednojezičnost norma, a dvojezičnost odstupanje od norme. Strah od dvojezičnosti on deli u četiri grupe:

1. Roditeljski strah – potiče od saveta prijatelja, suseda i nastavnika koji zapravo ništa ne znaju o dvojezičnosti. Istraživanja, međutim, pokazuju da je ovaj strah neosnovan jer se ne javlja u društvima u kojima je dvojezičnost norma.

2. Kulturološki strah – strah od gubitka identiteta, korena, i strah od marginalizacije i otuđenja. U određenim uslovima, kao u grupama nižeg statusa, bilo u razvijenim društvima bilo u društvima u razvoju, ovaj strah je osnovan, dok ga među pripadnicima srednje klase nema.

3. Strah povezan s obrazovanjem – među onima koji imaju stabilnije uslove (srednja klasa) ovaj strah ne postoji jer je dvojezičnost njihov iz-

bor. Međutim, među imigrantima i pripadnicima etničkih grupa dvojezično obrazovanje je popravnog tipa ili predstavlja prelaznu fazu ka krajnjem cilju – jednojezičnom obrazovanju.

4. Politički i ideološki strah – strah koji postoji u dominantnoj zajednici da imigranti nisu motivisani da se uklope, odnosno da nauče jezik zemlje u kojoj žive ukoliko se toleriše upotreba drugih jezika.

Baetens Beardsmore (2003) daje pregled negativnih stavova prema bilingvizmu: bilingvizam kod deteta ometa razvoj govora, intelektualno napredovanje, mogućnosti za obrazovanje i emocionalnu stabilnost, može dovesti do toga da dete postane agresivno i antisocijalno, te prouzrokovati šizofreniju, ambivalentnost, kulturološku dezorijentisanost i nemar prema jeziku. Na kraju primećuje da, kad bi sve to zaista bilo tačno, ne bi bilo dece u dvojezičnim obrazovnim programima, što, između ostalog, demantuje program **imerzije u francuski** (eng. *French Immersion*), odnosno nastave na francuskom jeziku u školama koje se nalaze na anglofonom govornom području, koji u Kanadi pohađa velik broj dece.⁵

Edwards (2003: 32) smatra da emocionalna napetost, poput anomalije ili nedostatka samopouzdanja, koja se najčešće sreće u imigrantskim zajednicama, nije posledica dvojezičnosti, već šireg društvenog pritiska koji proističe iz kultura u kontaktu, antagonizma između grupa, te iz predrasuda i siromaštva. Navodi da se ranije smatralo da je upotreba stranog jezika kod kuće jedan od glavnih uzroka mentalne zaostalosti.

Clyne (2003) spominje pojam **jezičko šegrtovanje** (eng. *language apprenticeship*), kojim se naglašava značaj usvajanja jednog jezika kao osnove za kasnije usvajanje drugog. U tome centralnu ulogu igra **metajezička svest** (eng. *metalinguistic awareness*). Na osnovu svojih posmatranja Clyne (2003: 48) pretpostavlja da usvajanje trećeg jezika može imati pozitivan uticaj na jezike bilingvala: podiže metajezičku svest i podstiče mladu osobu da više ceni vrednost dvojezičnosti. Citat izjave dve veoma mlade ispitanice u ovom istraživanju govori u prilog ovoj pretpostavci:

„Pa [španski] vrlo je sličan francuskom, pa je nama, ono, puno lakše nego ovoj deci što su na engleskom. Sve je puno lakše kad znaš puno jezika, i engleski i francuski i ponekad i srpski pomaže.“

„Da, ovaj, i meni isto vrlo lako ide zato što neke stvari iz gramatike su slične na francuskom, kad si već jednom naučio, onda drugi put k'o da

⁵ Podaci na stranici Statistics Canada (2023) pokazuju trend neprekidnog rasta broja učenika upisanih na program imerzije u francuski u državnim osnovnim i srednjim školama od 463 119 2017/2018. do 477 480 2021/2022. školske godine.

samo ponavljaš i, ovaj, ima dosta sličnosti sa francuskim jezikom, a možeš potrefiti ponekad i reči iz srpskog jezika i engleskog koje su slične i onda kad možeš razmišljati, ono, na više jezika da povezuješ s tim, onda je lakše da naučiš i da zapamtiš i da razumeš.“

2.2.4. Upotreba jezika kod bilingvala

Grosjean (2010: 41–45) govori o **modalitetu jezika** (eng. *language mode*) i izboru jezika. Modalitet jezika predstavlja stepen u kojem i način na koji se kod govornika aktivira jezik u datom trenutku, kao i to koji su mehanizmi obrade jezika na delu. Na dva kraja kontinuumu jezičkog modaliteta stoje jednojezični i dvojezični modalitet, a između njih je niz tačaka na kojima govornik može da se nađe, odnosno koje može da odabere zavisno od situacije i sagovornika. Primeri jednojezičnog modaliteta su kad govornik ili pisac komunicira usmenim ili pismenim putem sa jednojezičnim govornikom na jednom od jezika koji oboje znaju ili kad čita ili gleda film na jednom od jezika koji zna. Na drugom kraju kontinuumu je dvojezični modalitet, kad govornik komunicira sa bilingvalima koji znaju iste jezike, kao i kad sluša razgovor drugih bilingvala u kojem se upotrebljavaju oba jezika. Izbor modaliteta vrši se na osnovu tri glavne kategorije: učesnici, situacija i sadržaj diskursa i funkcija interakcije. Grosjean napominje da i u potpuno jednojezičnoj situaciji retko dolazi do potpunog isključivanja drugog jezika, a dokaz za to je upotreba konstrukcija iz drugog jezika, uglavnom na sintaksičkom nivou (na primer, redosled subjekta, predikata i objekta), ali i na leksičkom (upotreba adaptiranih ili neadaptiranih reči iz drugog jezika).

Zavisno od toga u kojoj meri učesnici (govornik i sagovornik) vladaju jezikom, bira se jezik koji će obezbediti najuspešniju komunikaciju (up. Griceov, 1975 princip kooperativnosti), na šta utiču stav učesnika prema određenom jeziku, starost, društveno-ekonomski status, stepen bliskosti i odnos snaga među učesnicima.

Kategorija situacije podrazumeva upotrebu jezika u raznim društvenim okolnostima. Na primer, govornici jezika manjine upotrebljavaju jezik većine u zvaničnim situacijama, u javnosti, a jezik manjine kod kuće.

Što se tiče sadržaja i funkcije diskursa, o nekim temama se bolje i lakše razgovara, odnosno neke teme se bolje obrađuju na jednom jeziku, a o drugima se lakše i bolje razgovara na drugom jeziku. Govornik poseduje širi vokabular u određenom domenu, kao na primer u vezi s temama koje se tiču škole ili posla. Ukoliko jezik koji govornik zna ne obuhvata neki do-

men, bilingval ne poseduje vokabular vezan za taj domen, stilski varijetet, a nekad čak ni diskursna i pragmatička pravila neophodna za taj domen. Ovo je jedan ispitanik primetio kao faktor u svom govoru:

„Na primer, kada razmišljam o poslu, ima nekih ideja, kao što sam rek'o, ja ne znam na srpskom, na primer o bankarstvu. Nikad nisam radio u bankarstvu u Srbiji ili na srpskom jeziku, tako da ja samo znam te ideje ne engleskom, tako da koristim engleske ideje. Tako da bi rek'o o školi i o poslu kada razmišljam, počnem na srpskom, ali se te ideje završe na engleskom. A kada mi- razmišljam na primer o prijateljima i o porodici, pošto te ideje znam na srpskom, onda koristim, onda koristim srpski. Tako mi je mnogo lakše. Jedino ono što poznaješ na tom jeziku koristiš, te reči, fraze, te ideje.“

Često se komunicira sa ciljem da se nešto postigne, a ne samo da se prenesu informacije. Funkcija interakcije može biti da se nečiji status podigne na viši nivo, da se održi ili uspostavi društvena distanca, da se neko isključi iz interakcije, da se nešto traži, da se nešto zahteva ili naredi.

I afektivni sadržaj reči, kao i izražavanje emocija utiču na modalitet jezika kod bilingvala. Nekad je lakše izraziti emocije na jeziku koji ti nije maternji, jer je tako lakše govoriti o tabu temama (Grosjean 2010: 129–133). Međutim, slika je veoma složena, povezana sa ličnim faktorima, tako da ovde nema pravila. Grosjeanovi ispitanici, na primer, navode da lakše psuju na drugom jeziku. Kod ispitanika koji su učestvovali u ovom istraživanju upotreba psovki, odnosno motiv za psovanje na srpskom ili na engleskom, veoma se razlikuje. Poneko psuje na srpskom ako ne želi da ga drugi razumeju, neko kod kuće psuje na srpskom, a van kuće na engleskom. Nekima engleske psovke imaju nižu afektivnu vrednost, ne zvuče kao psovke, dok psovke na srpskom zvuče gore, pa zato kad psuju, psuju na engleskom. Drugi nemaju osećaj težine psovke na srpskom, dok neki psuju na srpskom jer je u njemu veća raznovrsnost i kreativnost psovki nego u engleskom. Jedan ispitanik psuje na srpskom kad je u Srbiji, a na engleskom kad je u Vankuveru. Slika je isto toliko šarolika i kad se radi o razmišljanju i sanjanju.

Ovo je povezano sa emotivnom vezanošću za jezik (Weinreich 1964). Mnogi ljudi, ako ne i svi, emotivno su vezani za jezik koji su prvo naučili, smatrajući da je taj jezik bogatiji i izražajniiji od drugih. Jedan ispitanik govori upravo o ovome:

„Lakše opisujem stvari na srpskom jer na engleskom baš nekako mi sve zvuči prosto, a na srpskom baš ima puno emocija, bar po meni.“

Međutim, emotivna vezanost se može promeniti kasnije u životu usled raznih faktora kao što su prijateljstva, ljubavne veze ili patriotska vezanost za novu zemlju.

Grosjean (2010) govori i o dvojezičnosti tokom životnog veka pojedinca. Bilingvizam je dinamičan proces u kojem nove situacije, novi sagovornici i nove jezičke funkcije stvaraju nove jezičke potrebe, a te nove potrebe menjaju konfiguraciju jezika dvojezične osobe. Tokom života mogu se menjati periodi kad jedan jezik jača, a drugi gubi na važnosti. Kod ispitanika u ovom istraživanju to se vidi kod onih koji su odlazili da provedu relativno duže vreme u Srbiji (na primer, šest meseci) kao i kod onih koji svake godine odlaze u Srbiju i tamo provode mesec ili dva. Jedan ispitanik konstatuje da, kao po pravilu, primećuje u svom engleskom govoru jak srpski akcenat svaki put kad se vrati iz Srbije nakon boravka od nekoliko nedelja.

2.2.5. Jezička interferencija

U vezi sa prethodno razmatranim modalitetom jezika nalazi se i pitanje jezičke interferencije kod bilingvala, koju Weinreich (1964: 1) definiše kao odstupanje od norme oba jezika koje se javlja u govoru bilingvala kao rezultat znanja više od jednog jezika.

Haugen (1956) navodi da stepen u kojem je bilingval u stanju da razdvoji dva jezika zavisi od raznih psiholoških i društvenih faktora. Ukoliko nije u stanju da ih razdvoji, dolazi do jezičke interferencije, koja može imati različite oblike, kao što su strani akcenat, mešavina jezika i upotreba neidiomatskih izraza i pozajmljenica. Interferencija može biti nesvesna ili namerna, jezička omaška ili navika. Takođe može biti sasvim individualna ili može da se proširi i postane svojstvo cele govorne zajednice.

U govoru bilingvala mogu se naći različiti stepeni interferencije, u zavisnosti od okolnosti neposredne govorne situacije (Weinreich 1964). Jedan od faktora koji utiču na interferenciju jesu sagovornici. Bilingval često teži da ograniči interferenciju kad razgovara sa monolingvalom kako bi ga ovaj razumeo. Ovo se naziva **sagovorničkim ograničenjem** (eng. *interlocutory constraint*). Nasuprot tome, kad je sagovornik takođe bilingval, skoro da nema ograničenja interferencije i oblici se prenose iz jednog jezika u drugi često i u neprilagođenom obliku.

Drugi faktor je odstupanje od specijalizovane upotrebe jezika, o kojem takođe govori Grosjean (2010). Bilingvali su navikli da o nekim temama razgovaraju samo na jednom jeziku ili da u određenim prilikama

upotrebljavaju samo jedan jezik, a iznenađan prelazak na drugi jezik otvara mogućnosti za interferenciju. Na primer, dete koje uči oba jezika u porodičnom okruženju sposobno je da o svakodnevnim stvarima razgovara na oba jezika. Međutim, kad neke predmete uči u jednojezičnoj školi, ima poteškoća da o njima razgovara na drugom jeziku i podložno je mešanju jezika. Neki bilingvali su takođe naviknuti da određeni jezik upotrebljavaju sa određenim osobama i prelazak na drugi jezik može da im bude izuzetno težak, pa je i tu moguć visok stepen interferencije.

2.2.6. Ispitanici i dvojezičnost

Citati ispitanika navedeni u pododjeljcima 2.2.3. i 2.2.4. potvrđuju neke stavove iz literature o kojima je bilo reči u ovom poglavlju. U ovom pododjeljku daje se pokušaj da se ispitanici svrstaju u neke od tipova bilingvizma. Ne može se reći da su prirodni, primarni ili sekundarni bilingvali u punom smislu, jer su znanje engleskog jezika stekli sistematskim putem, u školskom sistemu, mada je u drugoj generaciji i kod pripadnika generacije 1,5 koji su došli u predškolskom uzrastu sam početak usvajanja engleskog bio prirodan. Za neke ispitanike iz generacije 1,5 može se reći da su ekvilingvali ili balansirani bilingvali, jer se kod njih u srpskom jeziku u izvesnoj meri javlja interferencija iz engleskog. Za sve ispitanike može se reći da su u manjoj ili većoj meri produktivni bilingvali jer razumeju i govore i srpski i engleski i čitaju i pišu na oba jezika. Pošto je ispitivana samo upotreba srpskog a ne i engleskog jezika, nije moguće utvrditi nivo kompetencije u oba jezika i svrstati ih u simetrične bilingvale. Pretpostavlja se, međutim, da su kod većine ispitanika produktivne jezičke veštine jače u engleskom, jer je to jezik na kojem se školuju i rade i koji upotrebljavaju tokom većeg dela dana.

2.3. Zamena kodova⁶

Zamena kodova (eng. *code switching*) značajan je aspekt dvojezičnosti i veoma je raširena pojava u dvojezičnim zajednicama. Istraživanje

⁶ Termin *code switching* kod nas se različito prevodi: zamena kodova, promena koda, prebacivanje koda, preključivanje kodova i smenjivanje kodova. Imajući u vidu da se u svakodnevnom govoru, bar među pripadnicima srpske dijasporu u Vankuveru, često čuje „prebacimo se na engleski“, možda bi najprikladniji termin bio *prebacivanje*, ali autorka ipak zadržava termin *zamena kodova*, kako bi se on razlikovao od termina *prebacivanje koda* iz oblasti kompjuterskog programiranja.

zamene kodova predmet je interesovanja lingvistike, pragmatike, među-disciplina kao što su sociolingvistika i psiholingvistika, te antropologije, filozofije i drugih disciplina. U ovom odeljku daće se pregled literature o zameni kodova. Predstaviće se definicije i shvatanja kodova, stavovi prema zameni kodova i motivacija za zamenu kodova. Takođe će se uporediti pojmovi zamene kodova, pozajmljivanja, mešanja kodova i interferencije i prikazati odnosi među ovim pojmovima. Na kraju će se prikazati pristupi analizi zamene kodova.

2.3.1. Definicija koda

Uprkos pomenutoj sveprisutnosti ove pojave, a možda upravo i usled nje, definicije zamene kodova, baš kao i terminologija vezana za ovaj pojam, mnogobrojne su i veoma raznolike.

U uticajnom delu *Languages in Contact*, mada sam ne upotrebljava taj termin, Uriel Weinreich (1964) prvi je zapazio značaj ove pojave, navodeći interferenciju kao odstupanje od normi bilo kojeg od dva jezika koje upotrebljava dvojezični govornik koja je rezultat međujezičkog kontakta, odnosno govornikovog znanja više od jednog jezika.

Pfaff (1979: 295) upotrebljava pojam **mešanje kodova** (eng. *code mixing*) kao širi, opšti pojam koji obuhvata zamenu i pozajmljivanje. Za nju zamena kodova podrazumeva određeni stepen dvojezične kompetencije.

Gumperz (1982) daje potpodelu zamene kodova na **konverzacijsku** (eng. *conversational*) i **metaforičku** (eng. *metaphorical*) i definiše konverzacijsku zamenu kodova kao nizanje, unutar jednog **govornog događaja** (eng. *speech event*), delova govora koji pripadaju dvama različitim gramatičkim sistemima ili podsistemima. Konverzacijska zamena kodova najčešće se javlja u vidu dveju rečenica koje slede jedna za drugom, kao kad govornik upotrebi drugi jezik da bi ponovio poruku ili odgovorio na nečiju izjavu (Gumperz 1982: 59):

A: Well, I'm glad I met you.

B: Andale pues. (OK. Swell).

Međutim, do zamene kodova može doći i unutar rečenice, kao u primeru: *Those are friends from Mexico que tienen chamaquitos (who have little children)*.

Da bi preneli metaforičke informacije o tome kako žele da se razume ono što kažu, govornici se oslanjaju na svoje apstraktno poimanje situacionih normi i na to da ih njihovi slušaoci poimaju na isti način. Metaforička

zamena kodova odvija se na osnovu konteksta konverzacije i uključuje interferenciju.

Poplack (1980) definiše zamenu kodova kao smenjivanje dvaju jezika u jednom diskursu, rečenici ili konstituenti, a u članku „Syntactic Structure and Social Function of Codeswitching“ (1981) zamenu kodova klasifikuje prema stepenu adaptiranosti jezičkih jedinica iz jednog jezika u fonološki, morfološki i sintaksički sistem drugog. Na jednom kraju su potpuno integrisane jezičke jedinice: *izbori za MEJORA i KANSELORE* (eng. *elections for the mayor* (gradonačelnika) *and councillors* (gradske većnike)), gde se vidi adaptiranost na fonološke i morfosintaksičke norme srpskog jezika. Na drugom kraju su potpuno neprilagođeni oblici, koje smatra zamenom kodova: *Možeš malo da BACK UP?* (*da se vratiš/da voziš unazad*).

Grosjean (1982: 145) daje široku definiciju zamene kodova kao najzamenične upotrebe dva ili više jezika u jednom iskazu ili konverzaciji, dok je Auerova (1999: 310) definicija pragmatička: naporedno (po)stavljanje dva koda (jezika) koje učesnici shvataju kao čin koji ima **lokalni smisao** (eng. *locally meaningful*). Pod lokalnim smislom podrazumeva se smisao koji ima značaj i značenje za užu grupu, odnosno pojam *lokalno* predstavlja svojstva uže grupe na osnovu kojih se pripadnici te grupe orijentišu, ono što im je zajedničko i po čemu se razlikuju od drugih širih grupa na makrosocijalnom nivou (npr. pol, društvena klasa ili godine starosti). Osim toga, Auer (1995) uvodi i pojam **smenjivanje kodova** (eng. *code alternation*), koji vidi kao zajednički termin koji obuhvata zamenu kodova i transfer: dva semiotička sistema naporedno postavljena tako da primalac složenog signala koji iz toga proizilazi može da ga protumači na taj način. Ovde ne spadaju odlomci govora koji ne stoje neposredno jedan do drugog, kao što su oni koji se javljaju na početku i na drugom kraju konverzacije ili slučajevi u kojima jedan govornik upotrebljava jedan jezik u jednoj, a drugi u drugoj situaciji. Kriterijum naporedno postavljenih sistema znači da **promena stila** (eng. *style shifting*), mada je veoma značajan interaktivni događaj, ne spada u smenjivanje kodova jer predstavlja postepeno prelaženje sa dijalekta na standardni jezik ili obrnuto.

Prema Bokambi (1988: 24), zamena kodova i mešanje kodova komplementarne su pojave, s tim što je zamena kodova **umetanje** (eng. *embedding*) ili mešanje reči, fraza i rečenica iz dva koda unutar jednog govornog događaja i to takvo koje izlazi van granica rečenice (međurečenični nivo), dok je mešanje kodova umetanje ili mešanje raznih jezičkih jedinica kao što

su afiksi, reči, fraze i klauze iz dva različita gramatička sistema ili podsistema unutar jedne rečenice i jedne govorne situacije.

Poplack i Meechan (1995: 200) definišu zamenu kodova kao nizanje rečenica ili rečeničnih delova od kojih je svaki u skladu sa morfološkim, sintaksičkim i fonološkim (ovaj nivo nije obavezan) pravilima jezika iz kojeg leksika dolazi.

Muysken (2000: 1) termin zamena kodova upotrebljava za brzo uzastopno nizanje više jezika u jednom govornom događaju.

Slično njemu, Ritchie i Bhatia (2012: 376) zamenu kodova definišu kao upotrebu različitih jezičkih jedinica (reči, fraza, klauza, rečenica) prvenstveno iz dva gramatička sistema van granica rečenice unutar govornog događaja.

Thomason (2001: 131) takođe daje široku definiciju zamene kodova kao upotrebe materijala iz dva ili više jezika od strane jednog govornika u jednoj istoj konverzaciji. Dodaje da je to mehanizam uvođenja novih oblika i strukturnih karakteristika u jezik primalac, pa predstavlja važan mehanizam pozajmljivanja.

Za potrebe ove studije prihvaćće se široka definicija zamene kodova kao upotrebe građe iz dva jezika u jednom segmentu usmene ili pismene komunikacije.

2.3.2. Shvatanje koda

U literaturi se termin kôd najčešće upotrebljava u značenju jezik ili jezički varijetet. Međutim, autori poput Auera (1998) zalažu se protiv izjednačavanja zamene kodova i prelaženja sa jednog jezika ili jezičkog varijeteta na drugi. Dajući iscrpan pregled upotrebe termina zamena kodova u literaturi koja se bavi istraživanjem bilingvizma i međujezičkih kontakata, Alvarez-Cáccamo (1998) nalazi odstupanje od prvobitnog pojma **zamenjivanje kodova** (eng. *switching code*) koji je uveo Jakobson (1961), preuzevši ovaj pojam iz informatike: kôd kao mehanizam za nedvoznačno prenošenje signala između sistema. Jakobson (1961) prilagođava taj pojam promeni koju jednojezični *ili* (podvukao Alvarez-Cáccamo) dvojezični govornik mora da ostvari da bi protumačio (dekodirao) sistem (kod) druge osobe ili da sam proizvede takvu promenu. Alvarez-Cáccamo (1998) naglašava da dva stila istog jezika mogu imati različite kodove i podvlači glagol *imati* jer Jakobson ne kaže za svaki jezički stil da *je* kod, nego da *ima* kod. Kôd se koristi da se interpretira i proizvede govor – on sam po sebi nije govorni materijal.

Alvarez-Cáccamo (1998) navodi da je skoro celokupno istraživanje zamene kodova zasnovano na međusobnoj zamenjivosti pojmova „zamena kodova“ i „jezički varijetet“, mada je kôd sredstvo kojim se komunikativna namera prevodi u iskaze, a iskazi u interpretacije. Alvarez-Cáccamo (1998) predlaže, s jedne strane, da se opseg zamene kodova suzi da bi isključio društveno ili interakciono smenjivanje varijeteta bez značenja, te da se, s druge strane, proširi kako bi se obuhvatile pojave jednojezičnog govora kao što su dijalekti, stilovi, prozodija, paralingvistički signali i diskursni obeleživači, što je Gumperz (1982: 131) nazvao **kontekstualizacionim signalima** (eng. *contextualization cues*). Pod kodom će se za potrebe ovog rada podrazumevati jezik, značenje koje se široko upotrebljava u oblasti istraživanja međujezičkih kontakata.

2.3.3. Stavovi prema zameni kodova

Stavovi o prihvatljivosti zamene kodova i pozajmljivanja veoma su različiti. Dvojezični govor veoma je podložan pozajmljivanju, te su mnoge pozajmljenice koje se sreću u dvojezičnim zajednicama nepoznate ili neprihvatljive u jednojezičnoj zajednici u zemlji porekla. Uz to, standardi prihvatljivosti variraju čak i među samim bilingvalima, kako u zajednici tako i pojedinačno.

U ranim proučavanjima zamene kodova na ovu se pojavu gledalo kao na negativno jezičko ponašanje. Takve su stavove u podjednako meri zastupali i autori i govornici. Gumperz (1982) navodi da dvojezična osoba, kad joj se ukaže na to da u govoru meša dva jezika, omašku pripisuje svojim lošim jezičkim navikama i obećava da će se popraviti i iz svog govora eliminisati mešanje jezika. Međutim, stavovi prema zameni kodova u poslednje vreme su se znatno promenili. Na zamenu kodova se gleda kao na efikasan način komunikacije koji je na raspolaganju dvojezičnim osobama u interakciji sa drugima koji govore ista dva jezika. Smatra se da zamena kodova nije nasumična niti besmislena, već da ima svoju funkciju, aspekte i karakteristike i da za nju postoje motivi i razlozi. Zamena kodova je jezičko oruđe i znak da su učesnici u komunikaciji svesni alternativnih konvencija u komunikaciji. Pored toga što govornici zamenjuju jedan kod drugim da bi ostavili utisak da znaju dva jezika, to jest da vladaju tim jezicima, oni to čine i da bi uspostavili međusobnu solidarnost kao pripadnika dvojezične zajednice. Gumperz (1982) navodi da pripadnici manjinske zajednice upotrebljavaju svoj manjinski jezik kao **kod *mi***, ili **naš kod** (eng. *we code*) da

izraze privrženost svom jeziku i zajednici, a većinskom jeziku daju status **koda oni**, ili **njihovog koda** (eng. *they code*) i upotrebljavaju ga u komunikaciji van svoje manjinske zajednice.

Među pripadnicima srpske zajednice u Vankuveru sa kojima je autorica dolazila u kontakt, kako prilikom intervjuisanja ispitanika tako i u neformalnim razgovorima sa poznanicima i prijateljima, preovladava negativan stav prema ubacivanju elemenata engleskog jezika u govor na srpskom, mada do tog ubacivanja dolazi veoma često u komunikaciji, i usmeno i pismeno. Izuzetno je redak stav da je važnije brzo i što lakše iskazati ono što se želi umesto da se traži odgovarajuća reč ili izraz.

2.3.4. Motivacija za zamenu kodova

Kao što je navedeno, za mešanje dvaju jezika mogu postojati različiti motivi i razlozi. U faktore koji utiču na zamenu kodova, a ne zavise od govornika, spadaju ekonomske okolnosti, prestiž, odnosi snaga i pozitivne ili negativne asocijacije koje u svakom pojedinom varijetetu postoje u vezi sa datim kontekstom ili načinom života. Faktori vezani za govornika kao pojedinca i kao pripadnika podgrupa povezanih sa svakim od jezičkih varijeteta – obuhvataju kompetenciju u svakom od varijeteta, mreže društvenih veza, viđenje sebe i drugih, stavove i ideologiju. Unutar konverzacije u kojoj dolazi do zamene kodova, ta pojava je sredstvo koje monolingvalima nije na raspolaganju, ali dvojezičnom govorniku omogućava da formira diskurs.

Fishman (1965: 67) navodi da odabiranje jezika kod bilingvala nikako nije nasumično niti je pitanje trenutne sklonosti ili nedostatka sposobnosti. Navodi faktore koji utiču na izbor jezika, kao što su pripadnost grupi i situacija (ovo obuhvata učesnike, fizičko okruženje, temu i funkciju diskursa). Određeni jezik se upotrebljava zato što je bilingval naučio da se određenom temom bavi na jednom jeziku ili zato što u jednom od jezika koje zna (kao i njegovi sagovornici) ne poznaje terminologiju vezanu za datu temu. Ilustracija za ovo je ranije navedeni primer ispitanika koji govori o svom pozivu, bankarstvu, o kojem ne ume da razgovara na srpskom jer je naučio da o toj temi govori samo na engleskom. Osim toga, Fishman (1965) dodaje da je o pojedinim temama neprikladno razgovarati na nekom od jezika.

Ovo je u skladu sa navodima Gumperza i Hernandez-Chaveza (1971) i Poplack (1980), prema kojima zamena kodova povezana sa nekom temom ima referentnu funkciju, a primer su radio i TV emisije na jeziku manjine, u kojima se često upotrebljavaju reči iz jezika većine koje se odnose na poj-

move specifične za zemlju u kojoj se živi (na primer: *nudimo najpovoljnije cene avio karata i ALL INCLUSIVE paketa*).

Osim ovih funkcija, Appel i Muysken (1987) navode direktivnu funkciju usmerenu neposredno ka slušaocu. Motiv za zamenu kodova može biti da se neko isključi iz konverzacije ili da se u nju uključi. Ispitanici u ovom istraživanju sami su u više navrata izjavili da prelaze na engleski u situaciji kad razgovaraju na srpskom, pa im se pridruži neko ko ne razume srpski, ili, s druge strane, da govore srpski kad ne žele da ih drugi razumeju.

Ekspresivna funkcija služi da govornici izraze svoj mešoviti identitet upotrebom dva jezika u jednom diskursu. Poplack (1980) daje primer portorikanske zajednice u Njujorku, u čijem je govoru zamena kodova toliko česta da je postala način govora i izgubila diskursnu funkciju.

Fatička funkcija, koju Gumperz i Hernandez-Chavez (1971) nazivaju metaforičkom zamenom kodova, sastoji se u tome da se na drugi jezik prelazi da bi se nešto naglasilo ili da bi se dao usputni komentar.

Metajezička funkcija se vidi u situacijama kada se zamena kodova koristi s namerom da se direktno ili indirektno dâ komentar o jednom od jezika u upotrebi. Scotton (1979, navedeno u Appel i Muysken 1987) daje primer govornika koji prelaze s jednog koda na drugi da bi svojim znanjem jezika impresionirali druge učesnike u razgovoru.

Poetsku funkciju zamene kodova nalazimo u književnosti, ali i u vicevima i igrama reči.

Grosjean (1982) navodi nekoliko razloga za mešanje kodova: nemogućnost da se pronađe odgovarajuća reč ili izraz ili nepostojanje odgovarajućeg prevoda, situacija, sagovornici, stavovi, emocije, poruka i sadržaj diskursa. On takođe govori o **najdostupnijoj reči** (eng. *the most available word*) u trenutku govora. Bilingual zna reč u oba jezika, ali mu je u trenutku govora dostupnija reč iz jednog jezika nego iz drugog. Primeri za upotrebu najdostupnije reči jesu situacije u kojima govornik zna stručnu terminologiju iz određene oblasti samo na jednom jeziku jer ju je naučio jedino na tom jeziku. Tada o toj temi može da razgovara samo na tom jeziku, a ako o njoj razgovara na drugom jeziku, to čini uz veoma česte zamene kodova. Neki ispitanici u intervjuu vođenom za ovo istraživanje sami su primetili da govore na engleskom kad se povede razgovor o poslu ili o fakultetu, jer ne znaju odgovarajuću terminologiju na srpskom.

Ostali faktori koje navode razni autori jesu citiranje, bilo direktno bilo u nepravnom govoru (Gumperz 1982, Poplack 1988, Bhatia i Ritchie

2012), ponavljanje ili parafraziranje (Bhatia i Ritchie 2012) i naglašavanje (Grosjean 1982).

U okviru **modela obeleživosti** (eng. *markedness model*) Myers-Scotton (1993a, 1993b, 1995, 1998, 2000) uvodi princip **úloga** (eng. *costs*) i **dobiti** (eng. *rewards*): zamena kodova je strategija koju govornik koristi da bi procenio mogući negativan i pozitivan ishod odabira jezika. Govornik se određuje za upotrebu jednog koda ili za zamenu kodova ukoliko smatra ili proceni da će time postići ono što želi ili ostvariti nameravani cilj komunikacije.

Clyne (1967, 2003) uvodi pojam **aktivatora** (eng. *trigger*), prema kojem zamenjivanje jedne reči aktivira prelazak s jednog jezika na drugi. Primer koji Clyne (2003: 163) navodi je sledeći:

- Ima ovaj, razne te, kao ovi *COLLEGES* around, there are a couple of campuses.

Reč *colleges* u ovom iskazu ima funkciju aktivatora koji je govornika podstakao da pređe na engleski jezik.

Matras (2009/2020) zastupa funkcionalni model, prema kojem je jezik društvena aktivnost i komunikacijom se namerava postići određeni cilj. Prema tome, govornici svesno, s namerom, biraju celokupan kod ili pojedine jezičke strukture za postizanje tog cilja.

2.3.5. Zamena kodova i drugi mehanizmi promena u jeziku

Tokom više decenija od početka interesovanja za međujezičke kontakte, lingvisti se nisu uspeli složiti oko pojmova i termina zamena kodova, mešanje kodova, pozajmljivanje i interferencija.

2.3.5.1. Zamena kodova i mešanje kodova

Među autorima postoje razlike i u shvatanju zamene kodova i **mešanja kodova** (eng. *code mixing*). Neki autori zamenu kodova upotrebljavaju za slučajeve u kojima se čuvaju karakteristike jednog jezika, a mešanje kodova za slučajeve u kojima dolazi do izvesnog poklapanja dvaju kodova

Pfaff (1979: 25–26) termin mešanje kodova upotrebljava kao neutralan termin koji obuhvata mešanje kodova i pozajmljivanje i navodi da pozajmljivanje može da se javi i u govoru onih koji imaju samo jednojezičnu kompetenciju, dok zamena kodova podrazumeva izvestan nivo kompetentnosti u dva jezika.

Sridhar i Sridhar (1980), Bokamba (1988) i Bhatia i Ritchie (2012) upotrebljavaju termin mešanje kodova za smenjivanje unutar rečenice, tač-

nije za umetanje jezičkih jedinica kao što su afiksi, reči, fraze, klauze i rečenice iz dva različita gramatička sistema ili podsistema unutar jedne rečenice i jednog govornog događaja:

- Ja sam u *co-op* za *engineering*, pa tražim da budem programer i tako nešto, *entry job*.

Pošto se radi o unutarrečeničnom procesu, mešanje kodova je ograničeno gramatičkim principima. U mešanju kodova umetnuti elementi se mogu prilagoditi sistemu jezika primaoca, kao u primeru *možda malo mi teže išlo da pišem ESSAYOVE*, u kojem je imenica *essay* neprilagođena fonološkom sistemu srpskog jezika, ali je učinjen pokušaj prilagođavanja morfološkom sistemu dodavanjem nastavka *-ove* za akuzativ množine imenica muškog roda koje se završavaju na suglasnik. Ovi autori termin zamena kodova upotrebljavaju za mešanje reči, fraza i rečenica iz dva koda unutar jednog govornog čina, ali van granica rečenice:

- Nisam znala da dolaziš. *Why didn't you tell me?*

Govornik počinje diskurs na srpskom u prvoj rečenici, a u drugoj potpuno prelazi na engleski. Ovde ne dolazi do integracije gramatičkih pravila dvaju jezika.

Naglašava se da je ovo razgraničavanje neophodno jer za zamenu kodova nije potrebna integracija pravila dvaju jezika, dok za mešanje kodova jeste, i u svakoj od ovih pojava ulogu igraju različiti lingvistički i psiholingvistički procesi.

Muysken (2000: 1) termin mešanje kodova upotrebljava za sve slučajeve u kojima se leksičke jedinice i gramatička obeležja dvaju jezika pojavljuju u jednoj rečenici, a termin zamena kodova upotrebljava za brzo smenjivanje više jezika u jednom govornom događaju. Međutim, dodaje da neformalno upotrebljava termine zamena i **mesto zamene** (eng. *switch point*) kad govori o javljanju fragmenata iz različitih jezika unutar rečenice. Muysken (2000) takođe uvodi potkategorizaciju zamene kodova:

1. ubacivanje (eng. *insertion*), što je pojava slična pozajmljivanju, s tim što pri ubacivanju može da se umetne više reči i to obično po modelu ABA, gde A i B predstavljaju dva jezika. Navodi primer španskog i engleskog iz Pfaff (1979: 296):

- Yo anduve *in a state of shock* por dos días.

Model ABA vidi se u smenjivanju subjekta i glagola na španskom (Yo anduve = hodao/-la sam), predloške fraze na engleskom (*in a state of shock* = u šoku) i predloške fraze na španskom (*por dos días* = dva dana);

2. smenjivanje (eng. *alternation*), pri čemu jezici ostaju relativno razdvojeni:

– Andale pues *and do come again*.

U gornjem primeru iz Gumperz i Hernandez-Chavez (1971: 91) smenjuju se fraza na španskom (Andale pues = Dobro) i engleska klauza (and do come again = i svakako opet dođite);

3. kongruentna leksikalizacija (eng. *congruent lexicalization*), u kojoj dva jezika imaju uglavnom istu gramatičku strukturu, ali se vokabular unosi iz dva ili više jezika. Primer kongruentne leksikalizacije u slučaju engleskog i holandskog (Crama i van Gelden 1984, navedeno u Muysken 2000)

– Weet jij [*whaar*] Jenny is?

pokazuje upotrebu, posle holandske strukture *Weet jij* (= Znaš li), strukture *where Jenny is*, koja može biti i engleska i holandska; *where* izgovoreno od strane bilingvala slično je holandskom *waar*, a glagol *is* u trećem licu jednine homofon je u ova dva jezika.

2.3.5.2. Zamena kodova i pozajmljivanje

O razlikama i sličnostima između zamene kodova i pozajmljivanja široko se raspravlja u literaturi, delimično stoga što je zamenjivanje pojedinačnih reči najčešća pojava u dvojezičnim zajednicama. Uopšteno govoreći, može se reći da postoje dve struje shvatanja zamene kodova i pozajmljivanja. Prema jednoj, zamena kodova i pozajmljivanje različite su pojave u kojima su na snazi različiti mehanizmi delovanja, te ih treba razdvojiti. Neki od autora koji se zalažu za ovo viđenje jesu Poplack (1980), Sankoff i Poplack (1981), Poplack, Sankoff i Miller (1988) i Poplack i Meechan (1995).

Gumperz (1982: 68) navodi da je pozajmljivanje pojava na nivou reči i klauza, a zamena kodova je stvar interpretacije konverzacije. Pozajmljivanje definiše kao uvođenje pojedinačnih reči ili kratkih, okamenjenih idiomatskih fraza iz jednog varijeteta u drugi, koji su ugrađeni u gramatički sistem jezika primaoca. Nasuprot tome, zamena kodova je smisljena naporedna upotreba onoga što govornici moraju svesno ili podsvesno da obrade kao nizove formirane prema unutrašnjim pravilima *dva različita gramatička sistema* (podvukao Gumperz 1982).

Ovu razliku slede i Poplack i Sankoff (1984: 102). Zamena kodova je prosto smenjivanje dva jezika u diskursu, pa čak i u rečenici, pri čemu jedan jezik ne mora uticati na drugi. Termin leksičko pozajmljivanje upotrebljavaju za slučajeve u kojima pozajmljenice poprimaju morfološke, sintaksičke i fonološke karakteristike jezika primaoca. Pozajmljenice su ustaljene u

jeziku primaocu i u stalnoj su širokoj upotrebi u jezičkoj zajednici. U tim slučajevima prisutan je određen stepen poklapanja jezika. Sledeći Weinreicha (1964), oni govore i o jednokratnim pozajmljenicama, koje su obično pojedinačne leksičke jedinice, uglavnom glavne vrste reči, koje su fonološki, morfološki i sintaksički prilagođene jeziku primaocu.

Nasuprot njima, Romaine (1989), Myers-Scotton (1992a,1993a), Gardner-Chloros (1995), Thomason (2001) i Matras (2009/2020) zamenu kodova i pozajmljivanje vide kao dva kraja kontinuuma među kojima nema oštrograničenja. Ove dve pojave nalaze se u dijahronijskom kontinuumu: pozajmljenice nastaju kao zamena kodova, a zatim se postepeno ustaljuju kao pozajmljenice. Matras (2009/2020) smatra da promene uslovljene međujezičkim kontaktom počinju inovacijama koje u jezik primalac uvode pojedinci, a inovacije postaju pozajmljenice kad postanu stalan deo repertoara. Dakle, na sinhronijskom planu ne može se pouzdano utvrditi razlika između pozajmljenica i zamene kodova. Gardner-Chloros (1995: 86) smatra da je zamena kodova proizvod pojmovnih teorijskih razmatranja o međujezičkim kontaktima i mešanju jezika i nerazdvojiva je od pozajmljivanja, interferencije ili pidžinizacije.

2.3.5.3. Zamena kodova i interferencija

Pojam interferencije prvobitno se upotrebljavao za upotrebu formalnih elemenata jednog koda u kontekstu drugog na fonološkom, morfološkom, leksičkom ili sintaksičkom nivou. Weinreich (1964: 11) posmatra interferenciju u okviru strukturalnog pristupa razgraničavanju jezika i govora (fr. *langue* i *parole*) i navodi: „U govoru, interferencija je kao pesak nošen vodenom strujom; u jeziku, ona je pesak nataložen na dnu jezera.“⁷

Za Haugena (1956), jednog od prvih autora koji se bavio zamenom kodova, zamenjivanje je, uz integraciju i interferenciju, jedna od faza rasprostranjivanja jezika u kontaktnoj situaciji. U zameni kodova čuvaju se karakteristike varijeteta koji se unosi, a interferencija/integracija su slučajevi kad se razlike među kodovima izjednačavaju.

Uvođenjem pojma **komunikativne kompetencije** (eng. *communicative competence*; Hymes 1972), istraživanje se proširuje sa čisto jezičkih elemenata na druge karakteristike jezičkog ponašanja po kojima se bilingval razlikuje od monolingvala, te se ne smatra da je svako odstupanje od jednoje-

⁷ „In speech, interference is like sand carried by a stream; in language, it is the sedimented sand deposited on the bottom of a lake.“

zične norme interferencija. Bilingval upotrebljava različita sredstva u različitim situacijama, zavisno od sagovornika i ustrojstva jezičke zajednice.

2.3.6. Kriterijumi za razgraničenje zamene kodova i pozajmljivanja

Jedan od kriterijuma za utvrđivanje toga da li se radi o zameni kodova ili o pozajmljivanju jeste taj da se pozajmljivanje često odnosi na jednu reč, dok se zamena kodova upotrebljava i za jednu reč i za jedinice koje se sastoje od više reči. Međutim, Poplack i Meechan (1998) smatraju da većina zamena jedne reči nije prava zamena, nego se te reči ponašaju kao pozajmljenice.

Drugi kriterijum je fonološka i gramatička integracija. Pod gramatičkom integracijom podrazumevaju se morfološka i sintaksička integracija. Sankoff i Poplack (1981: 4) navode kriterijum očuvanja gramatičke i leksičke strukture, po kojem se zamena kodova razlikuje od pozajmljivanja, interferencije, kalkiranja i ostalih pojava koje nastaju kao posledica međujezičkog kontakta. Poplack (1980) odbacuje fonološku integraciju kao pouzdan kriterijum, i dodaje da se pozajmljenicama mogu smatrati i reči u kojima ne postoji vidljiva morfološka integrisanost, kao što je slučaj sa nultom morfemom. Gardner-Chloros (1995) navodi da tri kriterijuma koja se često upotrebljavaju za razgraničavanje pozajmljenica i zamene kodova ne ukazuju pouzdano na razliku među njima. Kriterijum morfofonemske prilagođenosti nije pouzdan jer se i zamena kodova i pozajmljenica mogu prilagoditi jeziku primaocu, zavisno od mnogih ličnih i jezičkih faktora. Ni zamenjivanje domaće reči nije pouzdan kriterijum jer ima primera da i zamena kodova i pozajmljenica popunjavaju **leksičku prazninu** (eng. *lexical gap*) u jeziku primaocu, te da obe mogu dodati postojećoj reči novu nijansu značenja. Primer popunjavanja leksičke praznine u srpskom jesu anglicizmi *programer* (= stručnjak za izradu kompjuterskih programa, u Vasić i dr. 2001: 194) ili *hepening* (= improvizovana dramska, muzička i sl. predstava u koju se mogu uključiti i gledaoci, u Prčić i dr. 2021: 253). Kriterijum gramatičke kategorije (na primer, imenice kao kategorija koja se najčešće pozajmljuje, zatim pridevi, glagoli i predlozi) takođe je nepouzdan jer svaka gramatička kategorija može da se javi i kao pozajmljenica i kao zamena kodova, a i redosled javljanja je sličan u obe pojave.

Prema Myers-Scotton (1992a), jedan od kriterijuma za razgraničavanje zamene kodova i pozajmljivanja jeste **strukturna integracija** (eng. *structural integration*), koja obuhvata fonološku i sintaksičku integraciju. Prema

ovom kriterijumu, pozajmljenice su one jedinice koje su fonološki i sintaksički integrisane u jezik primalac. Frekvencija javljanja je drugi kriterijum: lekseme koje se često javljaju zapravo su pozajmljenice. Treći kriterijum je pripadnost **matričnom** (eng. *matrix*) leksikonu. Pozajmljenica je deo leksikona matričnog jezika, dok zamena kodova pripada leksikonu umetnutog jezika.

Clyne (2003: 72) smatra da ne treba da se povlači stroga granica između zamene kodova i pozajmljivanja jer je posredi dinamičan odnos između jezika koji su međusobno povezani i neprestano se menjaju. U nameri da prevaziđe navedenu polisemiju termina zamena kodova i uključi elemente koji su postigli visok stepen prihvaćenosti u jeziku primaocu, a da i dalje odrazi shvatanje pozajmljivanja i zamene kodova kao kontinuuma, Clyne (2003) predlaže termin **prenošenje** (eng. *transference*) elemenata jezika, koji obuhvata opšte značenje zamene kodova, kao i dijahrone i sinhronne dimenzije jezičkih elemenata. Termin pozajmljivanje pak ostavlja za istorijsku lingvistiku i jezičko planiranje ili za stabilne dvojezične situacije. Prenošenje elemenata jezika definiše kao preuzimanje jedinice, obeležja ili konstrukcije iz nekog drugog jezika (Clyne 2003: 76). On naglašava da je prenošenje proces, a njegov je rezultat, odnosno proizvod, **prenesenica** (engl. *transfer*). Ovim terminima obuhvataju se **leksičko** (eng. *lexical*): prenošenje lekseme u formi i sadržaju (*Idem u GYM*), **višestruko** (eng. *multiple*): prenošenje više leksičkih jedinica, bilo da su ustaljeni izrazi ili ne (npr. *Dali smo mu BIRTHDAY CARD*); **semantičko** (eng. *semantic*): prenošenje značenja reči iz jednog jezika na reč u drugom uz izvesno morfemsko ili semantičko slaganje (npr. *definitivno, interes*), **leksičkosintaksičko** (eng. *lexicosyntactic*): prenošenje jedne ili više leksema i sintaksičke konstrukcije (npr. *imati lunch* umesto *ručati*), **semantičkosintaksičko** (eng. *semanticosyntactic*): prenošenje značenja i sintaksičke konstrukcije čitave sintagme/idiomatskog izraza (*početi školu* umesto *poći u školu*), i **pragmatičko** (eng. *pragmatic*): prenošenje pragmatičke strukture (*Imajte lep dan*, umesto *Prijatan dan*). Tu su zatim **fonološko** (eng. *phonological*) prenošenje: prenošenje fonoloških karakteristika jednog jezika u drugi, kao što je dodavanje ili izbacivanje fonema pod uticajem fonemske strukture drugog jezika (npr. /tʃ/ umesto /č/ i /ć/), **fonsko** (eng. *phonic*) prenošenje, odnosno prenošenje fona⁸, kao što je centralizacija nenaglašenih samoglasnika, to jest upotreba /ə/ umesto ne-

⁸ Petrović i Gudurić (2010: 327) definišu fonemu kao minimalnu jezičku jedinicu kojoj nije priključen sadržaj, ali koja svojim položajem u fonacionom lancu određuje značenje niza na višem nivou jezičkog iskaza (*spava/č/ica* i *spava/ć/ica*). Fon definišu kao fonemsku varijantu ili alofon, kao /k/ i /k'/ u /k/aša i /k'/iša.

naglašenih samoglasnika, **prozodijsko** (eng. *prosodic*) prenošenje, kao što je upotreba uzlazne intonacije u potvrdnim iskazima, kao i **tonemsko** (eng. *tonemic*) prenošenje, koje predstavlja unošenje ili izbacivanje tona pod uticajem drugog jezika (na primer, izbacivanje uzlaznog akcenta) i **grafemsko** (eng. *graphemic*) prenošenje, za koje je primer izbacivanje dijakritičkih znakova iz upotrebe.

Pored prenošenja, Clyne (2003) uvodi i pojam **prelaženja** (eng. *transversion*) sa jednog jezika na drugi, kako unutar klauze (ili rečenice) tako i između klauza (ili rečenica). Naglašava da je ovde u pitanju prelazak na drugi jezik, a ne variranje između jezika, a ova pojava je rezultat delovanja **aktivatora**, reči koje se javljaju na spoju dva jezika. Pojam prelaženja na drugi jezik odgovara shvatanju zamene kodova prema Sridhar i Sridhar (1980), Bokamba (1988) i Bhatia i Ritchie (2012).

Matras (2009/2020) upotrebljava termin replikacija da naglasi upotrebu jezičke strukture bilo kog tipa u novom, proširenom kontekstu radi postizanja cilja komunikacije. Jedan od kriterijuma za razlikovanje zamene kodova i pozajmljenice jeste replikacija jezičke jedinice od strane monolingvala u jednojezičkom okruženju. Matras (2009/2020), Sakel (2007) i Matras i Sakel (2007) predlažu dva aspekta replikacije: **replikaciju obrasca/modela jezika** (eng. *pattern replication*, skraćeno: *PAT*), koja se odnosi na direktnu replikaciju morfema i fonoloških svojstava jezika davaoca, i **replikaciju jezičke građe** (eng. *matter replication*, skraćeno: *MAT*), koja se odnosi na preoblikovanje unutrašnje strukture jezika (gramatičkih i sintaksičkih obrazaca na nivou diskursa, klauze, fraze ili reči) po uzoru na jezik davalac. Ova dva tipa replikacije često se kombinuju i veoma se retko sreće replikacija jezičkog materijala bez replikacije obrasca (Sakel, 2007).

2.3.7. pristupi analizi zamene kodova

Pristupi proučavanju zamene kodova razlikuju se među autorima, zavisno od aspekta sa kog se zamena kodova posmatra. Neki je posmatraju sa morfosintaksičkog stanovišta, pokušavajući da nađu univerzalna gramatička ograničenja koja sprečavaju prenošenje karakteristika jezika davaoca u jezik primalac. Ovaj strukturalni pristup imaju Pfaff (1979), Poplack (1980, 1981), Poplack i Meechan (1998), Clyne (1967, 1980, 1982, 2003), Muysken (2000), Myers-Scotton (1992b, 1993a, 1995) i Myers-Scotton i Jake (1995, 1999). Drugi autori, poput Gumperza (1982) i Auera (1984, 1995, 2000), smeštaju zamenu kodova u domen pragmatike, smatrajući da

se ova pojava može analizirati jedino kroz konverzaciju, jer je svaki slučaj unošenja nekog elementa iz jednog jezika u drugi uslovljen konkretnom govornom situacijom. U ovom pristupu analiziraju se pauze, praznine i upadice, koje uzrokuju, nagoveštavaju ili objašnjavaju prelazak s jednog jezika (koda) na drugi.

Auer (1984)⁹ govori o **zameni kodova povezanoj sa diskursom** (eng. *discourse-related code switching*) kao o zameni kodova povezanoj sa specifičnim zadacima konverzacije. Oslanja se na Gumperzovu (1982) dihotomiju metaforične i situacione zamene kodova i koncept kontekstualizacionih signala. Ovaj njegov model, poznat pod nazivom **analiza konverzacije** (eng. *conversation analysis*), usredsređuje se na sekvencijalno odvijanje interakcije, te se izbor jezika i njihovo smenjivanje analizira pri svakoj izmeni **reda govorenja** (eng. *turn*). Zasniva se na detaljnoj transkripciji prirodne interakcije, uključujući pauze, oklevanja, **preklapanja** u govoru (eng. *overlap*), **umetke** (eng. *filler*) za popunjavanje praznina u govoru i **povratne signale** (eng. *backchannel*), čija je funkcija davanje znaka sagovorniku da nastavi da govori. Analiza konverzacije prioritet daje dijaloškom značenju, svojstvu interakcije o kojem se pregovara: svi učesnici, a ne samo govornik, daju smisao jezičkim aktivnostima. Svaki jezički odabir utiče na naredne odabire koje čine svi učesnici u razgovoru.

Za razliku od drugih pristupa, u kojima se zamena kodova analizira prema kategorijama jezika, analiza konverzacije je model zasnovan na proceduri, a ne na klasifikaciji. Auer (1995: 117) naglašava da je neophodno razlikovati kontaktnojezičke pojave kako ih vide lingvisti i kontaktnojezičke pojave kako ih vide i upotrebljavaju sami dvojezični učesnici u konverzaciji. Naime, lingvisti se usredsređuju na analizu upotrebe jezika na nekom od jezičkih nivoa, dok je za učesnike u diskursu bitan sam sadržaj i način odvijanja konverzacije.

U analizi konverzacije podjednaku ulogu imaju prethodni i naredni iskazi, odnosno iskazi koji neposredno prethode jedan drugom i koji neposredno slede jedan za drugim. Prethodni iskaz daje kontekst za iskaz koji sledeći govornik daje, a iskaz sledećeg govornika koji se neposredno nadovezuje na ovaj odražava njegovo tumačenje prethodnog iskaza.

Myers-Scotton (1993a, 1993b, 1995, 2000) pristupa zameni kodova uvođenjem **modela obeleženosti** (eng. *markedness model*). Osnovna tvrdnja ovog modela je da u zajednici postoje ustaljeni odnosi između jezičkog

⁹ Istraživanja koja se nadovezuju na ovu osnovu i dopunjuju je vodili su Wei, 1994, 2005 i Auer, 1998.

varijeteta i toga ko, gde i kako upotrebljava taj varijetet (up. Fishman 1965), a govornici te odnose koriste da odaberu varijetet koji će im omogućiti da postignu određeni cilj. Ovaj model pretpostavlja da govornik racionalno (na izvesnom nivou svesti) vrši izbor varijeteta, te da je govornik **racionalni učesnik** (eng. *rational actor*) u interakciji. Cilj govornika je da odabere varijetet koji će mu doneti očekivanu dobit, odnosno uvećati dobit, a ulog svesti na minimum. Ulog i dobit su druga postavka modela obeleživosti. Sledeći princip je princip pregovaranja zasnovan na Griceovom (1975) **principu kooperativnosti** (eng. *the cooperative principle*). Myers-Scotton (1995: 21) princip pregovaranja formuliše na sledeći način:

„Odaberite *formu* svog doprinosa konverzaciji tako da ona ukaže na skup prava i obaveza koji želite da bude na snazi između govornika i primaoca u trenutnom razgovoru.“¹⁰

Po njenim rečima, model obeleživosti se od Griceovog principa razlikuje po tome što od sagovornika ne zahteva da međusobno sarađuju, te je jedina saradnja koja se pod principom pregovaranja podrazumeva ta da i govornik i primalac¹¹ pristupaju interakciji sa istim unapred formiranim stavom o svrsi forme koju govornik koristi. Taj stav je da se forma može protumačiti kao naznačavanje pregovora. Pritom, osim poruka u vidu reči i njihovog rasporeda, veoma je važno ono što se podrazumeva, dakle ono što se dešava na kognitivnom nivou. Deo modela obeleživosti je niz prava i obaveza koji se odnosi na ono što učesnici mogu da očekuju u bilo kom tipu interakcije u svojoj zajednici. Izbor koji govornik vrši manje ili više je neobebežen za određeni niz prava i obaveza.¹²

Po uzoru na Griceove maksime principa kooperativnosti, Myers-Scotton (1995: 26) predlaže maksime modela obeleživosti:

1. maksima neobebeženog izbora (eng. *the unmarked choice maxim*): odabrati neobebeženi kod kojim se u datoj situaciji ustanovljava ili potvrđuje neobebeženi izbor prava i obaveza kada se želi uspostaviti ili potvrditi skup prava i obaveza; u okviru ove maksime nalaze se i dve dodatne maksime:

¹⁰ „Choose the *form* of your conversational contribution such that it indexes the set of rights and obligations which you wish to be in force between speaker and addressee for the current exchange.“

¹¹ Myers-Scotton navodi da pod govornikom (*speaker*) i primaocem (*addressee*) podrazumeva i usmenu i pismenu komunikaciju, tj. govornik = pisac, a primalac = slušalac i čitalac.

¹² Ove se pod pravima i obavezama podrazumevaju norme/pravila komunikacije u datim situacijama.

- a) **maksima poštovanja** (eng. *the deference maxim*): preći na kod kojim se drugima iskazuje poštovanje kad to okolnosti nalažu;
- b) **maksima umešnosti** (eng. *the virtuosity maxim*): preći na kod koji je potreban da se konverzacija nastavi, da bi se omogućilo učešće svih prisutnih govornika;

2. **maksima obeleženog izbora** (eng. *the marked choice maxim*): odabrati obeleženi kod koji ukazuje na neobeleženi skup prava i obaveza kad se u datom razgovoru želi uspostaviti novi neobeleženi skup prava i obaveza;

3. **maksima izbora istraživanja** (eng. *the exploratory choice maxim*): kad nije jasno koji je izbor neobeleşen, prebacivati se sa jednog varijeteta govora na drugi da bi se odabrale alternative mogućih neobeleşenih izbora, koje su pokazatelji prava i obaveza koje pogoduju govorniku.

Neobeleşeni odabir je ono što predstavlja najočekivaniji odabir jer zadovoljava norme određene zajednice. Odabiranjem obeleşenog ili neobeleşenog načina govornik pregovara o upotrebi niza prava i obaveza za koje smatra da mu na neki način koriste. Glavni razlozi neobeleşenog odabira su da se izbegne neodobravanje grupe i da se izbegne rizik ukoliko govornik proceni da bi mu odabiranjem obeleşenog načina šanse za uspeh bile slabe.

Kao drugi, strukturni aspekt analize zamene kodova na gramatičkom nivou, Myers-Scotton (1993a) razvila je **okvir matričnog jezika** (eng. *the matrix language frame*). Komponente ovog modela su **matrični jezik** (eng. *matrix language*), koji daje morfosintaksičku strukturu, to jest okvir iskaza, odnosno predstavlja glavni jezik na kojem se konverzacija odvija, i **umetnuti jezik** (eng. *embedded language*), jezik koji učestvuje u govoru, odnosno u zameni kodova, ali u manjoj meri, u sporednoj ulozi. U potrazi za odgovarajućom reči, ili da bi popunio leksičku prazninu jer ne zna reč ili mu je ona trenutno nedostupna ili pak ne postoji u matričnom jeziku, govornik prelazi na umetnuti jezik. Da iskaže ono što želi, dvojezični govornik pretražuje oba leksikona koja su mu na raspolaganju. To se može odvijati na nivou reči samo ako se **lema** (eng. *lemma*)¹³ umetnutog jezika uklapa u prazninu u matričnom jeziku (Poplack i Sankoff 1984 to nazivaju jednokratnom pozajmljenicom). Međutim, ukoliko sintaksičke karakteristike koje pokreće neka leksička jedinica nisu kompatibilne sa sintaksičkom strukturom matričnog jezika, govornik prelazi na umetnuti jezik u dužem govornom nizu i time proizvodi **ostrvo umetnutog jezika** (eng. *embedded*

¹³ Pod lemom se ovde podrazumeva apstraktni semantički koncept sadržan u leksemi i gramatički podaci koji uslovljavaju njenu upotrebu.

language island), a može i da promeni matrični jezik, odnosno matrični jezik može da postane onaj koji je do tada bio umetnuti jezik. Ovo se slaže sa Clyneovim (2003) konceptom prelaženja na drugi jezik.

Clyne (2003) pokušava da objedini ove pristupe uvođenjem navedenih pojmova prenošenja elemenata jezika i prelaženja s jednog jezika na drugi. Za potrebe ovog istraživanja najznačajnija prednost Clyneovog pristupa jeste u tome što se zamena kodova posmatra sa sinhronijskog staništa, čime se eliminiše potreba da se utvrdi da li se radi o zameni kodova, interferenciji ili pozajmljenici. Njegov sistem takođe obuhvata ono što neki autori uvršćuju u mešanje kodova.

U ovoj knjizi zamena kodova se upotrebljava u širokom smislu naznačene upotrebe dvaju jezika u jednom segmentu usmene ili pismene komunikacije. Pošto se ovo istraživanje bavi opisom svojstava jezičkog varijeteta serbliša među pripadnicima mlađe generacije u sadašnjem trenutku, utvrđivanje da li je u pitanju zamena kodova ili pozajmljenica izlazi van okvira teme jer uključuje dijahronijsku analizu. Ovde se prihvata Clyneov (2003) sistem prenošenja elemenata jezika te se, tamo gde se to može primeniti, povlači paralela sa Prčićevom (2011) klasifikacijom anglicizama na očigledne, skrivene i sirove, o kojoj će detaljnije biti reči u odgovarajućim poglavljima i odeljcima. Za ovo istraživanje nije potrebno utvrditi koji je matrični, a koji umetnuti jezik, jer su intervjui vođeni na srpskom jeziku sa jasno uočljivim kratkim zamenama kodova na fonološkom, morfosintaksičkom, leksičkom, pragmatičkom i grafološkom nivou. Uz to, pošto je cilj istraživanja utvrđivanje svojstava ovog varijeteta na pomenutim nivoima, neće se raditi analiza konverzacije, koja se usredsređuje na procese koji učestvuju u zameni kodova, mada će se u pojedinim slučajevima napomenuti očigledna upotreba pauze ili oklevanja radi postizanja cilja komunikacije.

3. Metodološke postavke istraživanja

Kao što je u uvodu navedeno, govor iseljenika u Kanadi podrobno je ispitivao Milan Surdučki (1978), koji je dao opis srpskohrvatskog jezika iseljenika Srba i Hrvata iz Jugoslavije, usredsređujući se na opis leksičkog i morfološkog nivoa. U fokusu magistarskog rada Saše Trenčića (2012) nalazi se građenje jezičkog i kulturnog identiteta prve generacije srpskih iseljenika u Kanadi, sa ciljem da se utvrdi do koje mere su se pripadnici ove generacije integrisali u kanadsko društvo i prihvatili i prebrodili razlike između dveju kultura, kao i da se utvrdi koliki je stepen očuvanosti srpskog jezika, kakvu ulogu igraju srpski i engleski jezik u formiranju njihovog jezičkog i kulturnog identiteta i kakav je uticaj engleskog na njihov maternji jezik. Dimitrijević Savić (2012) ispitivala je slabljenje znanja kolokacija kod srpskih iseljenika u Kanadi (Ontariju). Ispitanici su bili osobe koje su u Kanadu došle u poslednjem talasu imigracije, devedesetih godina XX veka, u uzrastu od 12 do 16 godina, odnosno od 34 do 45 godina. Za razliku od navedenih istraživanja, ovo se usredsređuje na utvrđivanje sveukupnih fonoloških, grafoloških, leksičkih i morfosintaksičkih karakteristika jezika mlađih iseljenika, odnosno dece iseljenika koji su emigrirali u Kanadu u toku devedesetih godina.

3.1. Pronalaženje ispitanika

Činjenica da pripadamo istoj zajednici kao i ispitanici olakšala je pronalaženje ispitanika preko mreže poznanstava i preporuka (princip **grudve snega**, eng. *snowball principle*, Milroy i Gordon 2003) ili, kako ga nazivaju Hammersley i Atkinson (2007), **uzorkovanja putem mreže poznanstava** (eng. *network sampling*). Za učešće u istraživanju prijavilo se dvadeset četvoro ispitanika, petnaestoro iz generacije 1,5 i devetoro iz druge generacije.

Tema istraživanja – svojstva varijeteta srpskog jezika koji ispitanici govore, nosi sa sobom mogući nedostatak jer kod ispitanika može prouzro-

kovati osećanje nelagodnosti i navesti ih da preterano obraćaju pažnju na to kako govore; osim toga, može se javiti strah da će im se tražiti greške u govoru i prebacivati im da mešaju dva jezika. Ova predubeđenja mogu bitno uticati na rezultate istraživanja i treba ih imati u vidu prilikom analize (Cameron 2001: 54). Takođe postoji mogućnost da neko od potencijalnih ispitanika odbije da bude subjekat u istraživanju pod izgovorom da ne govori srpski ili da ga ne govori dovoljno dobro, što se verovatno i dogodilo, jer su svi ispitanici koji su učestvovali u istraživanju veoma samopouzđano govorili srpski, iz čega se može zaključiti da su se javili samo oni koji su bili dovoljno sigurni u svoje vladanje srpskim jezikom. Kako bi se izbegla ili barem ublažila negativna percepcija koju ljudi uglavnom imaju u vezi s mešanjem jezika, bilo je važno ispitanicima dati na znanje da je zamena kodova u lingvistici prihvaćen diskursni stil, te da je cilj istraživanja da se utvrde svojstva jezika, a ne da se osuđuje njihov način upotrebe jezika. Pre svakog intervjua i popunjavanja upitnika, ispitanicima je naglašeno da govore onako kako im je prirodno i da odaberu one odgovore koje bi oni sami prirodno upotrebili.

3.2. Intervju i upitnik

Namera je bila da se ispitanicima pruži prilika da govore otvoreno i slobodno, da se njihovi odgovori ne svedu samo na odgovore na unapred pripremljena pitanja. Stoga je u istraživanju korišćen kvalitativni metod intervjua. Intervju je odabran jer, pored podataka o govornom jeziku, pruža mogućnost da se istraže stavovi ispitanika o engleskom i srpskom jeziku i njihova iskustva odrastanja i života u dvema različitim kulturama. Birajući između intervjua zatvorenog tipa, sa unapred određenim pitanjima i praćenjem stroge strukture, i intervjua otvorenog tipa, gde pitanja nisu unapred formulisana, odabrali smo kompromisni pristup. Pripremljena pitanja su poslužila za usmeravanje toka intervjua i probijanje leda te da se postigne krajnja svrha – da se ispitanici navedu na to da što slobodnije govore kako bi pružili što približniju sliku o tome kako se srpski i engleski upotrebljavaju u govoru ovog segmenta populacije srpskih iseljenika u Kanadi (Vankuveru). Važno je napomenuti da intervju nije idealan način da se zabeleži prirodan govorni jezik konverzacije, samim tim što se, shodno prirodi intervjua, očekuje da jedna osoba postavlja pitanja, a druga na njih odgovara. Intervju karakteriše diskursna struktura koje nema u spontanoj konverzaciji (Milroy

1987). Povrh toga, mala je verovatnoća da će ispitanik postavljati pitanja, pa je teško dobiti sliku o nekim aspektima jezika kao što je formiranje upitnih rečenica. Za intervju kojim se želi postići prirodnost i otvorenost veoma je važno da se od prvog trenutka između ispitivača i ispitanika uspostavi poverenje (Richards 2009). Milroy i Gordon (2003) navode strategije koje istraživač može da koristi da bi podstakao prirodniji govor, tokom kojeg postoji mogućnost da se pojave konstrukcije i vidovi diskursa koji se inače ne pojavljuju tokom intervjuja: povesti razgovor o temama koje interesuju ispitanike jer o njima opuštenije razgovaraju; promeniti dinamiku intervjuja i voditi grupni intervju, sa jednim ispitivačem i dva ili više ispitanika ili čak sa više ispitivača. Što se tiče prve strategije, s obzirom na to da je srpska zajednica u Vankuveru relativno mala i da autorka neke od ispitanika poznaje kao prijatelje svoje dece ili kao decu svojih prijatelja, nije bilo teško navesti ih da slobodnije govore i svesti osećaj veštačkog razgovora na (naj)manju meru. Dimitrijević (2005: 118) navodi da nije imala uspeha s drugom strategijom jer ispitanici nisu dobro prihvatili intervju sa više učesnika, nastavlajući da se pridržavaju forme intervjuja, čekajući svoj red da odgovore na pitanje, opominjući one koji bi se ubacili preko reda i izvinjavajući se zbog upadanja u reč, smatrajući pukim izrazom učtivosti ubeđivanje ispitivača da je slobodno učestvovanje dobrodošlo. Pošto intervju sa više učesnika otvara mogućnosti slobodnijeg razgovora, autorka je nastojala da organizuje takve intervjuje sa osobama koje se međusobno poznaju i druže. S obzirom na to se radi o mladim ljudima, očekivanje da će ispitanici biti manje sputani društvenim konvencijama i da će spontanije učestvovati u razgovoru pokazalo se kao osnovano. Ispitanici jesu u velikoj meri čekali svoj red da odgovore na pitanje, ali su i upadali jedno drugom u reč, pomagali jedni drugima da odgovore ili pronađu odgovarajuću reč i ispravljali date informacije. Intervjui su snimani i trajali su oko 30 minuta. Pitanja koja su korišćena kao smernice za vođenje intervjuja relativno su otvorenog tipa i sadrže pitanja vezana za jezik koja obuhvataju stavove ispitanika o engleskom i srpskom, informacije o tome u koje svrhe, u kojim situacijama i koliko često koriste srpski i engleski (kod kuće, sa prijateljima, susedima, u školi, na poslu, sa rodbinom u Srbiji i u Kanadi) i koliko su često i na koji način u kontaktu sa srpskim jezikom. Pitanja o društvenim vezama odnose se na to da li su članovi sportskih klubova, folklornih društava ili drugih organizacija u okviru srpske zajednice u Vankuveru. Ukoliko bi ispitanici pokazali interesovanje da o nekom od navedenih pitanja opširnije govore, to je prihvatano i podsticano, a isto tako su se rado prihvatale i digresije i teme koje su ispitanici

sami nametali. Da se izbegne uspostavljanje strogog odnosa ispitivač – ispitanik, na samom početku intervjuja težilo se da se izbegne standardna forma pitanja. Prema iskustvu Richardsa (2009), započinjanje intervjuja rečima: „Recite mi/Objasnite mi...” dobro funkcioniše u tu svrhu. Intervju je započinjan rečenicom: „Recite mi nešto o sebi.“ Većina ispitanika je spremno govorila o tome šta trenutno rade (škola, posao), dok je jedan pripadnik generacije 1,5 najpre rekao da nikad ne zna šta da kaže u toj situaciji jer ne zna šta je drugima zanimljivo. Ubrzo, međutim, kad su mu postavljena konkretnija pitanja, govorio je opširno i opušteno.

Po završetku intervjuja, ispitanicima je dat upitnik koji se sastojao iz dva dela.¹⁴ Prvi, sociolingvistički deo upitnika sadržao je pitanja o bitnim nelingvističkim faktorima kao što su lični podaci (ime, prezime, pol, zanimanje, datum rođenja, država u kojoj su rođeni i porodično stanje), zatim stepen obrazovanja ispitanika i njihovih roditelja, uzrast u kojem su došli u Kanadu (ukoliko nisu rođeni u njoj), koliko razreda su završili pre dolaska u Kanadu, da li u kući ima srpskih knjiga, novina i časopisa, da li se u kući gleda srpska televizija i sluša srpski radio te da li su pohađali srpsku školu u Vankuveru i, ako jesu, koliko dugo. Neka od pitanja su otvorenog tipa budući da na njih ispitanik treba da da kratak odgovor, dok su druga zatvorenog tipa sa ponuđenim odgovorima, kako jednostavnim DA i NE tako i drugim, rangiranim (na primer, stepen obrazovanja i uzrast pri dolasku u Kanadu).

Drugi, najduži deo upitnika usredsređen je na lingvističke aspekte. Ispitanicima su dati zadaci koji obuhvataju ortografiju (velika i mala slova, interpunkciju, spojeno i odvojeno pisanje reči i glasovne promene), leksiku (pojedinačne reči i kolokacije), morfosintaksu (rod, broj i padež imenskih reči, upotrebu glagolskih vremena i roda, kongruenciju, red reči u rečenici i tematsku organizaciju rečenice). Svaki zadatak sadrži, u rečeničnom kontekstu, 15–40 primera jedinica koje se ispituju. Ponuđeni odgovori su dati u vidu višestrukog izbora, spajanja jednog dela s drugim, popunjavanja praznina i sastavljanja rečenica od izmešanih reči. Kako prilikom rešavanja zadataka ispitanici ne bi razmišljali o tome da li greše i gde, pitanja su formulisana tako da od ispitanika traže njihovo mišljenje i izbor oblika koji bi oni upotrebili, umesto da se izjašnjavaju koji odgovor smatraju tačnim ili šta u određenom zadatku nije dobro. Primeri upotrebljeni u zadacima uzeti su iz građe dobijene

¹⁴ Preporučljivo je početi intervjuom jer je manje strukturiran pa se očekuje da će ispitanici biti opušteniji kada pređu na rešavanje pitanja u upitniku. Ukoliko bi se počelo upitnikom, moguće je da bi se ispitanici umorili i izgubili interesovanje, zbog čega bi sam intervju bio manje uspešan.

analizom pisanih izvora u pilot-istraživanju, a korišćeni su i primeri upotrebe koji se često čuju u govoru srpske dijasporu u Kanadi. Uz to, autorka je nalazila i adaptirala primere iz Popović (2004) i Piper i dr. (2005). Osim ovako strukturiranih zadataka, u upitniku su data i tri pitanja i od ispitanika se tražilo da napišu kratke odgovore. Teme su odabrane tako da budu dovoljno bliske i zanimljive ispitanicima. Važno je napomenuti da je upitnik popunjavan rukom, na papiru, tako da ispitanicima nije bila dostupna funkcija automatskog ispravljanja, koja bi uticala na upotrebu velikog i malog slova pri upotrebi geografskih imena, upotrebu dijakritičkih znakova i pisanje velikog slova I.

3.3. Sastav ispitanika

Izbor ispitanika vršen je prema demografskim kriterijumima starosti i vremena dolaska u Kanadu. Svi ispitanici su pripadnici „sledeće“ generacije, odnosno deca osoba koje su se iselile u Kanadu devedesetih godina prošlog i prvih godina ovog veka, kada je veliki broj ljudi emigrirao iz Srbije. Mnogi od njih imali su u vreme iseljavanja decu školskog, uglavnom ranog osnovnoškolskog uzrasta, dok su se drugima deca rodila po dolasku u Kanadu. Deca iz obeju podgrupa odrasla su sa dva jezika: sa jezikom roditelja, koji se, kako se pretpostavlja, upotrebljava kod kuće, i jezikom zemlje u kojoj odrastaju i školuju se. Pomenuta istraživanja uticaja engleskog jezika na srpski kod pripadnika srpske dijasporu obuhvatala su iseljenike koji su dolazili u raznim talasima emigracije tokom dvadesetog veka, kao i prvu i drugu generaciju iseljenika ujedno. U ovom radu autorka je odabrala da se usredsredi na poslednji veliki talas iseljavanja u Kanadu i to konkretno na decu iseljenika i da, ispitavši svojstva srpskog jezika koji ta generacija upotrebljava, utvrdi u kojoj meri i na koji način engleski jezik utiče na srpski. Clyne (1991: 76) navodi da postoji značajna međugeneracijska razlika u napuštanju jezika, to jest da je generacijski faktor veoma značajan u procesu napuštanja. Uobičajeno je da se pritom misli na prvu i drugu generaciju (roditelji-doseljenici i njihova deca). Međutim, u literaturi, prvenstveno onoj koja se tiče nastave jezika, često se pominje podgrupa druge generacije, takozvana generacija 1,5. Generaciju 1,5 čine deca koja su u relativno ranom, predškolskom ili osnovnoškolskom uzrastu došla s roditeljima na englesko govorno područje, a drugu generaciju čine deca imigranata koja su rođena i odrasla na ovom govornom području. Prema Marshallu (2010: 51), u akademskim krugovima pojam generacija 1,5 „odnosi se na nekoga ko je došao

u Kanadu u ranom uzrastu, ovde završio školovanje i živi na kulturnom prostoru negde između doseljenika prve i druge generacije“.¹⁵ Jedan od ciljeva ovog istraživanja je da se ispita jezik koji upotrebljavaju pripadnici ovih dveju, naizgled bliskih, a moguće prilično različitih podgeneracija.

U istraživanju je učestvovalo ukupno dvadeset četvero ispitanika, petnaestoro iz generacije 1,5 i devetoro iz druge generacije. Što se tiče godina starosti ispitanika, većina pripadnika generacije 1,5 bila su u kasnim dvadesetim i ranim tridesetim godinama i uglavnom su završili školovanje, ili su radili, odnosno bili na postdiplomskim ili strukovnim studijama. Jedan ispitanik je u vreme istraživanja imao 16 godina i bio u jedanaestom razredu gimnazije, a drugi je imao 18 godina i bio na prvoj godini fakulteta. Pripadnici druge generacije još uvek su se školovali u vreme ispitivanja. Troje ih je imalo 16, a jedan 15 godina i išli su u gimnaziju. Četvoro su bili studenti na prvoj, a jedan na četvrtoj godini fakulteta. Kako bi starosna i obrazovna struktura jedne i druge grupe bila što približnija, namera je bila da se uzorak druge generacije ograniči na uzrast stariji od 17 godina, što predstavlja omladinu u završnom (dvanaestom) razredu gimnazije i one koji su završili srednju školu i rade ili nastavljaju školovanje na koledžu ili univerzitetu.

Mada je prvobitna namera bila da se u generaciju 1,5 uključe ispitanici koji su se u Kanadu doselili u uzrastu između 5 i 12 godina i to u periodu između 1993. i 2000. godine, okolnosti (težnja da se obuhvati što veći broj ispitanika i starosna struktura onih koji su se prijavili da učestvuju u istraživanju) nalagale su da se uključe i oni koji su došli u ranijem uzrastu (jedan ispitanik je imao dve, a drugi nepune četiri godine), kao i oni koji su došli kasnije (2002. i 2005. godine). Usled istih okolnosti, za potrebe ovog rada, u generaciju 1,5 uključeni su i ispitanici koji su bili mlađi od pet godina kad su se doselili u Kanadu. Iz istih razloga, u drugu generaciju uključeni su i ispitanici mlađi od 17 godina (jedan je imao 15, a troje 16 godina).

Kada je u pitanju polna struktura, ona je bila uravnotežena na nivou celokupne grupe, ali ne i generacijski: u generaciji 1,5 bilo je devet muških i šest ženskih učesnika, a u drugoj generaciji dva muška i sedam ženskih.

Sociolingvistička slika ispitanika dobijena je na osnovu podataka koje su ispitanici naveli u sociolingvističkom delu upitnika. Među pripadnicima generacije 1,5 dvanaestoro je završilo fakultet (četvoro je nastavljalo studije, bilo postdiplomske, bilo strukovne), jedan je bio student prve godine fa-

¹⁵ „refers to someone who came to Canada at a young age, completed their schooling here, and lives in a cultural and linguistic space somewhere between first- and second-generation immigrant.“

kulteta, a dvoje učenici gimnazije. Petoro ispitanika iz druge generacije bilo je na fakultetu, a četvero u gimnaziji. U sociolingvističkom delu upitnika bila je obuhvaćena i obrazovna struktura roditelja. Svi roditelji ispitanika iz generacije 1,5 su visokoobrazovani. U drugoj generaciji majke svih ispitanika završile su fakultet, a otac dvoje ispitanika ima završenu srednju školu.

Sem kriterijuma uzrasta i pripadnosti određenoj generaciji useljenika, pri izboru ispitanika bilo je važno da su svi rodом iz Srbije kako bi se izbegli eventualni uticaji govora iz drugih sredina koji nisu deo standardnog jezika u Srbiji. Mada kriterijum izbora ispitanika nije bio ograničen na određena područja u Srbiji, ispostavilo se da svi koji su pristali da učestvuju u ispitivanju potiču sa područja šumadijsko-vojvođanskog dijalekta. Imajući ovo u vidu, pri analizi podataka može se sa velikom sigurnošću isključiti uticaj govora iz drugih dijalekata u Srbiji.

Svih devetoro ispitanika iz druge generacije i jedanaestoro iz generacije 1,5 imaju braću ili sestre.

Pre dolaska u Kanadu, šestoro ispitanika iz generacije 1,5 išlo je u školu u Srbiji. Četvero je završilo prvi, jedan drugi i jedan treći razred osnovne škole pre dolaska u Vankuver. Sedmoro je izjavilo da su pre dolaska u Kanadu učili engleski (u školi, van škole, u vrtiću ili sa majkom) u trajanju od nekoliko meseci do četiri godine, a osmoro da nisu učili engleski.

Na pitanje da li se u kući čitaju knjige, novine i/ili časopisi na srpskom, trinaestoro ispitanika iz generacije 1,5 odgovorilo je potvrdno, a dvoje da se ne čitaju. Svih devetoro iz druge generacije odgovorilo je potvrdno. Na pitanje da li se u kući gleda srpska televizija i/ili sluša srpski radio, osmoro iz generacije 1,5 odgovorilo je „da“, šestoro „ne“, a jedan nije dao odgovor. Svih devetoro iz druge generacije odgovorilo je potvrdno.

Četvero ispitanika iz generacije 1,5 išlo je u srpsku školu u Kanadi, a jedanaestoro nije. Od onih koji jesu, jedan ispitanik je išao jednu godinu, a troje tri meseca. U drugoj generaciji petoro je išlo u srpsku školu, od kojih četvero jednu a jedan četiri godine, dok četvero nije išlo.

3.4. Etički aspekti istraživanja

Pored praktičnih elemenata sprovođenja istraživanja, analize dobijenih podataka i izvođenja zaključaka, od značaja su i etičke implikacije rada sa pisanim izvorima i ispitanicima i načina na koji se oni predstavljaju u dobijenim saznanjima.

U svrhu ispitivanja materijala iz zvaničnih publikacija za potrebe pilot-istraživanja, dobijeno je odobrenje vlasnika lista *Kišobran*, koji je izlazio u Vankuveru od 1997. do 2012. godine, kao i elektronske kopije *Kišobrana* od februara 2008. do oktobra 2012, ukupno 41 broj.

Učešće ispitanika u intervjuu i u odgovaranju na pitanja i na zadatke iz upitnika bilo je dobrovoljno. Zbog toga je bilo važno da ispitanici budu obavešteni o tome šta njihovo učešće podrazumeva. U tu svrhu, ispitanicima je dato pismeno objašnjenje istraživanja (kratak opis njegovog cilja i samog procesa). Obaveza istraživača je da poštuje anonimnost ispitanika, pa obaveštenje sadrži i potvrdu da su podaci iz intervju a i upitnika poverljivi i da je identitet ispitanika zaštićen u najvećoj mogućoj meri, odnosno da je poznat samo istraživaču, a da će se rezultati istraživanja sumirati i predstaviti kao grupni podaci. Takođe je naznačeno da je učešće dobrovoljno i da ispitanik može da odustane u bilo kom trenutku ukoliko to zaželi. Na kraju su navedeni podaci o tome kako učesnici mogu stupiti u kontakt sa autorom ukoliko je potrebno ili ukoliko žele da saznaju rezultate istraživanja. Obaveštenje je napisano na srpskom i engleskom jeziku. Pre početka intervju a i rada na upitniku, ispitanicima su usmeno objašnjene sve bitne stavke iz obaveštenja, a zatim im je obaveštenje dato da ga pročitaju i da potpišu saglasnost za učešće u istraživanju i odobrenje da se dobijeni podaci koriste isključivo za potrebe ovog istraživanja. Ovaj postupak sledi smernice odeljenja za etiku naučnoistraživačkog rada Univerziteta Sajmon Frejzer u Vankuveru.

3.5. Modalitet jezika

Grosjean (1995: 261) konstatuje da u svakodnevnom životu bilingvali dolaze u situacije koje podstiču upotrebu jednog ili drugog jezika, odnosno promenu **modaliteta jezika** (eng. *language mode*). Pod modalitetom jezika Grosjean podrazumeva aktiviranost jezikâ i mehanizme obrade jezikâ kod dvojezičnog govornika u bilo kom trenutku. U svakoj pojedinoj situaciji bilingval mora da odluči koji će jezik upotrebiti i koliko od drugog jezika treba da upotrebi. U tom kontinuumu modaliteta jezika, govornik u datoj situaciji može da se nađe na bilo kojoj tački između jednojezične i dvojezične krajnosti. Kad je govornik u jednojezičnom modalitetu, na primer, kad ima jednojezičnog sagovornika, drugi jezik se ne aktivira (mada Grosjean tvrdi da on nikad i nije potpuno deaktiviran). U dvojezičnom modalitetu oba je-

zika su aktivirana, ali u različitim stepenima: jedan jezik je osnovni, a drugi se upotrebljava zavisno od situacije, u vidu zamene kodova i pozajmljenica. Kad se ispituje upotreba jezika, dobijeni rezultati variraju zavisno od toga gde se u navedenom kontinuumu govornik nalazi u datoj situaciji. Zbog toga je, kad se ispituje upotreba jezika kod dvojezičnih govornika, najbolje staviti ispitanike u jedan modalitet, bilo jednojezični, bilo dvojezični. Da bi se to postiglo, postoji nekoliko načina, koje navodi Grosjean (2001: 15–16): pokazivanje interesovanja za dvojezičnost ispitanika, pripadnost ispitivača istoj dvojezičnoj zajednici kojoj pripada ispitanik i organizovanje intervjuja u okolnostima koje doprinose mešovitom modalitetu jezika (da nema prisutnih monolingvala i da je atmosfera opuštena). Upravo je takav pristup primenjen prilikom intervjuisanja u ovom istraživanju. Jezik na kojem su se intervjui vodili bio je srpski, ali je ispitanicima napomenuto da mogu da govore onako kako im je u datom trenutku prirodnije. Svi ispitanici su odgovarali na srpskom uz povremenu upotrebu engleskog, uglavnom u vidu pojedinačnih reči.

3.6. Prikupljanje podataka

Kako je svrha ovog istraživanja da se ispituju struktura i modeli funkcionisanja serbliša na induktivan način i da se na osnovu rezultata istraživanja da prikaz ovog hibridnog jezika, autorka se opredelila za paralelnu potrebu kvalitativnog i kvantitativnog metoda, što obuhvata analizu građe iz pisanih izvora, intervjuja i upitnika.

Materijal korišćen za analizu serbliša sastoji se iz dve celine. Prvu celinu, koja je predstavljala pilot-istraživanje, čini korpus pisane, kako organizovane tako i spontane, upotrebe jezika u široj srpskoj zajednici u Vankuveru. Najznačajniji i najobimniji izvori podataka bili su zvanične lokalne štampane publikacije: srpske novine *Kišobran* i *Srpski poslovni imenik*. Pored toga, korišćen je materijal iz dostupnih foruma i časakaonica na internetu, elektronske pošte, SMS poruka, blogova, društvenih mreža te stranica crkvenoškolskih opština Sveti Sava i Sveti Arhangel Mihajlo u Vankuveru. Pregledan je ukupno 41 broj *Kišobrana* od februara 2008. do oktobra 2012. Priloge za *Kišobran* pisali su profesionalni novinari, kao i dopisnici i saradnici-amateri, koji su i sami čitaoci *Kišobrana*. Teme i žanrovi tekstova koji su pretraženi obuhvataju reč urednika, kulturu, medicinu, zdravlje i način života, sport, film, putopise, istoriju, recepte, horoskop i omladinsku

rubriku. Forum sa kojeg je prikupljan materijal za istraživanje bio je forum srpske zajednice u Vankuveru na stranici *yahoo.com*, dok je materijal iz časakaonica sa stranice *serbiancafe.com*. Izvor podataka iz blogova bio je blog *Priče iz Vankuvera*. Korpus iz ovog pilot-istraživanja sadrži primere anglicizama – leksičke, morfološke, grafološke, pragmatičke i sintaksičke – koji se u izvorima pojavljuju više puta, te se mogu smatrati ustaljenima, ali i one koji predstavljaju hapakse, odnosno jednokratne tvorevine, to jest primere zamene kodova. Takve tvorevine, kad se jednom pojave, imaju mogućnost da s vremenom pređu u ustaljene pozajmljenice, pa su zbog toga bile interesantne za ovo istraživanje. Na osnovu podataka dobijenih ovim istraživanjem dobijen je materijal koji je poslužio kao osnova za izradu upitnika u sledećoj fazi istraživanja.

Drugu celinu korpusa, veću i za ovo istraživanje bitniju, čine podaci iz upitnika i snimljenih intervjua. Intervjuima je dobijeno oko 500 minuta snimljenog materijala koji je transkribovan i analiziran da bi se utvrdile fonološke, leksičke, pragmatičke i morfosintaksičke karakteristike ispitivanog govora. Upitnik je dao stranice i stranice materijala za analizu grafoloških, morfoloških i sintaksičkih nivoa serbliša koji upotrebljava ova generacija srpskih iseljenika u Vankuveru.

3.7. Obrada podataka

Svaki snimak intervjua preslušan je više puta i pažljivo transkribovan. Prilikom preslušavanja intervjua pažnja se obraćala na fonološke karakteristike govora ispitanika. Beležen je izgovor pojedinih glasova, akcenat i intonacija. Sa pragmatičkog stanovišta uočavani su vanjezički elementi kao što su pauze i prekidi u govoru koji daju informacije o kontekstu u kojem je upotrebljen određen iskaz ili deo iskaza. Iz transkribovanog materijala izdvajani su primeri upotrebe jezika, koji su zatim svrstavani u kategorije prema proučavanim nivoima jezika, posebno za svaku generaciju ispitanika. Unutar svakog nivoa, primeri su razvrstavani u grupe i podgrupe. Na morfosintaksičkom nivou primeri su deljeni u grupe imenskih reči, glagola, reda reči u rečenici, kongruencije i veznika, a ove grupe su zatim deljene u podgrupe. Na leksičkom nivou materijal je najpre razvrstan u pet većih grupa: skriveni anglicizmi, sirovi anglicizmi, očigledni anglicizmi, stil i lična imena, a u svakoj grupi anglicizama primeri su podeljeni u semantička polja. Na nivou fonologije materijal je grupisan u samoglasnike, suglasnike

i prozodiju, a na grafološkom nivou grupe su obuhvatale pisanje velikog i malog slova, pisanje datuma, odvojeno i spojeno pisanje reči, pisanje suglasnika *j* i nepostojanog *a*, pisanje vlastitih imena i upotrebu pisma i pisanje dijakritičkih znakova. Uz to, analizirani su odgovori dobijeni u upitniku i napravljene su tabele sa brojem tačnih i pogrešnih odgovora i markiranih i nemarkiranih oblika posebno za svaku generaciju. Podaci iz intervjua povezivani su sa podacima iz upitnika, što je dalo celovitu sliku pojedinih svojstava ispitivanog varijeteta srpskog jezika.

4. Analiza dobijenih podataka

U ovom poglavlju detaljno će biti prikazani i analizirani primeri upotrebe jezika u zabeleženom varijetetu serbliša na morfosintaksičkom, leksičkom, stilskom, fonološkom i grafološkom nivou, uz zaključke o uočenim pravilnostima i o tome koje od njih predstavljaju uticaj engleskog jezika, a koje su nastale usled nedovoljnog poznavanja srpskog jezika ili usled unutrašnjih strukturnih promena u srpskom jeziku u matici. Uočene pravilnosti okarakterisaće se kao moguće slabljenje određenog aspekta jezika ili kao poklapanje sa strukturom engleskog jezika. Pre prelaska na prikazivanje i analizu podataka iz korpusa, neophodno je ukazati na odnos, tj. razlike između slabljenja, napuštanja i poklapanja jezičke građe.

Slabljenje jezičke građe predstavlja postepen proces pri kojem se gube fonološke, morfološke, sintaksičke i diskursne strukture u jeziku. Mada do slabljenja može doći i u prvom i u drugom jeziku, u imigrantskoj situaciji prvi jezik je obično taj koji je podložan slabljenju. Usled jačanja i širenja drugog jezika, jezika većinske zajednice, jezik imigrantske zajednice gubi domene upotrebe, a time i govornike. Posledica toga je postepeno gubljenje strukture jezika imigrantske zajednice. Jedan primer slabljenja je gubljenje znanja kolokacija, kao što je spoj glagol + imenica u kolokaciji *početi školu* umesto *poći u školu*.

Procesu slabljenja jezika sličan je proces napuštanja jezika. Dok se slabljenje jezičke građe odvija na individualnom planu unutar generacije, napuštanje jezika je međugeneracijski proces na nivou zajednice i prelazna je faza ka krajnjem ishodu – odumiranju jezika.

Uz slabljenje, u kontaktnojezičkoj situaciji dolazi i do procesa poklapanja, tokom kojeg se pojačavaju sličnosti umesto da se čuvaju razlike između dva jezika. Na sintaksičkom nivou, primer za to jeste upotreba lične zamenice u funkciji subjekta tamo gde je nepotrebna jer je subjekat poznat iz konteksta diskursa (prethodno spomenut) ili iz konteksta rečenice (na primer, predikat u prvom i drugom licu jednine i množine).

Leksički nivo i morfosintaksička struktura istraživanih varijeteta serbliša mlađe generacije iseljenika u Vankuveru imaju najizraženije i najbrojnije karakteristike. Morfosintaksička svojstva obuhvataju upotrebu imenskih reči, glagola, reda reči, enklitika kongruencije i veznika *da*. Analiza leksičkih svojstava ovog varijeteta srpskog jezika zasnovana je na klasifikaciji njegovih elemenata na **sirove**, **skrivenne** i **očigledne anglicizme** (up. Prčić 2011) uz povlačenje paralele sa Clyneovim (2003) modelom prenošenja elemenata jezika. Fonološka i grafološka analiza serbliša takođe se zasnivaju na Clyneovom modelu. Za svaku uočenu jezičku pojavu navodi se po jedan primer dobijen od ispitanika iz svake generacije, osim ako se drugačije napomene. Tabele u dodacima sadrže sve primere pojedinih pojava pronađene u intervjuima, pismenim odgovorima i upitniku.

4.1. Morfosintaksa

U istraživanju međujezičkog kontakta pokazalo se da se markirani (ređi, neobičniji ili teži) oblici lakše gube od češćih, prirodnijih i lakših. U kontaktnoj situaciji srpskog, sa veoma razvijenom fleksijom, i engleskog, pretežno analitičkog jezika, u imigrantskom okruženju dolazi do pojednostavljanja sistema fleksije, što je uslovljeno markiranošću. Primer za ovo je **ujednačavanje** (engl. *levelling*) glagolske morfologije i pojednostavljanje padežnog sistema. Strogo uzev, padežna fleksija i fleksija glagola za obeležavanje vremena, načina, roda i broja spadaju u domen morfologije. Međutim, pošto sintaksički kontekst određuje upotrebu očekivane fleksije, prikaz ovih kategorija biće dat zajedno sa prikazom ostalih sintaksičkih svojstava serbliša u Vankuveru sa primerima slabljenja i pojednostavljanja, bilo poklapanjem sa engleskom strukturom, bilo pod uticajem unutrašnjih promena u srpskom. Analiza obuhvata upotrebu imenskih reči, upotrebu glagolskih vremena i drugih glagolskih oblika, uključujući obe funkcije enklitičkog oblika glagola *jesam*, redosled punoznačnih i pomoćnih rečeničnih članova i enklitika, kongruenciju i upotrebu veznika *da*.

4.1.1. Upotreba imenskih reči

U analizi upotrebe imenskih reči obraća se pažnja na promene u padežnoj morfologiji u okviru sintaksičke strukture srpskog jezika i na upotrebu subjekatskih i objekatskih oblika ličnih i pridevskih zamenica tamo gde se one u srpskom obično ne upotrebljavaju ili se upotrebljavaju nenaglašeni oblici.

4.1.1.1. Upotreba padeža

Padežni sistem u serblišu pojednostavljen je u odnosu na složeni sistem deklinacije u standardnom srpskom jeziku. Proučavajući jezik druge generacije govornika srpskohrvatskog u Švedskoj, Đurović (1983, navedeno u Dimitrijević 2005) ustanovio je pravilo gubljenja padeža koje se može predstaviti sledećim redosledom: nominativ, akuzativ, genitiv, lokativ, instrumental, dativ i vokativ. Naime, padeži navedeni na početku niza najpostojaniji su, dok su poslednji u nizu najpodložniji gubljenju. Đurović je takođe ustanovio da je akuzativ padež koji se po pravilu upotrebljava tamo gde sintaksička struktura uslovljava upotrebu lokativa, instrumentala ili dativa. Nakon prikaza aspekata ujednačavanja padežnih nastavaka u govoru generacije 1,5 i druge generacije u Vankuveru, dobijeni rezultati upoređiću se sa navedenim modelom.

U prikazu upotrebe padeža, u tekstu koji sledi navedeni su pojedinačni, odabrani primeri koji ilustruju određenu pojavu, dok su u Tabeli 1 navedeni svi primeri pronađeni u intervjuima i u upitniku.

4.1.1.1.1. Nominativ

Nominativ je u obe generacije upotrebljen ispravno, izuzev u dva slučaja, od kojih je jedan iz intervjua, a drugi iz pismenog odgovora dvaju ispitanika iz druge generacije:

- kad pričam, onako, *padeže* nisu mi baš najbolji
- jedini razlozi koj su validni da se *osobu* otpusti sa posla

U oba primera upotrebljen je akuzativ umesto nominativa. Upotreba akuzativa u drugom primeru takođe ukazuje na nerazlikovanje strukture aktiva (otпустiti osobu) i pasiva, tačnije na nepoznavanje upotrebe bezlične konstrukcije sa enklitičkom zamenicom *se* kojom se dobija pasivno značenje (osoba se otpusti). Imajući u vidu da je navedena bezlična konstrukcija markirani oblik, može se zaključiti da se radi o nedovoljno naučenom aspektu morfosintakse.¹⁶

¹⁶ Oblik *padeže* iz prvog primera može se objasniti i kao pravilan, očekivani oblik ako se shvati kao objekat glagola *pričati*. Međutim, kontekst u kojem je oblik upotrebljen ukazuje na to da oblik *padeže* verovatno nije objekat glagola *pričati*, nego je u pitanju pogrešna a uvrežena upotreba glagola *pričati* u značenju *govoriti*, *razgovarati*. Ispitanik hoće da kaže da u govoru padeže ne upotrebljava tačno.

U drugom primeru, oblik *osobu* smatra se supstandardnim u srpskom jeziku, dok je svojstven hrvatskom standardu. Moguće objašnjenje moglo bi biti da je ispitanik rodom od Srba iz Hrvatske. Upravo zbog ovih mogućih objašnjenja različite upotrebe, pri izboru ispitanika bilo je važno da svi budu rodom iz Srbije.

4.1.1.1.2. Genitiv

Zamenjivanje genitiva nominativom ili akuzativom još je jedna uočena karakteristika serbliša. U malom broju primera nesumnjivo je da je genitiv množine zamenjen nominativom jer su u standardnom srpskom jeziku oblici nominativa i akuzativa različiti (imenice muškog roda na suglasnik koje označavaju neživi pojam i imenice ženskog roda na -a):

- ja ne znam da l' se to *prvi utisci* sećam
- vrlo malo *kn(j)ige* sam čita(o) na srpskom
- po nekad sviram i pevam te narodne pesme kad ima *drugi ljudi*
- U _____ (dвориште) nije bilo *đak* _____ (đak).

Prvi primer pronađen je u intervjuu sa pripadnikom generacije 1,5, a ostala tri u drugoj generaciji. Poslednji primer je iz upitnika, gde je specifični cilj bio da se ispita upotreba genitiva sa egzistencijalnim glagolom *biti*.

Mnogo su češći slučajevi zamenjivanja genitiva jednine ili množine oblikom za koji se ne može utvrditi da li je nominativ ili akuzativ jer je oblik tih dvaju padeža istovetan:

- pre bilo je *bolje predstave*
- baš mi se dopalo, u stvari, igranje *ovaj folklor*

Kao što pokazuje Tabela 1, primeri ovog zamenjivanja nešto su češći kod pripadnika generacije 1,5 negoli kod pripadnika druge generacije.

Genitiv bez predloga često je ciljani oblik kad se upotrebljava u funkciji direktnog objekta posle odričnog oblika glagola. Primeri *nemam VREME da nađem za neki hobi* i *ne sećam se NIŠTA* pokazuju upotrebu nominativa/akuzativa umesto očekivanog genitiva imenice *vremena* i odrične zamenice *ničega*.

Partitivni genitiv se upotrebljava kao direktni objekat kad označava neodređenu količinu, a u primeru

– onako, k'o da sećam se *neke slike* od životinja
upotrebljen je oblik nominativa/akuzativa množine, mada se može objasniti i očekivanim oblikom genitiva jednine posle glagola *sećati se*. Pored toga, uočava se upotreba predloga *od* ispred genitiva (*slike od životinja*), gde se vidi uticaj engleske kolokacije *a picture of*.

Posle imenica izvedenih od prelaznih glagola (na primer: *igrati* – *igranje*), u srpskom se dopuna upotrebljava u genitivu, dok je u primeru *baš mi se dopalo, u stvari, igranje OVAJ FOLKLOR* upotrebljen nominativ/akuzativ.

U sledećim primerima sa glagolom *sećati se* genitiv bez predloga u funkciji indirektnog objekta zamenjen je nominativom množine imeničke sintagme sa rednim brojem, pokazne zamenice *to* i odnosne zamenice *što* i akuzativom odnosne zamenice *šta* i pokazne pridevske zamenice *to*. Prva četiri primera su dobijena od ispitanika generacije 1,5, a poslednji od 2. generacije.

- ja ne znam da l' se to *prvi utisci* sećam
- *to* se sećam
- *šta* se sećamo, *šta* se ne sećamo
- i svi smo išli u tu istu crkvu za *te* nekoliko dana
- jedna stvar *što* se sećam

Moguće objašnjenje upotrebe akuzativa u pretposlednjem primeru je to da je upotrebljen uz predlog *za* pod uticajem engleskog predloga *for* koji se upotrebljava uz prilošku odredbu za vreme da se označi dužina trajanja radnje (*for a few days*).

Jedini primer upotrebe nominativa/akuzativa odnosne zamenice umesto genitiva nađen je u intervjuu sa ispitanikom iz druge generacije: *jedna stvar što se sećam*.

Genitiv je očekivani padež posle mnogih predloga. U ovom korpusu pronađena su četiri slučaja, jedan u generaciji 1,5 i tri u drugoj generaciji, u kojima je posle predloga *blizu*, *osim*, *sem* i *iz* upotrebljen nominativ/akuzativ. Samo u poslednjem primeru jasno je da je upotrebljen oblik akuzativa, dok je u ostalim slučajevima akuzativ jednak nominativu.

- al' kad smo postali malo stariji, malo recimo blizu, evo, *kraj* srednje škole
- je l' znate neki drugi jezik osim *srpski* i *engleski*
- a sem *to*
- kad se vratim iz *školu*

Genitiv jednine, odnosno paukal,¹⁷ očekuje se i posle brojeva *dva*, *tri* i *četiri*. U intervjuima sa pripadnicima generacije 1,5 nađen je jedan slučaj upotrebe genitiva množine imenice ženskog roda (*godina*) uz broj *četiri* umesto ciljnog genitiva jednine (*godine*):

- nisam imao punih četiri *godina*

dok su ispitanici iz druge generacije upotrebili imenice muškog roda u genitivu množine (*časova*, *meseci*) uz brojeve *dva* i *tri* umesto očekivanog oblika genitiva jednine (*časa*, *meseca*):

¹⁷ U analizi podataka iz ovog istraživanja, oblici paukala u sintagmama s brojevima *dva*, *tri* i *četiri* označavaće se kao oblici genitiva jednine.

- al' samo sam iš'o na jedan ili dva *časova*
- čak i ako sam provela tri *meseci*

Uz brojeve od *pet* naviše i uz priloge za količinu kao što su *nekoliko*, *malo*, *mnogo* i *više*, ciljni padež je genitiv množine. Pripadnici druge generacije u četiri navrata su upotreбили genitiv jednine, koji je po obliku jednak nominativu množine i u jednom navratu nominativ jednine zbirne imenice *deca*:

- pre pet *godine*
- a ima u stvari nekoliko *deca*

U upitniku su data dva pitanja kojima se testira upotreba imenica uz brojeve *dva*, *tri* i *četiri* i uz brojeve od *pet* naviše:

- Trebaju nam još dva _____ (sto), četiri _____ (fotelja) i osam _____ (stolica).
- Brzina u gradu ograničena je na 50 _____.
a) kilometra b) kilometara

Tabela 1 pokazuje da su ispitanici iz generacije 1,5 jednom upotreбили oblik genitiva množine *stolova* umesto genitiva jednine/paukala *stola*, a u pet navrata nominativ jednine/genitiv množine *fotelja* umesto genitiva jednine/paukala *fotelje*. Imenica *stolica* uz broj *osam* u svim odgovorima upotrebljena je tačno.¹⁸ Odgovori ispitanika druge generacije neznatno se razlikuju u slučaju imenice muškog roda *sto*, gde je oblik *stolova* upotrebljen tri puta. Razlika je, međutim, znatna u slučaju imenice *fotelja*, koja je u genitivu množine upotrebljena samo dva puta. Imenica *stolica* u jednom odgovoru stavljena je u genitiv jednine/nominativ množine *stolice*. U slučaju imenice *kilometar* testirala se i glasovna promena gubljenja nepostojanog *a*, koja se javlja u svim zavisnim padežima izuzev genitiva množine. Četvoro iz generacije 1,5 i petoro iz druge generacije upotreбило je oblik *kilometra*.

4.1.1.1.3. Dativ

U korpusu dobijenom na osnovu intervjua i upitnika nije uočen nijedan slučaj pogrešne upotrebe dativa, bilo da su u pitanju imenice ili zamenice. Dimitrijević (2005) navodi da se u njenom korpusu dativ uz predloge

¹⁸ Zanimljiv je komentar jednog ispitanika iz generacije 1,5 dok je popunjavao rečenicu *Trebaju nam još dva _____ (sto), četiri _____ (fotelja) i osam _____ (stolica)*. Ispitanik je u toku studija učio ruski i znao je da bi se u ruskom upotrebio oblik *стола* uz brojeve *dva*, *tri* i *četiri* a *столов* uz brojeve od *pet* naviše, ali nije bio siguran za srpski.

u i *na* često ujednačava sa oblicima nominativa/akuzativa i to ilustruje primerom (43) *mogu da objasnim, you know, lakše na ENGLESKI nego na NAŠE*.

Međutim, u navedenom primeru očekivani padež nije dativ, nego lokativ, što se vidi po predlozima uz koje se ova dva padeža upotrebljavaju. Predlozi *u* i *na* upotrebljavaju se sa lokativom i time se označava mesto na kom se neko ili nešto nalazi ili vreme, dok se s dativom upotrebljavaju predlozi *k(a)* i *prema* da se označi približavanje ili usmerenost (Klajn 2005; Piper i Klajn 2013).

4.1.1.1.4. Akuzativ

U srpskom jeziku oblici akuzativa i nominativa često su izjednačeni. Prema Piperu i Klajnu (2013), akuzativ je jednak nominativu za sve imenice srednjeg roda prve deklinacije i za imenice muškog roda prve deklinacije u jednini koje označavaju neživ pojam, biljku ili kolektiv živih bića. Imenice druge deklinacije u množini i treće deklinacije u jednini i množini takođe imaju jednake oblike za nominativ i akuzativ.

Akuzativ u funkciji direktnog objekta u serblišu relativno se retko zamenjuje nominativom u slučajevima u kojima se ova dva oblika inače ne izjednačavaju. Upotreba nominativa umesto očekivanog akuzativa vidi se u sledećim primerima iz intervjua i pismenih odgovora nađenim kod ispitanika iz druge generacije:

- da, imam, kao, taj certification za *teniski instruktor*
- i naravno, obožavam njihovu kuhinu i *njihovi kolači*
- a vid(e)o sam samo jednog Srba *koji* poznajem od pre

U imeničkoj sintagmi *teniski instruktor* i pridev i imenica upotrebljeni su u nominativu, a u sintagmi *njihovi kolači* prisvojna zamenica i imenica za označavanje neživog pojma upotrebljeni su u nominativu množine. U poslednjem primeru odnosna zamenica *koji* ne slaže se u padežu sa sintagmom *jednog Srba*. Quirk i dr. (1985) navode da u formalnom registru u engleskom odnosna zamenica *who* u funkciji objekta ima oblik *whom* (*the girl whom he met*). U neformalnom registru ovaj oblik se zamenjuje oblikom za subjekat *who/that* ili se potpuno gubi (*the girl who/that/Ø he met*). Primer upotrebe zamenice *koji* u ovom slučaju može se smatrati poklapanjem sa strukturom engleskog jezika – odnosnom zamenicom *who*.

Samo jedan ispitanik iz generacije 1,5 upotrebio je nominativ umesto akuzativa u pismenom odgovoru:

- da upoznam NBA igrača *Kevin Durant*

U nekoliko slučajeva primećeno je ujednačavanje oblikâ akuzativa za označavanje živih bića i neživih pojmova kod imenica muškog roda prve deklinacije. Samo u jednom primeru koji je pronađen u intervjuu sa pripadnikom generacije 1,5 upotrebljen je oblik akuzativa za živo biće umesto očekivanog oblika za neživi pojam koji je jednak nominativu:

- dođe neki što vozi *nekog kamiona*

U intervjuima sa dvoje pripadnika druge generacije uočena je ista pojava:

- slušam mnogo *Kvina* [rok grupa]
- ja sam učila *francuskog* od šestog razreda

Slučaj upotrebe oblika za nominativ da se označi živo biće umesto očekivanog oblika akuzativa nađen je u intervjuu sa ispitanikom iz druge generacije:

- i onda vidim *Ozi* [kućni ljubimac, mužjak]

Kad se muška imena i prezimena upotrebljavaju u zavisnim padežima, dobija se šarolika slika, bilo da se radi o stranom bilo o srpskom imenu. Muška prezimena, kao i imena, moraju se menjati po padežima, a u spojevima stranih muških imena i prezimena, moraju se menjati i ime i prezime. Većina primera pronađenih u ovom korpusu odnosi se na akuzativ kao ciljni oblik, a pronađen je samo jedan primer gde je očekivani oblik instrumental.

U dva primera iz pismenih odgovora druge generacije na pitanje koga bi želeli da upoznaju, akuzativ imena i prezimena upotrebljen je pravilno u objektu, ali je u apoziciji upotrebljen nominativ:

- htela bih da upoznam *Novaka Djokovica srpski teniser*
- ja bih volela da upoznam *Nikolu Teslu*, jedan od najpametnijih ljudi na svetu

Ime je upotrebljeno u nominativu a prezime u akuzativu u pismenim odgovorima u tri primera kod ispitanika iz generacije 1,5 i u dva kod pripadnika druge generacije:

- voleo bih da upoznam *Voren Bafeta*
- volela bih da upoznam *Albert Einstein-a*

Kako se ova pojava često uočava u upotrebi stranih imena u srpskom jeziku u Srbiji (Prčić 2011), u ovom slučaju se može protumačiti kao slabljenje pod uticajem engleskog, ali i kao promena podstaknuta iznutra.

Jedini slučaj promene imena, a ostavljanja prezimena nepromenjenog nađen je u pismenom odgovoru pripadnika druge generacije. U ovom slučaju neobično je i to da je u pitanju domaće ime, pri čemu je ime *Nikola*, pripadnik iste deklinacije kao i prezime *Tesla*, upotrebljeno u pravilnom obliku:

- ja bih hteo da upoznam *Nikolu Tesla*

S obzirom na to da u srpskom jeziku govornika u Srbiji nije primećena tendencija da se zadržava nemarkirani oblik prezimena (ne računajući pogrešnu analošku upotrebu ženskih prezimena na *-a*, npr. Vidim Milenu Obućina), tj. oblik izjednačen s nominativom u kombinaciji sa markiranim oblikom (u ovom slučaju akuzativom) muškog imena u domaćem imenu, ovaj primer može se smatrati omaškom ili nedovoljno naučenim aspektom morfologije kod ovog ispitanika.

Kako je akuzativ slabije markiran oblik od lokativa, upotreba lokativa umesto akuzativa može se smatrati neočekivanom. Međutim, u delu korpusa dobijenom iz intervjua nađeno je nekoliko primera upotrebe lokativa umesto očekivanog akuzativa i to sa imenicom (*kontaktu*), sa zamenicama (*svemu tome*) i sa kombinacijom prisvojna zamenica + imenica (*našoj grupi*). Ispitanici iz generacije 1,5 upotreбили su lokativ umesto akuzativa u četiri navrata, jednom samo s imenicom, u dva navrata sa zamenicom *svemu* i jednom sa zamenicom *našoj*:

- pa me stavila u *kontaktu* sa ženom koja radi na fakultetu
- uticaj interneta na *svemu tome*
- imamo ukupno petoro dece koji dođu u *našoj grupi*

U intervjuu i u pismenom odgovoru u drugoj generaciji nađen je po jedan primer upotrebe lokativa umesto akuzativa:

- pa kad se vrati, ona prebaci sve na *srpskom*
- sta ljudi stavljaju na *Fejsbuku* je za njih

Subjekatski akuzativ sa značenjem semantičkog subjekta očekivan je u rečenici iz upitnika: _____ (*Moj drug*) je sramota. Ispitanici iz generacije 1,5 upotreбили su nominativ *moj drug* jednom, a ispitanici druge generacije *moj drug/moj drugar* tri puta. Zaključak koji se može izvesti jeste da su ispitanici koji su upotreбили nominativ pomislili da se praznina nalazi na mestu subjekta i da se tu normalno očekuje oblik nominativa.

4.1.1.1.5. Vokativ

U intervjuima nije bilo prilike da ispitanici pokažu u kojoj meri vladaju vokativom, ali je u upitniku dato nekoliko rečenica u kojima se od ispitanika tražilo da upotrebe vlastita imena u vokativu popunjavanjem praznina odgovarajućim oblicima imena koja u osnovi sadrže samoglasnik sa kratkoulaznim ili kratkosilaznim akcentom (*Marija, Saša*), onih koja sadrže samoglasnik na kome je dugoulazni akcent (*Mira, Miša*) i muškog imena koje se završava na suglasnik (*Ivan*).

Prema Klajnu (2005), opšte pravilo za vokativ ženskih i muških imena druge deklinacije jeste da je on jednak nominativu, dok dvosložna imena sa dugouzlaznim akcentom imaju vokativ koji se završava na -o. -U upitniku su date rečenice u kojima treba popuniti prazninu:

- _____ (Marija), pošalji mi poruku.
- _____ (Saša), da li si završio posao?
- _____ (Mira), otvori vrata.
- _____ (Miša), kad ćeš doći kod mene?

Po jedan ispitanik iz generacije 1,5 i po jedan iz druge generacije upotreбили su oblike *Marijo* i *Sašo* tamo gde se očekuje da je vokativ jednak nominativu. Dva pripadnika generacije 1,5 i jedan iz druge generacije upotreбили su oblik izjednačen sa nominativom: *Mira*, dok je oblik *Miša* upotrebljen u dva odgovora pripadnika druge generacije.

Prema Stevanoviću (1986), većina imenica muškog roda koje se završavaju na suglasnik u vokativu ima nastavak -e, što je ispitivano rečenicom:

- _____ (Ivan), javi se mami.

U dva odgovora ispitanika iz druge generacije vokativ je izjednačen sa nominativom, dok su svi ispitanici iz generacije 1,5 upotreabili tačan oblik.

U jednoj rečenici od ispitanika se tražilo da upotrebe vokativ imenice *čovek* da bi se ispitala primena palatalizacije zadnjonepčanih suglasnika:

- _____ (Čovek), ti si lud!

Jedan pripadnik generacije 1,5 upotrebio je oblik ujednačen sa nominativom, a jedan pripadnik druge generacije upotrebio je oblik jednak dativu/lokativu: *čoveku*.

4.1.1.1.6. Instrumental

Zapaženo je da se u serblišu instrumental zamenjuje nemarkiranim oblicima nominativa ili akuzativa, što pokazuje primer iz intervju sa drugom generacijom:

- po celi dan pričam engleski u školu i sa *društvo*

U pismenom odgovoru jedan ispitanik iz druge generacije upotrebio je ime u nominativu, a prezime u instrumentalu:

- ja bih hteo da popričam sa *Mihailo* Pupinom

U srpskom jeziku u Srbiji uočava se jaka tendencija gubljenja padežnih nastavaka, pogotovu u stranim muškim ličnim imenima, obično onim imenima koja su kratka i čija su prezimena kraća. Naime, često se upotrebljava ime bez nastavka a prezime sa nastavkom za odgovarajući padež. Slična je tendencija u slučaju domaćih imena kad prezime prethodi imenu.

U gore navedenom primeru neobično je to što su upotrebljeni domaće ime i prezime (tim redosledom), za šta u srpskom nije primećena tendencija gubljenja padežnih nastavaka. Ovo navodi na zaključak da se ovde radi o nedovoljno naučenom delu morfosintakse.

Jedna rečenica u upitniku data je da bi se videlo kako će ispitanici upotrebiti instrumental množine za mesto. Jedan ispitanik iz generacije 1,5 i troje iz druge generacije upotreбили su nominativ množine:

- Šetali smo ulice (ulice) Montreala.

U korpusu dobijenom iz intervjua i upitnika samo kod jednog ispitanika iz druge generacije pronađen je slučaj upotrebe akuzativa umesto instrumentala i to u množini:

- ali, znaš, sa *padeže* i sve tako, neki put skroz samo nešto lupim

Sledeći primer, pronađen u intervjuu sa ispitanikom iz generacije 1,5, može se tumačiti na različite načine. U prvom delu iskaza – *svaku subotu i nedelju* – nalaze se nesumnjivo oblici akuzativa umesto ciljnog genitiva u značenju vremena. Ipak, neophodno je napomenuti da je ispravan i oblik vremen-skog akuzativa sa odredbom u značenju redovnih pojava ili događaja (*svaki*). *Ponedeljak* i *utorak* na kraju iskaza oblici su za nominativ/akuzativ. Ovde je ciljni oblik genitiv ukoliko se pretpostavi da se pridevska zamenica *svaki* iz prvog dela odnosi i na *ponedeljak* i *utorak*. Međutim, pošto je zamenica sintaksički veoma daleko od te dve imenice, veza sa njima se više ne oseća, tako da je prirodno upotrebiti oblike instrumentala *ponedeljkom* i *utorkom*.

- ja radim *svaku subotu i nedelju* od osam do četiri i onda dva puta through the week days obično *ponedeljak i utorak*

U narednom primeru, takođe iz intervjua sa pripadnikom generacije 1,5, imenica *većina* upotrebljena je u nominativu jednine, dok je *Kanađana očekivani* genitiv množine uz imenicu *većina*:

- da sam u stvari počeo sa *većina Kanađana* da se družim

Ispitanik je verovatno želeo da kaže *većinom s Kanađanima* (prilog + instrumental s predlogom).

4.1.1.1.7. Lokativ

Uočena je česta pojava da se lokativ zamenjuje nominativom/akuzativom, koji su u jednini jednaki za imenice prve deklinacije muškog i srednjeg roda koje označavaju neživi pojam. Lokativ se izjednačava sa nominativom/akuzativom uz predlog za lokativ *na*:

- nije bilo nikad na *engleski* ništa

- po nekada kad odemo u sobu i smo nas dvojica u Srbiji, onda *taj momenat* pričamo na *engleski*

U poslednjem primeru realizovani oblik je nominativ/akuzativ (*taj momenat*), a izostavljen je predlog *u*.

Za razliku od izolovanih primera u kojima je izostavljen predlog *u*, vrlo često se izostavlja predlog *na* kad se govori o jeziku na kojem se komunicira i na kojem jeziku je ispitanicima lakše da čitaju i na kojem najčešće čitaju:

- ja mislim da je uvek lakše *engleski* sve

Zanimljivo je uočiti mešanu upotrebu padeža u sledećim primerima:

- po nekad na srpskom, ali uglavnom *engleski*
- mami na srpskom ali ovako, *engleski*
- nekad na srpskom, ali *engleski* generalno

Navedeni primeri u kojima je u istoj rečenici upotrebljen lokativ s predlogom (*na srpskom*) i akuzativ (*engleski*) ukazuju na to da proces ujednačavanja nije završen.

U sledećim primerima zamene lokativa nominativom/akuzativom upotrebljeni su osnovni ili redni broj i imenica, s tim što je u poslednjem primeru izostavljen predlog *u*:

- u *dvanaesti razred* ja sam bio možda najvišnji u našoj školi
- ja sam, mislim, bio na *jedan čas*, dva
- *drugi razred* već sam znala da čitam na engleskom

U drugoj generaciji, najčešće u govoru (intervjuima) nešto se češće upotrebljava nominativ/akuzativ namesto očekivanog lokativa

- neka pitanja na *test*
- sada imam jedan kurs u *Suri* [Surrey], jedna u Brnabiju [Burnaby]

Svi primeri u Tabeli 1 pokazuju da se upotrebljavaju predlozi za lokativ *u*, *na* i *o* sem u primeru *GROUSE MOUNTAIN* ili *na Visler* ili *tako*, kao odgovoru na pitanje gde se ispitanik obično skija, u kojem je prva imenica upotrebljena bez predloga, a druga sa predlogom *na*.

Na pitanja o jeziku na kojem komuniciraju, na kojem lakše čitaju i sanjaju ispitanici su dali odgovore u kojima su nazive jezika upotrebili u nominativu/akuzativu, sa predlogom *na* ili bez njega:

- *srpski*, u stvari i malo na *engleski*
- englesko- *engleski*

Uočljivo je da u poslednjem primeru govornik ispravlja samog sebe, počevši sa odgovarajućim padežom, a zatim se prebacivši na nominativ.

U sledećim primerima uz imenicu su upotrebljene prisvojna i pokazna pridevska zamenica i redni brojevi:

- pitela ga o *njegove slike*
- gledam filmove na *one (screen) sites*
- odbojku sam trenirala za tri godine, u *deveti, deseti i dvanaesti razred*

U primeru *bila sam u ČETVRTI I PETI RAZRED, ja mislim, u SRPSKU ŠKOLU* uočava se upotreba akuzativa da se označi pravac kretanja umesto očekivanog lokativa za mesto, koja nije strana ni pojedinim srpskim dijalektima i govorima.

Jedina dva primera u kojima je namesto lokativa upotrebljen nominativ koji nema isti oblik u akuzativu nađena su u pismenim odgovorima po jednog pripadnika generacije 1,5 i druge generacije:

- veliki grad u *koji* sam samo jednom bio
- pre neki dan sam čitala o *Amelia Earhart*

Akuzativ i lokativ se upotrebljavaju sa istim predlozima (*u, na, o i po*), s tim što se akuzativ upotrebljava s glagolima kretanja da se iskaže cilj ili pravac, dok se lokativ upotrebljava uz glagole mirovanja da se označi mesto na kojem se neko ili nešto nalazi. U sledećem primeru, ispitanik iz generacije 1,5 upotrebio je akuzativ odnosno zamenice:

- imali su neke izlete na *koje* ja nisam bila

Relativno posmatrano, druga generacija češće upotrebljava akuzativ sa predlogom *u* umesto lokativa:

- po celi dan pričam engleski u *školu* i sa društvo

U sledećem primeru vidi se naporedna upotreba nominativa/akuzativa umesto lokativa za mesto i akuzativa da se označi pravac kretanja umesto očekivanog lokativa za mesto:

- bila sam u *četvrti i peti razred*, ja mislim, u *srpsku školu*

Samo u jednom slučaju upotrebljen je akuzativ bez predloga umesto očekivanog lokativa s predlogom (*na koncertima*):

- svirala sam mnogo *koncerte*

Ovde se radi o izjednačavanju sa engleskom neformalnom strukturom *play concerts* (glagol + direktni objekat), mada se ovaj oblik često upotrebljava i u razgovornom jeziku u matici.

4.1.1.1.8. Posebni slučajevi

U prethodnim pododeljcima razmatrani su slučajevi ujednačavanja padeža za koje je pronađen dovoljan broj primera da se uoči neka pravilnost

u tendenciji. Uz primere pronađene u spontanom govoru i kratkim pismenim odgovorima navedeno je i nekoliko primera iz upitnika koji se odgovorima uklapaju u odgovarajuću tendenciju. U sedmom zadatku u upitniku ispitanicima je, između ostalog, dato ukupno 20 rečenica u kojima se od njih tražilo da imenice upotrebe u odgovarajućem padežu. Sva pitanja i odgovori nalaze se u Tabeli 12, a ovde će biti navedeni primeri u kojima se javila upotreba padeža koja odstupa od očekivane i ne uklapa se u navedene pravilnosti zamenjivanja markiranih padežnih oblika nemarkiranim.

Svi ispitanici su upotreбили očekivani akuzativ jednine u prvoj praznini u rečenici *Da li poznaješ _____ (ona žena) sa _____? (malo dete)*. U drugoj praznini, gde je ciljni padež instrumental jednine, našli su se odgovori *malom detetom* i *malom detetu* u generaciji 1,5, a *malom detetom* je upotrebljeno tri puta u drugoj generaciji.

Izgleda da je rečenica *Pred _____ (kuća) je bio parkiran crveni automobil* predstavljala veliku poteškoću za skoro sve ispitanike. Svi ispitanici iz generacije 1,5 i šestoro iz druge generacije napisali su *kuće* umesto očekivanog instrumentala *kućom*. Moguć razlog je taj što su ispitanici pogrešno pročitali predlog *pred*, zamenivši ga sa *pored*, uz koji se upotrebljava genitiv. Ovo se čini kao sasvim moguć razlog i zato što se ta rečenica pojavljuje pri samom kraju dugačkog upitnika koji su ispitanici popunjavali posle intervjua koji je trajao oko pola sata, pa se može pretpostaviti da je umor bio dodatni faktor za pojavu navedene greške.

Rečenicom _____ (*Moj drug*) *je sramota* od ispitanika se očekivalo da upotrebe akuzativ u funkciji logičkog subjekta. Pored devet tačnih odgovora, ispitanici iz generacije 1,5 dali su sledeće odgovore: *moj drug*, *mom/mome/mojem drugu* (dva puta) i *moj druže*. U drugoj generaciji data su četiri tačna odgovora i pet netačnih: dva puta *mom/mojem drugu* i tri puta *moj drug/mij drugar*. Pretpostavlja se da su u slučajevima upotrebe dativa ispitanici znali da se ne upotrebljava nominativ, ali su pogrešno upotreabili dativ umesto akuzativa, možda po analogiji sa dativskom konstrukcijom u značenju svojstva, stanja ili raspoloženja (*Njemu se spava* ili *Njemu je žao*).

4.1.1.2. Upotreba zamenica

U govoru pripadnika obe generacije veoma je izraženo poklapanje upotrebe zamenica – subjekatskih zamenica, naglašениh zamenica u objektu i prisvojnih zamenica – sa upotrebom zamenica u sintaksičkoj strukturi engleskog jezika.

4.1.1.2.1. Subjektske zamenice

Karakteristika srpskog jezika jeste da se zamenički subjekat često ne iskazuje jer se nedvosmisleno može utvrditi na osnovu glagolskih oblika predikata i na osnovu konteksta. Osim toga, prethodno iskazan subjekat se u daljem diskursu javlja samo radi naglašavanja, fokusa ili kontrasta. Za razliku od srpskog jezika, u engleskom, analitičkom jeziku, čija je fleksija mnogo manje razvijena, subjekat u rečenici obavezno se iskazuje.

Ispitanici iz obe generacije veoma često upotrebljavaju lične zamenice na mestu subjekta tamo gde se očekuje da se one izostave. Ovde će kao ilustracija biti navedeno samo nekoliko najupečatljivijih primera u kojima se zamenica u subjektu nepotrebno javlja i ponavlja, a ostali primeri se nalaze u Tabeli 2.

Ispitanici najčešće upotrebljavaju i ponavljaju ličnu zamenicu za prvo lice jednine *ja* kad rečnični ili širi kontekst daje informacije o subjektu, što je razumljivo jer su u intervjuima i pismenim odgovorima govorili o sebi i svojim iskustvima i iskazivali svoje mišljenje.

- *Ja* uvek brojim na srpskom. *Ja* i kad sam u- na poslu, *ja* brojim na srpskom. *Ja* sam uvek brojao na srpskom, ali, na primer, kada razmišljam o poslu, ima neki(h) ideja, kao što sam rek'o, *ja* ne znam na srpskom, na primer o bankarstvu. Nikad nisam radio u bankarstvu u Srbiji ili na srpskom jeziku, tako da *ja* samo znam te ideje ne engleskom.
- ako bih mogla da putujem de god hoću, *ja* bih otišla u Francusku, da vidim muzej Louvre, pošto *ja* obožavam da gledam slike i skulpture

Među primerima je uočen jedan sa logičkim subjektom u obliku naglašene zamenice u dativu, čime je lice nepotrebno istaknuto upotrebom naglašenog oblika *meni* umesto očekivanog enklitičkog (nenaglašenog) oblika *mi*:

- pa, u principu, nije *meni* bilo nešto toliko teško

U dva navrata ispitanici iz generacije 1,5 upotrebili su naglašenu zamenicu umesto enklitičke u dativu u rečenici sa bezličnim glagolom *činiti se*:

- zavisi sa kim, sa kime se viđamo, *meni* se čini
- i celo društvo se onda prebaci i krene više da na engleskom priča, *meni* se čini

U sledećim primerima upotrebljene su zamenice za 3. lice jednine muškog i ženskog roda, 2. lice jednine i 1. lice množine:

- *on* je živio ovde, isto k'o mi je doš'o i onda se vratio za Srbiju i *on* sad tamo radi
- meni je čudno bilo zato što ona se rodila u Jugoslaviji i *ona*, znači, je pričala srpski totalno normalno i *ona* je imala, ne znam, sigurno preko 20–30 godina
- a tamo možeš i da sedneš u kafić, i vrlo je opušteno, možeš *ti* da se prošetáš na više mesta
- ja sam kroz taj naš klub dosta naših upoznala i onda smo se *mi* družili

Fraza *ja mislim*, sa nepotrebno istaknutom ličnom zamenicom, ponekad se upotrebljava kao poštapalica:

- ali, *ja mislim*, ja to ne primetim, tako da *ja mislim*
- pošto, *ja mislim*, ne znam

Ova fraza se mnogo češće upotrebljava da govornik naznači da nije potpuno siguran u to što govori. Može se javiti na početku rečenice, a iza nje sledi konstrukcija da + prezent (u nekim slučajevima sa izostavljenim veznikom *da*).

- pa opet, *ja mislim* da posle nekoliko dana ako sam u Novom Sadu, *ja mislim* da bi mi se promenilo
- pa *ja mislim* najviše pričam engleski

Takođe se upotrebljava na kraju rečenice ili kao umetnuta rečenica:

- bila sam u četvrti i peti razred, *ja mislim*
- to sam prestala, *ja mislim*, prošle godine

Ja mislim se često sreće i u funkciji iskazivanja mišljenja, kako u govoru tako i u pismenim odgovorima:

- *ja mislim* isto da je važno da mi nastavimo da pričamo srpski i *ja mislim* ovakve stvari da su strašno korisne
- *ja mislim* da ljudi trebaju da budu svesni toga sto stavljaju na internet

4.1.1.2.2. Objekatske zamenice

Engleski jezik nema posebne oblike za naglašene i nenaglašene (enklitičke) zamenice, dok se u srpskom enklitičke zamenice u genitivu, dativu i akuzativu upotrebljavaju kad nije potrebno istaći lice. Objekat se nepotrebno ističe naglašenim oblikom akuzativa zamenice u sledećim primerima:

- mene ne teraju, ali, mislim ako neko *mene* pita da pričam srpski, onda ću da probam da to uradim
- onda, pitaću *njih* i ja mislim najmanje jedna će moći

Premda u ovim primerima upotreba punih oblika objekatskih zamenica može da se shvati kao sasvim očekivana, ispravna, kontekst razgovora nije zahtevao pune oblike. U širem kontekstu poslednjeg primera ispitanik govori o tome da ima još drugarica koje bi možda pristale da učestvuju u ovom istraživanju. U sledećim primerima isti ispitanik govori o tome koliko često komunicira sa svojim prijateljima u Srbiji, naglašavajući zamenicu u dativu:

- i onda zaboravim da se javim *njima* neki put
- pošaljem nekoliko poruka nekim prijateljima ako se setim *njima-njih*

U poslednjem primeru se uočava da ispitanik sam ispravlja prvobitno upotrebljeni dativ naglašene zamenice.

4.1.1.2.3. Pridevske zamenice

Prisvojne pridevske zamenice takođe se dosta često nepotrebno upotrebljavaju u funkciji naglašavanja:

- ako mi (je) *moj* drugar tu
- na početku, u *mojoj* školi nisam, ali imala sam *moje* najbolje drugarice kad sam bila mala

Čest je slučaj u obe generacije da se upotrebljava prisvojna zamenica za označavanje pripadanja licu koje govori, *moj*, umesto očekivane zamenice za sva lica *svoj*, i tamo gde je to potrebno i tamo gde nije:

- ja imam Tviter samo da šaljem *mojoj* sestri poruke kada se ne javlja mami
- puno se družim sa *mojim* roommates

U dva navrata pripadnici druge generacije upotrebili su prisvojnu zamenicu za 3. lice množine koja označava pripadanje odsutnom biću:

- više reaguju samo na *njihovo* ime
- kako nisu nastupali za *njihovu* slavu?

U svim navedenim primerima očekuje se upotreba odgovarajućih oblika zamenice za sva lica *svoj*, koja označava pripadanje bilo kojem od tri lica kada treba označiti pripadanje subjektu date rečenice.

4.1.1.3. Kratak zaključak

Prema Thomason (2001: 270), osnovna postavka teorije markiranosti je da se nemarkirani oblici lakše uče od markiranih, te su nemarkirani oblici u jezicima češći od markiranih i deca, učeći prvi jezik, nauče nemarkirane oblike pre markiranih. Markirani oblici se, takođe, lakše gube, to jest podlo-

žniji su slabljenju u jezičkokontaktanim situacijama. U kontekstu upotrebe padeža u govoru generacije 1,5 i druge generacije doseljenika, utvrđeno je da u serblišu postoji jaka težnja ka pojednostavljenju sistema padežne fleksije i ka ujednačavanju padežnog sistema. Kao što se i očekivalo, i u skladu sa Đurovićevim modelom (1983, navedeno u Dimitrijević, 2005), nominativ, kao nemarkirani oblik, najpostojaniji je i ne podleže slabljenju, a nominativ i akuzativ, kao nemarkirani ili slabije markirani oblici, najčešće se upotrebljavaju umesto ostalih padeža, što je karakteristično i za pojedine dijalekte srpskog jezika. Uticaj tih dijalekata na govor ispitanika u ovom istraživanju verovatno se može isključiti jer su svi ispitanici rodom s područja šumadijsko-vojvođanskog dijalekta. Težnja ka izjednačavanju genitiva sa nominativom ili akuzativom skoro je potpuno jednaka u obe generacije, s tim što je neznatno izraženija u generaciji 1,5. Može se zaključiti da je, kad se radi o ujednačavanju sa nominativom/akuzativom, genitiv relativno nestabilan padež u govoru dece srpskih iseljenika u Vankuveru, što je u skladu sa navedenim Đurovićevim modelom kada se radi o lokativu (genitiv je stabilniji), ali ne i u slučaju instrumentala, koji je, prema podacima iz ovog korpusa, znatno stabilniji od genitiva. Veće kolebanje uočava se u upotrebi genitiva jednine uz brojeve *dva*, *tri* i *četiri*, odnosno genitiva množine posle brojeva *pet* i više i posle priloga za količinu. Ovde se, međutim, ne radi o ujednačavanju sa nemarkiranim ili slabije markiranim padežima; s obzirom na to da su ispitanici generacije 1,5 došli u Kanadu pre polaska u školu ili u uzrastu nižih razreda osnovne škole, u ovom slučaju se verovatno radi o nedovoljno naučenom aspektu morfologije. Za dativ imenica u intervjuima i pismenim odgovorima nisu pronađeni primeri ujednačavanja nastavaka, što ne mora da znači da se ipak ne javlja u serblišu. Međutim, upotreba dativa zamenica, bilo u punom, bilo u enklitičkom obliku, ukazuje na to da je ovaj padež stabilan u govoru obe generacije. Govoreći uopšteno, akuzativ je relativno stabilan padež koji se najčešće ujednačava s nominativom, a nešto ređe s lokativom. Tendencija ujednačavanja izraženija je među pripadnicima druge generacije. Navedeni primeri ukazuju na to da je, u skladu sa Đurovićevom tvrdnjom, akuzativ stabilniji od genitiva (pogotovu u generaciji 1,5) i lokativa. Na osnovu podataka iz dela upitnika koji je testirao upotrebu vokativa, zaključuje se da u obe generacije postoji tendencija ujednačavanja oblika vokativa sa nominativom, ali da je stepen ujednačavanja nizak. Ujednačavanje je izraženije među pripadnicima druge generacije. Instrumental je stabilniji od genitiva, akuzativa i lokativa. I u ovom slučaju ujednačavanje je izraženije u drugoj generaciji. Lokativ je

padež koji je najpodložniji ujednačavanju. Ujednačavanje lokativa sa nominativom i akuzativom veoma je česta pojava u serblišu u obe generacije, s tim što je neznatno izraženija u generaciji 1,5. U poređenju sa Đurovićevim modelom navedenim u uvodu, naši su rezultati znatno drugačiji. Lokativ je padež koji je najpodložniji ujednačavanju sa nominativom/akuzativom; sledi genitiv, koji se takođe ujednačava sa nominativom/akuzativom; sledeći po intenzitetu gubljenja morfoloških obeležja nalazi se akuzativ, koji se ujednačava sa nominativom i sa lokativom u slučajevima u kojima ide uz iste predloge; vokativ i instrumental su prilično izjednačeni po intenzitetu ujednačavanja sa nominativom, a za dativ nisu pronađeni slučajevi gubljenja nastavaka. Nominativ se, osim u retkim pojedinačnim slučajevima, ne zamenjuje drugim padežima.

Kao što se očekivalo, tendencija ujednačavanja zavisnih padeža, imajući u vidu razliku u broju ispitanika u jednoj i drugoj generaciji, znatno je izraženija među pripadnicima druge generacije.

Poklapanje sa engleskom strukturom veoma je izraženo u sferi upotrebe zamenica u funkciji subjekta, gde se u srpskom zamenica normalno izostavlja jer se može utvrditi na osnovu rečeničnog konteksta i konteksta diskursa. Ova tendencija zastupljena je u približno podjednako meri u obe generacije ispitanika. Takođe je veoma izražena nepotrebna upotreba naglašenog umesto enklitičkog oblika zamenice u objektu u kosim padežima: genitivu, dativu i akuzativu. Uticaj engleskog je i ovde očigledan jer u njemu ne postoje enklitičke zamenice, nego se uvek upotrebljava isti oblik. U engleskom ispred imenice uglavnom mora da se upotrebi prisvojna zamenica da bi bilo jasno kome biće ili predmet pripada. U srpskom se na osnovu fleksije i konteksta pripadanje može jasno utvrditi, pa je u tim slučajevima prisvojna zamenica nepotrebna. Uticaj engleske sintakse jak je i u ovom aspektu srpskog jezika u Vankuveru. Prisvojnu zamenicu za sva lica *svoj* ispitanici zamenjuju prisvojnim zamenicama za određeno lice u devet navrata, ali je u intervjuima pronađen i podjednak broj slučajeva pravilne upotrebe i neupotrebljavanja zamenice *svoj* kad to nije neophodno, što znači da u ovom slučaju proces slabljenja nije završen. Mada bi se moglo zaključiti da se i ovde radi o uticaju engleskog, u kojem nema sličnog posebnog oblika prisvojne zamenice, odnosno ne postoji razlika između *moj* (uključujući celokupnu paradigmu) i *svoj*, svakako je posredi i uticaj unutrašnjih promena u strukturi srpskog jezika u matici, gde je je izražena pojava da se ova zamenica ne upotrebljava.

4.1.2. Upotreba glagola

Sistem morfologije glagola u ispitivanom varijetetu srpskog jezika podleže pojednostavljivanju u kategorijama vremena, vida i lica. Uprošćavanje morfologije glagola ogleda se u pojednostavljivanju nastavaka za prezent, gubljenju razlike u glagolskom vidu, gubljenju razlike u rodu u trećem licu množine perfekta, izostavljanju enklitičkog oblika glagola *jesam* i gubljenju razlike u oblicima za aorist glagola *biti*. Tabela 3 u dodatku 5 sadrži sve primere upotrebe glagola dobijene u upitniku i intervjuu.

4.1.2.1. Glagolsko vreme – prezent

Obeležavanje trećeg lica množine prezenta podložno je pojednostavljivanju u govoru dece iseljenika iz Srbije u Vankuveru. Kako navodi Klajn (2005), ako se 1. lice jednine prezenta završava na *-im*, u 3. licu množine nastavak je *-e* i dodaje se na okrnjenu osnovu, bez *-i* na kraju: *vidim* – *vide*; ako se 1. lice jednine završava na *-em*, 3. lice množine završava se nastavkom *-u* i takođe se dodaje na okrnjenu osnovu bez završnog *-e*: *kažem* – *kažu*.

U intervjuima su pronađeni sledeći primeri ujednačavanja oblika prezenta punoznačnih glagola u 3. licu množine:

- sad sam baš srećna da učim male kako da *drž/ə/* reket
- kad su oni isto na pauzu, onda pošalju mi neke poruke, kao, da *vidu* kako sam

U sledećim primerima vidi se ujednačavanje nastavka za 3. lice množine pomoćnog glagola *hteti* sa nastavkom za 1. lice jednine, kako za enklitiku tako i za puni oblik:

- sad *ću* biti svi kod kuće
- neki baš *hoću* da govore

Svi primeri navedeni u prethodne dve stavke nađeni su u intervjuima sa pripadnicima druge generacije i svi sem jednog potiču od istog govornika. Zbog toga se ne može sa sigurnošću izvesti zaključak o rasprostranjenosti ili ukorenjenosti ove promene među govornicima ispitivane generacije doseljenika.

U upitniku su pronađena dva primera, takođe kod druge generacije. Od ispitanika se tražilo da popune praznine u rečenicama odgovarajućim oblicima reči datih u zagradi:

- Vesna i Mira _____ u Kolumbiju, pa zato uču špan-ski. (ići, učiti)

- Moja mama upravo _____, a sutra *dolazu* i Draganovi roditelji. (doći)

Oblik *dolazu* upotrebila je ista osoba koja je nastavak *-u* upotrebila u većini slučajeva u intervjuima.

Neophodno je napomenuti da tamo gde je pronađeno ujednačavanje nastavka za 3. lice množine prezenta, proces ujednačavanja nije završen, što se vidi u sledećim primerima naporedne upotrebe ujednačenog i očekivanog oblika prezenta.

- oni *volu* mnogo, a naročito devojčice, *vole* da mešaju engleski i srpski
- svi *ću* da *završe*
- neki baš *hoću* da *govore*

Govornici i dalje upotrebljavaju očekivani nastavak *-e*, ali ga u istom kratkom iskazu zamenjuju nastavkom *-u*, nekad čak i sa istim glagolom.

Prema Klajnu (2005: 115), ukoliko se se 1. lice jednine prezenta završava na *-am* ili *-em*, nastavak za 3. lice množine je *-ju*. Jedan govornik kod Dimitrijević (2005: 158–159), pripadnik druge generacije iseljenika u Melburnu, zamenjuje i nastavak *-e* i nastavak *-u* nastavkom *-ju* (*želeju*, *budeju*). U korpusu dobijenom ovim istraživanjem uočena je suprotna tendencija: umesto *-ju*, nađena su dva primera upotrebe *-u*, jedan u generaciji 1,5, a drugi u drugoj generaciji. U oba slučaja glagol je *razumeti*:

- onda bi rek'o celu rečenicu na engleskom da to *razumu* u familiji
- a da me ostali ne *razumu*

U kratkim pismenim odgovorima pripadnika druge generacije nije pronađen nijedan primer ujednačavanja ovog nastavka. Mogući razlog je taj što je bilo manje prilike da se upotrebi treće lice množine prezenta s obzirom na teme koje su date.

U kratkom pismenom odgovoru jednog ispitanika iz generacije 1,5 nađen je sledeći primer za 3. lice jednine prezenta:

- to nekako *uticuje* loše

Glagol *uticati* je po prirodi isključivo nesvršen, pa je dodavanje nastavka *-uj* na infinitivnu osnovu *utic-* redundantno. Razlog ovome je možda nepotpuno naučen ovaj aspekt jezika ili analogija sa nesvršenim glagolima kao što su *kupovati* – *kupuje* ili *putovati* – *putuje*, gde se *-uj* + nastavak za lice dodaje na prezentsku osnovu (*kup-uj* + *e*, *put-uj* + *e*).

Jedan pripadnik druge generacije u intervjuu je upotrebio prezent na sledeći način:

- možda se *dopisivamo* preko Fejsa

I ovde je upotrebljena infinitivna osnova, tako da umesto očekivanog formanta *-uj* i nastavka za 1. lice množine *-emo* na prezentsku osnovu *do-pis-*, nalazimo navedeni oblik infinitivne osnove *dopisiva-* i nastavak *-mo* za 1. lice množine prezenta.

4.1.2.2. Ostala glagolska vremena

Uticaj engleskog primećen je u upotrebi glagolskih vremena, odnosno glagolskog vida u malom broju slučajeva u intervjuima sa generacijom 1,5.

U nešto novijoj literaturi perfekatski oblici engleskih glagola svrstavaju se u glagolski vid (Novakov 2003). U sadašnjem perfektu (eng. *present perfect*) vremenska dimenzija kao referencijalna tačka, odnosno trenutak/period ili situacija sa kojom se ovaj oblik povezuje, jeste trenutak govora, dok se sama situacija desila u prošlosti ili traje do sadašnjeg trenutka (Novakov 2003). Na vremenskoj liniji sadašnji perfekat može se predstaviti na sledeći način:

_____x_____

sadašnji perfekat trenutak govora

gde se vidi da je situacija locirana u prošlosti, ali je povezana sa sadašnjosti, a moguće je i da se produži u budućnost (Novakov 2003). Quirk i dr. (1985: 192–193) navode da sadašnji perfekat označava: 1. stanje koje traje do sada (sa predlogom *for*), 2. događaj u periodu koji traje do sada i 3. naviku, odnosno događaj koji se ponavlja u periodu koji vodi do sadašnjosti (sa predlogom *since*). Iz navedenog se vidi da sadašnji perfekat zapravo nije prošlo vreme u uobičajenom shvatanju ove kategorije jer ne može precizno da locira situaciju u prošlosti, ali nije ni sadašnje vreme jer ne označava pravi prezent, situaciju koja se dešava u trenutku govora. On obuhvata segment prošlosti koji se sagledava iz sadašnjeg trenutka, a taj trenutak je često sastavni deo označene situacije; pored toga, može da označi situaciju iz bliske, ali i dalje prošlosti (Novakov 2003). U primerima iz intervjua sa pripadnicima generacije 1,5:

- naročito oni što su ovde već dugo *bili*
- od tad mi je engleski *bio*

upotrebljen je perfekat, kojim se u srpskom označava situacija locirana u prošlosti. Međutim, priloške odredbe *već dugo* i *od tad*, kao i kontekst u kojem su primeri upotrebljeni (ispitanici govore o vremenu boravka u Kanadi i o tome koji im je jezik dominantan) ukazuju na to da se radi o stanju koje traje do sada. Mogući ekvivalenti sadašnjeg perfekta u srpskom su perfekat, prezent i aorist (Novakov 2003). Perfekat bi bio prevodni ekvivalent za si-

tuaciju iz bliske ili dalje prošlosti, a prezent za situaciju koja je povezana sa sadašnjošću i moguće je da se produži u budućnost. Stoga se u ovim slučajevima očekuje prezent, odnosno samo enklitika *su* u prvom i *je* u drugom navedenom primeru.

Pluskvamperfekat se u srpskom relativno retko upotrebljava, a njime se označava radnja koja se izvršila u prošlosti pre neke druge radnje koja se podrazumeva ili je označena nekim drugim oblikom za vreme (Piper i Klajn 2013: 399). Stevanović (1989: 664, 670) navodi da je pluskvamperfekat u iščezavanju i da se upotrebljava samo kad je neophodno naglasiti da se radnja završila pre neke druge u prošlosti, dok Piper i dr. (2005: 399) mnogobrojnim primerima pokazuju da je, mada ređe u upotrebi od perfekta, pluskvamperfekat stabilan glagolski oblik u srpskom jeziku. Mrazović i Vukadinović (1990: 123, navedeno u Novakov 2003) dodaju da ovo vreme ima implikaciju izvršenosti ili neizvršenosti pre te referencijalne tačke u prošlosti. U engleskom se situacija označena prošlim perfektom (eng. *past perfect*) takođe locira dalje u prošlosti u odnosu na drugu referencijalnu tačku u prošlosti (Novakov 2003). Quirk i dr. (1985: 195) opisuju ga kao „prošlost u prošlosti“.¹⁹ Upotrebljava se da označi „neki događaj ili stanje koje prethodi vremenu prema kojem se orijentiše u prošlosti“ (Quirk i dr. 1985: 196).²⁰ Pošto je u srpskom u matici pluskvamperfekat relativno redak, autorka nije očekivala da će ga ispitanici u Vankuveru uopšte upotrebiti. Ipak, upotrebljen je u tri navrata u intervjuu sa dva brata, pripadnika generacije 1,5:

- Srđan me isto učio malo engleski što on *je bio* u školi *učio*
- da, ja sam pokušavao, deda nam *je kupio bio* neke knjige
- ja sam osvojio- šta *sam bio napisao*?

U prvom primeru upotrebljen je neuobičajen redosled enklitike *je* i priloške odredbe *u školi*; očekivani redosled je *što je on bio učio u školi*, što se poklapa sa engleskom strukturom, u kojoj se pomoćni glagol ne razdvaja od glavnog. U drugom primeru, redosled pomoćnog glagola *bio* i glavnog glagola suprotan je od očekivanog *bio kupio*. S obzirom na to da se u govoru u matici ovo vreme relativno retko upotrebljava, neobično je što se, makar u maloj meri, očuvalo u govoru ova dva ispitanika. Moguće je da se ovde bar donekle radi o uticaju engleskog, u kojem se prošli perfekat češće upotrebljava.

¹⁹ „past in the past“

²⁰ „any event or state anterior to a time of orientation in the past.“

Sledeći primer pokazuje uticaj engleskog pravila slaganja vremena u neupravnom govoru. Ukoliko je glagol u glavnoj rečenici u prošlom vremenu, glagoli u zavisnoj rečenici koji izražavaju istovremenu radnju moraju biti u jednom od prošlih vremena (*past* ili *past perfect*). Ovo se primenjuje ukoliko deiktička referenca sadašnjosti u indirektnom govoru postane deiktička referenca prošlosti i tada se glagolsko vreme pomera u jedno od navedenih prošlih vremena (Quirk i dr. 1985: 1026–1027). Klajn (2005: 121) navodi da, pošto u srpskom ne postoji slaganje vremena, u zavisnoj rečenici može da se upotrebi takozvani relativni prezent da označi radnju koja je istovremena u prošlosti sa radnjom u glavnoj rečenici. Stoga se u iskazu *napisala mi je učitelja u neku knjigu, poslala mami da kaže da super učim i da sve već skoro razumem i da nikakav problem nije BIO* očekuje da poslednji glagol bude u prezentu: *i da nije nikakav problem*. Ekvivalentna rečenica u engleskom bi glasila *My teacher wrote in a book, sent it to Mom to say I was doing great and that I already understood almost everything and that there WAS no problem at all*. U navedenom primeru glagoli *kaže*, *učim* i *razumem* upotrebljeni su u relativnom prezentu, a samo je poslednji glagol stavljen u perfekat po ugledu na engleski.

4.1.2.3. Glagolski vid

Kategorija glagolskog vida prisutna je i u engleskom i u srpskom jeziku, ali se iskazuje na različite načine. U najopštijem smislu, glagolski vid u engleskom predstavlja se na nivou glagolske fraze formalnim opozicijama progresivni/neprogresivni i perfekatski/neperfekatski oblik (Novakov 2005: 33). Progresivni vid sadrži lične oblike pomoćnog glagola *be* i sadašnji particip, dok se neprogresivni vid iskazuje samo ličnim glagolskim oblicima leksičkog glagola (nastavci za 3. lice jednine prezenta i prošlo vreme pravilnih glagola). Perfekatski oblici sastoje se od ličnih oblika pomoćnog glagola *have* i prošlog participa leksičkog glagola, a za buduće vreme od odgovarajućih modalnih glagola i infinitiva perfekta. Osim formalnih opozicija, glagolske lekseme i glagolske fraze imaju distinktivna obeležja na osnovu kojih se mogu svrstati u određeni tip glagolske situacije (Novakov 2005: 126). Lekseme koje imaju oznaku + stativnost i – trajanje ne mogu se javiti u progresivnom obliku (Novakov 2005: 128). Kontekst, tačnije sintaksička modifikacija, takođe igra ulogu u tumačenju glagolske situacije. Glagolske lekseme mogu biti modifikovane priloškom odredbom, najčešće za učestalost (*often*); direktni objekat, frazni glagoli, glagoli s pre-

fiksima i neke druge strukture takođe utiču na tip glagolske situacije (Novakov 2005: 102–118).

U srpskom jeziku glagoli se po tradiciji dele na svršene i nesvršene i vid se najčešće izražava na morfološkom nivou, afiksacijom. Uz to, postoje perfektivni glagoli bez prefiksa (*reći, skočiti*), u nekim slučajevima akcenat lekseme može da utiče na vid (*pāsti* i *pāsti*, u Novakov 2005: 44), a postoji i određen broj dvovidskih glagola (*videti, čuti, razumeti*, u Klajn 2005: 106). Prema Novakovu (2005: 45), prefiksi imaju gramatičku funkciju obeležavanja vida, ali istovremeno i modifikuju leksičko značenje glagola. Dalje, Novakov smatra da su tradicionalni kriterijumi trajno/trenutno pogrešni za određivanje perfektivnosti/imperfektivnosti jer samo određeni broj glagola označava situaciju koja traje samo jedan trenutak (*zavikati, sesti*), dok ostali podrazumevaju određeno trajanje. Zaključuje da se glagolski vid ne odnosi na ograničenost u vremenu, što je samo dodatna implikacija, već na ograničenost usled postojanja cilja (Novakov 2005: 46).

Analizirajući glagolski vid u engleskom i srpskom jeziku, Novakov ga povezuje sa tipom glagolske situacije (Novakov 2005). Na osnovu prisustva ili odsustva distinktivnih obeležja cilja, trajanja i stativnosti, uz moguća dodatna obeležja iterativnosti, deminutivnosti i pejorativnosti, on razlikuje četiri tipa glagolske situacije: aktivnosti, stanja, ostvarenja i dostignuća.

Aktivnosti obuhvataju proces koji se sastoji od segmenata istog kvaliteta. Karakteriše ih nepostojanje cilja, odnosno prirodnog kraja. Situacija traje izvesno vreme, a kako podrazumeva razvojni proces, nema oznaku stativnosti. Neki primeri iz srpskog jezika koje navodi Novakov (2005: 52) jesu *slikati* i *prepisivati*. On takođe navodi da glagoli koji spadaju u ovaj tip mogu imati i implicitno obeležje iterativnosti (*izvikivati, doživivati*), a najčešće su bez prefiksa; ukoliko se jave sa prefiksima, imaju i odgovarajući, naknadno dodati, sufiks/infiks (*prepisivati*).

Stanja, kao tip glagolske situacije, ne podrazumevaju promenu i razvoj, tako da imaju oznaku stativnosti; traju izvesno vreme i nemaju obeležje cilja, odnosno prirodnog završetka. U srpskom jeziku su bez prefiksa (*voleti, znati*), a ako se takvim glagolima doda prefiks, menja se tip situacije.

Glagoli koji spadaju u tip situacije ostvarenja imaju oznaku dužine jer traju izvesno vreme i imaju cilj, to jest segment kojim se situacija prirodno završava. U srpskom se javljaju sa prefiksima (*prepisati, dogoreti*), a mogu imati i implikaciju iterativnosti (*pozatvarati*) i obeležje deminutivnosti (*naseckati*).

Dostignuća obuhvataju glagole koji označavaju trenutnu situaciju koja se završava čim započne, dakle imaju obeležja kratkoće i cilja. Mor-

fološku strukturu u srpskom daju im prefiksi, mada ima i mali broj glagola ovog tipa koji su bez prefiksa (*reći, sesti*).

U korpusu je pronađen relativno mali broj primera upotrebe glagolskog vida koja odstupa od očekivane. Primenom leksičkih testova (Novakov 2005: 52–55) identifikovana su i primenjena na glagole iz svakog pojedinog primera distinktivna obeležja: +/- stativnost, +/- trajanje i +/- cilj. Glagoli su najpre analizirani van konteksta da bi se utvrdilo da li prema distinktivnim obeležjima spadaju u perfektivne ili imperfektivne. Zatim je analiziran rečenični kontekst i kontekst šireg diskursa da bi se utvrdilo koji vid treba upotrebiti, to jest šta se u datom primeru očekuje.

Analizom korpusa van konteksta utvrđeno je da glagoli u sledećim primerima imaju distinktivna obeležja: + cilj, – trajanje i + stativnost, te spadaju u perfektivne (ostvarenja i dostignuća po tipu glagolske situacije): *sporazumeti se, uraditi, naučiti, izjaviti, završiti se, otići, ostati, doći, početi i pokušati*.

Na osnovu rečeničnog konteksta (priloške odredbe *u drugom razredu, uvek kad dođu i kad smo bili mlađi*), u sledećim slučajevima (prvi u generaciji 1,5 a druga dva u 2. generaciji) očekuje se imperfektivni vid (*išao, uče, ostajali*):

- sam ja u drugom razredu isto malo *otišao* u ESL po nekada, ali nisam baš toliko *otišao*
- ali uvek kad dođu, uvek hoće srpski da *nauče*
- kad smo bili mlađi, *ostali* smo verovatno, kao, ceo mesec

U poslednjem primeru očekivani imperfektivni glagol *ostajali* sadrži i implicitno sekundarno obeležje + iterativnost.

Kontekst šireg diskursa – odgovor na pitanja na kom jeziku obično komuniciraju i da li su ikad išli u srpsku školu – u sledećem primerima iz intervjua sa pripadnicima generacije 1,5 zahteva imperfektivnost (*sporazumevamo i išao*):

- tako da je za nju lakše da sa nama kom(unicira) na engleskom, a mi sa njom na srpskom i tako se nekada *sporazumemo*
- da, ja sam, mislim, bio na jedan čas, dva, al' nisam nikad baš, ne znam, nisam nikad baš *otiš'o*

Na osnovu konteksta diskursa i znanja o svetu (pohađanje nastave podrazumeva + trajanje), ovde se očekuje imperfektivni glagol *išao*.

U sledećim primerima ispitanik iz generacije 1,5 govori o svom radu u školi pri crkvenoškolskoj opštini:

- imamo ukupno petoro dece koji *dođu* u našoj grupi
- igramo se ko je- šta *počne* na slovo A šta *počne* na slovo B

Širi kontekst u ovim primerima je uobičajena aktivnost u kojoj se očekuje imperfektivni vid *dolaze* i *počinje*. Uz to, i u ova dva slučaja implicirano je obeležje + iterativnost.

Kako navodi Novakov (2005: 49), u srpskom jeziku se u značenju pravog prezenta, kojim se označava situacija koja se odvija dok se o njoj govori, javljaju samo imperfektivni glagoli. Zbog toga se u sledećim primerima očekuju oblici *završava* i *izjavljuju*.

- ipak moraju da paze šta *izjave* javno
- sad mi se *završi* ovaj prvi semester

Prvi primer, pronađen u pismenom odgovoru jednog ispitanika iz generacije 1,5, predstavlja opštu preporuku, a situacija predstavljena glagolom *izjaviti* istovremena je sa glagolom *paziti* u glavnoj rečenici. U drugom primeru situacija se zaista odvija u datom trenutku (prilog *sad*) jer je u vreme intervjuisanja ovog ispitanika iz druge generacije semester zaista bio pri kraju.

Perfektivni glagoli ne mogu biti dopuna faznim glagolima kao što su *početi*, *prestati* ili *nastaviti* jer dopune ovih glagola označavaju proces, strukturu koja se prekida (Novakov 2005: 48), dakle imaju obeležje + trajanje. Perfektivni glagoli označavaju celinu situacije, tako da se ona ne može prekinuti bez narušavanja značenja celine. Na osnovu ovog kriterijuma, u primeru iz generacije 1,5 *I kad ti kreneš da URADIŠ nešto što je malo van tipičnog* očekuje se imperfektivni glagol *radiš*.

U svim navedenim primerima očekivani imperfektivni glagoli spadaju u tip glagolske situacije aktivnosti jer imaju distinktivna obeležja: – cilj, + trajanje i – stativnost.

Glagol *dopasti se* po svojim distinktivnim obeležjima spada u perfektivne glagole. Kontekst u kojem je upotrebljen u primeru (2. generacija)

- baš mi se *dopalo*, u stvari, igranje ovaj folklor za te dve godine što sam to radila, onako, baš mi se *dopalo*

predstavlja dve istovremene situacije koje su trajale izvesno vreme, tako da se u ovom slučaju očekuje imperfektivni glagol *dopadalo*. Ovaj glagol spada u tip situacije stanja jer ne sadrži razvojni proces i ne teži cilju, odnosno prirodnom završetku.

Van konteksta, glagol *počinjati* ima obeležja: – cilj, + trajanje i – stativnost, te je imperfektivan i svrstava se u tip glagolske situacije aktivnosti. U intervjuu sa pripadnikom druge generacije u primeru u kojem je ovaj glagol upotrebljen, širi kontekst je jezik koji se govori u folklornoj grupi kojoj ispitanik pripada. U rečeničnom kontekstu ispitanik navodi situaciju koja se odvija istovremeno sa glavnim predikatskom radnjom:

- slušamo kako drugi pričaju... i kad čuješ ovi ako nekad *počinju* više da pričaju srpski, onda svi *počinju* više da pričaju srpski

Na osnovu navedenog konteksta, očekivani oblik glagola je perfektivni fazni *počnu*, koji spada u tip situacije dostignuća sa distinktivnim obeležjima: + cilj, – trajanje i + stativnost i označava situaciju koja se završava čim započne.

4.1.2.4. Radni glagolski pridev u perfektu

Uočeno je izraženo gubljenje razlike u rodu u 1. i 3. licu množine perfekta. U svim primerima koji slede subjekat je u ženskom rodu. Kod pripadnika generacije 1,5 pronađeno je pet primera u intervjuima. Devojke govore o klubu čitalaca kojem pripadaju:

- i onda smo *napravili* više da bi se *skupljali*, tako smo *počeli* i knjige da čitamo

Ujednačavanje nastavaka za rod znatno je češće u drugoj generaciji. U prvom primeru sestre govore o svojim iskustvima i aktivnostima, a u narednom ispitanice govore o sebi i svojim drugaricama:

- pa prvo smo mi *naučili*, mi smo prvo *naučili* srpski kod kuće
- ja sam to sve pokupila i od drugarica zato što stalno smo *pričali*

Primer *francuski smo UZELI*, kao, ovaj *French Immersion* u šestom razredu smo *POČELE* ukazuje na to da proces pojednostavljivanja ovog oblika još nije završen. Tabela 3 sadrži sve primere pronađene u intervjuima sa jednom i drugom generacijom. Uočljivo je da je pojava upotrebe nastavka za muški rod, to jest ujednačavanje nastavaka, znatno češće među pripadnicima druge generacije. Razlog tome može biti pojednostavljivanje kao odraz poklapanja sa strukturom engleskog jezika, u kojem ne postoje različiti oblici za rod; međutim, i kod govornika u Srbiji uočava se ista tendencija, pa je moguće da ovome doprinosi i promena motivisana iznutra.

4.1.2.5. Glagol *jesam*

U srpskom se ovaj glagol upotrebljava na dva načina: kao pomoćni glagol za građenje perfekta i kao kopulativni glagol iza kojeg se nalazi imenski ili priloški deo predikata.

4.1.2.5.1. U funkciji pomoćnog glagola

Perfekta se u srpskom gradi od radnog prideva glagola koji se menja i enklitičkog oblika prezenta glagola *jesam*. U 3. licu jednine glagola s po-

vratnom partikulom *se* pomoćni glagol *je* gotovo uvek se izostavlja. Ovaj pomoćni glagol sažima se sa partikulom posle gubljenja suglasnika *j* između dva *e* (Stevanović 1986: 626; Piper i dr. 2005: 399). Pomoćni glagol *jesam* normalno se izostavlja i u krnjem perfektu, koji se upotrebljava u određenim funkcionalnim stilovima, posebno u književnom, novinarskom i razgovornom stilu (*poplava uništila useve*), a takođe se normalno izostavlja u svim licima da se ne bi ponavljao u nizu više glagola u perfektu s istim subjektom (*hodala je i razmišljala*). To je moguće bez obzira na to da li pomoćni glagol prethodi radnom pridevu glagola (*više je čitao*) ili ga sledi (*znala je*).

U govoru obe generacije ispitanika u Vankuveru primećuje se tendencija da se *je* izostavlja iz rečenica u kojima vrši funkciju pomoćnog glagola za obrazovanje perfekta. Prva dva primera izostavljanja pomoćnog glagola ispred radnog prideva nađena su intervjuima sa pripadnicima generacije 1,5, a naredna dva su iz intervjuja sa ispitanicima iz druge generacije:

- neke te priče, i tako, što mi (je)²¹ mama pre čita(la)
- odu oni tamo, nekih 120 kilometra *bilo* od Beograda
- onda to *prestalo* za nekoliko meseci
- baš mi *bilo* teško da se družim

U delu upitnika kojim se ispitivao red reči, ispitanici iz obe generacije ukupno su pet puta sastavili rečenicu broj 13, *Tata me je pitao šta da mi donese s puta*, izostavivši pomoćni glagol: *Tata me pitao šta da mi donese s puta*. Stevanović (1986: 627) navodi da se u govoru *je* često izostavlja iza enklitičkih zamenica *me*, *te* i *ga*, mada naglašava da ga treba upotrebljavati i u pisanju i u govoru.

Znatno manji broj primera pronađen je za slučaj izostavljanja *je* iza radnog prideva. Ispitanici iz generacije 1,5 izostavili su ga samo dva puta u intervjuima:

- *bilo* mi (je) strašno
- *ostao* mi i do dan danas neki dobar, kako bi se reklo, osećaj

U intervjuima sa drugom generacijom takođe su pronađena dva primera:

- uzeo sam kurs u psihologiji u high school, u- a... velikoj- srednjoj školi... i *prijalo* mi
- *bilo* mi malo bez veze

²¹ U vezanom govoru u intervjuima ima jasno čujnih primera izostavljanja, ali ima i dosta primera u kojima je enklitika *je* nagoveštena bilo vrlo slabim, jedva čujnim izgovorom, bilo jedva приметnom pauzom tamo gde bi trebalo da se javi. Takvi slučajevi obeleženi su zagradom: (je).

U upitniku je pronađen sledeći primer:

- Bojan danas položio ispit. (polagati)

U ovom slučaju od ispitanika se očekivalo da upotrebe odgovarajući oblik za prezent ovog glagola kako bi se videla primena palatalizacije, ali je u odgovoru jednog ispitanika iz generacije 1,5 dobijen i primer glagola u perfektu bez pomoćnog glagola.

4.1.2.5.2. U funkciji kopule

U srpskom kopulativni glagol *jesam* i imenski ili priloški deo predikata čine imenski predikat. Imenski deo predikata obuhvata imenice, imeničke sintagme, zamenice i predložko-padežne konstrukcije koje subjektu daju svojstvo, zatim prideve, pridevske sintagme, pridevske zamenice i redne brojeve. Priloški deo predikata uključuje priloge, priloške sintagme i predložko-padežne sintagme koje imaju priloško značenje. U korpusu, skoro isključivo u intervjuima, pronađen je znatan broj slučajeva izostavljanja enklitičkog oblika glagola u 3. licu jednine prezenta.

Predstavnici generacije 1,5 u intervjuima su izostavili kopulu *je* ispred imeničke sintagme:

- to mi, u stvari, onako, lep provod

U sledećim primerima iz govora ove generacije, kopula je izostavljena ispred subjekta u čijem se sastavu nalazi odnosna rečenica:

- zato što kompanija u kojoj radim nemačka kompanija
- videću da l' ću da nastavim sa time pošto to radim samo jedan deo što sam studirao

U poslednjem primeru glagol *je* izostavljen je ispred pokazne zamenice *to*; istovremeno je izostavljena i odnosna zamenica *što* kao deo subjekta odnosne rečenice koja sledi iza kopule (očekivana konstrukcija je *pošto je to što radim*).

Ispred imeničke sintagme sa rednim brojem kopula je izostavljena u dva navrata u intervjuima sa drugom generacijom:

- što je malo čudno zato što francuski mi treći jezik
- ovo mi (je) prva godina

U intervjuima sa generacijom 1,5 pronađena su samo dva primera izostavljanja kopule ispred zamenica, i to u prvom primeru ispred kombinacije prilog + pokazna zamenica, a u drugom primeru ispred kombinacije prilog + pridevska zamenica:

- uvek smo u stanu bili i onda teško ovo, teško ono
- učiteljica mi (je) isto naša

Ispred pridevske sintagme kopula je izostavljena samo jedanput u intervjuu sa pripadnikom generacije 1,5 i jedanput u pismenom odgovoru ispitanika iz druge generacije:

- učitelj, ja mislim, dosta fer
- on mi mnogo interesantan

U intervjuima sa ispitanicima iz obe generacije, kopula *je* izostavljena je mnogo češće ispred priloških konstituenti. Jedan ispitanik iz 2. generacije izostavio je kopulu iza priloga i enklitike *nam*:

- zato što samo, onako, lakše nam

Dvoje iz generacije 1,5 i dvoje iz druge generacije nije upotrebilo kopulu ispred priloga u sledećim primerima:

- bilo mi (je) strašno
- kad odem tamo, malo mi teže da se privuknem

U primeru *ako (je) nešto smešno* kopula *je* izostavljena je sa postinicijalne pozicije, ispred subjekta i priloga.

Sledeći primeri iz intervjua sa ispitanicima generacije 1,5 i druge generacije pokazuju izostavljanje kopule ispred priloške sintagme:

- osamdes' posto (je) možda previše optimistično
- pa nama, ono, puno lakše nego ovoj deci što su na engleskom

Kopula je izostavljena i ispred priloške sintagme sa predloško-padežnom konstrukcijom:

- kad sam doš(a)o ovde, sve (je) na engleskom
- društvo mi sve od škole

U nekoliko navrata (po dva u svakoj generaciji), ispitanici su u intervjuima izostavili kopulu *je* kad je kao dopuna upotrebljena zavisna rečenica.

- i vide sve kako treba
- drugačije (je) kako se druži
- čini mi se da zato što (je) imalo nas mnogo
- znači, najlakše da govorim

Prva tri primera sadrže rečenice sa bezličnim glagolom *trebati* i apsolutno-povratnim glagolom *družiti se* i glagolom *imati*, koji su upotrebljeni bezlično. Rečenica sa glagolom *imati* je u perfektu, pa se umesto njega u ovoj rečenici očekuje glagol *biti* (*bilo nas je mnogo*). U poslednjem primeru je osim kopule izostavljen i logički subjekat u obliku enklitike, *mi*.

4.1.2.6. Glagol *biti*

Potencijal se u srpskom gradi od odgovarajućeg oblika aorista pomoćnog glagola *biti* i radnog prideva glagola koji se menja. Prema Steva-

noviću (1986: 353), u svakodnevnom govornom registru sve je češća upotreba 3. lica jednine *bi* u svim licima umesto posebnih oblika *bih* za 1. lice jednine i *bismo* i *biste* za 1. i 2. lice množine. Pošto je iz jezičke situacije, čak i kad se zamenica ne upotrebljava, potpuno jasno na koje se lice odnosi, Stevanović (1986: 353) zaključuje da nestaje potreba za posebnim oblicima za lica. Mada se ovde radi prvenstveno o morfološkoj osobini ovog glagola, navedeni sintaksički uslovi i širi kontekst određuju zaključivanje na koje se lice on odnosi.

U korpusu je *bi* upotrebljeno za bilo koje lice (najčešće za 1. lice jednine) uglavnom u govoru, ali i u pismenim odgovorima, i to znatno češće u generaciji 1,5. *Bih* je upotrebljeno za 1. lice jednine najčešće u pismenim odgovorima, i to znatno češće u drugoj generaciji. Samo jednom u celom korpusu ispitanik iz generacije 1,5 upotrebio je *bismo* u 1. licu množine u pismenom odgovoru:

- da smo duže ostali, sigurno *bismo* se još neko puta videli

U sledećim primerima iz intervju sa generacijom 1,5 *bi* je upotrebljeno za prvo lice jednine:

- to mi je nešto što *bi* 'teo
- ja ne *bi* to izdržala
- al' radije *bi* na engleskom da sve brzo pročitam

U prvom primeru enklitika *mi* daje kontekst na osnovu kojeg se zaključuje da se radi o 1. licu jednine; u drugom to čini subjekat *ja*, a u trećem finitni glagol u 1. licu jednine *pročitam*.

U pismenim odgovorima, upotreba oblika *bi* najlakše je uočljiva. Slede najizrazitiji primeri višestruke upotrebe ovog oblika za prvo lice jednine:

- Ja *bi* naradije isao u New York zato što je veliki grad u koji sam samo jednom bio i grad koji *bi* voleo opet da vidim. U New Yorku *bi* isao u velike prodavnice za shopping i isao *bi* na empire State building. Kad sam već tamo isao *bi* da jedem u lepom restoranu sa celom porodicom. Tamo *bi* jeo New York specijalitet. I kad sam već u New Yorku, isao *bi* u NBA store da kupi stvari za kosarku.
- Ja imam nekoliko mesta u svetu gde *bi* volela da putujem. Najviše *bi* volela da vidim Australiju jel *bi* možda tamo čak volela da živim. Volela *bi* da naučim kako da surf a svi znaju da tamo je to velika stvar. Isto i tako *bi* volela da idem u Finsku. Čula sam da oni imaju najbolji sistem škole pa *bi* volela vitedi za sebe. Verujem da tamo isto imaju the Northern Lights pa *bi* i to volela da vidim. Svi

isto kazu da su ljudi vrlo friendly tamo. Zadnje *bi* volela da vidim Indiju jel sam čitala knjigu o tamo.

Vredno je prikazati i primer (2. generacija), mada dosta redak, u kojem je glagol *biti* dosledno upotrebljen u očekivanom obliku za 1. lice jednine:

- Ako *bih* mogla da biram, naradije *bih* putovala u Evropu, pa *bih* išla vozom po Evropi u Francusku, Španiju, Italiju, Nemacku, Austriju, Serbiju [*e* naknadno precrtano], Hrvatsku i Grcku. U Hrvatskoj, Grčkoj i Spaniji *bih* isla na more a u Francuskoj *bih* išla u Paris da vidim Notre Dame i iffelovu kulu u Italiji *bih* isla u Rim da vidim Kolesium, I u Veneciju. U Austriji *bih* isla u Beč da vidim kucu Mocarta I u Nemackoj *bih*...

Sledeća dva primera (generacija 1,5) pokazuju upotrebu oblika *bi* za prvo lice množine namesto očekivanog *bismo*:

- da nema mame i tate, uvek *bi* na engleskom
- to ne *bi* trebali da gledamo

U prvom primeru širi diskurs daje kontekst: ispitanik govori o tome na kom jeziku razgovaraju on i sestra; u drugom, rečenični kontekst, glagol *gledamo* u 2. licu množine određuje očekivani oblik *bismo*, a zapravo bi pravilnije bilo *ne bi trebalo*.

U pismenim odgovorima *bih* se javlja u 3. licu jednine (uz prideve *interesantno* i *facinantno*, bezlični glagol *trebalo* i bezlično upotrebljeni glagol *smelo*, koji se, inače, u srpskom ne upotrebljava u tom obliku). Prva dva navoda su iz odgovora pripadnika generacije 1,5, a druga dva iz druge generacije:

- *Interesantno bih* bilo da posmatram kako provodi jedan dan, i koliko se unosi u svoj rad.
- Ne *bih* trebali ljudi s posla da se mešaju u aktivnosti osoba koje se ne provode tokom posla.
- Mislim da ne *bih* trebalo da bude kažnjen. Ali, sa druge strane, ako on te piše da svi mogu da vide ili ako piše nekome da ih uvredi, onda *bih* smelo da ga otpuste s posla.
- Volela *bih* da upoznam Albert Einstein-a zatostu sam ucila o njegovom životu i o njegovim teorijama u skoli i ja mislim da *bih* bilo facinantno da cujemo njegove licne ideje.

Obrnuti slučaj, kad je *bih* upotrebljeno pravilno u 1. licu jednine, a zatim je slovo *h* precrtano, pojavio se u pismenom odgovoru jednog ispitanika iz generacije 1,5:

- Ako *bih* mogao da izaberem, ja *bih* putovao ponovo u Srbiju (naravno). Hteo *bih* da ponovo vidim Babu I Dedu, sestre I braću, ujne I ujke, I sve druge rođake. Isao *bi* do Knez Mihajlove I setao *bi* se do Kalemegdana. Možde čak ne *bi* ni išao sa 28 autobusom nego *bi* hoda skroz do centra grada. Isao *bi* do UŠĆE šoping centra i kupio *bi* neke majce I pantalone. Mozda *bi* čak isao do kluba I na žurke sa sestrom I sa njenim drugaricama.

Pošto je u prva tri navrata ispitanik zaključio da je *bi* pravilan oblik za 1. lice jednine, nastavlja da upotrebljava taj oblik do kraja odgovora.

Navedeni primeri pokazuju da su neki ispitanici donekle upoznati sa oblikom *bih*, ali da im je nejasno kad se upotrebljava. Iz ovoga se zaključuje da je nasumična upotreba oblika *bih* posledica nedovoljno naučenog tog aspekta jezika.

Stevanović (1989: 713) navodi da su lingvistički uslovi za uopštavanje, tj. proširivanje ovakve upotrebe glagola *biti* vrlo povoljni jer je sasvim prirodno da se oblik koji je zajednički većini gramatičkih lica proširi i na ostala kad je na osnovu subjekta ili drugih elemenata jasno na koje se lice odnosi. Premda potencijal u engleskom ima samo jedan oblik pomoćnog glagola za sva lica (*would*), iz svega navedenog proizilazi zaključak da je ujednačavanje oblika glagola *biti* u potencijalu motivisano unutrašnjim promenama u srpskom jeziku.

4.1.2.7. Kratak zaključak

U varijetetu srpskog u Vankuveru postoji tendencija ujednačavanja glagolskih nastavaka za 3. lice množine prezenta, ali nije izrazito jaka. Ujednačavanje se javlja u relativno malom broju slučajeva u odnosu na broj ispitanika i veličinu dobijenog korpusa, i to većinom u drugoj generaciji. Proces ujednačavanja nastavaka za 1. lice jednine i 3. lice jednine prezenta svakako se odvija pod uticajem međujezičkog kontakta srpskog i engleskog. U engleskom postoji samo jedan nastavak za lice (-s) i to, što je zanimljivo, upravo za 3. lice jednine prezenta. Mada bi se na osnovu toga moglo smatrati da u pojavi ujednačavanja navedenih nastavaka u serblišu nije posredi uticaj engleskog, svakako joj doprinosi sinkretizam svih ostalih oblika za lice u engleskom. Međutim, imajući u vidu da se ovo ujednačavanje javlja i u nekim varijantama govora u Srbiji, zaključujemo da u navedenom procesu verovatno učestvuju i međujezički kontakt i promene unutar jezika.

U pogledu upotrebe drugih vremena, značenje engleskog sadašnjeg perfekta (stanje koje traje do sada i navika, odnosno događaj koji se pona-

vlja u periodu koji vodi do sada) pogrešno se izjednačava sa perfektom u srpskom, verovatno zbog oblika prošlog participa, koji je sastavni deo sadašnjeg perfekta (na primer, *have been*). Međutim, ova je tendencija, barem za sada, veoma slaba.

Takođe se zapaža veoma slab uticaj slaganja vremena, koje je u engleskom, uopšteno govoreći, obavezno u neupravnom govoru.

Moguć pozitivan uticaj engleskog prošlog perfekta zapažen je u vrlo malom broju primera. Prema Stevanoviću (1989), pluskvamperfekat se danas gubi u srpskom jeziku u matici, a u engleskom se prošli perfekat upotrebljava u većoj meri, pa se pretpostavlja da to barem donekle doprinosi očuvanju pluskvamperfekta u serblišu u Vankuveru. Nasuprot Stevanovićevoj tvrdnji, Piper i dr. (2005) smatraju stabilnom upotrebu pluskvamperfekta u srpskom jeziku u matici. Svi primeri su, međutim, iz pisanih, mahom književnih, izvora. Bilo bi vredno ispitati stanje u govornom jeziku da bi se poređenjem trenutne slike u serblišu i u srpskom jeziku u matici sigurnije utvrdila moguća veza sa unutrašnjom strukturom jezika.

U pogledu glagolskog vida, primećuje se relativno slaba tendencija gubljenja razlike između perfektivnih i imperfektivnih glagola, većinom u slučajevima u kojima se razlika formalno izražava afiksacijom. U najvećem broju slučajeva smer pojednostavljivanja ide od imperfektivnih ka perfektivnim glagolima, to jest imperfektivni vid se zamenjuje perfektivnim. Gubljenje osećaja za razlikovanje glagolskog vida približno je podjednako izraženo u obe generacije ispitanika.

Novakov (2005: 106–109) nalazi da u engleskom jeziku u izvesnoj meri i glagoli s prefiksima (u njegovom korpusu *dis-*, *un-*, *re-*, *mis-*, *inter-*, *out-*, *over-*) izražavaju vid jer su povezani sa postavljanjem cilja u okviru glagolske situacije. Quirk i dr. (1985), međutim, prefikse u engleskom predstavljaju u širokim semantičkim kategorijama (negativni, reversativni i pejorativni, između ostalog), ali ih ne povezuju sa ulogom označavanja glagolskog vida. Biber i dr. (1999) takođe ne spominju ulogu prefiksa, već glagolski vid objašnjavaju na osnovu dihotomije perfektivni/progresivni vid i prikazuju njihovu distribuciju u različitim registrima (konverzacija, književna proza, vesti i akademski registar) i dijalektima (američki engleski u konverzaciji i vestima i britanski engleski u konverzaciji i vestima), navodeći frekvenciju glagola koji se javljaju u perfektivnom i progresivnom aspektu, kao i semantičke domene u kojima se javljaju česti glagoli u progresivnom vidu (aktivnosti i fizički događaji, komunikacija, mentalna stanja ili aktivnosti, perceptualna stanja ili aktivnosti, statične fizičke situacije i

uzročnost ili obaveza). Mada Novakov (2005) navodi prefikse, dodaje da je između engleskog i srpskog najuočljivija razlika u izražavanju glagolskog vida ta što na formalnom nivou u engleskom preovlađuje glagolska perifraza, a u srpskom afiksacija. Imajući u vidu navedeno, kao i to da gramatike engleskog jezika, kako navedene deskriptivne tako i one namenjene učenju engleskog jezika, ne povezuju prefikse s vidom glagola, autorka smatra da je slaba tendencija pojednostavljivanja afiksacije u govoru ispitivanih grupa rezultat uticaja engleskog jezika, u kome uloga afiksacije nije izražena.

Ujednačavanje oblika muškog i ženskog roda u oblicima množine perfekta zapaža se kod pripadnika obeju generacija, s tim što je znatno izraženije u drugoj generaciji. Ovde ulogu igra kako poklapanje sa engleskom strukturom, gde kod glagola nema razlike u rodu, tako i slabljenje usled iste tendencije unutar strukture srpskog jezika u matici.

Pojednostavljivanje oblika za 3. lice jednine perfekta podjednako se sreće u govoru pripadnika obe generacije. Ova tendencija može se posmatrati kao poklapanje sa strukturom prošlog vremena (*simple past tense*) u engleskom, u kojoj u potvrdnom obliku ne postoji pomoćni glagol. Činjenica da je u engleskom, za razliku od perfekta u srpskom, prošlo vreme prosto glagolsko vreme, verovatno donekle utiče na postojanje praznine tamo gde treba upotrebiti pomoćni glagol *je* za formiranje perfekta u srpskom. Međutim, kako je ranije navedeno, i u standardnom srpskom jeziku moguće je izostaviti pomoćni glagol u perfektu, a nije retko ni negramatično izostavljanje iza enklitičkih zamenica *me*, *te* i *ga*, pogotovu u govoru. Osim toga, u engleskom se pomoćni glagoli upotrebljavaju za obrazovanje složenih glagolskih vremena i, kao i u srpskom, moguće je upotrebiti dva ili više finitnih glagolskih oblika uz jedan pomoćni glagol. Zbog toga se gubljenje pomoćnog glagola *je* u 3. licu jednine perfekta u serblišu ne može pripisati isključivo uticaju engleskog, već se pre može smatrati slabljenjem koje je motivisano unutrašnjim tendencijama u srpskom jeziku.

U engleskom nije moguće izostaviti kopulativni glagol, tako da se u serblišu pojava izostavljanja enklitike *je* kao kopule ne može smatrati poklapanjem sa engleskom strukturom. Prema Stevanoviću (1986: 139), suglasnik *j* podlozan je mnogim glasovnim procesima i promenama. Između ostalog, slabije se čuje u intervokalskom položaju između bilo koja dva samoglasnika. Petrović i Gudurić (2010) navode da, kad se *j* nađe između dva samoglasnika, artikulacija ovog glasa predstavlja „neku vrstu prelaza od jedne ka drugoj vokalskoj realizaciji ... što prigušuje tonsku komponentu“. U najvećem broju primera iz korpusa, *je* je izostavljeno iza enklitike

mi (mi je). Ovde je *j* u vezanom govoru oslabljeno, pa ga je lako „izgubiti“, a takođe se gubi i vokal *e* koji ostaje iza vokala *i*. Pored ovoga, u nekoliko navrata prethodna reč se završava samoglasnikom *o* (*što, pošto, teško*), pa se *j* i ovde gubi, a time se izostavlja i cela kopula.

Pojednostavljenje fleksije glagola *biti* u potencijalu veoma je izraženo u obe generacije, s tim što generacija 1,5 mnogo češće upotrebljava oblik 3. lica jednine *bi* u svim licima. Ova tendencija takođe je veoma izražena u srpskom u matici, tako da se zaključuje da u serblišu do ove promene dolazi usled menjanja unutrašnje strukture srpskog jezika.

U celini, uprošćavanje glagolske paradigme izraženije je u drugoj generaciji. Razlike između generacije 1,5 i druge generacije u upotrebi prezenta i roda u množini glagola u perfektu znatno su veće nego međugeneracijske razlike u imeničkoj paradigmi. Kad se radi o glagolskom vidu i o praznini u upotrebi pomoćnog glagola *je* u trećem licu jednine perfekta kao i u upotrebi kopule *je*, razlika između dveju generacija znatno je manja. Takođe, rezultati analize u skladu su sa tvrdnjom Jelene Savić (1994) da je glagolska paradigma manje podložna uprošćavanju od imeničke.

Često nije moguće razgraničiti uticaj međujezičkog kontakta i uticaj promene u unutrašnjoj strukturi jezika. Da bi se sa većom sigurnošću došlo do zaključka o razlogu uočenih pojava u serblišu, potrebno je i interesantno uporediti rezultate ovog istraživanja sa stanjem u matici: koliko su tamo rasprostranjene uočene pojave i u kojim geografskim područjima.

4.1.3. Red reči

U jeziku sa razvijenim morfološkim sistemom, kao što je srpski, raspořádivanje rečeničnih članova je, upšteno govoreći, slobodno, ili, kako to definiše Popović (2004: 233), „može se govoriti ... o potpunoj strukturnoj permutabilnosti rečeničnih članova“. Tipičan raspored rečeničnih konstituenti u srpskom je subjekat + predikatsko jezgro, a u konstrukcijama sa prelaznim glagolima subjekat (S), predikat (P) i objekat (O) ne nižu se nužno jedan za drugim, već predikat i objekat čine užu pozicionu celinu, a ako se javi i odredba za način (ON), tipični raspored može se predstaviti formulom S+ ((ON•P) + O), gde tačka znači da se odredba za način često javlja i iza glagola (Popović 2004: 234).

Mada je opštenprihvaćena tvrdnja da je zahvaljujući razvijenom sistemu fleksije red reči u rečenici u srpskom slobodan, ipak su moguće i kombinacije ograničene pravilima, kao što je prethodno navedeno, ali i stilskim

razlikama koje se dobijaju različitim raspoređivanjem rečeničnih konstituenti. Dva tipa raspoređivanja su: 1. osnovni, neutralni, neobeleženi/nemarkirani, uobičajeni i u širokoj upotrebi i 2. promenjeni, obrnuti, obeleženi/markirani, izuzetan, redak. U ovome ulogu igraju gramatička, to jest sintaksička struktura, koja se manifestuje redosledom reči, i informativna struktura, koja se ogleda u isticanju. Ove dve strukture međusobno se prepliću, a tim preplitanjem se pokazuje značenje koje govornik daje rečenici i njenim konstituentama, a slušaocu se omogućava interpretacija.

U engleskom je red reči, to jest položaj subjekta, glagola i objekta relativno stalan; drugim rečima, u engleskom postoje stroga ograničenja redosleda rečeničnih elemenata (Quirk i dr. 1985: 51). Promenom mesta subjekta i objekta, na primer, u rečenicama u kojima je to semantički i pragmatički moguće, menja se i sintaksički odnos elemenata i značenje rečenice.

Mišić Ilić (1998: 308) naglašava ulogu diskursnih funkcija reda reči, navodeći dve osnovne grupe funkcija: pragmatičke funkcije isticanja i tekstualne funkcije; ove dve grupe funkcija međusobno su povezane i često utiču jedna na drugu. Pragmatički posmatrano, najistaknutije pozicije u rečenici jesu inicijalna i finalna. Premda se Mišić Ilić (1998) usredsređuje na engleski red reči, pomenute funkcije se odnose i na srpski jezik (up. Popović 2004: 16). Tekstualne funkcije ukazuju na vezu između rečenice koja se posmatra i šireg teksta koji joj prethodi. Ova veza najuočljivija je u upotrebi referenata, koji ukazuju na koreferentni antecedent u prethodnoj rečenici (Mišić Ilić 1998: 310–311). Koreferentnu vezu, odnosno anaforsku i unutarrečeničnu koheziju u srpskom, iscrpno obrazlaže Popović (2004: 152–157).

Ovaj odeljak se usredsređuje na upotrebu redosleda punoznačnih i pomoćnih rečeničnih članova u govoru ispitivane populacije, a zatim na redosled enklitika.

4.1.3.1. Raspored punoznačnih i pomoćnih rečeničnih članova

Peti zadatak u upitniku od ispitanika je tražio da sastave rečenice od izmešanih konstituenti. Cilj ovog dela upitnika bio je da se ispita upotreba rasporeda punoznačnih rečeničnih članova u rečenicama sa eksplicitnim gramatičkim subjektom, sa implicitnim (neiskazanim) subjektom, u rečenicama sa logičkim subjektom, u bezličnim rečenicama, upitnim, odričnim i upitno-odričnim rečenicama, te raspoređivanje pomoćnih reči kao što su rečice, zavisni veznici i upitne i odnosne zamenice. U Tabeli 4 prikazani su svi odgovori za svaku generaciju posebno. Na prvo mesto stavljeni su oni

odgovori koji se slažu sa očekivanim neobebeženim redosledom u srpskom jeziku; slede odgovori u kojima je redosled tačan, ali markiran, a iza njih su odgovori u kojima redosled ne prati pravila rasporeda rečeničnih konstituenti.

4.1.3.1.1. Proste izrične rečenice sa eksplicitnim gramatičkim subjektom

U rečenicama: *Tvoja želja se ispunila* (1), *Tata me je pitao šta da mi donese s puta* (13) i *Marina je donela kući jedno crno maće* (16) očekivani neobebeženi redosled je $S^{22} + P^{23} + (O/D^{24})$ i taj raspored je u većini odgovora tačno upotrebljen. Rečenica *Tvoja želja se ispunila* sastoji se samo od subjekta i predikata, dok je u rečenici broj 13 dopuna glagola glavne rečenice zavisno-upitna rečenica *šta da mi donese s puta*, a u 16 objekat je imenička sintagma *jedno crno maće*.

Pravilan, ali markirani redosled zapaža se u odgovorima: *Ispunila se tvoja želja*, *Pitao me je tata šta da mi donese s puta*, *Marina je donela jedno crno maće kući*, *Marina je kući donela jedno crno maće* i *Marina je kući donela jedno mace crno*. U odgovoru *Tvoja se želja ispunila* zapaža se umetanje enklitike *se* u sintagmu. U rečenici broj 13 zapaža se da je u pet navrata (tri u generaciji 1,5 i dva u drugoj) redosled tačan, ali je izostavljen enklitički oblik pomoćnog glagola *jesam*: *Tata me pitao šta da mi donese s puta*.

Uobičajeni raspored priloga za mesto *kući* u rečenici *Marina je donela kući jedno crno maće* (16) jeste posle predikata i u većini odgovora je raspoređen na to mesto; prilog je upotrebljen ispred predikata u osam navrata, a u jednom je stavljen na veoma istaknuti finalni položaj.

U srpskom jeziku atributivni pridevi skoro uvek dolaze ispred imenice. Među odgovorima za rečenicu *Marina je donela kući jedno crno maće* (16) samo u jednom je atribut stavljen posle imenice.

Na stolu je ležala velika platnena torba predstavlja očekivani nemarkirani redosled $PO^{25} + P + S$, koji je dobijen u veoma malom broju odgovora. Više od polovine odgovora sledi redosled $S + P + PO$, što je očekivani redosled u engleskom (*A big canvas bag was lying on the table*). Skoro polovina ispitanika iz generacije 1,5 i dve trećine iz druge generacije primenili

²² subjekat

²³ predikat

²⁴ objekat/dopuna

²⁵ priloška odredba

su taj redosled, što ukazuje na to da, pod uticajem engleskog, uobičajenim smatraju redosled *Velika platnena torba je ležala na stolu*.

Raspored atributivnih prideva *velika* i *platnena* u svim odgovorima u skladu je sa rasporedom očekivanim u srpskom, ispred imenice.

U rečenicama pod brojem 8 i 30 očekivani nemarkirani redosled je S + O + P: *On tebe voli* (objekat je naglašena zamenica) i *Taj grad mi se nije dopao* (objekat je enklitička zamenica). Većina ispitanika iz obe generacije pravilno je upotrebila očekivani redosled. Ostali odgovori su takođe mogući u standardnom srpskom jeziku, ali su obeleženi i menjaju informativnu strukturu rečenice isticanjem pojedinih konstituenti u inicijalnom ili finalnom položaju.

Objekat je upotrebljen kao centralna tema u nemarkiranom redosledu O + P + S: *Marku su došli gosti* (11) i u velikoj većini odgovora, ukupno 19, nalazi se ovakav redosled konstituenti, dok ostalih pet primera predstavlja markirani redosled kojim se u inicijalnom ili finalnom položaju ističu pojedini članovi.

4.1.3.1.2. Proste izrične rečenice sa neiskazanim subjektom

U srpskom su česte rečenice u kojima je subjekat neiskazan, ali se nedvosmisleno može utvrditi na osnovu glagolskih oblika predikata i na osnovu konteksta. Prema Popoviću (2004: 29), rema se pripisuje neizrečenom subjektu, te je i tada informativno vezana. Dakle, tema i dalje postoji, ali je implicitna, a rečenica se sastoji samo od reme kao punoznačnog člana. U rečenici *Rekli smo joj* (25), predikat *rekli smo* je u 1. licu množine, tako da je implicitni subjekat *mi*. U ovom primeru sâm lični oblik glavnog glagola ukazuje samo na množinu, ali ne i na lice, na koje ukazuje enklitički oblik pomoćnog glagola *smo*. U primeru *Ne bih ga menjala ni za šta* (27) subjekat je *ja*, što se zaključuje na osnovu enklitičkog oblika pomoćnog glagola *bih* za 1. lice jednine, a isti je slučaj i u rečenici *Iz Vankuvera sam* (38). U rečenici *Uzela je knjigu od druga za sestru* (40), implicitni subjekat je *ona*, što se dâ utvrditi na osnovu enklitičkog oblika pomoćnog glagola *je* u 3. licu jednine prezenta i ličnog glagolskog oblika radnog prideva u ženskom rodu *uzela*.

U primeru *Rekli smo joj* (25) očekivani redosled je (S) + P + O i skoro svi ispitanici iz obeju generacija sastavili su rečenicu na taj način, a samo po jedan odgovor u svakoj generaciji ne sledi pravila upotrebe enklitika: *Rekli joj smo* i *Joj smo rekli*.

Očekivani redosled konstituenti u primeru *Ne bih ga menjala ni za šta* takođe je (S) + P + O, s tim što je, prema pravilima za položaj enklitika,

objekat *ga* ovde umetnut između pomoćnog i glavnog glagola. U odgovorima se primećuje velika šarolikost. Nemarkirani oblik upotrebila je samo trećina ispitanika, dok broj tačnih odgovora, uključujući markirane oblike *Ne bih ga ni za šta menjala* i *Ni za šta ga ne bih menjala*, predstavlja polovinu ukupnih odgovora. Većina netačnih odgovora ne sledi očekivani oblik odrične zamenice s predlogom.

Očekivani redosled (S) + P + O u varijantama rečenica sastavljenih od izmešanih konstituenti *Uzela je knjigu od druga za sestru* pronađen je u većini odgovora izuzev u *Knjigu je uzela od druga za sestru*, gde je petoro ispitanika upotrebilo markirani redosled sa objektom u inicijalnoj poziciji. Odgovori *Za sestru je uzela knjigu od druga*, *Od druga je uzela knjigu za sestru*, *Uzela je od druga knjigu za sestru*, *Knjigu je uzela od druga za sestru*, *Uzela je knjigu za sestru od druga* i *Uzela je za sestru knjigu od druga* predstavljaju markirane položaje rečeničnih argumenata, to jest predložko-padežnih konstrukcija *za sestru* i *od druga*.

Iz Vankuvera sam (38) predstavlja primer izostavljenog subjekta sa predikatom u vidu enklitike glagola *jesam* za 1. lice jednine i adverbijalnog imeničkog izraza (predložko-padežne konstrukcije) kao odredbe za mesto. Svi ispitanici osim jednog (*Sam iz Vankuvera*) upotrebili su pravilan redosled PO + P.

4.1.3.1.3. Proste izrične rečenice sa logičkim subjektom

U ovim rečenicama postoji subjekat, ali je raspoređen u okviru реме, odnosno sastavni je deo predikatskog segmenta (Popović 2004: 27), a tema je iskazana logičkim subjektom. Popović ovakve teme naziva kosim centralnim temama jer su iskazane u kosim padežima, bez predloga ili sa njim.

Nemarkirani redosled S + P + O očekuje se u sledećim rečenicama sa naglašenom zamenicom (*njemu*, *meni*, *njoj*) kao logičkim subjektom i imenicom kao objektom: *Njemu se dopada njena odlučnost* (4), *Meni se nije dopao taj grad* (5), *Njoj se igralo kolo* (6), *Meni se pije kafa* (7) i *Teniserku je zbolelo rame* (10). U prva četiri primera logički subjekat je u dativu, a u poslednjem u akuzativu.

Kao što se vidi u Tabeli 4, u primeru *Njemu se dopada njena odlučnost* više od polovine ispitanika upotrebilo je očekivani neobeleženi redosled S + P + O. U ostalim odgovorima redosled je gramatičan, mada markiran, s tim što je u odgovoru *Odlučnost njena, njemu se dopada* zapeta suvišna.

Više varijacija i odstupanja od neutralnog, neobeleženog redosleda ima u rečenici *Meni se nije dopao taj grad* (5), s tim što odgovori ispitanika iz druge generacije nešto više variraju. Kod njih se uočava više verzija mar-

kiranog redosleda koje su manje uobičajene: *Taj grad se nije meni dopao*, *Meni nije se dopao taj grad*, *Meni nije se dopao grad* i *Meni se nije taj grad dopao*, dok su pripadnici generacije 1,5 sastavili rečenice sa češćim varijantama markiranog redosleda, u četiri navrata tematizujući logički objekat stavivši ga u inicijalni položaj (*Taj grad se meni nije dopao*), ili ističući predikat u finalnom položaju (*Taj grad se meni nije dopao*, *Meni se taj grad nije dopao* i *Taj se grad meni nije dopao*).

Neobeleženi raspored konstituenti u rečenicama *Njoj se igralo kolo* (6), *Meni se pije kafa* (7) i *Teniserku je zbolelo rame* (10) preovladava u odgovorima ispitanika iz obe generacije, s tim što se zapaža neznatno više varijanti markiranog redosleda u rečenicama 6 i 10. U primeru *Kolo se njoj igralo* logički objekat je tematizovan, a u istom primeru i u primeru *Igralo se njoj kolo* predikat se ističe stavljanjem u finalnu, odnosno inicijalnu poziciju. Isto isticanje predikata uočava se u odgovorima *Meni se kafa pije*, *Pije se meni kafa*, *Teniserku je rame zbolelo*, *Zbolelo je rame teniserku* i *Zbolelo je teniserku rame*.

Nemarkirani redosled elemenata je S + P + imenski deo predikata u primeru *Njega je strah* (9) i u glavnoj rečenici u primeru *Ani je bilo žao što je vikala na njega* (23) i taj redosled je u potpunosti upotrebljen u primeru broj 9, a u primeru broj 23 upotrebljen je u većini odgovora.

U rečenici *Njoj se jako ide na koncert* (2) u najvećem broju slučajeva odgovori slede neobeleženi redosled S + prilog za način + P + adverbijalni imenički izraz (predložko-padežna konstrukcija). Očekivano mesto priloga uglavnom je ispred glagola i prilog *jako* upotrebljen je na tom mestu u velikoj većini odgovora u obe generacije ispitanika, a u dva odgovora u generaciji 1,5 i u jednom u drugoj generaciji prilog za način *jako* istaknut je stavljanjem u inicijalni položaj.

Pored redosleda subjekta, predikata i objekta, ispitivanje upotrebe enklitika bio je dodatni fokus u rečenicama 31, 32, 33 i 34 sa logičkim subjektom i enklitizovanim oblicima logičkog subjekta i glagola *jesam*. Raspored P + S + O očekuje se kao nemarkiran u rečenicama *Pije mi se kafa* i *Zbolela ju je glava* i u većini odgovora se sledi ovaj redosled. U ostalim odgovorima redosled je pravilan, mada markiran: O + S + P (*Kafa mi se pije* i *Glava ju je zbolela*), uz jedan odgovor u kojem se ne sledi očekivani redosled enklitika (*Glava je ju zbolela*).

U rečenici *Strah ga je* (33), imenski deo predikata sa kopulativnim glagolom ima oblik imenice i jedini gramatičan redosled je D²⁶ + S (en-

²⁶ dopuna

klitika *ga* u kosom padežu – ovde akuzativ) + P (glagol *je* u enklitičkom obliku). Kao što se vidi u tabeli, samo je jedan odgovor negramatičan (*Je ga strah*).

U rečenici *Trideset mi je godina* (32), subjekat i predikat su umetnuti u dopunu zbog pravila o položaju enklitika. Svi ispitanici iz generacije 1,5 dali su odgovor sa tim redosledom, dok je četvoro pripadnika druge generacije upotrebio nemarkirani redosled (*Godina mi je trideset* i *Trideset godina mi je*).

4.1.3.1.4. Odrične rečenice

Prema Popoviću (2004: 112), odrični pomoćni glagoli najčešće se nalaze ispred glavnog glagola, odnosno redosled je fokalizovani glagol + nefokalizovani glagol. Kao što se vidi u tabeli 12, u svim odgovorima u rečenicama *Meni se nije dopao taj grad* (5), *Na njoj se nije videlo da je umorna* (12), *Ne bih ga menjala ni za šta* (27) i *Taj grad mi se nije dopao* (30), pomoćni glagol je upotrebljen ispred glavnog, s tim što su u gramatičnim, ali markiranim varijantama glagoli razdvojeni prema pravilu za mesto enklitika u rečenici ili stavljanjem dopune u markirani položaj²⁷ (npr. *Taj grad se nije meni dopao*, *Nije se na njoj videlo da je umorna* i *Ne bih ga ni za šta menjala*).

Kad se uz odrične zamenice u kosim padežima upotrebi predlog, on se stavlja između odrične morfeme *ni-* i zameničke korenske morfeme (Piper i dr. 2005: 978), tako da je u rečenici *On ni po čemu nije poseban* (26) očekivani redosled S + odrična predložko-padežna konstrukcija + P + D. Ovaj redosled upotrebljen je u veoma malom broju odgovora u obe generacije. Najčešći redosled u odgovorima (ukupno, ali većinom u generaciji 1,5) sledi engleski redosled S + P (s tim što se predikat stavlja u odrični oblik) + D + predložko-padežna konstrukcija (*He is not special in any way*).

U rečenici *Ne bih ga menjala ni za šta* (27) očekivani redosled je (S) + pomoćni glagol + O + glavni glagol + odrična predložko-padežna konstrukcija. Neobeleženi redosled se javlja u više odgovora nego u prethodnoj rečenici, ali je još uvek relativno mali u odnosu na ukupan broj ispitanika, mada je u engleskom (izuzev negacije na predikatu) isti redosled konstituenti (*I would not change it/him for anything*). I u ovom slučaju takav redosled je češći u generaciji 1,5. U oba slučaja dobijen je dosta velik broj negrama-

²⁷ Popović (2004: 112) navodi da se složeni glagolski oblik može razdvojiti inverzijom neverbalnog težišta, što ima emfatičku ulogu.

tičnih odgovora (*po ni čemu, po ničemu, za ni šta, za ništa*) i odgovora koji pokazuju nerazumevanje ili nepoznavanje očekivane strukture.

4.1.3.1.5. Upitne rečenice

Osnovni raspored reči kojima se obeležava funkcionalni tip rečenica²⁸ jeste inicijalna pozicija u rečenici (Popović 2004: 241). U primerima upitnih rečenica 3, 14, 15 i 17 upotrebljene su upitne reči *zašto* i *da li* i upitna zamenica *ko* u dativu i genitivu. U većini odgovora upotrebljen je očekivani nemarkirani redosled: *Da li vam treba još nešto?* (3), *Zašto da se još više muči?* (14), *Kome hoćeš da damo karte?* (15) i *Koga hoćete da pozovete?* (17). U rečenici broj 3 enklitike su u tri navrata u negramatičnoj poziciji. Odgovori *Hoćete da koga pozovete* i *Da pozovete koga hoćete* (17) mogu se smatrati gramatičnim uz odgovarajuću intonaciju, s tim što im je značenje promenjeno u odnosu na značenje rečenice sa očekivanim nemarkiranim redosledom.

U upitnim rečenicama sa rečcom *li* finitni deo predikata praćen navedenom partikulom stavlja se na sam početak rečenice (Popović 2004: 148). Stoga je očekivani nemarkirani redosled u rečenici 35 sa neiskazanim subjektom sledeći: *Jesi li pročitao knjigu?* (akcentovani pomoćni glagol + *li* (S) + finitni glagol + O). U primeru *Treba li vam još nešto?* (36) redosled je nepotpuni glagol + *li* + S + O, a u *Znaš li ti koliko to košta?* (37) očekivani redosled je P + *li* + S + D. Većina odgovora u sve tri rečenice u skladu je sa očekivanim nemarkiranim redosledom.

Upitno-odrična rečenica *Zar ti se nije ispunila želja?* (29) upotrebljena je sa nemarkiranim redosledom u većini odgovora, s tim što su dva odgovora pripadnika generacije 1,5 negramatična. U jednom su enklitike razdvojene (*Zar ti nije se želja ispunila?*), a u drugom upitna rečca nije u antepoziciji u odnosu na punoznačni deo rečenice (*Nije ti se zar želja ispunila*). U oba primera redosled sledi englesku strukturu *Didn't your wish come true?*, u kojoj se punoznačni glagol stavlja posle subjekta.

4.1.3.1.6. Složene rečenice

Složena rečenica je rečenica sastavljena od dveju ili više prostih rečenica, odnosno finitnih predikacija (Piper i dr. 2005: 479). Sintaksički odnosi između prostih rečenica u sastavu složene mogu biti nezavisni i zavisni.

²⁸ Popović ih naziva funktorima i tu spadaju „neke rečce, zavisni veznici i upitne i odnosne zamenice i prilozi“ (Popović 2004: 240).

U upitniku je dato devet zavisnih rečenica koje su upotrebljene kao dopuna glavnog glagola. Rečenica *Na njoj se nije videlo da je umorna* (12) kao dopunu glavnog glagola ima izričnu zavisnu rečenicu sa veznikom *da* i prezentom. Ispitanici iz generacije 1,5 u većini odgovora upotrebili su navedeni očekivani nemarkirani redosled, a taj redosled pronađen je u odgovoru samo jednog pripadnika druge generacije. Pored ovog redosleda, u odgovorima se javljaju markirane varijante *Nije se videlo na njoj da je umorna*, *Nije se na njoj videlo da je umorna* i *Na njoj nije se videlo da je umorna*. U dva odgovora u drugoj generaciji odrični glagol *nije* upotrebljen je kao kopulativni ispred prideva *umorna*. Redosled je nemarkiran u rečenici *Na njoj se videlo da nije umorna*, dok je u odgovoru *Videlo se na njoj da se nije umorna* predikat istaknut stavljanjem u inicijalni položaj. Premeštanjem odričnog glagola, značenje ovih dveju rečenica promenjeno je u odnosu na rečenicu *Na njoj se nije videlo da je umorna*.

Zavisna upitna rečenica *Tata me je pitao šta da mi donese s puta* (13) predstavljala je veći problem jer dva ispitanika iz generacije 1,5 nisu odgovorila, pa sedam odgovora s nemarkiranim redosledom predstavlja manje od polovine svih odgovora. Kao što se vidi u tabeli 12, samo jedan ispitanik iz druge generacije upotrebio je nemarkirani redosled, dok su dvoje iz generacije 1,5 i jedan ispitanik iz druge generacije napisali odgovore sa markiranim redosledom *Pitao me je tata šta da mi donese s puta*. Enklitički oblik pomoćnog glagola *jesam* izostavljen je u pet navrata (tri u generaciji 1,5 i dva u drugoj). U zavisnoj rečenici, predikat je u četiri odgovora stavljen u istaknuti finalni položaj.

U rečenici sa izostavljenim subjektom *Idu kuda i svi ostali* (18) dopuna je zavisna mesna rečenica. Nemarkirani redosled upotrebljen je samo u dva navrata, dok je petoro ispitanika zamenicu *svi* upotrebilo kao subjekat. Zapaža se više pokušaja sastavljanja upitne rečenice, u kojima je prilog *kuda* upotrebljen kao upitna reč. Mada je očekivani redosled (S) + P + D isti kao u engleskom (*They are going where everyone else is*), moguće je da je neiskazani subjekat u ovoj rečenici zbunio ispitanike, tim pre što se glagol slaže po broju sa zamenicom *svi*.

Subjektat je implicitan i u rečenici sa očekivanim nemarkiranim redosledom *Uradi onako kako misliš da je najbolje* (19), gde je glavna rečenica u imperativu, a dopuna je načinska rečenica. Ovde je većina ispitanika upotrebila očekivani redosled, a uočava se samo jedan primer stavljanja načinskog zamišljenog priloga *onako* ispred glagola u imperativu: *Onako uradi kako misliš da je najbolje*. Ostali odgovori su negramatični ili nepotpuni.

Toliko su trčali da su ostali bez daha (20) nemarkirani je redosled u glavnoj rečenici sa posledičnom kao dopunom. Svi odgovori u rečenici sa prilogom za količinu/meru *toliko* gramatički su tačni, ali je relativno često odstupanje od nemarkiranog redosleda stavljanjem priloga u istaknuti položaj iza glagola (*Trčali su toliko da su ostali bez daha*). Ovaj redosled se poklapa sa uobičajenim redosledom u engleskoj rečenici *They ran so much/hard that they were left breathless*. Ovaj uticaj je jači u drugoj generaciji, gde je izuzetno mala razlika u broju nemarkiranih i markiranih oblika.

Poredbena rečenica *Što se više trudim, manje me slušaju* (21) javlja se u devet varijanti, od kojih je pet nemarkirano. Položaj priloga *manje* i *više* ispred glagola zadržan je u najvećem broju odgovora. Prilozi su upotrebljeni iza glagola u tri navrata (*trudim se manje* dva puta i *Sto me slušaju više*), što nije očekivano mesto priloga za način u srpskom, a ni u engleskom, tako da se u ovom slučaju ne radi o uticaju engleske sintakse. Sa semantičkog stanovišta, promenom mesta glagola (u zavisnoj rečenici iza poredbenog veznika *što više* ili u glavnoj rečenici) i premeštanjem priloga *manje* i *više* uz jedan ili drugi glagol, dobijene su četiri varijante značenja.

Namerna rečenica *Dugo smo štedeli da bismo otišli na letovanje* (24) takođe sadrži implicitan subjekat. I ova rečenica se javlja u više varijanti, od kojih su sve osim dve (*Štedeli smo dugo da bismo otišli na letovanje* i *Dugo smo štedeli na letovanje da bismo otišli*) nemarkirane. Prilog *dugo* nalazi se na očekivanom mestu u nešto više od polovine odgovora, a markirani redosled, koji se poklapa sa redosledom u engleskom, javlja se samo u jednom odgovoru (*Štedeli smo dugo da bismo otišli na letovanje*). Kao i u prethodnoj rečenici, i ovde ima više slučajeva promene značenja. Promena mesta konstituyente *dugo* menja i njenu vrstu reči od priloga uz glagol *štedeli* u pridev uz imenicu *letovanje*, čime se menja značenje rečenice. Osim toga, promenom mesta veznika *da* menja se tip rečenice, tako da se dobijaju pogodbene rečenice *Otišli bismo na dugo letovanje da smo štedeli* i *Štedeli bismo da smo otišli na dugo letovanje*.

Ani je bilo žao što je vikala na njega (23) sadrži logički subjekat u dativu i uzročnu rečenicu kao dopunu. Neobeleženi redosled upotrebio je vrlo mali broj predstavnika generacije 1,5 i nešto više od polovine ispitanika iz druge generacije. Markirani položaj objekatske zamenice *njega* i glagola *vikala* najčešći je odgovor u generaciji 1,5, a u tri navrata je upotrebljen u drugoj generaciji. Odgovor *Što je na njega vikala, Ani je žao bilo* veoma je neuobičajen u srpskom jeziku. Iznenađuje odnos markiranog i nemarkiranog redosleda u odgovorima predstavnika generacije 1,5 jer je redosled u

ekvivalentnoj rečenici u engleskom isti kao u srpskom (*Ana was sorry that she had yelled at him*).

Gramatički subjekat nalazi se u složenoj vremenskoj rečenici *Ja idem sa drugaricom na kafu čim završim učenje* (22). Ova rečenica ima najviše varijacija, od kojih su samo dve negramatične (*Ja učenje završim čim idem na kafu sa drugaricom* i *Čim idem na kafu sa drugaricom, ja završim učenje*). Negramatičnost se ovde ogleda u upotrebi veznika *čim* uz imperfektivni glagol *idem*. Najviše ispitanika (svi iz generacije 1,5) sastavilo je rečenicu sa sledećim redosledom: *Ja idem na kafu sa drugaricom čim završim učenje*. Ovde se u glavnoj rečenici primećuje uticaj engleskog redosleda (*I'm going for coffee with a friend*). Stavljanje zavisne rečenice ispred glavne smatra se inverzijom (Klajn 2005: 239) i tada je potrebno upotrebiti zapetu između njih. Ovakav redosled rečenica dosta se često javlja u odgovorima pripadnika generacije 1,5 i nešto ređe u odgovorima druge generacije, ali je samo jedan ispitanik napisao zapetu. Stavljanje subjekta *ja* iza glagola i iza veznika *čim* markirani je oblik kojim se ističe subjekat. U tri navrata ispitanici su izostavili subjekat, što ukazuje na to da uviđaju da je neiskazivanje subjekta prirodno u srpskom jeziku kad se on može utvrditi na osnovu glagolskih oblika.

Glavna rečenica u *Ja idem sa drugaricom na kafu čim završim učenje* (22) i prosta rečenica *Uzela je knjigu od druga za sestru* (40) primeri su valentnosti glagola, odnosno sposobnosti glagola da uz sebe vezuju druge reči, prvenstveno imenske reči i izraze. Valentnost se utvrđuje na osnovu broja tih izraza (Piper i dr. 2005: 517). Rečenica *Ja idem sa drugaricom na kafu* sadrži trovalentan predikat koji vezuje tri imenička izraza: subjekat i dve predložko-padežne konstrukcije koje označavaju društvo i mesto (*sa drugaricom* i *na kafu*). Predikat je četvorovalentan u rečenici *Uzela je knjigu od druga za sestru*, s tim što je subjekat implicitan. Ovde je očekivani redosled (S) + P + O + predložko-padežna konstrukcija u genitivu + predložko-padežna konstrukcija u akuzativu. Zanimljivo je da je isti očekivani redosled i u engleskom (*She took a book from a friend for her sister*), ali je veoma mali broj odgovora koji prate taj redosled, a veliki broj odgovora u kojima se ističe jedna od predložko-padežnih konstrukcija ili glagol time što su stavljeni u inicijalni ili finalni položaj.

4.1.3.1.7. Dodatne napomene

Upoređivanjem odgovora u ovom delu upitnika i primera iz intervjua, primećeno je da se u govoru ispitanika prilozi znatno češće stavljaju iza

glagola. U engleskom prilozi: *a lot, again, at all, together, more easily, faster, once, too much, sometimes, well, now, the most* i *there* obično stoje iza glagola, odnosno u finalnoj poziciji, tako da je u primerima: *Mi putujemo DOSTA; Onda za Beograd OPET; Dok se ne prilagodim PONOVO; Ja nisam 'teo da idem UOPŠTE; Onda se svi prebacimo ZAJEDNO; Da bi naučio LAKŠE I BRŽE; Da sam sedela JEDNOM; Što mi se vrtilo PREVIŠE; Onda zaboravim da se javim njima NEKI PUT; Pitam mamu i tatu, kao, je l' sam sve napisala DOBRO; Gledao sam vaterpolo PUNO; Idem ja na Suri campus SADA; Ima 14 SADA; Imam brejk SADA; U kindergarden sam naučila NAJVIŠE* i *Svi isto kažu da su ljudi vrlo friendly TAMO* očigledno poklapanje sa sintaksičkom strukturom engleskog jezika. Ovaj uticaj je jači među pripadnicima druge generacije – poslednjih osam primera pronađeni su u intervjuima sa njima, a deveti je iz pismenog odgovora.

Prilog *enough* (dovoljno) u engleskom jeziku dolazi iza prideva ili priloga na koji se odnosi, pa se i u primeru iz intervju sa pripadnikom druge generacije *To isto radim sad kad je hladno dovoljno* vidi poklapanje sa engleskom strukturom.

4.1.3.2. Raspored enklitika

Enklitike su sintaksički slobodne morfeme koje su fonološki vezane i čine akcenatsku celinu sa naglašenom morfemom koja im prethodi. U enklitike spadaju nenaglašeni oblici genitiva, dativa i akuzativa jednine i množine ličnih zamenica, povratna rečca *se*, nenaglašeni oblici glagola *jesam/bit*i i *hteti* i upitna rečca *li*. Položaj enklitika u rečenici varira, ali najznačajnije svojstvo je to da enklitike, „čija je semantička i stilska vrednost sasvim slaba“ (Popović 2004: 17) ne dolaze na prvo mesto u rečenici, već ga napuštaju neenklitičkim rečima, čak i ako su neistaknute. Svi primeri upotrebe enklitika pronađeni u intervjuima i upitniku dati su u Tabeli 2.

(1) Enklitike ne mogu stajati na početku rečenice,²⁹ bilo da se radi o samostalnoj rečenici bilo o prostoju kao delu složene (Popović 2004: 310). U intervjuima nije primećen nijedan primer suprotne prakse, ali je u upitniku dato nekoliko rečenica sa izmešanim redom reči, kojima se testirala upravo upotreba enklitika. Od ispitanika se očekivalo da rečenične konstituente poređaju redosledom koji smatraju prirodnim (zadatak broj 5 u Dodatku 4). Tri od zadatih rečenica u kojima se od ispitanika tražilo da od izmešanih reči sastave izjavne rečenice bile su: *ga strah je, Vankuvera iz sam i smo*

²⁹ Izuzetak čine enklitike *je* i *bi* u spoju sa upitnom rečcom *li* u upitnoj rečenici: *Je li on ovde? Bi li on došao?* (Piper i Klajn, 2013).

rekli joj. U odgovorima, umesto očekivane enklitike u postinicijalnom položaju *Strah ga je*, *Iz Vankuvera sam* i *Rekli smo joj*, ispitanici su upotrebili enklitiku u inicijalnom položaju:

- *Je ga* strah.
- *Sam* iz Vankuvera.
- *Joj* smo rekli.

Prva dva primera su iz odgovora ispitanika generacije 1,5, a poslednji je pronađen u odgovoru jednog pripadnika druge generacije.

U rečenici *još vam treba li nešto?*, u kojoj se ispitivao red reči u upitnoj rečenici, jedan ispitanik iz generacije 1,5 i jedan iz druge generacije upotrebili su zameničku enklitiku *vam* i upitnu enklitičku partikulu *li* u inicijalnom položaju:

- *Vam li* treba još nešto?
- *Vam li* još nešto treba?

dok je jedan ispitanik iz druge generacije napisao rečenicu sa enklitikom *li* na prvom mestu:

- *Li vam* još treba nešto?

Umesto očekivanog *Znaš li ti koliko to košta?*, dobijenog od izmešanog redosleda: *ti li koliko to košta znaš?* – u odgovoru jednog ispitanika iz generacije 1,5 pronađen je primer upotrebe enklitike u inicijalnom položaju:

- *Li znaš* koliko ti to košta?

Osim inicijalne pozicije, u prva dva primera upitnih rečenica uočava se i redosled enklitika koji se kosi sa pravilom o grupisanju enklitika navedenim pod (9). U poslednjem primeru, ispitanik je zamenicu *ti* u funkciji naglašenog subjekta shvatio kao dativ enklitičkog oblika iste zamenice i pravilno ga upotrebio iza upitne reči.

(2) Enklitika u načelu dolazi na postinicijalno (drugo) mesto u rečenici, iza prve naglašene reči ili sintagme (Piper i Klajn 2013: 450; Klajn 2005: 259). U korpusu nije pronađen nijedan primer sintagme kao prve naglašene rečenične konstituente, ali su nađeni primeri sa ličnom ili pokaznom zamenicom u ulozi subjekta (grupa primera A), sa logičkim subjektom (grupa primera B) te sa glagolom i sa prilogom kao prvim naglašenim konstituentama (grupa primera C. a. i C. b.) na koje enklitika treba da se naslanja.

A. U intervjuima su se pojavili sledeći primeri u kojima se enklitika ne naslanja na subjekat, odnosno ne nalazi se na očekivanom drugom mestu u rečenici:

- ja ne *bi se* iznenadio da bi bilo
- ja nekoliko puta *sam* na francuskom isto sanjala

U prvom primeru zapaža se praćenje utvrđenog redosleda enklitika, što se obrađuje u (9). Međutim, pošto prema Popoviću (2004: 273) „proklitička rečca *ne* uvek stoji u kontaktnoj poziciji ispred direktno negiranog glagola, bilo da je to glagol u prostom obliku (*ne pozivam*) ili pomoćni glagol u složenim oblicima (*ne bih pozivao*)“, u ovom slučaju enklitike *se* i *bi* moraju da se razdvoje i enklitika *se* treba da dođe na predviđeni postinicijalni položaj, ovde ispred negacije. Drugi primer je ilustracija pravilnog položaja enklitike iza umetnutog elementa *u stvari* (4), ali u postavljanju enklitike *sam* ovde se dobija markirani redosled. Očekivani, nemarkirani položaj enklitike jeste iza subjekta, u ovom slučaju lične zamenice *ja*.

B. U sledećem primeru iz intervjua sa pripadnikom generacije 1,5 očekivano mesto enklitike je iza logičkog subjekta u dativu *mami*:

- mami sada *je* [engleski] mnogo bolji nego što je bio

U upitniku, od rečenice sa izmešanim redom reči: *dopao se meni taj nije grad* dvoje ispitanika, po jedan iz svake generacije, sastavilo je rečenicu sa enklitikom na trećem mestu umesto iza logičkog subjekta u dativu:

- Meni nije *se* dopao taj grad.

C. a. Samo jedan primer glagola kao prve naglašene konstituente iza koje se ne javlja očekivana enklitika pronađen je u intervjuu sa jednim pripadnikom generacije 1,5:

- nisu toliko *se*, da kažem, slagali sa svojim učiteljima

C. b. Mnogo češće se kao prvi naglašeni element sreće prilog. U primerima koji slede, od kojih su prva dva iz intervjua sa generacijom 1,5, a druga tri sa pripadnicima druge generacije, enklitika se očekuje iza priloga za mesto, ali je upotrebljena iza spoja prilog + zamenica u funkciji subjekta (*ovde sve*), iza spoja dva priloga (*tu definitivno*, *tamo bilo gde* i *ponekada malo*) i spoja prilog + glagol (*tu radila*):

- ovde sve *je* dalje
- i tu definitivno *me* nisu stavili u I-Es-El
- tamo bilo gde *se* izlazi
- ponekada malo *sam* uplašen
- i tu radila *sam* mnogo sa crkvom

U korpusu se prilog za vreme često sreće kao najbliži naglašeni element na koji enklitika treba da se nasloni. Najčešće se sreće prilog *onda*, bilo samostalno, bilo posle veznika *i* i *ali*. Svi primeri su nađeni u intervjuima sa drugom generacijom:

- kad su oni isto na pauzu, onda pošalju *mi* neke poruke
- ali onda prestali *su* da insistiraju

- i onda vraćamo *se* nazad

U prethodna tri slučaja iza priloga *onda* upotrebljen je glagol, dok se u narednima iza priloga nalazi drugi prilog, bilo za vreme (*uvek, ponekad*), bilo za način (*najlakše, teško*):

- onda uvek *mi* promeni kad probam na srpskom
- onda ponekad *nam* to potrefi *se*
- onda najlakše *mi je* na engleskom
- onda teško *mi je* neki put

U svim primerima u ovoj grupi enklitika je lična zamenica u dativu. U primeru *Onda ponekad NAM to potrefi SE* uočava se i da su enklitike *nam* i *se* razdvojene, što nije u skladu sa pravilom opisanim u (9).

Posle priloga *onda* upotrebljen je objekat u vidu pokazne zamenice *to* i imenice *košarku*:

- i onda to *sam* prestala
- onda košarku *sam* radila

Ukoliko bi se u navedenim primerima u kojima je prilog *onda* upotrebljen bilo samostalno, bilo sa veznicima *i* i *ali*, našla pauza u govoru, enklitika bi bila na pravom mestu. Međutim, u ovim slučajevima pauza se u intervjuima ne čuje, tako da enklitika treba da dođe neposredno posle ovog priloga.

Od ostalih priloga, pronađeni su prilozi za vreme *pre* i *ponekad*, prilog *još*, kojim se dodaje informacija, prilog za količinu *više* i prilog *možda*, kojim se izražava mogućnost:

- pre bilo *je* bolje predstave
- ponekad sa sestrom *sam* odlazila malo
- znači, još nisam *se* usmerila baš u koji pravac
- više družim *se* s prijateljima
- možda malo *mi* teže išlo da pišem essayove
- pa sam mislila možda ovo *je* bolje

Svi primeri osim prvog nađeni su u intervjuima sa ispitanicima iz druge generacije. U tri primera posle priloga upotrebljen je glagol (*bilo, nisam, družim*), a u po jednom imenica u instrumentalu s predlogom (*sa sestrom*), prilog (*malo*) i pokazna zamenica (*ovo*). U primeru *možda malo MI teže išlo da pišem essayove* uočava se i izostavljanje enklitičkog oblika pomoćnog glagola za perfekat *je*.

U pismenom odgovoru jedan ispitanik iz druge generacije stavio je enklitiku *ću* dalje od postinicijalnog položaja, odnosno, u ovom slučaju, iza priloga *možda*:

- možda jedan dan *ću* da i pokusam italijanski naučiti

U jednom slučaju u upitniku, od izmešanog reda reči: *što slušaju više trudim se manje me* – po jedan ispitanik iz svake generacije sastavio je rečenicu sa enklitikom dalje od inicijalnog priloga za način:

- Što više trudim *se* manje *me* slušaju.

Posle priloga za način *jako* u inicijalnom položaju dva ispitanika iz generacije 1,5 nisu upotrebila najpre enklitiku, kao što se očekuje. U zadatku su konstituente bile izmešane na sledeći način: *jako njoj se koncert ide na*, a rečenica koju su sastavili je sledeća:

- Jako *njoj se* ide na koncert.

Jedan ispitanik iz druge generacije upotrebio je elemente: *umorna je na njoj videlo nije se da* – na sledeći način, sa enklitikom na trećem mestu u rečenici:

- Na *njoj nije se* videlo da je umorna.

Ovde se enklitika očekuje posle predložko-padežne konstrukcija na + lokativ u funkciji priloga.

(3) Prema Klajnu (2005: 261) i Piperu i Klajnu (2013: 451), enklitika može da se upotrebi najkasnije posle glagola, i to neposredno iza njega, ali ne dalje prema kraju rečenice. U govoru, nijedan ispitanik nije upotrebio enklitiku na kraju rečenice. U upitniku je data sledeća rečenica sa izmešanim redosledom reči: *još vam treba li nešto?*, koju je jedan pripadnik generacije 1,5 sastavio sa enklitikom na kraju rečenice, ali prema pravilu, neposredno posle glagola:

- Nešto još vam treba *li*?

Samo jedan ispitanik iz druge generacije stavio je enklitiku u krajnji položaj u rečenici sastavljenoj od izmešanih konstituenti *godina je trideset mi*:

- Trideset godina *mi je*.

(4) Enklitike ne mogu da se nađu posle unutrašnjih pauza, koje se u pisanju obeležavaju zapetom, crtom ili zagradom (Piper i Klajn 2013: 450; Popović 2004: 306). Vuksanović (2005: 19) navodi da enklitike ne mogu stajati na početku samostalnih rečeničnih delova, kao što su zavisne rečenice, niti kad se ispred njih prekida rečenični tok umetanjem ili na neki drugi način.

U sledećim primerima, ispitanici iz obe generacije u intervjuima su upotrebili enklitiku iza zavisne rečenice na mestu gde se oseća pauza, to jest na početku sledećeg samostalnog dela rečenice:

- kad smo došli, *sam* redovno pisala
- kad se svađam s mamom, *se* svađam na srpskom

Uočljivo je da je u svim primerima ispred pauze upotrebljena zavisna vremenska rečenica, mada je isuviše mali broj primera da bi se mogao izvući zaključak da se u serblišu u Vankuveru enklitike po pravilu upotrebljavaju posle zavisnih vremenskih rečenica. U primeru *ja od kad sam beba, mislim, SAM išla u crkvu i da gledam folklor* položaj enklitike *sam* krši dva pravila: pojavljuje se iza duže priloške odredbe *od kad sam beba* i iza umetnutog elementa, glagola *mislim*.

U primeru iz intervju sa ispitanikom iz druge generacije *Tamo je veće društvo SAM primet-* enklitika *sam* upotrebljena je posle unutrašnje pauze kojoj prethodi mesna rečenica.

U sledećem primeru, zabeleženom takođe iz intervju sa pripadnikom druge generacije, posle naporednog veznika *a*, umesto upotrebljenog veznika *da*, treba da stoji vremenski veznik *kad* da bi rečenica imala smisla. Mada se u govoru ispitanika koji je ovo izjavio ne čuje izrazita pauza, za tumačenje ovog primera, autorka pretpostavlja da bi se pauza nalazila iza *ćirilicu*. Time enklitike *mi* i *je* dolaze na prvo mesto posle pauze, što se protivi navedenom pravilu. Osim toga, u prvom delu rečenice enklitika *je* upotrebljena je daleko od prvog naglašenog člana *meni*, što nije u skladu sa pravilom navedenim u (1), a enklitika *mi* predstavlja nepotrebno, negramatično ponavljanje logičkog subjekta.

- meni da čitam i pišem latinicu *mi je* isto, a da čitam i da pišem ćirilicu *mi je* teže da pišem

Sledeći primeri pokazuju stavljanje enklitike posle pauze kojoj prethodi prilog *međutim* i posle umetnutih poštapalica (*znači, tako, onako, kao, ono*):

- međutim, *je* prvi ikada u provinciji
- ona, *znači, je* pričala srpski
- ja igram sport ili, *tako, se* viđam sa društvom
- i, *ono, kao, ču* ja to da ostavim na leto
- zato što baš često, *am, onako, se* čujem

U primeru *Milan SE- i Dragan, SU SE- uvek SU SE igrali, kao, igrice* enklitike *su* i *se* upotrebljene su iza umetnutog elementa. Govornik se prekida posle povratne zamenice *se* i umeće dodatni subjekat *i Dragan*, pa se posle pauze koja sledi očekuje naglašena reč, u ovom slučaju *uvek*, na koju enklitike mogu da se naslone. Ispitanik je to očigledno uočio i ispravio se.

(5) Enklitika dolazi posle veznika, zavisnih i naporednih (Piper i Klajn 2013: 451; Popović 2004: 297). U primerima koji slede enklitike su upotrebljene dalje od veznika. U prvoj grupi, enklitike su upotrebljene iza

spoja uzročnih veznika *zato što* i *pošto* i subjekta, umesto iza veznika a ispred subjekta, što je očekivani položaj.

- zato što engleski *mi je*
- zato što tata *je* često na tim vestima
- pošto stalno *sam* sporije pisao
- pošto mama *je* bila u folkloru godinama

Sa istim veznicima iza kojih su upotrebljeni prilozi za način (*jako, teško*) i vreme (*retko, uvek, stalno, sad*), enklitika se ne nalazi na očekivanom mestu iza veznika:

- zato što *jako je* dobra kompanija
- zato što *teško je*
- zato što *retko je* koristim
- zato što *uvek smo* živeli u townhouse
- zato što *stalno smo* pričali engleski
- pošto *sad smo* na tački gde moram malo da ga vozim

U sledeća dva primera, posle veznika na mestu gde se očekuje enklitika upotrebljen je glagol. U prvom slučaju enklitika *sam* je deo perfekta, a u drugom je upotrebljena povratna zamenica *se*.

- zato što mislio *sam* da ću mnogo više zaboraviti
- zato što osećam *se*

Posle sastavnog veznika *pa*, na mestu enklitike upotrebljeni su pridev kao prvi deo gramatičkog subjekta, logički subjekat, glagol i prilog:

- nije mi *se* mnogo dopala *pa* nisam *je* celu pročitala
- *pa* meni *je* svejedno

Pogodbeni veznik *ako* u sledećim primerima najpre prati subjekat u vidu imeničke sintagme i odnosne rečenice, a enklitika je upotrebljena na trećem mestu umesto očekivanog mesta posle veznika:

- ako moja mama *ih* zove
- ako sta napisu *je* mnogo bez veze
- ako sta neko pise na fejsbuku *je* nogo lose

Sve primere upotreobili su ispitanici iz druge generacije, s tim što je prvi pronađen u intervjuu, a poslednja dva u pismenim odgovorima.

Posle veznika *da* takođe su – umesto enklitike u vidu zamenice u dativu sa povratnom zamenicom *se* i 1. i 3. lica jednine prezenta glagola *jesam* – upotrebljene druge konstituente: subjekat, glagol i prilog, odnosno priloška sintagma:

- treba mi, u stvari, nekoliko dana da mozak *mi se* pretvori
- čini mi se da srpska deca *su* neki put malo

Iza veznika *ili* u prvom primeru koji sledi, umesto enklitike upotrebljen je odrični oblik pomoćnog glagola *jesam* u 3. licu jednine prezenta, a u drugom veznik *i* i dativ lične zamenice.

- ne znam da l' sam se ja ulenjila ili i meni je lakše
- ili nije *nam* rekla da će to biti

U vezničkim spojevima *tako da* i *k'o da* pripadnici generacije 1,5 posle veznika stavili su prilog *verovatno* i glagol *sećam*, a enklitike *mi* i *se* dalje od očekivane pozicije:

- tako da verovatno *mi je* to i tu poslužilo
- onako, k'o da sećam *se* neke slike od životinja

U upitniku je pronađen još jedan primer udaljavanja enklitike od veznika. U zadatku u kojem se traži da se sastave rečenice od izmešanih konstituenti, u sledećem primeru, pripadnik druge generacije stavio je enklitiku dalje od veznika, posle lokativa s predlogom u funkciji nepravog objekta. Od elemenata *Ani bilo što na njega je je žao vikala*, pripadnik generacije 1,5 sastavio je rečenicu:

- Ani je bilo što na njega *je* vikala. [izostavljen prilog *žao*]

U intervjuima sa drugom generacijom pronađeni su sledeći primeri razdvajanja enklitike od pojedinih veznika:

- sad, možda bi češće pisala na srpskom da ne *bi mi* telefon stalno menjao reči
- kad mama i tata više, onako, znali *su* šta rade

U prvom primeru, enklitike *bi* i *mi* u načelu slede pravilo navedeno pod (9), ali se u ovom slučaju – kako negativna partikula *ne* i glagol moraju biti u kontaktnoj poziciji, što je ispitanik tačno upotrebio – samo enklitika *mi* može naći na očekivanom mestu posle veznika. U drugom primeru, enklitika je veoma udaljena od očekivanog mesta jer se nalazi posle čak četiri akcentovane konstituente.

(6) Enklitika nikad ne može stajati odmah iza izrazito proklitičnih veznika *i*, *ni* i *a* (Piper i Klajn 2013: 451; Popović 2004: 297–298). U korpusu (intervju sa pripadnikom generacije 1,5) uočen je samo jedan slučaj stavljanja enklitike posle naporednog veznika, u ovom slučaju *i*:

- Ponekada, kad odemo u sobu i *smo* nas dvojica u Srbiji, onda taj momenat pričamo na engleski.

(7) Vuksanović (2005: 20) navodi da se enklitika stavlja neposredno posle upitnih i odnosnih zamenica i iza drugih upitnih reči. U korpusu je pronađen mali broj slučajeva udaljavanja enklitike od navedenih elemenata:

- puno ima dece što nisu *ih* forsirali

- ja ih pitam, kao, šta ko *je* radio
- ne znam kako ljudi *se* bave

U prvom primeru enklitika je udaljena od odnosne zamenice *što*, a u drugom od upitnih reči *šta* i *kako*.

U upitniku je data sledeća rečenica sa izmešanim redom reči: *još da vam li treba nešto*. Po jedan ispitanik iz svake generacije umetnuo je enklitiku između delova upitne reči:

- Da *vam* li još nešto treba?
- Da *vam* li treba još nešto?

Složena upitna reč *da li* sadrži upitnu enklitičku partikulu *li*, koja po pravilu dolazi ispred svih ostalih enklitika (videti tačku 9).

(8) Prema Klajnu (2005: 260), enklitika se ne može upotrebiti posle duže priloške odredbe jer je na tom mestu očekivana pauza. U intervjuima su pronađeni sledeći primeri:

- možda pre 5 godina *je* imao nešto novo
- i onda, celu gimnaziju i fakultet *sam* išla svako leto
- i do high school *bi* rek'o da su mi
- jako retko *bi* rekao, ono, možda nekad za rođendan *se* čujemo

Pored stavljanja enklitike *se* iza duže priloške odredbe, u poslednja dva primera uočava se još jedna nepravilnost u položaju enklitike. U govoru ispitanika u ovom slučaju pauza se ne čuje, ali se očekuje iza priloške odredbe *jako retko*, tako da bi prema pravilu navedenom u (4) enklitika *bi* morala stajati iza glagola *rekao*.

(9) Ako se u prostoј rečenici javi više enklitika, sve se ulančavaju po utvrđenom redosledu. Popović (2004: 290) daje tabelu u kojoj prikazuje redosled nizanja enklitika:

li	Glagolska enklitika sem <i>je</i>	Zameničke enklitike				se	je (=3. l. jedn.)
		Ekspresivni dativ	Sintaksički dativ	Akuzativ	Genitiv ³⁰		

³⁰ Popović (2004: 290) navodi niz primera iz književnosti. Samo jedan od njih ilustruje redosled akuzativ + genitiv: *Joј, bog nas ih sačuvaj!* Klajn (2005), međutim, navodi da genitiv dolazi pre akuzativa, u akuzativ ubrajajući i povratnu zamenicu *se*: *Ne želim to imanje, davno sam ga se odrekao*. Međutim, Piper i Klajn (2013: 452) navode primere *Lišili su ih svoje pažnje* – *Lišili su ih je* kao primere enklitike u akuzativu pre enklitike u genitivu. U korpusu nije pronađen nijedan slučaj upotrebe ovih padeža.

Ispitanici iz generacije 1,5 razdvojili su enklitike u sledećim primerima:

- pošto *mi* taj od tih normalnih vrata *se* najviše dopao
- malo *bi* duže *mi* trebalo da ovo pročitam
- Zar *ti* nije *se* želja ispunila?

Prva dva primera pronađena su u intervjuima, a poslednji je rečenica sastavljena u upitniku, gde je dat pomešan red reči: *se zar želja ispunila ti nije?*

U ovim primerima i ostalim navedenim u Tabeli 5 uočava se da su enklitike, i pored razdvojenosti, upotrebljene pravilnim redosledom. U prva dva primera oblici *mi* i *ti* – dativ zamenica *ja* i *ti* – prethode povratnoj zamenici *se*; u drugom, glagolska enklitika *bi* upotrebljena je pre zameničke enklitike *se*.

Enklitike su grupisane zajedno, ali ne prate utvrđeni redosled u rečenicama sastavljenim od izmešanih reči datim u upitniku. Od izmešanih konstituenti *je zbolela ju glava*, po jedan ispitanik iz svake generacije sastavio je sledeću rečenicu:

- Zbolela *je ju* glava.

Od izmešanih reči: *tata je šta pitao me da donese mi s puta*, jedan predstavnik generacije 1,5 i dvoje iz druge generacije napisali su:

- *Tata je me* pitao šta s puta da mi donese. [po jedan ispitanik iz svake generacije]
- *Tata je me* pitao šta da donese *mi* sa puta. [druga generacija]

U svim primerima enklitički oblik glagola *je* stavljen je na prvo mesto, ispred zameničkih enklitika u akuzativu *ju* i *me*, a uz to, u poslednjem primeru enklitika *me* u zavisnoj rečenici razdvojena je od veznika *da*.

Upotreba lične zamenice u akuzativu *ih* iza pomoćnog glagola uočena je u pismenom odgovoru jednog pripadnika druge generacije:

- i da mi objasni njegove slike zašta *je ih* slikao

U upitniku je dat i sledeći niz reči od kojih ispitanici treba da sastave rečenicu: *smo rekli joj*. Jedan ispitanik iz generacije 1,5 rečenicu je sastavio stavivši zamenicu u dativu *joj* ispred glagolske enklitike *smo*:

- Rekli *joj smo*.

U intervjuu sa jednim predstavnikom druge generacije pronađen je samo jedan primer u kojem se ne poštuje očekivani redosled enklitika:

- ona blizu živi, pa *je mi* mnogo lako

U kratkim pismenim odgovorima pripadnika druge generacije pojavila su se tri primera stavljanja enklitike *je* ispred zamenica *mu*, *joj* i *ih*:

- čak *je mu* rekla

- ona je isti imala čoveka ko je joj “propose”
- i da mi objasni njegove slike zašta je ih slikao

U prva dva primera glagolska enklitika *je* upotrebljena je ispred dativa ličnih zamenica *ja* i *on* (*mi* i *mu*).

(10) Ako se infinitiv i konstrukcija *da* + prezent upotrebe kao dopuna glagolima i izrazima nepotpunog značenja, enklitike koje se na njih naslanjaju u većini slučajeva ostaju uz infinitiv, odnosno *da* + prezent (Popović 2004: 343). U korpusu nije pronađen nijedan primer upotrebe enklitika sa infinitivom, a u intervjuu sa ispitanicima iz druge generacije pronađena su samo dva slučaja anticipativne pozicije enklitike umesto unutar konstrukcije *da* + prezent i to posle modalnih glagola *mora* i *vole*:

- ali na španskom *se* sve mora da spomene
- i svi *se* vole da druže

(11) Vuksanović (2005: 20) navodi da neki gramatičari smatraju da je položaj enklitike iza dve reči završen proces u današnjem srpskom jeziku, to jest da je razdvajanje sintagme, odnosno umetanje enklitike između odredbe i imenice postalo stilemska ili arhaična pojava. Kao primer daje: *Toga je dana Vuk Isaković prelazio sa pukom... preko jednog uskog brvna* (M. Crnjanski: *Seobe*, navedeno u Vuksanović 2005: 20). Međutim, u književnoumetničkom, novinarskom i razgovornom stilu mesto enklitike je često unutar sintagme, tako da Vuksanović smatra da se ovde pre radi o kolebanjima nego o nepoštovanju jezičke norme, te da priroda teksta određuje mesto enklitike. Vuksanović navodi samo imeničke sintagme, dok Klajn (2005: 260) spominje i prilošku sintagmu (*Samo se iz Niša niko nije prijavio*).

U upitniku je pronađen jedan primer umetanja enklitike unutar sintagme. Od datih izmešanih reči: *dopao se meni taj nije grad* ispitanik iz generacije 1,5 razdvojio je imeničku sintagmu:

- Taj se grad meni nije dopao.

Sintagme su nerazdvojene, odnosno enklitika nije umetnuta u dva primera, takođe u upitniku. Dati su nizovi reči sa izmešanim redosledom: *dopada njemu se odlučnost njena i što slušaju više trudim se manje me*. Po dvoje ispitanika u svakoj generaciji sastavilo je prvu navedenu rečenicu na sledeći način:

- Njena odlučnost *se* njemu dopada.

Dvoje ispitanika iz generacije 1,5 sastavilo je drugu navedenu rečenicu ne razdvajajući sintagmu enklitikom:

- Što više *se* trudim, manje me slušaju.

Potrebno je napomenuti da se u svim ovde navedenim primerima radi o markiranom redosledu rečeničnih konstituenti. Nemarkirani redosled je: *Meni se nije dopao taj grad, Njemu se dopada njena odlučnost i Što se više trudim manje me slušaju.*

4.1.3.3. Kratak zaključak

U obema generacijama preovladava očekivani, gramatični, neobeleženi redosled enklitika.

Markirani redosled umesto nemarkiranog pojavljuje se samo u po jednoj rečenici sa implicitnim subjektom i sa logičkim subjektom. Negramatični redosled veoma je uočljiv u odgovorima za rečenicu sa izostavljenim subjektom u kojoj je dopuna zavisna mesna rečenica, a među gramatičnim odgovorima markirani redosled upotrebljen je u najvećem broju odgovora. Markirani redosled rečeničnih članova najčešći je i u rečenici sa zavisnom uzročnom rečenicom kao dopunom. Veoma je malo gramatičnog rasporeda u odričnim rečenicama u kojima se nalaze odrične zamenice u kosim padežima s predlogom, što ukazuje na nepoznavanje ove strukture.

U poređenju sa veličinom korpusa (polučasovni intervju i obiman upitnik), uprkos navednim negramatičnim načinima upotrebe, upotreba enklitika koja odstupa od očekivane relativno je retka u većini slučajeva.

Tendencija smeštanja enklitike u inicijalni položaj u prosto rečenici javlja se u veoma malom broju slučajeva i to samo u upitniku, tamo gde se od ispitanika tražilo da sastave rečenicu od izmešanih elemenata. Zaključuje se da se ovde ne radi o nedovoljno naučenom aspektu jer se to u spontanom govoru i pisanju ne uočava ni kod jednog ispitanika. Ovo su izuzetni slučajevi u kojima je verovatno posredi umor usled relativno dugog intervjua i upitnika. Sem toga, neke rečenice iz upitnika, pogotovu složene, prilično su teške i komplikovane za sastavljanje, te se time mogu objasniti odgovori koji ne prate očekivanu strukturu. Treba takođe imati u vidu da ispitanici nisu svakodnevno izloženi bilo pasivnoj (receptivnoj) bilo aktivnoj (produktivnoj) upotrebi srpskog jezika. Kad se radi o pravilima da enklitika ne može da stoji na kraju rečenice, posle naporednih veznika *a*, *i* i *ni*, posle upitno-odnosnih zamenica i upitnih reči, te pravila da ona mora da ona stoji unutar konstrukcije da + prezent kao dopune glagolu, možemo zaključiti da je takođe veoma mali broj slučajeva upotrebe enklitika na neočekivanom mestu. Nešto je češća upotreba enklitika iza duže priloške odredbe, pri čemu je uočljivo to da se ti malobrojni primeri nalaze samo u intervjuima

sa generacijom 1,5. Redosled grupisanja enklitika kad ih je više u rečenici narušen je u po šest navrata u govoru i upitniku u svakoj generaciji, dok do razdvajanja enklitika dolazi samo u tri navrata u generaciji 1,5.

Najjača tendencija odstupanja od očekivane upotrebe enklitika uočena je kad se radi o pravilima stavljanja enklitika u postinicijalnu poziciju, posle veznika i posle unutrašnje pauze. Pojava smeštanja enklitike dalje od postinicijalne pozicije znatno je izraženija u govoru ispitanika iz druge generacije, a javlja se i u malom broju slučajeva u upitniku, i to podjednako u obe generacije. Tendencija udaljavanja enklitike od veznika veoma je jaka u obe generacije, s tim što je u drugoj nešto češća. Tamo gde u primerima postoji gramatički subjekat, primećuje se tendencija sintaksičkog pojednostavljivanja pod uticajem međujezičkog kontakta. U tim slučajevima zapaža se da se enklitika u funkciji objekta u dativu ili akuzativu stavlja posle glagola (*nešto nije MI prijalo*), sledeći redosled rečeničnih konstituenti subjekat + glagol + objekat, koji je u engleskom fiksna, osim u posebnim slučajevima. Ista tendencija se zapaža i u primerima bez objekta, u kojima su konstituente samo subjekat i glagol (*ne znam kako ljudi SE bave*), kao i u onima u kojima je glavni glagol enklitički oblik glagola *jesam* praćen dopunom u vidu prideva, priloga i imeničke ili priloške sintagme (*zato što neke stvari iz gramatike SU slične; zato što svi SU tamo; zato što ta osoba JE deo kompanije; Ako sta neko napise na fejsbuku JE nogo lose*).

Ostali navedeni slučajevi stavljanja enklitika na pogrešno mesto mogu se pripisati nedovoljno naučenom aspektu jezika ili nedovoljnoj izloženosti standardnom srpskom jeziku, ali i unutrašnjim tendencijama u strukturi srpskog jezika, gde se često uočava upotreba enklitika u neočekivanom položaju. Činjenica da u intervjuima u slobodnom razgovoru ispitanici nijednom nisu upotreбили enklitike u neočekivanoj inicijalnoj poziciji, dok u upitniku jesu – možda ukazuje na to da je ovaj aspekt upotrebe enklitika usvojen i spontano se upotrebljava, a da je upitnik možda bio isuviše složen ili nedovoljno jasan.

4.1.4. Kongruencija

Kongruencija u srpskom čini sintaksički sistem u kojem se međusobno vezani delovi rečenice ili sintagme slažu u rodu, broju, licu i padežu. Tačnije, nesamostalne promenljive reči (pridevi, pridevske zamenice, promenljivi brojevi i glagoli) slažu se sa samostalnim imenskim rečima (imenicama i ličnim zamenicama) na koje se naslanjaju.

U engleskom jeziku, padežni sistem sveden je na dva padeža za imenice – neobeleženi običan, zajednički (eng. *common*) padež i obeleženi genitiv (Quirk i dr. 1985: 318) – i za lične zamenice koje imaju oblike za subjekat, objekat i genitiv (Quirk i dr. 1995: 336).

Imenice, determinatori i pridevi nemaju fleksiju kojom se iskazuje rod, ali neke zamenice za 3. lice imaju obeležje prirodnog roda (*she, herself, he, himself*). Imenice se, kad je u pitanju rod, ne klasifikuju gramatički nego semantički, prema koreferencijalnim odnosima sa zamenicama i to: ličnim, povratnim i onim koje počinju sa *wh-* (Quirk i dr. 1985: 314).

O kongruenciji, tj. slaganju imenskih reči Quirk i dr. (1985: 725) govore samo u slučaju slaganja povratnih zamenica sa subjektom u broju i, tamo gde je to primenljivo, u licu i rodu kad su zamenice direktni objekat, dopuna subjekta ili predložka dopuna. Slaganje između zamenice i antedecenta pre se smatra koreferencijom nego kongruencijom (Quirk i dr. 1985: 768; up. koreferencijalna kongruencija u Piper i Klajn, 2013: 270). Huddleston i Pullum (2002) razmatraju kongruenciju u glagolskom vidu, u padežu zamenica, u broju i rodu između zamenice i antedecenta, kongruenciju pokazne zamenice i upravnog člana, determinatora i upravnog člana i kongruenciju između subjekta i predikata.

Najvažnija vrsta slaganja u engleskom postoji između subjekta i glagola u 3. licu jednine za finitne glagole i pomoćni glagol *have* u prezentu (simple present) i za kopulativni i pomoćni glagol *be* u prezentu (simple present) i prošlom vremenu (simple past). Ovde se slaganje odnosi samo na broj. Finitni glagoli i pomoćni glagol *have* u 3. licu jednine imaju nastavak *-s*, odnosno oblik *has*, dok u množini zadržavaju osnovni oblik; glagol *be* u prezentu ima oblik jednine za prvo i treće lice *am* i *is*, a u prošlom vremenu *was*, dok su oblici za drugo lice jednine i za množinu *are* i *were*.

U pododeljku koji sledi biće prikazani i analizirani karakteristični primeri iz korpusa koji odstupaju od pravila kongruencije u srpskom, a Tabela 6 sadrži sve pronađene primere.

4.1.4.1. Imenske reči

Pridevi, pridevske zamenice i promenljivi brojevi slažu se sa samostalnom imenskom reči u rodu, broju i padežu.

U delu upitnika kojim se ispitala upotreba raznih morfosintaksičkih elemenata, ispitanicima su date tri rečenice u kojima se tražilo da upotrebe odgovarajući oblik prideva uz datu imenicu ili odgovarajući oblik pokazne zamenice i imenice, odnosno prideva i imenice u imeničkoj sintag-

mi: *Bez kiše, reke bi bile* _____. (*prazan*), *Ja mnogo volim*
_____ *kišu. (letnji) i Da li poznaješ* _____ (*ona*
žena) *sa* _____? (*malo dete*)

U prvoj rečenici pridev je imenski deo predikata, a u druge dve pridevi imaju atributsku funkciju. U velikoj većini odgovora oblici prideva su tačno upotrebljeni. Samo po jedan ispitanik iz svake generacije upotrebio je pridev u muškom rodu: *prazan* u prvoj rečenici; u drugoj, samo jedan pripadnik druge generacije upotrebio je pridev u množini: *letnje*; u delu treće rečenice koji sadrži predložko-padežnu konstrukciju jedan pripadnik generacije 1,5 i četvoro iz druge generacije upotrebili su pridev u ženskom rodu (*malom*).

Samo jedanput, u pismenom odgovoru pripadnika druge generacije, pronađen je primer neslaganja prideva sa samostalnom imenskom reči: *zato sto ima DOBRO pricu*, u kojem je očekivani oblik prideva akuzativ jednine ženskog roda (*dobru*).

U intervjuima i kratkim pismenim odgovorima pronađeno je ukupno 29 primera neslaganja pridevskih zamenica, prideva i zbirnih brojeva sa samostalnom imenskom reči – 16 među pripadnicima generacije 1,5 i 13 u drugoj generaciji. Svi primeri su navedeni u Tabeli 6, a niže se izdvajaju neki karakteristični primeri.

Pridevske zamenice se češće upotrebljavaju bez slaganja sa samostalnim imenskim rečima:

- ja čitam *neki* knjige o biznisu i istoriji
- *svo* ovi koji smo ostali

U navedenim primerima očekuju se sledeći oblici pridevskih zamenica: *neke* (akuzativ množine ženskog roda); *neki* (akuzativ jednine muškog roda); *svi*³¹ (nominativ jednine muškog roda); *toliko* i *njegovo* (akuzativ jednine srednjeg roda).

U primerima koji slede upotrebljen je niz koji se sastoji od prideva i pridevskih zamenica, a primeri su pronađeni u intervjuu sa jednim pripadnikom generacije 1,5:

- pa *razni takvi neki* druženja
- u principu sam *takav* neka ličnost

Da bi se pridevi i pridevske zamenice slagali sa imenicom, ovde je bilo potrebno upotrebiti ih u nominativu množine srednjeg roda (*razna takva neka*), odnosno u nominativu jednine ženskog roda (*takva*).

Prema Stevanoviću (1989: 141), zbirni brojevi u funkciji subjekta obično dobijaju oblik srednjeg roda jednine, kao i reči koje određuju, tako

³¹ U standardnom srpskom jeziku oblik *svo*, dobijen analogijom, nije prihvatljiv.

da je u primeru *NJENE DVE dece su, u stvari, puno na engleskom* očekivani oblik zamenice i zbirnog broja *njeno dvoje*.

Zbirni broj je pravilno upotrebljen u primeru *Imamo ukupno petoro dece KOJI dođu u našoj grupi*, ali se odnosna zamenica ne slaže sa imenicom *deca* i treba da bude u nominativu množine za srednji rod – *koja*.

4.1.4.2. Predikat

Slaganje predikata sa subjektom predstavljalo je veći problem, kako u intervjuima tako i u pismenim odgovorima pripadnika obe generacije, mada znatno češće u drugoj generaciji. Glagol, prvenstveno kao predikat u rečenici, treba da se slaže sa subjektom u gramatičkom broju i licu, a ako je u obliku koji razlikuje rod, i u rodu, što je narušeno u osam iskaza u generaciji 1,5 i 14 u drugoj generaciji. U prva dva primera koji slede, očekivani oblik glagola je ženski rod množine: *računaju* i *imale*, a u poslednjem je *su* uz englesku imenicu u množini (na osnovu upotrebljene zamenice *sve*, autorka pretpostavlja da je govornik imenici *thought* pripisao ženski rod, verovatno zbog analogije prema rodu značenjski ekvivalentne srpske imenice *misao*).

- ne znam da li se i *računa* ove, kao, *žurke*
- da su svi, evo, sve *učionice* *imali* vrata na napolje
- meni *je* u mozgu sve *thoughts*.

U iskazu *da su svi, evo, sve učionice IMALI vrata na napolje* zapaža se samoispričavanje pri upotrebi pridevske zamenice: *svi – sve*.

U primeru iz pismenog odgovora ispitanika iz druge generacije *firma ima pravo da uzme nesto napisano na Fejsbuku kao razlog da nekoga ODPUSTE*, subjekat je u prvom licu jednine ženskog roda, pa je očekivani oblik glagola *otпусти*.

Primer *Jedini razlozi koj su validni da se osobu otpusti sa posla JE ako SU nešto protiv radnog mesta PISALI. Ili ako SU nešto vrlo ne profesionalno se IZRAZILI, ili nekoga na nasilan način VREĐALI* sadrži više slučajeva odstupanja od pravila kongruencije samostalnih imenskih reči i glagola. Uz subjekat *razlozi* očekuje se glagol u trećem licu množine *su*, a uz *osobu* treće lice jednine ženskog roda: *je pisala, se izrazila* i *vređala*. Moguće objašnjenje za nepoštovanje principa kongruencije između imenice *osoba* i glagola *pisali, izrazili* i *vređali* može se naći u rasprostranjenoj upotrebi zamenice *they* za slaganje sa antecedentom u jednini (takozvani **singular they**).³²

³² Ova upotreba je vrlo česta u neformalnom stilu, ali je sve prihvaćenija i u drugim stilovima kao rodno neutralna (Huddleston i Pullum, 2002; 493–494).

Imenička sintagma *neko istraživanje* srednjeg je roda i u jednini, ali je glagol uz nju upotrebljen u muškom rodu, kao da se slaže sa imenicom *deo*: *jer sam jednog leta radio neko istraživanje koje je BIO deo matematike*.

U primeru *Uglavnom to su BILI ono, kao, deca od mojih maminih i tatinih prijatelja*, glagol u 3. licu množine muškog roda ne slaže se sa imenicom *deca* u srednjem rodu 3. lica množine i treba da glasi *bila*.

U sledeća dva primera subjekti su zamenice u jednini *nešto* i *neko*, pa se uz njih očekuju glagoli u 3. licu jednine: *će* i *treba da razmišlja*, s tim što je *treba* bezličan glagol koji ne podleže kongruenciji.

- onda *ću*, onako, na srpskom *nešto* da ispadne
- ja mislim da kad neko nešto napiše na Fejsbuk da *trebaju da razmisla*ju ko će to da vidi i šta to njima znaci

Uz ličnu zamenicu *mi* u primeru *mi smo BILA starija grupa*, enklitički pomoćni glagol *smo* stoji u očekivanom 1. licu množine, ali je glavni glagol upotrebljen u jednini i to u ženskom rodu, kao da se slaže sa imeničkom sintagmom *starija grupa* u imeničkom delu predikata.

Primer *ali bi mogle da INSPIRIŠE mlade devojke* uzet je iz pismenog odgovora na pitanje koju bi osobu ispitanici želeli da upoznaju. Subjekt je u ovoj rečenici izostavljen, ali je u kontekstu čitavog odgovora jasno da su to Margaret Atvud i Opra, te se na ovaj višestruki subjekat odnosi modalni glagol *mogle*, a očekivani oblik glavnog glagola je *inspirišu* u trećem licu množine.

Slično ranije navedenom primeru iz pismenog odgovora pripadnika druge generacije, rečenica iz odgovora ispitanika iz druge generacije *takođe bih htela da znam sta su RADILA kad su se PRIPREMELA da idu na mesec* sadrži implicitan subjekat *oni*, koji se odnosi na astronaute koji su prvi sleteli na Mesec. Prema tome, očekivani oblik oba punoznačna glagola je 3. lice množine muškog roda *radili* i *pripremali*.

Primeri *BILE SU par nekih stvari* i *ali ipak ZAVISE na situaciju* – sadrže bezlično upotrebljene glagole čiji je jedini oblik 3. lice jednine: *bilo je* i *zavisi*. Za glagol *biti* očekuje se i dodatno obeležje srednjeg roda (up. Stevanović 1989: 130).

Imenice s pridevom, odnosno zamenicom u osnovi i nastavkom *-ina*: *većina*, *nekolicina* (Stevanović 1989: 148–149) spadaju u zbirne imenice jer označavaju veći, neodređeni broj. Predikat s njima može da se slaže na tri načina: 1. po obliku – predikat se upotrebljava u jednini ženskog roda (*većina nas je uveravala*); 2. po značenju – predikat je u množini muškog roda, ali je pridev u jednini ženskog roda (*većina komentatora to ne uviđaju*); 3. moguća je i upotreba predikata u srednjem rodu jednine (*većina građana je*

ostalo bez svoga doma), što je zapaženo u novinarskom i govornom stilu, ali se ovakva upotreba smatra pogrešnom, nastalom analogijom prema priložkim sintagmama (npr. *više ljudi je došlo*). Predikat u primeru koji je pronađen u intervjuu sa predstavnikom generacije 1,5 slaže se sa subjektom po značenju, čime se više ističe množina lica, za razliku od slaganja po obliku, gde se imenica shvata kao kolektiv, jedinstvena celina više lica:

– ja mislim da u stvari većina bi *hteli*

Dva iskaza pronađena u intervjuima sa pripadnicima generacije 1,5 pokazuju istovremenu upotrebu pridevskih zamenica i predikata uz samostalnu imensku reč, pa su smeštena u obe kategorije u Tabeli 6.

4.1.4.3. Kratak zaključak

Kongruencija je u govoru dece iseljenika u Vankuveru u velikoj meri očuvana, ali se ipak uočava tendencija njenog pojednostavljivanja.

Kongruencija predikata i imenskih reči u subjektu češće izostaje u 2. generaciji, i to najviše u broju, gde bi se očekivalo najmanje grešaka i što je neobično kad se ima u vidu da u engleskom subjekat i glagol mogu da se slažu jedino u broju. Ovo stoga pre ukazuje na složenost ovog tipa kongruencije u srpskom, odnosno na nedovoljno naučen aspekt jezika, a ne na poklapanje sa engleskom strukturom.

Odstupanja od očekivane kongruencije prideva i pridevskih zamenica sa nezavisnim imenskim rečima malo se češće javljaju u generaciji 1,5, dok je pronađeno samo jedno narušavanje kongruencije zbirnih brojeva i imenica.

Pošto je sistem kongruencije u engleskom znatno jednostavniji nego u srpskom, može se zaključiti da u serblišu postoji slabljenje ovog sistema pod uticajem engleskog, ali da je taj proces tek u početnoj fazi. Slabljenju ipak više doprinose složenost ovog aspekta srpskog jezika i nedovoljna izloženost ispitanika jeziku u matici.

4.1.5. Veznik *da*

U srpskom je veznik *da* u veoma širokoj upotrebi i javlja se kao znak veze između skoro svih zavisnih rečenica i onih od kojih one zavise; takođe se javlja kao drugi deo složenog predikata uz glagole i izraze nepotpunog značenja (Stevanović 1989: 820–821). Slično enklitici *je*, ispitanici imaju tendenciju da veznik *da* u vezanom govoru izostavljaju, odnosno da ga nagoveštavaju vrlo slabim, jedva čujnim izgovorom ili jedva приметnom

pauzom tamo gde bi trebalo da se javi. U primerima koji se navode, veznik *da* je stavljen u zagradu na mesto na kojem treba da se nalazi samo u slučajevima u kojima je ovaj veznik nagovešten. Sledeći primeri pokazuju izostavljanje ovog veznika u složenom predikatu posle nepotpunih glagola finitnog značenja, kopule *je* i priloga:

- ne umeju pola (da) kažu
- ranije je bilo smo duže išli
- ako imamo neku tajnu i onda nećemo niko drugi zna
- imam dva mladža brata i onda uvek mi je lakše samo se dopisujemo
- onda mož(e)š da uđeš u drugu godinu engineering na UBC, kao, možeš transfer³³
- mogu odlučim šta ja 'oću da radim

Svi primeri, sem prva dva, preuzeti su iz intervjua sa pripadnicima druge generacije. U navedenim primerima nepotpuni glagoli *umeti* i *moći* po značenju odgovaraju engleskom modalnom glagolu *can*, posle kojeg se upotrebljava glagol u osnovnom obliku, pa je moguće da je ovde došlo do poklapanja sa engleskom strukturom.

Konstrukcija *da* + prezent očekuje se u namernim zavisnim rečenicama u sledećim primerima iz intervjua, od kojih su prva dva iz generacije 1,5, a poslednji iz druge generacije:

- ako ima neki, kao, veliki event, onda to idemo gledamo
- možda odemo nešto jedemo
- i onda neki put 'oću nešto (da) kažem mami i tati

U prva dva primera zapaža se sličnost sa engleskom strukturom *go* + glagol u osnovnom obliku (*go see, go eat*), koja je uobičajena u neformalnom govoru. Formalno, ovde se u engleskom posle glagola *go* upotrebljava infinitiv (*go to see, go to eat*).

U zavisnim izričnim rečenicama uz glagole govorenja, mišljenja i osećanja očekuje se konstrukcija *da* + prezent, ali je veznik u sledećim primerima (prva dva iz intervjua sa generacijom 1,5, a ostala tri sa drugom generacijom) izostavljen:

- malo starija deca, ja mislim, oni čitaju priče
- mislim to je zato što razmišljamo na engleskom
- kažem neku reč, ovako, koju mislim (da) sam čula
- pa ja mislim najviše pričam engleski
- ja od kad sam beba, mislim, sam išla u crkvu i da gledam folklor

³³ Ispitanik je transfer izgovorio na engleskom.

U engleskom se u formalnom registru ovde upotrebljava veznik *that*, koji po značenju odgovara vezniku *da* u srpskom. U razgovornom registru *that* se najčešće izostavlja u raznim konstrukcijama, a pogotovu posle glagola *say* i *think* (Biber i dr. 1999: 681), tako da se zaključuje da je izostavljanje veznika u ovim primerima posledica poklapanja sa engleskom strukturom. Primer *Mislim to je zato što* potpuno se poklapa sa redosledom konstituenti u engleskoj rečenici *I think that's because*.

4.1.5.1. Kratak zaključak

Premda nije jako izražena, tendencija izostavljanja veznika *da* zastupljena je u govoru pripadnika obeju generacija, s tim što je nešto češća u drugoj generaciji. Najizraženija je kad se veznik *da* izostavlja ispred drugog glagola u funkciji dopune nepotpunih glagola, nešto slabije uz glagole mišljenja i osećanja, a najslabije je izražena u namernim rečenicama. Pojednostavljivanje upotrebe ovog veznika pripisuje se poklapanju sa engleskom strukturom u kojoj se *that* vrlo često izostavlja u govornom registru.

4.2. Leksika

Od svih segmenata jezičkog sistema leksika je najpodložnija promena. Leksičke promene u jeziku odvijaju se takoreći svakodnevno – unoše se nove jedinice i nova značenja, a neke jedinice zasterevaju i izlaze iz upotrebe. Promene na nivou leksikona pogotovu su dinamične u situacijama međujezičkih kontakata. U domaćoj literaturi, leksičkim aspektom međujezičkog kontakta između engleskog i srpskog, odnosno anglicizmima u srpskom jeziku u većem obimu bave se Mišić Ilić (2011, 2014, 2017), Mišić Ilić i Lopičić (2011), Panić Kavgić (2006) i Surdučki (1978), a veoma iscrpno ga obrađuje Prčić (2011, 2013, 2014), kao i Vasić i dr. (2001) i Prčić i dr. (2021). Prčić anglicizam definiše šire od uobičajenog značenja opšte reči ili vezane morfeme iz engleskog jezika koja se u srpskom upotrebljava s različitim stepenom integrisanosti. Prema tom širem značenju, „anglicizam je reč, sintagma ili rečenica u srpskom čija upotreba odražava i/ili sledi normu engleskog jezika – ortografsku, gramatičku, semantičku ili pragmatičku“ (Prčić 2011: 59). Na pragmatičkom nivou anglicizam se u srpskom ispoljava kao „upotreba uvezenih diskursnih formula u situacijama kada za njih postoje odgovarajuće i ustaljene domaće formule“ (Prčić 2011:

83): *Misli/te o tome* (umesto *Razmisli/te*) ili *Uživaj/te* (umesto *Prijatno* ili *Lepo se provedi/te*).

Michael Clyne (2003) definiše termin prenošenje segmenta jezika kao proces preuzimanja oblika, svojstva ili konstrukcije iz nekog drugog jezika, a na nivou leksikologije razlikuje leksičko, višestruko, semantičko, leksičkosintaksičko, semantičkosintaksičko i pragmatičko prenošenje. Opis navedenih tipova leksičkog prenošenja i odgovarajući primeri za svaki tip dati su u potpoglavlju 2.3.6. ove monografije.

Clyneovom pragmatičkom prenošenju odgovara termin **pragmatički anglicizmi**, koji su uvele Mišić Ilić i Lopičić (2011: 263), a koji definišu kao upotrebu „diskursnih formula iz engleskog jezika u situacijama kada za njih postoje odgovarajuće i ustaljene formule u srpskom jeziku, kao i uvođenje diskursnih formula iz engleskog jezika tamo gde postoji izvesna diskursna praznina“. Kao primere pragmatičkih anglicizama navode: *Da li mogu da vam pomognem?* umesto *Izvolite* (obraćanje prodavca u radnji) ili uzvike i diskursne markere kao što su *baj-baj* ili *okej*. Pragmatički anglicizmi javljaju se u obliku reči (uzvici, imperativi, prilozima ili skraćenice, npr.: *Okej*, *OMG*, *Zaboravi*), sintagme (*Prijatan put!*) i rečenice (*Pričaj mi nešto o tome*). Andersen (2014) pod pragmatičkim pozajmljenicama navodi uzvike, diskursne označivače, psovke, vokative (reči i sintagme sa funkcijom obraćanja), **nespecifične priveske** (eng. *general extenders*) – reči i sintagme kojima se dodaje ili nastavlja/produžava neodređenost prethodnog iskaza, upitne i izjavne priveske (eng. *tag questions*, *tag statements*), fokusne strukture, intonaciju, pozdrave, označivače učtivosti, i paralingvističke pojave.

U ovom poglavlju, koje se bavi upotrebom pojedinačnih reči, kolokacija, sintagmi i rečenica u govoru ispitanika u Vankuveru, materijal iz korpusa podeljen je u tri odeljka prema klasifikaciji T. Prčića (2011): sirovi anglicizmi, skriveni anglicizmi i očigledni anglicizmi, s tim što će se u odgovarajućim odeljcima ukazati na pragmatičke anglicizme i vrste prenošenja prema Clyneu (2003). Na kraju će se posvetiti pažnja uočenim stilskim odlikama serbliša koji govore pripadnici mlađe generacije u Vankuveru.

4.2.1. Skriveni anglicizmi

Prčić (2011: 121–122) skrivene anglicizme definiše kao reči (*definitivno*, *kopija*, *generalno*, *locirati*), sintagme (*podignuti sankcije*, *praviti pare*, *imati razgovore*, *noćna mora*, *što je pre moguće*) i rečenice (*Mogu li da vam pomognem?*, *Pričaj mi o tome*) srpskog jezika koje odražavaju

normu engleskog jezika i/ili slede običaje engleskog jezika. Značenja i/ili upotrebe svojstvene oblicima engleskog jezika kriju se u oblicima srpskog jezika. Clyneovi (2003) termini: leksičko prenošenje (reči), leksičkosintaksičko prenošenje (kolokacije, sintagme) i pragmatičko prenošenje (rečenice), kao i pragmatički anglicizmi Biljane Mišić Ilić i Vesne Lopičić (2011), sadržani su upravo u skrivenim anglicizmima.

Primeri iz korpusa obuhvataju većinom imenice, glagole i sintagme-kolokacije koje se tematski mogu razvrstati u tri hijerarhijska leksička polja: *obrazovanje, jezik i aktivnosti u slobodno vreme*. Posebnu grupu čine pojedinačni primeri (reči, kolokacije, sintagme i rečenice) koji se ne mogu povezati u tematske celine. Celovit prikaz svih primera skrivenih anglicizama pronađenih u intervjuima i kratkim pismenim odgovorima nalazi se u Tabeli 7.

4.2.1.1. U domenu obrazovanja

Primeri koji spadaju u semantičko polje *obrazovanje* najbrojniji su, a mogu se dalje podeliti u grupe koje označavaju *studije (fakultet), organizaciju školske godine, gradivo i zgradu obrazovne ustanove*. U engleskom se imenica *school* upotrebljava kao opšti termin za sve nivoe obrazovanja, te ispitanici lako prenose tu upotrebu na reč *škola* i kad govore o visokoškolskom obrazovanju.

Najbrojniji su primeri upotrebe imenice *škola* umesto *studije*, odnosno u svakodnevnom govoru *fakultet*. U većini navedenih primera, imenica *škola* je integrisana na morfosintaksičkom i fonološkom planu – upotrebljena je u odgovarajućim padežnim oblicima s odgovarajućim predlozima (*u školu/školi, o školi, za školu, van škole, zbog škole*); u dva navrata predlozi su pogrešno upotrebljeni (*bavim sa školom i društvo od škole*), gde se uz instrumental ne očekuje predlog, a uz genitiv se očekuje predlog *iz*, odnosno *s(a)* kad bi se umesto prenesenice *škola* upotrebila srpska reč *studije* ili *fakultet*. U primeru *neću se vratiti do škole* genitiv je pravilno upotrebljen uz predlog *do*, ali se u srpskom očekuje lokativ s predlogom *u* (*u školu*). Imenica *škola* bez predloga upotrebljena je u odgovarajućim padežnim oblicima akuzativa (*sanjam/imam/radio školu*) i genitiva (*završavanjem škole*).

- kad smo bili u *školi*, na fakultetu
- van *škole*, imam, kao, društvo

U prvom primeru ispitanik iz generacije 1,5 se ispravlja, pokazujući da zna razliku između škole i fakulteta u srpskom.

Škola u značenju *školska godina* ili *semestar* javlja se u sledećim primerima:

- dok mi ne počne u januaru *škola*
- sad, za vreme *škole*

U grupi koja označava *gradivo*, odnosno ono što je potrebno naučiti ili uraditi, nalazi se primer iz govora pripadnika generacije 1,5:

- kad ima puno *škole*, jelda, neki projekat za *školu*

I ovaj ispitanik se ispravlja, objašnjavajući značenje reči *škola* kao *projekat za školu*.

Reč *škola* upotrebljena da označi *visokoobrazovnu instituciju*, to jest mesto održavanja nastave, javlja se u sledećim primerima:

- ako se sa posla dopisujemo ili iz *škole*
- ja sam samo jednog dana video u *školi*

U semantički skup *obrazovanje* svrstana je i imenica *učitelj(ica)*. Za razliku od srpskog, u kojem postoje različiti termini za prosvetne radnike na različitim nivoima obrazovnog sistema (*učitelj, nastavnik, profesor*), u engleskom jeziku leksema *teacher* pokriva sva ova značenja. Stoga ispitanici upotrebljavaju reč *učitelj(ica)*, koju su polaskom u školu najpre naučili, da označi i *učitelje* u nižim razredima osnovne škole i *nastavnike* u višim razredima i *profesore* u srednjoj školi.

- čak je bila neka *učiteljica*, baš u srednjoj školi, matematike
- samo, kao, za *učitelja* ako treba da pošaljem

U svim primerima ispitanici govore o srednjoškolskim profesorima, što je u prvom primeru jasno iz neposrednog rečeničnog konteksta (*u srednjoj školi*), a u drugom iz šireg diskursa, u kojem ispitanici govore o iskustvima iz srednje škole.

Glagol *učiti* takođe je svrstan u ovu grupu. U srpskom postoje zasebni termini (*na*)*učiti* nekoga nečemu i *predavati* predmet/gradivo, odnosno *podučavati* nekoga nečemu, dok u engleskom glagol *teach* obuhvata oba značenja, što ispitanici prenose u svoj govor:

- on [profesor] je introductory psychology *učio*
- idem da *učim*, ono, u Francusku engleski

Kontekst u kojem je upotrebljen primer *idem da UČIM, ono, u Francusku engleski* uočen je u razgovoru o onome što bi ispitanik mogao da radi kad završi fakultet – da predaje engleski u Francuskoj.

Kolokacije koje spadaju u ovo semantičko polje obuhvataju spoj glagol + imenica. Veoma je čest spoj glagola *raditi* sa imenicama koje označavaju smer studija ili nastavne predmete (prema eng. *do a course*). Svi nave-

deni primeri odnose se na studije; glagol koji se u srpskom upotrebljava u ovom spoju jeste *studirati* ili *slušati* predmet.

- ja sad *radim prava* u Alberti
- bukvalno sam samo *školu radio*, iš'o sam u školu

U poslednjem primeru iz druge generacije, verovatno svestan da *raditi školu* nije uobičajen spoj u srpskom, ispitanik se ispravlja dodajući *iš'o sam u školu*.

Kolokacija *početi školu* (*razred, vrtić*) prema eng. *start school* (*grade/ kindergarten-preschool*) upotrebljava se umesto *poći u školu* (*razred, vrtić*):

- ovde sam *počeo peti razred*
- kad sam *počela vrtić*

Ova prevedena kolokacija često se sreće i u matici, pogotovu u prevodu engleskih tekstova.

Ući na fakultet upotrebljava se umesto *upisati se/otići na fakultet* po ugledu na englesku kolokaciju *enter*, ili kolokvijalno *get in(to) a university/school*:

- i onda su me *na SFU* pustili da *uđem*
- možeš da *uđeš* u prvu godinu za engineering

4.2.1.2. U domenu jezika

U semantičko polje *jezik* svrstani su spojevi glagola i imenice *napraviti frazu* i *reći vic*, nastali prema engleskom: *make a phrase* i *tell a joke* umesto očekivanog: *sastaviti frazu* i *ispričati vic*:

- ne znamo kako da *napravimo tu frazu*
- ako neko neki vic *kaže*

Nešto je brojnija podgrupa koju sačinjavaju spojevi prideva i imenica:

- ja se vratim sa akcentom, ono, *teškim akcentom*
- imam *mali*, kao, *akcenat* kad pričam
- naročito kad koriste *velike reči* što ne čujem baš često

4.2.1.3. U domenu aktivnosti u slobodno vreme

U ovo polje svrstani su sledeći spojevi glagola i imenica, podjednak broj u svakoj generaciji ispitanika:

- verovatno bi *radio košarku*
- ja *igram sport*
- *uzimala* sam *ples*
- *košarku radila*

- *igramo sport*
- fudbalsko prvenstvo se *drži* u *Pragu*

Igrati sport doslovan je prevod kolokacije *play sports*, a *raditi košarku*, odnosno neku aktivnost, prenesena je engleska kolokacija *do basketball (an activity)*. Kolokacije u srpskom jeziku glase *baviti se sportom* i *igrati košarku*. Uobičajeni ekvivalent kolokacije sa fraznim glagolom *take up dancing* jeste *ići na ples*, a kolokaciji *hold a championship* odgovara *prvenstvo se održava*.

Nekoliko različitih glagola upotrebljeno je u opštem značenju *prestati baviti se nekom aktivnošću* ili *prekinuti bavljenje aktivnošću*. U engleskom se u tom značenju upotrebljavaju glagoli *stop* i manje formalno *cut*, za koje su ispitanici upotrebili ekvivalente *stati*, *zaustaviti*, *preseći*, *završiti* (generacija 1,5) i *ukinuti* (2. generacija):

- kad sam *stao* fudbal da igram
- drugo sam morao da- da *zaustavim*
- sve do dvanaestog razreda, kad sam zbog IB exams morao da *presečem*
- nemam tol'ko vremena, pa sam je *ukinula*
- ja sam igrao hokej do prve godine fakulteta i onda sam *završio*

4.2.1.4. Ostalo

U korpusu se javljaju mnoge reči, sintagme i kolokacije koje nije bilo moguće povezati u semantička polja, pa će svaka biti obrađena posebno, a navodiće se prema vrsti reči i učestalosti upotrebe, odnosno prema broju pronađenih primera unutar vrste reči.

Najbrojniji su glagoli koji su prevodi engleskih glagola, a prevodeњem im je prošireno značenje pod uticajem njihovog značenja u engleskom.

Prvo značenje engleskog modalnog glagola *can* u jednom od referentnih rečnika (Collins COBUILD English Language Dictionary, 1990) glasi: „mogućnost da neko nešto uradi ili da se nešto desi“,³⁴ a ekvivalent ovog značenja u srpskom jeziku glasi *moći*. Treće značenje navedeno u rečniku je „posedovati određenu veštinu ili sposobnost“,³⁵ a srpski ekvivalenti su *znati*, *umeti*, *biti u stanju*. Ispitanici upotrebljavaju glagol *moći*, koji im je u leksikonu najdostupniji, da označe veštinu, odnosno posedovanje sposobnosti. Svi primeri, osim jednog koji se odnosi na sport, tiču se jezičkih veština čitanja, pisanja i govorenja:

³⁴ „it is possible for someone to do something or for something to happen“

³⁵ „have a particular skill or ability“

- *mogu* da latinicu čitam
- kada čitam, *mogu* da prepoznam koje je slovo, ali sad ne bi *mog'o* da napišem tačno koje je, da nacrtam u stvari³⁶

Glagol *ask* prema prvoj definiciji u istom rečniku znači „reći nešto u upitnom obliku“,³⁷ čemu je u srpskom ekvivalentan glagol *pitati*. Kao treće značenje rečnik navodi „reći nekome da želiš da nešto uradi“,³⁸ čemu u srpskom odgovaraju glagoli *tražiti*, *zahtevati*, *(za)moliti*. I u ovom slučaju, ispitanici upotrebljavaju glagol *pitati*, koji im je takođe najdostupniji u leksikonu. Svi primeri nađeni su u govoru pripadnika 2. generacije i nalaze se u Tabeli 7.

- nisam 'tela više da se sa decom sa kim se ne znam da budem sa njima, pa sam *pitala* mamu
- kad mama tera, ne, *pita* Dragana da proba da čita na srpskom

U poslednjem primeru, ispitanik verovatno smatra da je glagol *terati* prejak, pa ga ublažava, zamenjujući ga glagolom *pitati*.

Osnovno značenje glagola *push* je „pritiskati/pritisnuti upotrebom sile“,³⁹ a ekvivalentan srpski glagol je „gurati/gurnuti“. Pod brojem 9, COBUILD navodi „pomoći nekome da napreduje“,⁴⁰ a kao podznačenje navodi „naterati nekoga da se ponaša na određeni način“. ⁴¹ U srpskom su ekvivalenti ovog podznačenja glagoli *podsticati/podstaći*, *(na)terati*, *prisiliti/prisiljavati* i *prinuditi*. Pripadnici 2. generacije upotrebljavaju *gurati/gurnuti* umesto *podsticati* ili *(na)terati*:

- oduvek sam malo hteo da idem u psihologiju, a i *gurali* su me drugi ljudi
- tata, on me je malo *gurao* da sviram klasiku,... al' me malo *gurao* prema tome
- ako se *gurnem*, da se *forsiram* da mislim na srpskom

U poslednjem primeru ispitanik verovatno oseća da *gurnuti* nije odgovarajuća reč u datom slučaju, pa se ispravlja upotrebom glagola *forsirati*.

Osnovno značenje glagola *think* je „misлити“, a COBUILD značenje „učiniti mentalni napor da se nešto razmotri“,⁴² za koje je u srpskom ekviva-

³⁶ Zanimljiva je asocijacija slova sa dijakritičkim znacima sa crtežima – ispitanik posle glagola *napišem* vrši ispravku i kaže *nacrtam*, *u stvari*.

³⁷ „say something in the form of a question“

³⁸ „say to [someone] that you want them to do [something]“

³⁹ „press using force“

⁴⁰ „try to help someone to make progress“

⁴¹ „force someone to behave in a certain way“

⁴² „make a mental effort to consider (something)“

lent *razmišljati*, navodi pod 6. Ispitanici, međutim, pribegavaju dostupnijoj reči *misлити*:

- nisam se skroz odlučio, ali *mislio* sam o tome
- par puta sam *mislio* o tome

Prvo značenje engleskog glagola *meet* je „naći se na istom mestu kao i neko drugi“, čemu odgovara glagol *sresti se*; drugo značenje je „upoznati se s nekim“. U sledeća dva primera ispitanici upotrebljavaju *sresti se* umesto *upoznati se*:

- hteo bi da *sretnem* Neil Degrass Tysona
- uvek kad *sretnem* nekog ko je iz Srbije, odma' se družimo puno, više nego kad *sretnem*

Glagol *share* ima kao osnovno značenje *deliti*, ali kolokaciji *share a secret* ekvivalent je *oda(va)ti/otkri(va)ti tajnu*:

- ako radnici *dele* radne tajne [generacija 1,5]

Frazni glagol *go through* u značenju *pregledati, pretraži(va)ti, preli-sta(va)ti* pojavio se kao skriveni anglicizam *krenuti kroz*:

- ali interesantno bi bilo sad da *krenem kroz* listu poruka da analiziram [generacija 1,5]

Značenjski povezan sa glagolom *gurati* jeste neprevedeni glagol *forsirati*, koji u primeru *ako se gurnem, da se FORSIRAM* ispitanik upotrebljava kao ispravku umesto glagola *gurnuti*. Osim ovog primera, u govoru pripadnika druge generacije pronađen je samo još jedan: *kad si FORSIRAN*. Glagol je upotrebljen u pasivu, što nije očekivani oblik u srpskom. U ovom slučaju, prevodni ekvivalent je *kad si prinuđen/prisiljen*. Svi primeri koji slede nađeni su u govoru pripadnika generacije 1,5:

- puno ima dece što nisu ih *forsirali* da pričaju na srpskom

Glagol *rent* (*iznajmiti/iznajmljivati*) pojavljuje se u oblicima *rentirati* i *rentati* u govoru dva ispitanika iz generacije 1,5:

- ja sam mislila da *rentam*
- U Beogradu kad sam bila, htela sam da *rent-* da iznajmim teniske rekete i kažem: „Da li mogu ja da *rentiram*?“ a devojka me pogleda: „Jao, ja ne znam šta to znači.“ Ja: „Pa kako ne, pa *rentiram*.“ I onda, sva sreća, naiđe neki čovek i kaže: „Da, da iznajmimo.“ Mi ne mislimo da to nije srpska reč.

U drugom primeru ispitanik upotrebljava reč *rentirati* da ukaže na to u kojoj meri govornici u srpsko-engleskoj kontaktnoj situaciji u dijaspori nisu svesni da neke reči koje im zvuče srpski zapravo nisu uobičajene u jeziku u matici.

Trenirati u značenju *vežbati* pronađen je u govoru jednog ispitanika iz generacije 1,5:

- mora čovek da se *trenira* da to brzo čita

Prema analizi T. Prčića (2016 : 447), u srpskom jeziku u matici, u upotrebi imenice *trening* radi se o „presađivanju novog značenja na odomaćenu „stranu“ reč, tj. ponovno[m] pozajmljivanj[u] novog značenja (bar) jednom već pozajmljene reči i njoj pridruženog značenja“. Van okvira ovog istraživanja, autorka je neformalno zapazila istu pojavu u komunikaciji iseljenika iz Srbije (i drugih krajeva nekadašnje Jugoslavije). Mada je ovakva upotreba glagola *trenirati* rasprostranjena u srpskom jeziku u matici, u slučaju govora iseljenika – budući da je zapažena veoma brzo po useljavanju prve generacije, kad su mnogi morali da se obučavaju u nekim oblastima – verovatno se pre radi o leksičkom prenošenju jedinice u novom jezičkom okruženju u svrhu efikasnije komunikacije nego o uticaju unutrašnjih promena u srpskom jeziku u matici.

Glagol *fokusirati se* u značenju *usredsrediti se, usmeriti pažnju* javlja se kod govornika iz obeju generacija:

- opet na nemački da se *fokusiram*
- *fokusiram* se na ovaj život ovde

Stanju zabeleženom kod glagola oponira ono kod imenica, kod kojih su brojniji primeri neprevedenih reči. Imenicu *opcija* umesto *moгуćnost*, *izbor* ili *moгуćnost izbora* upotrebljavaju uglavnom govornici iz generacije 1,5, a samo jedan iz druge generacije:

- oni ne znaju baš svi srpski, pa onda engleski. Nema druge *opcije*
- onda imam *opciju* da imam srpski keyboard

Interes i *interesovanje* u srpskom imaju različito značenje: *korist/probitak* i *zanimanje, zainteresovanost* za nešto, dok su u engleskom oba značenja obuhvaćena imenicom *interest*. Ispitanici iz generacije 1,5 upotrebljavaju imenicu *interes* tamo gde se očekuje *interesovanje*:

- ja sam bio član ove srpske zajednice, onog srpskog kluba na Ju-Bi-Siju, ali tu nije bilo nekog *interesa* generalno

Šansa se u govoru generacije 1,5 u dva navrata javlja u značenju *pri-lika* i jednom u značenju *verovatnoća*:

- većinski smo u Crnoj Gori bili gde je priča drugačija, drugi jezik, tako da nismo imali *šanse* da vežbamo srpski
- kad bi imala *šansu* da ponovi detinjstvo
- tad je veća *šansa* da pišemo

Ideja u značenju *namera* i *predstava* sreće se u govoru ispitanika iz generacije 1,5:

- bila je neka *ideja* da se malo padeži uče više
- oni su to kupili sa *idejom* porodicu veću da grade
- ali ja u stvari nisam ni *ideju* imao šta bi 'teo da radim

Literatura je upotrebljena umesto *književnost*:

- čitam, recimo, neku englesku *literaturu*
- iz srpskog jezika i *literature*

Pojedinačni primeri imenica *apartman* (stan) i *tranzicija* (prelazak) pronađeni su u govoru pripadnika generacije 1,5, a *aplikacija* (molba, prijava), *lokacija* (mesto) i *kamera* (foto-aparat) u intervjuu i pismenom odgovoru ispitanika iz 2. generacije:

- ja se baš ničeg ne sećam, malo samo o *apartmanu*
- bila je dosta jednostavna *tranzicija*
- *aplikacije* za magistarski
- Kosovo ima prelepe crkve, manastire i druge *lokacije*
- ponela bih *kameru* da slikam

Imenica *tranzicija* u srpskom jeziku ima specifičnu upotrebu – kontekst: 1. *privreda* – proces ili period sistematskog prelaska sa državne ili društvene na tržišnu privredu; *etape* – proces ili period prelaska iz jedne etape, oblika delatnosti i sl. u drugu = prelazak (Prčić i dr. 2021). U intervjuu je *tranzicija* upotrebljena u kontekstu doseljavanja u Vankuver i prilagođavanja načinu života, školskom sistemu i jeziku. *Aplikacija* u značenju molbe ili prijave na konkurs takođe je ušla u upotrebu u srpskom jeziku u matici i to u istom kontekstu u kojem je potrebna u intervjuu.

Engleska imenica *kid* u neformalnoj upotrebi znači *dete*, a u engleskom koji se govori u Severnoj Americi upotrebljava se i u značenju *mlada osoba koja više nije dete*. Pošto u srpskom ne postoji jedna reč kojom bi se na semantičkom i pragmatičkom planu iskazalo ovo značenje, govornici iz druge generacije pribegavaju najbližoj dostupnoj reči *dete*:

- bila su tamo *deca* koja imaju, ono, 23–4, godine
- ne znam baš šta *deca* mojeg godišta tamo rade
- tamo sam upoznala *decu*
- to su naša *deca*

Govornik koji kaže *DECA mojeg godišta* student je na prvoj godini fakulteta. U poslednja dva primera ispitanik, koji je takođe student, govori o mladima koje je upoznao na folkloru kao stariji tinejdžer i o tome s kim se druži.

Primer *DEČACI I DEVOJČICE zajedno igraju* povezan je sa prethodnim primerima jer ispitanik (druga generacija) govori o mešovitoj vaterpolo ekipi na fakultetu. Engleske reči *boy* i *girl* obuhvataju značenja *dečak* i *devojčica*, ali i *mladić* i *devojka*. I u ovom slučaju ispitanik upotrebljava srpske reči koje su mu najdostupnije.

Prilog *generalno* (*uglavnom, uopšteno govoreći*), javlja se samo u govoru pripadnika generacije 1,5:

- nekad na srpskom, ali engleski, *generalno*

Predstavnici druge generacije upotrebljavaju prilog *definitivno* tamo gde bi trebalo upotrebiti *svakako, zasigurno, zacemento, izvesno*, dok to čini samo jedan predstavnik generacije 1,5:

- *definitivno* me nisu stavili u I-Es-El
- *definitivno*, za mene, da govorim je lako, relativno

Ova upotreba je uobičajena i u srpskom u matici, tako da se ne može nedvosmisleno utvrditi pravac uticaja: sasvim je moguće i da se proces usvajanja ove reči odvija paralelno u oba varijeteta nezavisno od međusobnog dodira i uticaja.

Prilog *totalno* u značenju *potpuno, sasvim* upotrebljavaju samo pripadnici generacije 1,5:

- mnogo je lakše zapamtiti jezik nego *totalno* izgubiti
- ali sa našim je *totalno* okej bilo
- sad mi je *totalno* okej

U poslednja dva primera iz intervjuja pojavljuje se i očigledni anglicizam *okej*, prilagođen fonološkoj i ortografskoj normi srpskog jezika.

Prilog *exclusively* pojavio se u govoru predstavnika generacije 1,5 kao skriveni anglicizam u obliku *ekskluzivno*, a u značenju *isključivo*:

- sa našim ljudima *ekskluzivno* na srpskom

Pridev *bazičan* (osnovni) pojavljuje se u govoru ispitanika iz generacije 1,5 u dva navrata, s tim što se u drugom javlja i antonim *kompleksan* (složen):

- naučio *bazične* stvari
- pričaju neki *bazični* jezik, ali mi smo tu da naučimo prvo taj *bazični*, a onda malo *kompleksniji*

U engleskom pridev *happy* kao treće značenje ima „zadovoljan situacijom ili dogovorom“, dok je prvo, najčešće, značenje *srećan*. Ispitanici upotrebljavaju njima najdostupniji pridev *srećan* umesto prideva *zadovoljan* ili umesto izraza *drago mi je*:

- ja sam, u stvari, strašno *srećan* što su to radili, što su forsirali
- sad sam baš *srećna* da učim male kako da držu reket

Pridevi *specifičan* (poseban, određen) i *validan* (valjan) pronađeni su u intervjuu i pismenom odgovoru pripadnika druge generacije:

- nemam neke *specifične* planove
- jedini razlozi koji su *validni* da se osobu otpusti sa posla

Pridev *territorial* u engleskom može da se odnosi na životinje koje brane svoju teritoriju. Govoreći o kućnom ljubimcu, ispitanik je ovaj pridev preneo u srpski i prilagodio ga i fonološkoj i gramatičkoj normi dodavši sufiks za tvorbu prideva u muškom rodu *-an*:

- i tu smo tek saznali koliko je on, ustvari *teritorijalan*

Pragmatički označivač *kao*, verovatno pod uticajem neodređenog priveska *like* u engleskom, u serblišu se upotrebljava na više načina. Jedna upotreba je da u neformalnom govoru označi upravni govor, odnosno navođenje nečijih reči. Ponekad se upotrebljava iza glagola koji označavaju pismenu ili usmenu komunikaciju (*reći, kazati, opomenuti, pitati, misliti, napisati*), ali se često upotrebljava i bez tih glagola, što je uobičajeno u neformalnoj upotrebi u engleskom:

- možda su nam rekli, *kao*: „Pričajte na engleskom.“
- onda ja onako mislim posle, *kao*: „Okej, dobro je što insistiraju, da.“

Rečca *kao* češće se upotrebljava sama, umesto glagola, s tim što je mnogo češća u drugoj nego u generaciji 1,5. U Tabeli 7 prikazani su svi primeri, a niže se navodi samo po jedan iz svake generacije:

- tri godine kasnije, *kao*: „Znaš, ne bi mi smetalo da mi to prodamo.“
- pa svi, *kao*: „O, ova je iz Kanade.“

Sa ovom upotrebom povezano je iskazivanje stava, nalik unutrašnjem monologu:

- i tad već počinje para da mi izlazi iz ušiju, *kao*, kako sada, lepo su rekli
- bila sam više, *kao*, 'tela bi da pobedim, ali nije, onako, sad, *kao*, o, baš da zagrizem

Jednu upotrebu lekseme *like* COBUILD definiše kao hezitacionu upotrebu, kad se okleva ili razmišlja šta da se kaže. Ispitanici upotrebljavaju *kao* kad oklevaju, pokušavajući da nađu odgovarajuću reč na srpskom:

- da su bili, *kao*, accomodating
- mnogo pitaju za ove, *kao*, French Immersion teachers

I u ovom slučaju pripadnici druge generacije češće upotrebljavaju rečcu *kao*.

Kao tzv. **ograda** (eng. *hedge*) ova rečca se upotrebljava da se naznači da ono što je rečeno nije sasvim tačno ili precizno:

– Bilo je za nas, *kao*, samo osmoro možda.

– A: Koliko si dugo išla?

B: Aaa, mmm, ne znam, *kao*, čet'ri pet godina.

U oba primera ispitanici uz *kao* upotrebljavaju i druge reči ili poštapalice (*možda*, *aaa*, *mmm*, *ne znam*) da istaknu da nisu sigurni da li su dali precizan odgovor.

Kao se upotrebljava i kao poštapalica bez posebnog značenja, sa jedinom funkcijom da popuni prazninu u govoru:

– 2013. smo počeli, *kao*, da se vidamo mesečno

– znaš, *kao*, počnem da pričam na engleskom

U intervjuima sa pripadnicima obe generacije pronađen je velik broj primera ove upotrebe, koji su predstavljeni u Tabeli 7.

U engleskom se veznik *if* upotrebljava u pogodbenim rečenicama, i u toj upotrebi ekvivalentni veznici u srpskom su *ako*, *da* i *kad*. Prema Stevanoviću (1989: 903–906), predikat pogodbene rečenice sa veznikom *ako* je u prezentu (*ako hoćeš*), potencijalu (*ako bi hteo*) ili futuru II (*ako budeš hteo*); uz veznik *da* ne upotrebljava se potencijal, nego prezent (*da hoćeš*) ili perfekat (*da si hteo*), dok se uz *kad* upotrebljava potencijal (*kad bi došao*). Govornici iz generacije 1,5 prevode *if* veznikom *da* sa glagolom u potencijalu (*da bih mogao*) po ugledu na engleski (*if I could*):

– ja ne bi se iznenadio *da* bi bilo potpuno isti odnos

Veznik *if* upotrebljava se i u indirektnim upitnim rečenicama i tada mu je ekvivalent u srpskom *da li*. Pripadnici druge generacije u svojim zavispitnim rečenicama prevode ga veznikom *ako*:

– ne znam *ako* si čula za

U kolokacijama *napraviti druga* i *napraviti vreme* (oba upotrebljena u generaciji 1,5), primarni kolokati su imenice *drug* i *vreme*, a sekundarni kolokat je glagol *napraviti*:

– kasnije sam *napravio* nekog druga

– nije toliko teško da se *napravi*, onako, sat vremena

U engleskom ekvivalentne imenice u oba primera kolociraju sa glagolom *make* (*make a friend*, *make time*), pa su ispitanici upotrebili najdostupniji srpski ekvivalent – *napraviti*. U srpskom je ekvivalent kolokacije *make a friend* glagol *sprijateljiti se*, a ekvivalent kolokacije *make time* jeste kolokacija *izdvojiti/naći vreme*.

Kolokacija *staviti u kontakt* umesto *povezati* u primeru *pa me STAVILA U KONTAKTU* sa ženom koja radi na fakultetu prevod je kolokacije *put in contact with*.

Umesto glagola *razgovarati* ili, formalnije konstrukcije, *voditi razgovor*, govornik iz druge generacije upotrebljava kolokaciju *imam konverzaciju*, nastalu po ugledu na englesku *have a conversation*.

Kolokacije u vidu spoja pridev + imenica, u kojima je imenica *život* primarni kolokat, a sekundarni su pridevi *personalni* (privatni) i *soci[j]alni* (društveni) pronađeni su u pismenim odgovorima pripadnika druge generacije:

- *život personalni* osobe
- *socialni život* od te osobe

Sintagma-kolokacija u primeru *Išli smo na DOBROTVORNU NOĆ za koncert za poplave* preneseni je anglicizam *fundraising night*, a u srpskom glasi *dobrotvorno veče*.

Poznavanje kolokacija ispitivano je i u upitniku. U četvrtom zadatku ispitanicima su date rečenice sa dva ili tri ponuđena odgovora i od njih se tražilo da odaberu onaj koji smatraju najpogodnijim. U Tabeli 10 prikazan je broj neuobičajenih kolokata posebno za svaku generaciju. Kao što se vidi iz tabele, stepen prepoznavanja pravilnih kolokacija u srpskom veoma je visok, znatno viši nego stepen njihove upotrebe u govoru i pisanju. Izuzeci su: *ostajati* (um. odsedati) *u hotelu*, pokupiti (um. podići) *prtljag* i uzimati (um. slušati) *predmete*, gde se vidi veoma jak uticaj engleskih kolokacija *stay at a hotel*, *pick up one's luggage* i *take a course*.

Sintagme i fraze kao što su predložko-padežne konstrukcije u primerima *stvari koje se dešavaju NA DNEVNOJ BAZI* i *postoji entitet neki, ali na NA SOCIJALNOJ BAZI* – odslikavaju engleske predložke fraze *on a daily basis* i *on a social basis*, a odgovaraju srpskom prilogu *svakodnevno* i predložko-padežnim konstrukcijama *radi druženja*, *u društvenom smislu*.

For life je predložka fraza upotrebljena u serblišu u primeru *tu ostanu ZA ŽIVOT*. U srpskom je odgovarajući izraz *celog života*.

Isao bi do UŠĆE ŠOPING CENTRA primer je iz pisanog odgovora pripadnika generacije 1,5 u kojem se sledi engleski red konstituenti: vlastito ime + imenica koja označava mesto. Uz to, upotrebljen je i očigledni anglicizam *šoping*, potpuno odomaćen i u srpskom u matici. Očekivani redosled u ovom slučaju je *šoping* (tržni) *centar Ušće*.

Fraza *ili nešto* javlja se u govoru ispitanika iz obeju generacija, s tim što je češća kod druge generacije. *Or something* je kraći, neformalniji oblik

neodređenog priveska *or something like that*, a u engleskom se upotrebljava da govornik naznači da nije sasvim siguran u to što kaže ili da samo daje primer. Uobičajeni ekvivalent u srpskom je *ili tako nešto*, ali govornici često upotrebljavaju preslikani engleski izraz *ili nešto*:⁴³

- mislim da je bio neki film *ili nešto*
- recimo, tamo na Seawall *ili nešto*

U primeru *GLEDAJUĆI DA idem svakog leta u Srbiju, to mi nije bio prvi izbor*, fraza *gledajući da* prevod je engleske fraze *seeing that/as*, koja se upotrebljava kao uzročni veznik u značenju *since* (pošto).

Izraz koji predstavlja kombinaciju pridev i redni broj + prilog *ikad* pojavio se u iskazu *PRVI IKADA u provinciji, a i prvi u Kanadi*. Osnovno značenje engleskog priloga *ever* je *ikad* a fraza *the first/best/worst ever* predstavlja kombinaciju prideva (najčešće *best* i *worst*) ili rednog broja (najčešće *first*) i priloga *ever* i ono je u prevodu navedene engleske fraze preneseno doslovno, dodajući novu sadržinu postojećoj domaćoj formi, prilogu *ikad*. Očekivani ekvivalent u ovom slučaju je *do sada* (npr. *prvi do sada*).

Skriveni anglicizmi u obliku rečenice odgovaraju Clyneovom pragmatičkom prenošenju. Prvu grupu primera čine diskursne formule koje predstavljaju pragmatičke anglicizme. *Lepo vas je upoznati* prevod je engleskog *Nice to meet you* (um. Drago mi je što smo se upoznali) i *Uživajte* (um. Prijatno) rečenice su koje se veoma često upotrebljavaju i u srpskom jeziku u matici. Čest neformalni odgovor na zahvaljivanje u engleskom *No problem* prenesen je u serbliš kao *Nema problema* umesto *Nema na čemu*. *Hvala što ste došli* (*Thank you for coming*) formula je koja zamenjuje *Lepo od vas što ste došli*.

- važi, super, uživajte
- A: Hvala puno.

B: *Nema problema*, drago mi je što... *hvala što ste došli* ovde.

Engleska konstrukcija *ruin someone for something* (ubiti nekome želju/volju za nečim) prenesena je u serbliš u primeru *Mene je španski UNISTIO u high school ZA bilo kakav jezik*. Primeri *poslovi iz biologije su ti TEŠKI DA NADEŠ* (um. poslovi u oblasti biologije se teško nalaze) i *Ja mislim da je španski malo LAKŠI DA SE NAUČI* (um. Ja mislim da je španski lakše naučiti/da se španski lakše uči) predstavljaju preslikanu englesku konstrukciju subjekat + glagol *be* + pridev + infinitiv (*jobs in biology are hard to find* i *Spanish is easier to learn*). Ispitanici su strukturu donekle prilagodili sin-

⁴³ Potrebno je napomenuti da se ipak mnogo češće upotrebljava *tako nešto*, što je uobičajeno u srpskom.

taksi srpskog jezika upotrebom konstrukcije *da* + prezent, što je ekvivalent engleskog infinitiva za iskazivanje namere.

Rečenica [*volim*] *da odletim NEGDE TOPLO I SUNČANO* predstavlja prenesenu englesku rečenicu [*I like*] *to fly somewhere warm and sunny*, u kojoj se u svakodnevnom govoru izostavlja zavisna mesna rečenica *where it is*. U srpskom nema takve mogućnosti, već se mora upotrebiti mesna rečenica: *da odletim/otputujem nekuda gde je toplo i sunčano*.

4.2.1.5. Kratak zaključak

U govoru obeju generacija skriveni anglicizmi su najbrojniji među trima kategorijama anglicizama i pojavljuju se kao prevodi engleskih reči, sintagmi, fraza ili rečenica, ali i kao fonološki i gramatički adaptirani anglicizmi. Najzastupljeniji su primeri iz oblasti obrazovanja, gde se posebno ističe metonimijska upotreba imenice *škola* u značenju *studije/fakultet*. Među leksemama iz grupe skrivenih anglicizama koje nisu svrstane ni u jedno semantičko polje najbrojniji su glagoli, i to podjednako u obe generacije. Većina glagola je prevedena glagolima koji su ispitanicima najdostupniji u leksikonu. Glagoli *forsirati* i *fokusirati se* upotrebljavaju se i u Srbiji, pa je njihovo uvođenje u govor ispitanika rezultat kako međujezičkog kontakta tako i unutrašnjih tendencija u srpskom.

Imenice kao skriveni anglicizmi znatno su češće u generaciji 1,5 i uglavnom se javljaju u neprevedenom obliku. Mnoge od njih (*tranzicija*, *lokacija*, *ideja*, *šansa*, *opcija*) često se upotrebljavaju i u srpskom u matici, tako da na njihovu upotrebu u serblišu nesumnjivo deluju i međujezički kontakt i unutrašnje tendencije u jeziku.

Prilozi *generalno* i *totalno* javljaju se mnogo češće kod govornika iz generacije 1,5, dok je *definitivno* daleko češći u drugoj generaciji. Ovi prilozi veoma su česti i u srpskom u Srbiji, tako da se može zaključiti da se ovde radi, s jedne strane, o prenošenju iz engleskog kao jezika kojem su govornici svakodnevno izloženi, odnosno, s druge strane, o delovanju unutrašnjih promena u srpskom jeziku.

Upotreba lekseme *kao* veoma je česta u govoru obeju generacija, što se može objasniti veoma jakim uticajem neformalnog, kolokvijalnog registra engleskog jezika.

U poređenju s drugom generacijom, u govoru pripadnika generacije 1,5 zapaža se mnogo češća upotreba skrivenih anglicizama u vidu sintagmi i rečenica čija je struktura prenesena iz engleskog jezika.

Ispitanici iz obeju generacija u velikoj meri prepoznaju kolokacije u upitniku, ali se u njihovoj upotrebi u govoru vidi znatan uticaj engleskog.

Mnogi od navedenih primera preslikanih i površinski prevedenih pojedinačnih reči (*generalno, definitivno, aplikacija, tranzicija, opcija, fokusirati se, trenirati/trening, misliti [o nečemu]* i *pitati*) i diskursnih formula (*Nema problema; Hvala što ste došli; Uživajte i Lepo vas je [upoznati]*) uočavaju se i u srpskom jeziku u matici (Prčić 2011; Prčić i dr. 2021; Vasić i dr. 2001). S obzirom na to da je većina ispitanika u relativno redovnom kontaktu sa srpskim jezikom u matici, teško je razgraničiti da li je i u kojoj meri ova pojava u serblišu rezultat uticaja engleskog jezika u okruženju ili njihove očigledno česte upotrebe u Srbiji (anglosrpski).

4.2.2. Sirovi anglicizmi

Sirovi anglicizmi definišu se kao reči, sintagme i rečenice direktno preuzete iz engleskog jezika čije pisanje nije prilagođeno srpskom jeziku (Prčić 2011: 122). Sirovi anglicizmi u srpski unose novu formu a sa njom i novu sadržinu. U govoru ispitivane populacije nova sadržina ne mora uvek predstavljati stvarnu inovaciju u jeziku. Relativno posmatrano, neki anglicizam za ove ispitanike može da popunjava leksičku prazninu u njihovom ličnom vokabularu, a ne u leksikonu srpskog jezika. Na primer, *elective* i *criminal law* imaju ekvivalente u srpskom: *predmet po izboru* (neformalno: *izborni predmet*) i *krivično pravo*, ali se verovatno ne nalaze u vokabularu ovih ispitanika. Primeri iz korpusa koji su svrstani u sirove anglicizme obuhvataju pojedinačne lekseme i sintagme, što, prema Clyneovoj (2003) klasifikaciji, predstavlja leksičko i višestruko prenošenje.

U korpusu su dobijene lekseme koje se tematski mogu razvrstati u sedam hijerarhijskih leksičkih polja: *obrazovanje, jezik, posao, aktivnosti u slobodno vreme, raspoloženje, rodbinski odnosi* i *životinje*. U posebnoj grupi nalaze se raznovrsne reči koje se nisu mogle tematski grupisati. Svi pronađeni primeri sirovih anglicizama u pojedinačnim domenima predstavljani su u Tabeli 8.

4.2.2.1. U domenu obrazovanja

Primeri koji spadaju u semantičko polje *obrazovanje* najbrojniji su, a unutar ovog polja primeri su svrstani u tri uže grupe. U prvu podgrupu spadaju lekseme koje se odnose na *školske, odnosno akademske predmete*,

smerove i studijske grupe. Većinom su to pojedinačne reči, ali se javljaju i sintagme (*international relations, introductory psychology, criminal law*).

- on je *introductory psychology* učio
- možda *major* u političku nauku ili *international relations*

U sledeću podgrupu spadaju reči koje označavaju *proveru znanja, ocene i stručnu spremu*:

- da imam dobre *grades*
- sad, u stvari, imam ove, *finals*
- čim završim a... *bachelor's*

Poštapalice *ove* i *a*, kao i pauza u govoru ispred engleskih reči *finals* i *bachelor's*, ukazuju na to da govornici verovatno pokušavaju da nađu ekvivalente na srpskom.

Organizaciju školske godine i dana označavaju sledeća dva primera:

- kad smo mi na pauzi, na *recess* otišli
- sad mi se završi ovaj prvi *semester*

Primer *kad smo mi na pauzi, NA RECESS otišli* pokazuje da ispitanik nije siguran da li je upotrebio odgovarajuću reč na srpskom (*pauza*, odnosno *odmor*, što je uobičajeni termin u osnovnoj i srednjoj školi u Srbiji), pa upotrebljava englesku reč da bi bio siguran da se jasno izrazio, odnosno da slušalac razume nameravano značenje.

Među nazivima *obrazovnih ustanova* dominira *high school*:

- još cele, kako se zove, *high school*
- pa u stvari, kad sam završio školu, *high school*
- to je bilo u onaj, kao, *first grade*, kao, baš prvi razred

U primeru *pa u stvari, kad sam završio školu, HIGH SCHOOL*, govornik naglašava da govori o srednjoj školi, a u *to je bilo u onaj, kao, FIRST GRADE, kao, baš prvi razred*, govornik se ispravlja, što najavljuje upotrebom poštapalice *kao*.

U govoru pripadnika druge generacije pronađene su pojedinačne reči povezane sa poljem *obrazovanje*, koje, međutim, nisu tematski povezane ni međusobno, niti sa navedenim grupama:

- tamo sam živela u Quebec, bio je, kao, *exchange*
- A: Što ste počeli ili zbog čega je ovaj, kako se zove
B: *Research*?

U drugom primeru, u iskazu prvog govornika, i u primerima u podgrupi *obrazovna ustanova*, uočava se pragmatička funkcija oklevanja upotrebom izraza *kako se zove*; govornici pokušavaju da nađu odgovarajuću reč

na srpskom. Sagovornik u interakciji između ispitanika A i B daje englesku reč *research*, verovatno da bi ubrzao komunikaciju.

U leksičko polje koje označava *jezik*, to jest, preciznije, upotrebu jezika i jezičke veštine, svrstani su sledeći primeri upotrebe imenica:

- na engleskom bi, u stvari, *commands*
- i onda učili smo, kao... kako se kaže *cursive*?
- možda malo mi teže išlo da pišem *essayove*

U primeru *možda malo mi teže išlo da pišem ESSAYOVE*, izgovor imenice *essay* fonološki je neprilagođen normi srpskog jezika, ali se uočava pokušaj morfološkog prilagođavanja upotrebom infiksa *-ov* i nastavka za akuzativ množine *-e* (očekivani oblik je *-e: eseje*). U primeru *na engleskom bi, u stvari, COMMANDS* ispitanik govori o tome na kojem bi jeziku govorio sa kućnim ljubimcem, konkretno psom, kad bi ga imao.

Rečca *kao* i pauza imaju pragmatičku funkciju kojom se ukazuje na to da govornici pokušavaju da pronađu odgovarajuću reč na srpskom, a u primeru *i onda učili smo, kao... kako se kaže CURSIVE*, kad im to ne uspe, obraćaju se ispitivaču ili sagovorniku za pomoć.

U ovu grupu svrstani su pridevi (*elementary, basic*) i imeničke sintagme u spoju pridev + imenica (*basic understanding*) koji su pronađeni u intervjuima sa pripadnicima generacije 1,5:

- i nemački, koji uopšte ne znam, *elem-* ono, *elementary, basic*
- ali, onako, mogu da se bar neki, kao ono, *basic understanding*

Ovde spada i glagol koji označava upotrebu jezika:

- u Autluku svaku reč mi, ono, *underline*.

4.2.2.2. U domenu posla

U semantičko polje *posao* svrstane su imenice *advancement* i *non-profit* i sintagma *customer service* iz intervjuja kao i imenica *manager* iz pismenog odgovora dvoje pripadnika generacije 1,5:

- ima jako puno opcija za *advancement*
- zato što su oni *nonprofit*
- na *customer service*, znači, preko telefona sve
- ako *manager* misli da nije dobar covek... i *manageru* se nije svdjelo

Imenica *manager* pravopisno je neprilagođena normi srpskog jezika, ali na morfološkom planu upotrebljeni su odgovarajući oblici nominativa i dativa.

4.2.2.3. U domenu aktivnosti u slobodno vreme

Polje *aktivnosti u slobodno vreme* podeljeno je na *sport, muziku i ples, društvene aktivnosti i izlaske*. Grupa *sport* je najbrojnija i obuhvata imenice i sintagme u sledećim primerima:

- idem u *gym*
- kada radiš onaj *flip turn*

Grupa *muzika i ples* obuhvata sledeće primere:

- ima rok, *rap*... sedam-osam drugačijih *stages*
- pa najviše ovo *Latino* igranje
- *piano, piano* petkom

U primeru *ima rok, RAP*, kad govori o muzičkim žanrovima, ispitanik prilagođava izgovor *rok* srpskoj normi, ali *rap* izgovara na engleski način. *LATINO* igranje takođe je i primer skrivenog anglicizma, gde je engleska glagolska imenica *dancing* prevedena ekvivalentnom glagolskom imenicom *igranje* umesto očekivane imenice *ples*.

U grupu *društvene aktivnosti* spadaju sledeće sintagme, imenice i pridev iz intervjua sa generacijom 1,5:

- ja lično nisam bila na tim *ivents*, al' smo bili na nekim, ono, kad bude, kao, *pub night* ili *beer garden*
- tu sam ja bila *involved* tako, sa tim *bake sales* i sa *events*, tako, *social*

U prvom primeru leksema *ivents* prilagođena je fonološkom sistemu srpskog jezika, pa spada u očigledne anglicizme, dok u ostalim primerima nema nikakvog prilagođavanja.

Imenicu *resort* i sintagmu *family resort*, koje ne pripadaju nijednoj od navedenih grupa, ali spadaju u kategoriju slobodno vreme, upotrebili su ispitanici iz druge generacije:

- ali, ono, na *resort*
- više je bio, kao, *family resort*, za familije

Iz konteksta primera *ali, ono, na RESORT* nije jasno da li govornik misli na kretanje (odlazak u letovalište) ili mirovanje (boravak u letovalištu), te se ne može utvrditi da li je oblik morfološki prilagođen.

U ovo polje uvršćen je i glagol *relax* iz intervjua sa pripadnikom generacije 1,5: *da bi ja da RELAX*, koji bi, da je morfološki adaptiran, bio povratan i imao nastavak za 1. lice jednine prezenta (da se relaksiram).

Pridev *competitive* iz primera *Nije ništa, ono, COMPETITIVE* svrstan je u ovo polje jer se nalazi u kontekstu razgovora o sportu kojim se ispitanik bavi u slobodno vreme.

4.2.2.4. U domenu tehnologije

Leksičke jedinice tematski grupisane u ovo polje obuhvataju imenice koje se odnose na *funkcije na kompjuteru ili mobilnom telefonu*:

- moraš da [nerazgovetno] *spellcheck*
- kad šaljem poruke, *text messages*, sve šaljem na srpskom

Govornik iz druge generacije posle imenice *poruke* upotrebljava englesku sintagmu *text messages* da precizira da govori o porukama na mobilnom telefonu.

Imenicu *keyboard* upotrebili su u više navrata pripadnici druge generacije:

- imam/instalirala *keyboard*
- zato što mi je ovaj *keyboard* na engleskom

Imenica *software* takođe pripada ovom polju, ali nije semantički povezana ni sa jednom drugom leksemom iz navedenih primera:

- pa tako... *software*, verovatno

4.2.2.5. U domenu rodbinskih i međuljudskih odnosa

U ovom polju nalazi se mali broj imenica i sintagmi:

- moj *uncle*, kako se zove, moj- tatin brat
- puno se družim sa mojim *roommates*

U primeru iz generacije 1,5 ispitanik se ispravlja, objašnjavajući značenje reči *uncle* u nemogućnosti da nađe ekvivalent u srpskom. Pritom je moguće i to da govornik nije bio siguran koji od tri ekvivalenta za *uncle* (stric, ujak ili tetak/teča) treba upotrebiti u ovm kontekstu. Upotreba engleske reči ovde odražava Matrasovu (2011: 213) hirejarhiju pozajmljenica iz dominantnog ili prestižnog jezika za rodbinske odnose: dalje srodstvo > blisko srodstvo.

4.2.2.6. U domenu saobraćaja

Polje *saobraćaj i prevozna sredstva* uključuje dva primera iz govora generacije 1,5:

- kupuju jedan tip auta, ono, onaj *muscle car*
- a ono *rush hour* tamo, gore nego u Dauntaunu

Ekvivalent za sintagmu *muscle car* u srpskom jeziku je *jak auto*, a ekvivalent za *rush hour* u srpskom je *saobraćajni špic*.

4.2.2.7. U domenu stanovanja

U semantičko polje *stanovanje* spadaju sledeći primeri:

- taj prvi deo je bio malo k'o *low income*
- oni su živeli malo u *suburban area*
- uvek smo živeli u *townhouse* ili, kao, *condo*

Sintagma *low income* svrstana je u ovo polje na osnovu konteksta u kojem je upotrebljena: ispitanik govori o delu grada u kojem žive ljudi sa niskim prihodima. U srpskom je za *suburban area* odgovarajuća reč *predgrađe* ili sintagma *prigradsko naselje*. *Townhouse* popunjava leksičku prazninu u srpskom jeziku, a najpribližniji prevod je *kuća u nizu*, dok je *condo* skraćenica od *condominium*, za šta je srpski pandan *stan u etažnoj svojini*.

4.2.2.8. U domenu raspoloženja

Semantičko polje *raspoloženje* obuhvata emocije i stavove. Imenica *mood* i *regrets* govornici iz generacije 1,5 iskazuju raspoloženje:

- pa više *mood*, više, ono, kako se osećas
- nije da imam, kao, neki *regrets*, da mi je žao što sam igrao

U oba primera uočava se pragmatička funkcija samoispravljanja, pri čemu govornici opisno objašnjavaju značenje reči *mood* i *regrets* umesto pronalaženja odgovarajućih ekvivalenata *raspoloženje* i *kajanje*. U drugom primeru, zapravo, ispitanik upotrebljava kalk engleske kolokacije *have regrets*, kojoj u srpskom odgovara glagol *kajati se*.

Pridevi *excting* (uzbudljiv), *accommodating* (predusretljiv, uslužan), *engaging* (ekvivalent je kolokacija *pleniti pažnju*) i *friendly* (prijatan, ljubazan), glagoli *entertain* (zabavljati) i *motivate* (motivisati) i kolokacija *keep attention* (*držati pažnju*) povezani su sa ovim semantičkim poljem kao primeri leksema koje imaju značenje izazivanja emocija ili raspoloženja. Primeri prideva svrstanih u ovo polje dobijeni su iz intervjua sa generacijom 1,5 i u pismenog odgovora pripadnika druge generacije:

- A: I kakav je to osećaj bio?
- B: Pa... *exciting*.
- da su bili, kao, *accommodating*
- profesor strašno je *engaging*, strašno zna kako da te, ono, *entertain*, šta već, *keep attention*
- moraš i da platiš i nešto da bi, kao, *motivate*
- svi isto kazu da su ljudi vrlo *friendly* tamo

4.2.2.9. U domenu životinja

Ovo semantičko polje sadrži nazive za kućne ljubimce:

- To su *pets*?
- u stvari, kanarinac; nije, onaj, *badži*
- imala sam, kako se beše, o da, mali hrčak ili kako se, da, kao, *hamster*

Govornik iz generacije 1,5 upotrebljava englesku reč *pets* da proveri da li je pravilno razumeo pitanje o tome da li ima kućne ljubimce, a drugi ispitanik upotrebljava fonološki prilagođen engleski naziv za tigricu, malog tigrastog papagaja (*budgie*) jer verovatno ne zna odgovarajuću srpsku reč. U iskazu pripadnika druge generacije uočava se funkcija traženja odgovarajuće reči (*kako se beše-*), pokazivanja da ju je našao (*o da*) i, upotrebom engleskog ekvivalenta, potvrđivanja da je upotrebio pravu reč (*ili kako se, da, kao, hamster*).

4.2.2.10. U domenu kupovine

Dva primera imenica u semantičkom polju *kupovina* pronađena su u pismenom odgovoru jednog pripadnika generacije 1,5:

- u New Yorku bi isao u velike prodavnice za *shopping*
- isao bi u *NBA store*

U drugom primeru zadržana je engleska sintaksička konstrukcija imenica + imenica (*NBA store*), u kojoj prva imenica ima pridevsku funkciju. Očekivana struktura u srpskom ima obrnuti redosled: *prodavnica NBA-a* ili *NBA-ova prodavnica*.

4.2.2.11. U domenu sposobnosti, veštine, znanja

U govoru ispitanika iz generacije 1,5 pronađena su dva primera koja spadaju u ovo polje:

- više onako, generalno, kao, *knowledge*
- imam neko, ono, *working knowledge*, k'o što bi se reklo

4.2.2.12. Ostalo

Tematska povezanost nije uočena u upotrebi sledećih imenica: *article* (članak), *outsider* (nečlan, nestručnjak, osoba ili grupa koja ne pripada određenoj zajednici te osoba ili grupa koja nema izgleda na uspeh),⁴⁴ *turn-*

⁴⁴ U Srbiji je anglicizam *autsajder* u veoma raširenoj upotrebi.

around (preokret), *certification* (svedočanstvo), *vertigo* (vrtoglavica), *speaker* (zvučnik), *purpose* (svrha) i *tattletale* (tužibaba, cinkaroš), imeničkih sintagmi: *rank lista*, *birthday card* (rođendanska čestitka), *turning point* (prekretnica), *narrow demographic* (mala demografska grupa) i *jury duty* (porotnička obaveza) i glagola *disclose* (otkriti, odati) u govoru pripadnika obeju generacija. Potpun spisak primera sa navedenim leksičkim jedinicama nalazi se u Tabeli 8.

- šta god nađem, mislim, ono na internetu, neki *article* ili tako nešto
- ne znam ako si čula za *vertigo*
- na svetskoj *rank listi*
- je l' smete da kažete, da *disclose* šta je *purpose of*

Primer *pricali bi o crnim rupama* (*BLACK HOLES*) iz pismenog odgovora pokazuje da ispitanik upotrebljava englesku sintagmu u zagradi jer nije siguran da je *crna rupa* odgovarajući termin u srpskom.

- pricali bi o crnim rupama (*black holes*)

U primeru *imamo ovaj mali SPEAKER... spiker*, ista reč upotrebljena je u fonološki neadaptiranom (*speaker*) i u adaptiranom obliku (*spiker*). Ispitanik se ispravlja, pokušavajući da upotrebi srpsku reč, ali verovatno ne zna ili mu trenutno nije dostupan odgovarajući ekvivalent.

- imamo ovaj mali *speaker*, ne znam da ga pustim, ali mi imamo ovaj mali *spiker*

Glagoli *propose* (zaprošiti), *accept* (pristati) i *depend* (zavisiti) pronađeni su u pismenom odgovoru jednog pripadnika druge generacije:

- ona je isti imala čoveka ko je joj “*propose*” 6 puta pre nego sto je ona “*accept*”
- ali “*depending*” na koliko je lose

Stavljanjem glagola u navodnike ispitanik pokazuje da svesno upotrebljava engleske reči u nemogućnosti da pronađe ekvivalente u srpskom, a verovatno i to da je svestan da ih ne prilagođava gramatičkoj normi, u ovom slučaju 3. licu jednine perfekta u muškom i ženskom rodu. Uz to, u drugom primeru uočava se i semantičkosintaksičko prenošenje gramatičke kolokacije *depend on* umesto očekivane kolokacije na srpskom *zavisno od*, pri čemu je engleski predlog *on* preveden jednim od uobičajenih ekvivalenata u srpskom, *na*.

Frazni glagol *stand out* (isticati se) nalazi se u iskazu pripadnika generacije 1,5:

- nije nešto, ono, da *stand out*

Mali broj prideva javlja se u intervjuima sa pripadnicima generacije 1,5 i druge generacije:

- ali to je nekako toliko *ineffective* ili *inefficient*
- i onda, tako, slušamo kako drugi pričaju i zbog njih, onako, sve je, kao, *reflective*

Pridev *reflective* ispitanik upotrebljava govoreći o tome koji jezik su obično govorili u folklornom ansamblu kojem je pripadao. Govornik želi da kaže da govor drugih članova utiče, to jest odražava se, i na njegov govor, odnosno izbor jezika.

Uzvik *yeah* javlja se više puta u govoru jednog ispitanika iz druge generacije. Govornik ga upotrebljava:

- (a) kao potvrdu sopstvenih reči u sredini ili na kraju iskaza:
 - čim završim a... bachelor's... *yeah*
- (b) da prihvati reč koju nudi sagovornik:
 - A: Kako se kaže cursive?
 - B: Na srpskom?
 - A: *Yeah*.
 - B: Rukopis?
 - A: *Yeah*, kao, rukopis.

U prvom primeru govornik prvi put upotrebljava *yeah* kao odgovor na pitanje, a drugom upotrebom prihvata ponuđenu reč.

- (c) da potvrdi iskaz sagovornika, odnosno da iskaže slaganje:
 - to je tačno, *yeah*, slažem se
- (d) kao potvrdni odgovor na pitanje:
 - A: Gde, na Ju-Bi-Siju?
 - B: *Yeah*.

4.2.2.13. Kratak zaključak

U jeziku pripadnika obeju generacija najviše sirovih anglicizama nalazi se u oblasti obrazovanja, jezika i aktivnosti u slobodno vreme, kao i u pojedinačnim leksičkim jedinicama koje nisu grupisane u semantička polja.

Pripadnici generacije 1,5 upotrebljavaju sirove anglicizme znatno češće nego pripadnici druge generacije, a najveća razlika je u semantičkom polju aktivnosti u slobodno vreme. Upotreba sirovih anglicizama znatno je učestalija kod pripadnika druge generacije u oblasti tehnologije. U oblasti posla, kupovine i veštine/znanja sirove anglicizme upotrebljavaju isključivo pripadnici generacije 1,5, što se može objasniti time da skoro svi rade i zarađuju, te

su im ti domeni u sferi interesovanja, dok se uzvik *yeah* nalazi samo u govoru pripadnika druge generacije, i to samo kod jednog govornika.

4.2.3. Očigledni anglicizmi

Prema Prčiću (2011: 121), u očigledne anglicizme spadaju sve leksičke jedinice i afiksi preuzeti iz engleskog koji su postali manje ili više integrisani u sistem srpskog jezika na ortografskom, morfosintaksičkom, fonološkom, semantičkom i pragmatičkom planu. Ovde spadaju imenice kao *fajl*, *milkšejk*, *roming*, *bekap*; glagoli: *daunloudovati*, *surfovati*, *čekirati*; pridevi: *kul*, *lajv*; prilozi: *okej*, *super*; uzvici: *auč*, *ups*, *o-o* i prefiksi i prefiksoidi: *eks-*, *ko-*, *mega-*, *mikro-*, *sajber-*, *hiper-*. Svi očigledni anglicizmi razvrstani u domene prikazani su u Tabeli 9.

4.2.3.1. Okej, super i kul

U korpusu dobijenom ovim istraživanjem najčešća je upotreba anglicizama *okej*, *super* i *kul*. Svi primeri navedeni u ovom pododeljku pronađeni su u intervjuima.

Okej je najzastupljeniji od tri navedena anglicizma. U svim primerima prilagođen je fonološkoj normi srpskog jezika, a upotrebljava se kao prilog i kao pridev, najčešće u značenju *osrednje dobro/dobar*, *pristojno/pristojan*:

- ali sa našim je totalno *okej* bilo
- ali latinica mi je, onako, sasvim *okej*
- bilo je samo, kao, *okej*

U navedenim primerima neki ispitanici uz *okej* upotrebljavaju i priloge *totalno*, *sasvim* i *samo* da bliže odrede intenzitet upotrebljenog priloga ili prideva.

Okej se upotrebljava i da govornik naznači da je razumeo i prihvatio objašnjenje ili argument:

- nego je bilo, *okej*, oni su rekli
- onda ja onako, mislim posle, kao: „*Okej*, dobro je što insistiraju“

Pripadnici druge generacije upotrebljavaju *okej* da iskažu odobravanje ili pristajanje:

- A: Možemo da počnemo sa razgovorom?
- B: *Okej*, može.

Okej se upotrebljava i kao komentar na nečije reči, bez posebnog značenja:

- jao, igraš folklor, *okej*

- A: Ove godine?
- B: Yeah.
- A: *Okej*.

Jedan ispitanik je upotrebio *okej* da kaže da se setio o čemu se razgovaralo:

- Šta je bilo pitanje? Da, *okej*, da.

Rečenica *Ja sam OKEJ, hvala* primer je hibrida skrivenog i očiglednog anglicizma. Ispitanik prevodi englesku strukturu koja sadrži prilog *okej*. U engleskom *I'm OK, thanks* ima pragmatičku funkciju odgovora gosta kad mu se ponudi osveženje, na šta je u srpskom odgovor *Ne bih/Ne mogu ništa, hvala*. Prema Clyneovoj (2003: 76) klasifikaciji, ovo je primer leksičkosintaksičkog prenošenja, ali s obzirom na to da se radi o čitavoj rečenici sa određenom pragmatičkom funkcijom, svrstava se i u pragmatičke anglicizme.

Super kao prilog u značenju *odlično* mnogo češće upotrebljavaju govornici iz generacije 1,5:

- da kaže da *super* učim
- to mi je uvek *super*

Jedina dva slučaja upotrebe u pridevskoj funkciji zapažena su u govoru pripadnika druge generacije, i to jednog u istoj rečenici u kojoj je i prilog *super*:

- to je *super*, ovaj, *super* vreme
- to je bila *super* serija

Prilog *kul* u značenju *odlično, izvrsno* nije prilagođen fonološkoj normi srpskog jezika u govoru pripadnika obeju generacija:

- A: Beyonce, Oprah.
- B: *Cool!*
- A: To sam čitala kad sam bila mlađa.
- B: *Cool*.

Kao pridev upotrebljen je u dva navrata, oba puta fonološki adaptiran:

- baš je *kul*
- ima nekoliko, tako, *kul* [nerazgovetno]

4.2.3.2. U domenu tehnologije

Najbrojniju grupu čine glagoli *setovati* (podesiti), *postovati* (stavljati), *ulogovati se* (prijaviti se) i *tekstirati* (slati poruke putem mobilnog telefona), koji se mogu svrstati u semantičko polje *tehnologija*:

- pošto ajfon može da se *setuje*
- ko *postuje* na fejsbuk

- *ulogovao* na njegov Fejsbuk
- sve vreme na srpskom *tekstiramo*

Upotreba glagola *setovati*, *postovati* i *ulogovai se* ustalila se i u srpskom jeziku u matici (up. Prčić i dr. 2021) te se ovde gubi razlika između anglosrpskog i serbliša.

4.2.3.3. U domenu stanovanja

Imenice svrstane u semantičko polje *stanovanje* nalaze se u govoru generacije 1,5:

- dole u *bejzmentu*
- ona i muž su kupili *taunhaus*
- njihov je *taunhaus* sladak, *tri-bedrum*

Bejzment (suteren) i *taunhaus* (kuća u nizu) adaptirani su na fonološkom i na morfološkom nivou, dok je *tri-bedrum* (sa tri spavaće sobe) fonološki adaptirano, ali sledi englesku strukturu broj + imenica u jednini (*three-bedroom*), kojom se iskazuje količina. Na osnovu ovoga zaključuje se da su se ove reči u znatnoj meri odomaćile u govoru generacije 1,5. Kako ove leksičke jedinice ne postoje u srpskom jeziku u matici, smatraju se očiglednim anglicizmima isključivo u serblišu, gde popunjavaju leksičku prazninu (*taunhaus*) ili se upotrebljavaju kao najdostupnije reči u datom trenutku ili kao sredstvo da se postigne ekonomičnost iskaza (*bejzment*, *tri-bedrum*).

4.2.3.4. U domenu sporta

U semantičko polje *sport* svrstane su imenice *džim* i *snoubording*, obe prilagođene fonološkoj normi:

- oni, nešto, nisu hteli na *snoubording*
- idemo u *džim*

Obe imenice se upotrebljavaju i u matici i našle su se kao odrednice u rečnicima anglicizama (Vasić i dr. 2001; Prčić i dr. 2021).

4.2.3.5. Ostalo

Od pojedinačnih primera koji nisu svrstani u semantička polja, u govoru ispitanika iz obe generacije pronađene su imenice *rendicija* (*rendition* = tumačenje, interpretacija), kurs (*course* = teren) i *moda* (*mode* = režim, način), pridev *bizi* (*busy* = živ, pun aktivnosti), i sintagme *klasik auto* (*classic car* = starinski, antikvitetni auto) i *sošal ivents* (društveni događaji):

- to su neke, kao, *rendicije* psihološke

- bilo je baš *bizi*
- ima u Stanley Park taj pitch-and-putt, gde je smanjen, kao, *kurs*
- hteo neki *klasik auto* za sebe
- pa razne, onako, *sošal ivents*
- malo po malo ulazim u taj... u tu *modu*

Očigledni anglicizmi *kurs* i *moda* preneseni su u serbliš kao lažni prijatelji ili međujezički paronimi⁴⁵ engleskih imenica *course* i *mode*. Poštalicom *kao* govornik ukazuje na to da pokušava da pronađe ekvivalent u srpskom, *teren*. Pripadnik druge generacije koji je upotrebio reč *modu* bio je u vreme istraživanja student na prvoj godini fakulteta i govorio je o prilagođavanju režimu studija. Pauza u iskazu ukazuje na to da traži srpski ekvivalent engleskoj reči *mode*. Osim ovog primera, svi ostali su pronađeni u intervjuima sa generacijom 1,5.

4.2.3.6. Kratak zaključak

Očigledni anglicizmi se u serblišu upotrebljavaju znatno ređe od skrivenih i sirovih, a ovu vrstu anglicizama pripadnici generacije 1,5 upotrebljavaju dvostruko češće od pripadnika druge generacije.

Okej je ubedljivo najčešći od svih očiglednih anglicizama u korpusu i ispitanici iz obeju generacija upotrebljavaju ga podjednako često. U generaciji 1,5 najčešća je njegova upotreba u značenju *pristojno*, *osrednje dobro*, a u drugoj generaciji najčešće se upotrebljava da označi razumevanje ili prihvatanje objašnjenja.

Super je znatno učestaliji među pripadnicima generacije 1,5, dok su, za razliku od sirovih anglicizama u oblasti tehnologije, koji su u mnogo češćoj upotrebi u drugoj generaciji, očigledni anglicizmi u ovom domenu malobrojni i podjednako zastupljeni u obe generacije.

Lekseme *okej* i *super* u srpskom se upotrebljavaju već više decenija, dok je *kul* nešto skorije ušao u upotrebu. Zbog toga se zaključuje da se u serblišu upotrebljavaju kako pod uticajem engleskog kao jezika na kojem ispitanici svakodnevno komuniciraju tako i pod uticajem unutrašnjih promena u srpskom jeziku u matici sa kojim su ispitanici u dodiru uglavnom kroz komunikaciju sa rodbinom i prijateljima.

⁴⁵ U pitanju su lekseme istog porekla, slične forme, ali različitog sadržaja (Dragićević 2010: 315).

4.2.4. Upotreba stilskih obeležja

Međujezički kontakti dovode do promena i u stilu izražavanja. U jezičkokontaktnoj situaciji postoji tendencija da se jezik koji trpi uticaj drugog jezika upotrebljava u manjem broju situacija, što dovodi do smanjenja raznovrsnosti stilskih varijanti i, na kraju, do monostilizma. Kao markantna stilski odlika serbliša uočena kod pripadnika obeju generacija u ovom istraživanju može se istaći ujednačavanje stila formalnog i neformalnog obraćanja. Pripadnici generacije 1,5 za učtivo obraćanje ili označavanje distance među sagovornicima relativno dosledno upotrebljavaju zamenicu *Vi*, *Vam* i *Vas*, enklitike *ćete*, *ste* i oblike glagola za drugo lice množine, dok se u govoru ispitanika iz druge generacije uočava znatnije variranje, čak i kod istog govornika.

- kao što *si rekla*
- *čekaj* samo da se obučem

Svi primeri navedeni ovde i u Tabeli 9 predstavljaju direktno obraćanje autorki u toku intervjua.

Jedan ispitanik iz druge generacije u intervjuu upotrebljava mešavinu formalnog i neformalnog obraćanja:

- ako se setim, reći ću *ti*
- proslediću joj *Vaš* imejl
- smem da *te* pitam?
- razumem da to *Vama* pomaže
- hvala što *ste došli* ovde

Pripadnici generacije 1,5 upotrebljavaju *Vi* i odgovarajuće oblike enklitika i glagola, ali povremeno ubacuju oblike jednine glagola *znaš* (znaš) kad se unesu u razgovor, što često čine i ispitanici iz druge generacije:

- od tad mi je engleski bio, *znaš*, vidiš da ne znam ni turnaround kako da kažem.
- onako, *znaš*, kad se vidu

Ispitanici iz generacije 1,5 koje autorka poznaje duže vreme navikli su da joj se obraćaju sa *ti*, što je odraz ličnijeg međusobnog odnosa.

Još jedna odlika uticaja engleskog neformalnog govornog stila jeste veoma česta upotreba navedenog glagola *znaš* kao diskursnog obeleživača. U engleskom se *you know* upotrebljava da se naglasi ili skrene pažnja na ono što govornik kaže (*You were very naughty, YOU KNOW.*) ili prilikom objašnjavanja nečega kao anaforična referenca na ono što govornik već zna (*The old desk. YOU KNOW, the one that's broken.*). Veoma često, *you know* se upotrebljava bez ikakvog značenja, da se popuni praznina u govoru. Kao u

navedenim primerima, *znaš* se u govoru ispitanika uglavnom upotrebljava upravo u funkciji popunjavanja praznine.

Još jedna stilaska karakteristika ovog govora jeste upotreba neformalnih pozdrava pri dolasku i odlasku. Najčešća je upotreba pozdrava *Zdravo* pod uticajem engleskog neutralnog *Hello*, ili neformalnog *Hi*. Jedan ispitanik iz druge generacije upotrebio je *Ćao*, mada se to svakako ne može smatrati uticajem engleskog, već uobičajenog neformalnog pozdravljanja na srpskom, što ukazuje na slabije razlikovanje registara kod ovog ispitanika.

4.2.4.1. Kratak zaključak

Stil govora kod ispitanika iz druge generacije uglavnom je neformalan, sa malim individualnim odstupanjima, odnosno mešanjem stilova, a odlikuje ga gubljenje oblika ličnih zamenica, enklitika i glagola u funkciji učtivog obraćanja. Ovo se verovatno dešava pod uticajem engleskog, u kojem postoji samo jedan oblik, *you*, za drugo i treće lice jednine i za sva lica množine ličnih zamenica i (uz izuzetke) jedan oblik glagola u određenom glagolskom vremenu. Stariji pripadnici generacije 1,5 uglavnom upotrebljavaju formalne načine obraćanja i pozdravljanja, dok im se u govoru, kao i kod druge generacije, uočava česta upotreba neformalnog diskursnog obeleživača *znaš*, bez markiranog oblika za učtivo obraćanje *znate*.

4.2.5. Upotreba vlastitih imena

Upotrebom engleskih vlastitih imena u srpskom jeziku, prvenstveno njihovom adaptacijom, detaljno se bavi Prčić (1998, 2011). Ovim terminom „obuhvaćena su lična, geografska, institucionalna i ostala imena iz zemalja u kojima se engleski nalazi u upotrebi kao prvi (tj. maternji) jezik“ (Prčić 2011: 228). U ovom slučaju, to se odnosi na Kanadu, posebno Vankuver. U rezultate ovog istraživanja u lična imena uvršćena su i imena koja se daju životinjama, posebno kućnim ljubimcima. U geografska imena, za potrebe ovog istraživanja, uvršćeni su i nazivi nebeskih tela i prirodnih pojava, kao i sredstava i stanica gradskog prevoza. Institucionalna imena u ovom istraživanju obuhvataju nazive obrazovnih programa, odnosno naučnih disciplina i školskih predmeta u okviru obrazovnih institucija. U kategoriju ostalih imena ovde su uvršćeni nazivi praznika i sredstava komunikacije putem kompjutera i mobilnih telefona.

Potrebno je naglasiti da vlastita imena ne spadaju u anglicizme jer ne postaju odomaćene reči u jeziku, mada su delimično integrisane u sistem

srpskog jezika (Prčić 2011: 123). Ona zadržavaju svoj status stranih reči, po čemu se razlikuju od anglicizama.

U pododeljku koji sledi biće prikazana upotreba vlastitih imena po navedenim kategorijama i navedenim redosledom. Većina primera dobijena je putem intervjua i tu je prilikom transkripcije uzimano u obzir to da li su imena fonološki prilagođena srpskom jeziku. Naime, izgovor vlastitih imena kod ispitanika varira između izgovora prilagođenog izgovornoj normi srpskog jezika i engleskog izgovora. Lična imena koja su u govoru ispitanika fonološki prilagođena transkribovana su prema Prčićevim (1998) uputstvima, a ona koja su izgovorena prema engleskom fonetskom sistemu napisana su onako kako se pišu u engleskom jeziku. U slučaju kad su primeri uzeti iz pismenih odgovora, napisani su onako kako su ih ispitanici upotrebili.

4.2.5.1. Lična imena

Ova kategorija je najslabije zastupljena u korpusu. U intervjuiima se nalaze samo tri primera, od kojih je jedan u generaciji 1,5, a preostala dva u drugoj generaciji. Svi primeri su neprilagođeni izgovornoj normi srpskog jezika. Što se morfološke adaptacije tiče, teško je zaključiti da li su i u kojoj meri adaptirani jer su u kontekstu upotrebljeni u odgovarajućim padežima (nominativ i vokativ), a nema drugih primera u kojima bi se videla očekivana upotreba drugih padežnih oblika.

- još uvek dan-danas se sećam njegovog imena, *Donnell*
- zvala se *Speedy*, kao, ej, dođi *Speedy*, dođi i onda kao, neki put kao, o, jesi gladna, *Speedy*
- ja imam par knjiga što sam dobila, kao, na poklon, ne znam, kao, *Judy Blume*

U pismenim odgovorima nalazi se nešto više primera, a prilagođenost pravopisnoj i gramatičkoj normi je raznolika.

Ispitanici iz generacije 1,5 u tri navrata prilagodili su vlastita imena gramatičkoj i pravopisnoj normi srpskog jezika:

- ja bi izabrala ženu iz sadašnjeg vremena – možda *Margaret Atvud* ili *Opru*
- da mogu, hteo bi da upoznam *Dženifer Aniston*
- волела бих да упознам *Џејн Остун*

Jedan ispitanik je ceo upitnik popunio ćirilicom, pa se u poslednjem primeru vidi transkripcija imena na ćiriličnom pismu. U drugom primeru zapaža se neuspeo pokušaj upotrebe dijakritičkih znakova (*Dženifer* umesto *Dženifer*).

U primeru *voleo bi da upoznam VOREN BAFETA* vlastito ime je pravopisno, ali ne i morfološki potpuno adaptirano – ime je u nominativu, dok je prezime u očekivanom obliku za akuzativ.

U pismenim odgovorima pripadnika druge generacije nema primera za prilagođeno pisanje ličnih imena.

U sledećim primerima (prva četiri iz odgovora pripadnika generacije 1,5, a naredna četiri iz odgovora ispitanika iz druge generacije), vlastita imena nisu adaptirana prema pravopisu srpskog jezika, a nekoliko je morfološki delimično adaptirano:

- ja bih volela da upoznam *Meryl Streep*
- hteo bi da sretnem *Neil Degrass Tysona*
- ja bi voleo da upoznam NBA Igraca *Kevin Durant*
- ja bi hteo da upasnam *Mike Tysona*
- ja bih hetla da upoznam *Niel Armstronga*
- volela bih da upoznam *Albert Einstein-a*
- ja bi upoznala *Picasso*
- pre neki dan sam čitala o *Amelia Earhart*

Ime glumice Meril Strip nije adaptirano prema pravopisnoj i gramatičkoj normi srpskog jezika. Imena astrofizičara Nila Degrasa Tajsona, košarkaša Kevina Duranta, boksera Majka Tajsona, astronauta Nila Armstronga i fizičara Alberta Ajnštajna ne slede ni pravopisnu ni gramatičku normu srpskog jezika, prema kojoj i ime i prezime, a ne samo prezime, treba upotrebiti u odgovarajućem padežu (u ovom slučaju u akuzativu). Uz to, zapaža se upotreba crtice ispred nastavka za padež u imenu Alberta Ajnštajna, što se kosi sa pravopisom srpskog jezika, kao i nepravilno napisano ime Nila Armstronga (Niel umesto Neil) na engleskom. Imena slikara Pikasa i avijatičarke Amelije Erhart upotrebljena su u nominativu umesto očekivanog akuzativa i dativa. Mada Albert Ajnštajn i Pikaso nisu engleska imena, uvršćena su u ovu analizu jer su upotrebljena u kontekstu kontakta između engleskog i srpskog jezika.

Delimična morfološka adaptacija muških ličnih imena (ime u nominativu, a prezime u odgovarajućem kosom padežu) uočava se i u srpskom jeziku u matici (Prčić 2011: 47), pa se u slučaju jednosložnih imena ne može smatrati isključivo karakteristikom serbliša.

4.2.5.2. Geografska imena

Geografska imena su znatno zastupljenija u korpusu. I njihova upotreba, to jest adaptiranost, varira između potpuno prilagođene svim nor-

mama do potpuno neprilagođene, sa mnogim varijantama između ove dve krajnosti. Nazivi država i administrativnih oblasti u intervjuima sa pripadnicima generacije 1,5 fonološki i morfološki su adaptirani. Najčešće se javlja *Kanada* (devet puta, od čega pet u akuzativu s predlogom: *u KANADU*, tri u lokativu: *u KANADI* i jednom u genitivu: *iz KANADE*). Dva puta se spominje *Florida* (*na FLORIDI* i *za FLORIDU*) i po jednom *Evropa*, *Engleska* i *Irska* (*u EVROPI nisu tražili ličnu kartu, sem u ENGLESKOJ ili u IRSKOJ*). U pismenim odgovorima nazivi zemalja anglofonog govornog područja takođe su potpuno adaptirani (*Najčešće putujem po EVROPI, AMERICI i KANADI; birao bi AUSTRALIJU*), dok se u slučaju jedne zemlje sa španskog govornog područja uočava hibridizacija: *Ja bi naj radje išao u DOMINIKAN REPUBLIC*. Pretpostavlja se da je ispitanik naziv ove zemlje naučio preko engleskog jezika. Isti ispitanik je u jednom delu intervjuja spomenuo da mu je poznato popularno pravilo srpskog jezika „piši kao što govoriš“, pa autorka pretpostavlja da je zbog toga prilagodio prvi deo imena pravopisnoj normi.

I kod ispitanika iz druge generacije naziv države Kanade potpuno je fonološki i gramatički adaptiran. U šest navrata upotrebljen je genitiv s predlogom: *iz KANADE*, a tri puta u akuzativu s predlogom: jednom *u KANADU* i dva puta *za KANADU*. Naziv provincije Britanske Kolumbije adaptiran je fonološki i morfološki: *za BRITANSKU KOLUMBIJU*, dok je naziv provincije Kvebek potpuno neadaptiran u primerima: *Tamo sam živela u QUEBEC*, i *Otišla sam u QUEBEC za tri meseca*. Ne može se sa sigurnošću utvrditi da li je u drugom primeru naziv provincije morfološki adaptiran jer je u ovom slučaju oblik za lokativ jednak obliku za nominativ. Jedan pripadnik druge generacije u pismenom odgovoru je upotrebio ime Atlantski okean na sledeći način: *prvi čovek da predže ATLANTISKI OKEJAN*, očigledno pokušavajući da prilagodi pisanje normi srpskog jezika, ali je previše uopštio način tvorbe prideva (*-i[j]ski* umesto *-ski*); takođe se uočava nepoznavanje pravopisnih normi pisanja velikog i malog slova u srpskom (*okean* umesto *Okejan*), suglasnika *j* između dva samoglasnika (*okean* umesto *Okejan*) i pridevskih oblika na *-ski* (*-ijski* umesto *-iski*).

Isti ispitanik je za prirodnu pojavu *polarna svetlost* napisao engleski naziv *the Northern Lights* (*verujem da tamo isto imaju THE NORTHERN LIGHTS*), što, prema Clyneu (2003), predstavlja primer višestrukog prenošenja.

Naziv grada Vankuvera potpuno je fonološki i morfološki adaptiran u svim primerima iz intervjuja sa pripadnicima obe generacije. Nazivi drugih gradova, odnosno opština na širem području Vankuvera (Metro Vancouver) takođe su najčešće potpuno adaptirani u govoru pripadnika generacije 1,5:

Nju Vest (New West), *Vajt Rok* (White Rock), *Lengli* (Langley), *Abotsford* (Abbotsford), *Aldergrov* (Aldergrove) i *Ričmond* (Richmond). Međutim, jedan govornik u istoj rečenici naziv *Vajt Rok* jednom upotrebljava u adaptiranom obliku, kad ga navodi samostalno, a dva puta neadaptirano, kad ga navodi kao deo zvaničnog naziva administrativne jedinice:

- U *Vajt Roku* će biti sastanci jer sam ja odgovorna, kao, za *White Rock Municipality* ili šta već, *City of White Rock*.

Naziv opštine *Sari* (Surrey) u celokupnoj srpskoj zajednici u Vankuveru fonološki je adaptiran kao *Suri*. Lokalni engleski izgovor ovog naziva je /'səri/, a srpski izgovor je, očigledno, prilagođen prema tome kako se ovo ime piše na engleskom. U govoru ispitanika iz obe generacije javlja se izgovor prilagođen normi srpskog jezika:

- južni *Suri* blizu granice
- Fraser Health Authority, ali je u *Suriju* posao
- idem ja na *Suri* campus sada
- sada imam jedan kurs u *Suri*, jedna u *Brnabiju*

Jedino je u poslednjem primeru naziv opštine neprilagođen morfološkoj normi srpskog jezika: umesto očekivanog lokativa (*Suriju*) uz predlog *u*, upotrebljen je nominativ. Međutim, naziv druge opštine, *Brnabi* (Burnaby), neadekvatno fonološki adaptiran upotrebom slogotvornog *r* umesto očekivanog standardnog oblika *Bernabi*, upotrebljen je u odgovarajućem obliku za lokativ.

Nazivi skijaškog centra i planine *Visler* (Whistler), kao i gradova *Montreal*, *Portland* i *Tampa Bej* (Tampa Bay) takođe su upotrebljeni u fonološki adaptiranom, ali većinom morfološki neadaptiranom obliku.

- žive na *Visler*
- Grouse Mountain ili na *Visler*, ili tako
- bio sam tri meseca u *Montrealu* u školi

Posebnu pažnju treba obratiti na naziv opštine *Bernabi* (Burnaby)⁴⁶, čiji se izgovor u celokupnoj srpskoj zajednici u Vankuveru fonološki adaptira na tri načina: *Brnabi* (sa slogotvornim *r*), *Barnabi* i ređe *Burnabi*, a nije retko da se čuje i fonološki poluadaptirani oblik /'bɛ'nabi/, gde se prvi slog izgovara prema engleskoj normi, a druga dva prema srpskoj. U korpusu su nađeni primeri za sve tipove izgovora osim *Barnabi*. Jedan ispitanik iz generacije 1,5 upotrebio je fonološki delimično adaptirani a gramatički adaptirani oblik:

⁴⁶ U ovom imenu pravilno adaptirani izgovor engleskog samoglasnika /ə/ je /er/ (Prčić, 2019).

- ja živim u *B/ə/nabiju*, oni u Vankuveru

Jedan pripadnik druge generacije zadržao je engleski izgovor, kao i morfološki neadaptiran oblik nominativa umesto očekivanog lokativa:

- oni žive u *Burnaby*

Prethodno navedeni primer (*Sada imam jedan kurs u SURI, jedna u BRNABIJU*) kao i sledeći (*mi smo živeli u BRNABIJU, blizu BRNABI MAUNTI-NA*) upotrebili su pripadnici druge generacije. Svako ime izgovoreno je sa slogotvornim *r*. Oba naziva su morfološki prilagođena.

U jednom pismenom odgovoru pripadnika generacije 1,5 pronađena su četiri slučaja u kojima je naziv grada Njujorka prilagođen gramatičkoj, ali ne i pravopisnoj normi srpskog jezika:

- ja bi naradije isao u *New York*
- u *New Yorku* bi isao u velike prodavnice
- tamo bi jeo *New York* specialetite
- i kad sam vec u *New Yorku*

U primeru *tamo bi jeo NEW YORK specialetite* naziv grada upotrebljen je u pridevskoj funkciji, ali mu nije dat očekivani oblik prisvojnog prideva (*njujorški*).

U primeru *ja bih najradije putovala do LAS VEGAS-A* padežni nastavak odvojen je od osnove crticom, što nije u skladu s pravopisnom normom.

U intervjuima sa pripadnicima druge generacije naziv jednog grada prilagođen je fonološkoj i gramatičkoj normi: *imam par drugarica iz TORONTA*, dok su nazivi opštine *Ričmond* i gradova *Edmontona* i *Voterlua* (Waterloo) neprilagođeni fonološkoj i uglavnom neprilagođeni gramatičkoj normi.

- u, ja mislim u *Edmonton*, ili nešto tako, kažu od minus četrdeset pet
- ja sam išla u *Edmonton* prvo i onda u *Waterloo*
- samo je u Vankuveru, tako, *Richmond*

Naziv centra grada (*Downtown*) potpuno je morfološki i fonološki adaptiran u govoru pripadnika generacije 1,5. U korpusu se javlja u nominativu jedanput (*svaki put je onaj isti DAUNTAUN*), u akuzativu s predlogom u pet navrata (*idemo/vratim se/preselila se u DAUNTAUN*) i u lokativu u dva navrata (*živim/gore je nego u DAUNTAUNU*).

I naziv dela grada *Jeltaun* (*Yaletown*) potpuno je prilagođen fonološkom i morfološkom sistemu srpskog jezika, a javlja se u nominativu i akuzativu s predlogom:

- *Jeltaun* je malo, onako, izvikan

- u odnosu na *Jeltaun*
- mi smo tek dve 'iljade pete otišli u *Jeltaun*

U dva navrata naziv dela grada nije prilagođen fonološkoj normi, ali jeste morfološkoj:-

- kad smo bili u *Gastownu*
- to je *Sullivan Height*

Pripadnici druge generacije retko su navodili nazive delova grada, a čak i u tom malom broju primera prilagođenost normama srpskog jezika varira:

- na bazen ili u *Dauntaun*
- možda *Downtown* ili tako nešto
- ako sam tamo na *Seawall*

U prvom primeru, izgovor naziva za centar grada fonološki je adaptiran, a u drugome nije, a naziv šetališta pored obale (*Seawall*) nije prilagođen ni pravopisnoj ni gramatičkoj normi srpskog jezika.

U govoru pripadnika generacije 1,5 nazivi ulica u Vankuveru fonološki su adaptirani u svim slučajevima, s tim što je u slučaju naziva *Kanada/Kenada* akcenat zadržan na prvom slogu kao u engleskom izgovoru:

- pošto je otac Mališa došao tamo na *Kenada vej*
- u crkvi na *Kanada vej*
- na *Grenvilu*
- kad je bila na *Hejstingsu*
- zadnji put kad smo se vozili, ali *Hejstingzom*

U navedenim primerima uočava se da se izgovor, to jest način fonološkog adaptiranja, razlikuje (*Kanada* i *Kenada*, *Hejstings* i *Hejstingz*). Zanimljivo je da se različiti izgovor poslednjeg primera čuje kod jednog istog govornika. Morfološki, svi primeri su adaptirani izuzev jednog (u crkvi na *KANADA VEJ*).

Pripadnici druge generacije češće zadržavaju neadaptirane oblike kako na fonološkom tako i na morfološkom planu:

- na *Canada Way* [upotrebljeno dva puta]
- i onda sam se prebacila do *Canada Way*

Međutim, i u njihovim intervjuima ima primera za nazive ulica prilagođene fonološkoj i gramatičkoj normi srpskog jezika:

- ona živi u gradu, na *Grenvil* ulici se nalazi
- kad smo bili mlađi, bili smo u *Džindžer drajvu*

Blisko povezani sa imenima delova grada i ulica su nazivi sredstava i stanica gradskog prevoza, koji uglavnom nose ime ulice ili dela grada u

kojem se nalaze. U delu korpusa dobijenom iz intervjua sa generacijom 1,5 naziv prevoznog sredstva *Skajtrejn* (nadzemna železnica *Skytrain*) izgovara se prema normi srpskog jezika u svim primerima izuzev jednog, a u svim slučajevima je morfološki adaptiran:

- *Skajtrejn* Jeltaun... da, ja sam uvek do *Waterfront*
- pa *Skajtrejnom* ću i dalje idem zato što je to *Surrey Central*, ovaj, *Skytrain*
- petnaest minuta vožnje od *Skajtrejna*

Izgovor ponovljenog naziva *Skytrain* u drugom primeru neadaptiran je verovatno zbog toga što ga govornik smatra delom sintagme *Surrey Central*, koja predstavlja ime stanice, a koju je izgovorio prema engleskoj normi.

Nazivi stanica, međutim, u dva navrata nisu fonološki adaptirani (*Waterfront* i *Surrey Central*), a jednom je ime adaptirano (*Jeltaun*); *Waterfront* nije prilagođen ni gramatičkoj normi, jer se uz predlog *do* očekuje genitiv.

Samo jedan pripadnik druge generacije upotrebio je naziv *Skajtrejn*, i to oba puta fonološki, a jednom i morfološki neprilagođeno:

- ja idem sa *Skytrain* i počnem da pričam, kao, šta je ovaj *Skytrain*

Morfološka neadaptiranost ogleda se u upotrebi nominativa umesto očekivanog instrumentala (*Skytrainom*) posle predloga *sa*, koji je i sam pogrešno upotrebljen jer se za označavanje sredstva u srpskom upotrebljava instrumental bez predloga *s(a)* (Piper i Klajn 2013: 379).

U govoru pripadnika obe generacije pronađen je po jedan primer imena parka i to neprilagođenog fonološkoj i gramatičkoj normi srpskog jezika:

- ima u *Stanley Park* taj pitch and putt
- jer smo živeli vrlo blizu ovaj... *Marlborough Park*

U prvom slučaju morfološka adaptacija ogledala bi se u obliku za lokativ (*parku*), a u drugom u obliku za genitiv (*parka*). Ovde treba skrenuti pažnju na uočeni uticaj sintaksičke strukture engleskog jezika u kojoj se ime upotrebljava ispred vrste geografskog terena i institucije. Prilagođeni oblici, dakle, treba da glase: *u PARKU Stenli* i *blizu PARKA Marlboro*. Međutim, ova pojava se može objasniti i time da se nazivi ovih parkova shvataju kao ime samog geografskog pojma, parka, a ne kao spoj ime + geografski pojam.

U govoru jednog ispitanika iz druge generacije prilagođeni i neprilagođeni izgovor nalaze se jedan pored drugog u istom iskazu:

- *Grouse Mountain* ili na *Visler*, ili tako

Ovo je odgovor na pitanje gde se ispitanik najčešće skija, tako da bi očekivani odgovor u morfološki prilagođenom obliku trebalo da glasi

na *Grouse MOUNTAINU*; izgovor imena planine i skijaškog centra *Visler* (Whistler) fonološki je adaptiran, ali morfološki nije u očekivanom obliku za lokativ (na *VISLERU*).

4.2.5.3. Institucionalna imena

Institucionalna imena u govoru ispitanika generacije 1,5 uglavnom su adaptirana, dok su u govoru pripadnika druge generacije većinom neadaptirana.

Popularno skraćeno ime Univerziteta Britanske Kolumbije (*University of British Columbia – UBC*) u govoru pripadnika generacije 1,5 javlja se devet puta u lokativu s predlogom *na* (na *JU-BI-SIJU*), jednom u instrumentalu (sa *JU-BI-SIJOM*), gde je upotrebljen nastavak *-om* umesto očekivanog *-em*, i dva puta u nominativu.

U drugoj generaciji četiri puta je upotrebljen u fonološki i morfološki neadaptiranom obliku: lokativ bez predloga (*da, već sam na UBC; probam sad na UBC TENNIS CENTRE da dobijem pos'o*); genitiv s predlogom (*mno-go mi (je) teško svaki dan od UBC da dolazim kući*); akuzativ s predlogom (*ja bi 'tela na UBC ako uđem; možeš da uđeš u drugu godinu na UBC*) i nominativu (*moj rezime i piše, onako, UBC*).

Međutim, u šest navrata isto ime je fonološki i morfološki adaptirano: javlja se tri puta u lokativu s predlogom (*ja sam na JU-BI-SIJU*), dva puta u akuzativu s predlogom (*ide na JU-BI-SI*) i jednom u genitivu s predlogom (*protiv JU-BI-SIJA*).

Imena drugih univerziteta u govoru pripadnika generacije 1,5 takođe se javljaju uglavnom prilagođena:

- pa, *Ju-Bi-Si, Es-Ef-Ju, Queens* ili *Megil*, tako par tih
- on je na *Es-Ef-Juu*
- tako, da, *Ju-Bi-Si, Es-Ef-Ju*

Jedini primer nedostatka fonološke adaptacije je *Queens*, dok bi ime univerziteta McGill trebalo izgovoriti kao *Makgil* (Prčić 1998: 91).

Fonološki adaptiran, ali morfološki neadaptiran naziv je univerziteta Kapilano (*Capilano*), upotrebljen u iskazu ispitanika iz druge generacije:

- imaju program za engineering u *Kapilano*. Kao prvo, možeš da uđeš u prvu godinu za engineering na *Kapilano*

Očekivani oblik u oba slučaja je lokativ *u/na Kapilanu*, s tim što predlog *u* ne odgovara kolokaciji u srpskom (na univerzitetu/fakultetu).

Nazivi drugih ustanova, uključujući i akronime, uglavnom su fonološki i morfološki adaptirani u govoru pripadnika generacije 1,5:

- u *Telusu*
- da proverim kod *Aj-Si-Bi-Sija*

U sledeća dva primera nazivi ustanova nisu fonološki prilagođeni, a morfološka adaptiranost uočava se samo u prvom imenu, kao odgovor na pitanje o nazivu ustanove u kojoj ispitanik radi.

- *Fraser Health Authority*, ali je u Suriju posao. To je u okviru, sad ću naravno na engleskom da pričam, ali, ovaj, *Public Helth Department*, pa je to neki *Healthy Living Program*
- gled'o sam u, ovaj, *Border Services*

U prvom primeru ispitanik je svestan da nije siguran kako bi preveo nazive ustanova ili da bi to bilo nauštrb ekonomičnosti izražavanja, pa unapred opravdava upotrebu engleskih termina.

Pripadnici druge generacije u potpunosti upotrebljavaju neprilagođene nazive institucija:

- [rodila sam se] u *New Westminster Royal Columbian Hospital*
- radim kao konobar u *Nando's*

Nazivi obrazovnih programa, odnosno naučnih disciplina i školskih predmeta, takođe variraju od potpune prilagođenosti do potpune neprilagođenosti.

Kindergarten, kao naziv ustanove u okviru školskog sistema u koji deca polaze sa pet godina, jedanput je prilagođen fonološkoj normi srpskog jezika u govoru ispitanika iz generacije 1,5, a u dva navrata nije:

- kad sam bio tamo u obdaništu u Srbiji, jedino što se sećam što smo učili je *kindergarten* [izg. /kindergarten/]
- ja prvi dan kad sam išla u vr- znači u onaj *kindergarten* [izg. /'kɪndəʁ, gɑ'tɛn/]
- ja sam se video sa bivšom, kako se kaže... girlfriend iz *kindergarten* [izg. /'kɪndəʁ, gɑ'tɛn/]

U poslednjem primeru nije izvršena ni morfološka adaptacija u očekivani oblik genitiva (*iz kindergartena*).

U govoru druge generacije izgovor ove reči je neprilagođen:

- kad je Nataša posla u *kindergarten* [izg. /'kɪndəʁ, gɑ'tɛn/]
- yeah, *kindergarten* [izg. /'kɪndəʁ, gɑ'tɛn/]

Skraćeni naziv programa *International Baccaulreate (IB)*, koji se nudi u okviru školskog sistema, javlja se samo u govoru jednog pripadnika generacije 1,5 i, osim u jednom slučaju, prilagođen je izgovornoj i gramatičkoj normi srpskog jezika:

- a još sam išao u *Aj-Bi*

- pošto su, ono, van *Aj-Bija* malo drugačije priče
- sve do dvanaestog razreda, kad sam zbog *IB exams* morao da presečem... tako da je ostao *Aj-Bi* i takmičenje

Program za učenje engleskog namenjen deci doseljenika i stranim studentima, a u okviru školskog sistema, *English as a Second Language (ESL)*, takođe se spominje samo u govoru pripadnika generacije 1,5 i u svim primerima je morfološki i fonološki prilagođen srpskom jeziku:

- ja stvarno nisam bila na *I-Es-Elu*
- ja u mom sećanju nisam nikad išla u *I-Es-El*, ali verovatno jesu me stavili u *I-Es-El*
- i tu definitivno me nisu stavili u *I-Es-El*

U govoru pripadnika druge generacije javlja se program pohađanja nastave na francuskom jeziku *French Immersion*, takođe u okviru školskog sistema. U svim primerima izgovor je neprilagođen normi srpskog jezika:

- francuski smo uzeli, kao, ovaj *French Immersion*
- bila sam u taj *French Immersion*
- u školi sam bila u *French Immersion* programu

U drugom primeru naziv je i morfološki neprilagođen, zajedno sa pokaznom zamenicom u obliku nominativa umesto lokativa. U trećem primeru izbegnuta je potreba morfološke adaptacije upotrebom reči *program* u lokativu, mada se ovde uočava sintaksičko prenošenje, odnosno zadržavanje engleske strukture *French Immersion Program*, pri čemu se složena imenica *French Immersion* javlja u funkciji determinativa ispred druge imenice. U srpskom je očekivana struktura *program French Immersion*, odnosno, u ovom slučaju, *u programu French Immersion*.

Kod pripadnika generacije 1,5 uočava se skoro podjednaka učestalost upotrebe prilagođenih i neprilagođenih naziva smerova i predmeta na fakultetu:

- ja bi' na *biznis*, nešto od *biznisa*, *prodžekt menadžment*
- i onda sam uzeo, ne znam, ono, *sociology*, *philosophy*, *psychology*
- *marketing* i *finance*.

U poslednjem primeru izgovor naziva obe studijske grupe nije prilagođen, ali je upotrebljen srpski veznik *i*. U vezi sa reči *prodžekt*, potrebno je napomenuti da je uočen hibridni izgovor: postalveolarno *r* kao u engleskom, a ostali glasovi prate srpski izgovor.

Pripadnici druge generacije ređe upotrebljavaju prilagođene oblike:

- radim *matematiku* i *kompjuter sajens*

- bilo je slično *sajens*, ali ne znam, nisam baš htela *sajens* zato što većina ljudi iz *sajensa* ide u medicinu pa sam mislila možda ovo je bolje- mogu da dobijem posao čim završim *bachelor's*

U poslednjem navodu primećuje se da u prvom slučaju reč *sajens* nije u očekivanom obliku za dativ, dok su u druga dva slučaja padeži upotrebljeni prema normi srpskog jezika. Naziv akademskog stepena *bachelor's* fonološki nije prilagođen normi.

Mnogo su češći slučajevi da se nazivi studijskih grupa i fakulteta ne prilagođavaju fonološkoj i gramatičkoj normi:

- ja sam u *co-op* za *engineering*
- ili tako nešto slično u vezi *arts*
- sad sam u ovaj *Faculty of Arts*

Morfološka neprilagođenost uočava se u primeru *Ja sam u CO-OP za ENGINEERING* (očekivani lokativ: u *co-opu*). Manje je realno očekivati da *arts* i *faculty* poprime padežne nastavke za instrumental i lokativ, ali da bi celi iskazi pratili gramatičku normu srpskog jezika, potrebno je upotrebiti predlog *sa* (u vezi sa) i pokaznu zamenicu *ovaj* staviti u lokativ.

4.2.5.4. Ostala imena

U kategoriji ostalih imena nalaze se sredstva komunikacije elektronskim putem. Zapaža se da pripadnici obe generacije u velikoj većini slučajeva upotrebljavaju oblike koji su prilagođeni normi srpskog jezika i na fonološkom i na gramatičkom nivou. U generaciji 1,5 *imejl* se sreće u nominativu i lokativu jednine (*imejl*, na *imejlu*) i akuzativu i lokativu množine (*šaljemo/pišemo IMEJLOVE*, u *IMEJLOVIMA*). Kod pripadnika druge generacije javlja se u akuzativu jednine (*pišem/proveravam/proslediću IMEJL*). *Skajp* je takođe potpuno prilagođen u svim primerima upotrebe (*preko SKAJPA*, zove na *SKAJP*), kao i *Fejs(buk)*, *Tviter*, *Instagram* i *Fejstajm* (*kad stavim neku sliku na FEJS*; na *FEJSBUK*; na *FEJSU*; na *FEJSBUKU*; preko *FEJSA*; na *FEJS-TAJMU*; za *INSTAGRAM*; ne koristim/imam *TVITER*). Samo jedan ispitanik iz druge generacije upotrebio je *Tviter* bez fonološkog prilagođavanja: *ja baš ne idem na TWITTER*. U pismenim odgovorima, svi ispitanici osim jednog iz druge generacije upotrebili su pravopisno i morfološki prilagođenu reč *Fejsbuk*, na šta je možda uticala činjenica da se ta reč pojavljuje u pitanju. *FACEBOOK* je deo njihovog privatnog života i on što neko napiše na *FACEBOOKU* jedini su primeri iz pismenih odgovora gde ova reč nije prilagođena pravopisnoj normi srpskog jezika, kako u pogledu transkripcije tako i u pogledu upotrebe velikog slova.

Od elektronskih sredstava komunikacije pojavljuje se fonološki prilagođen *ajfon* u generaciji 1,5 (*pošto AJFON može da se setuje*) i fonološki i morfološki neadaptiran *ajpod* u drugoj generaciji (*na IPOD kad pošaljem neku poruku*).

U ostala imena svrstavaju se i nazivi praznika. Jedini praznici koji se spominju su Dan Kanade (*Canada Day*) i Dan zahvalnosti (*Thanksgiving*). Jedan ispitanik iz generacije 1,5 izgovorio ga je na fonološki prilagođen način: *za KANADA DEJ*, dok je pripadnik druge generacije započeo naziv ovog praznika sa prilagođenim izgovorom, da bi se ispravio i izgovorio ga prema engleskoj normi, i u sledećoj rečenici to potvrdio: *u maju smo išli u KANADA... CANADA DAY... nastupali smo za CANADA DAY*. Naziv drugog praznika, koji je pronađen u intervjuu sa jednim pripadnikom generacije 1,5, nije fonološki prilagođen: *za, ovaj, THANKSGIVING*.

4.2.5.5. Kratak zaključak

Lična imena se retko pojavljuju u govoru ispitanika koji su učestvovali u istraživanju, a kada se jave, tada se u obe generacije često javljaju u obliku koji nije prilagođen izgovornoj normi srpskog jezika. U pisanju se u generaciji 1,5 lična imena češće javljaju u transkribovanom obliku, dok se u drugoj generaciji bez izuzetka zadržava izvorno pisanje, nekad sa delimičnim prilagođavanjem gramatičkoj normi, a nekad potpuno bez prilagođavanja.

Pripadnici generacije 1,5 najčešće prilagođavaju geografska imena izgovornoj, gramatičkoj i grafološkoj normi srpskog jezika, dok pripadnici druge generacije u približno podjednako meri upotrebljavaju prilagođene i neprilagođene oblike.

Akronime obrazovnih institucija i programa, kao i drugih institucija, pripadnici generacije 1,5 u potpunosti prilagođavaju izgovornoj i gramatičkoj normi srpskog jezika, a to uglavnom čine i sa nazivima studijskih grupa. Nazivi predmeta upotrebljavaju se i u prilagođenom i u neprilagođenom obliku, a imena ustanova većinom su prilagođena. Kod pripadnika druge generacije uočava se češća upotreba neprilagođenih oblika navedenih kategorija vlastitih imena.

Nazive sredstava komunikacije elektronskim putem pripadnici obeju generacija skoro u potpunosti prilagođavaju fonološkoj, gramatičkoj i transkripcionoj normi srpskog jezika, verovatno stoga što ih često čuju i upotrebljavaju kod kuće, gde roditelji najverovatnije upotrebljavaju prilagođene oblike. U pismenim odgovorima ispitanici iz druge generacije u tri navrata

nazive društvenih mreža ne prilagođavaju transkripcionoj normi srpskog jezika.

Nazivi praznika retko se nalaze u ovom korpusu, pri čemu im je upotreba različita: u tri navrata su neprilagođeni, a jednom prilagođeni izgovornoj normi srpskog jezika.

4.3. Fonologija

Fonološki nivo serbliša u ispitivanoj grupi takođe je podložan uticaju engleskog jezika. Clyne (2003: 78–79) govori o fonološkom prenošenju karakteristika jednog jezika u drugi, odnosno dodavanju ili izbacivanju fonema usled fonemske strukture drugog jezika, na primer /tʃ/ umesto /č/ i /ć/. Osim fonološkog, navodi i fonsko prenošenje, odnosno prenošenje fona, kao što je centralizacija nenaglašenih samoglasnika, to jest upotreba /ə/ umesto nenaglašenih samoglasnika. Navodi i prozodijsko prenošenje, kao što je uzlazna intonacija u potvrdnim iskazima, kao i tonemsko, koje predstavlja unošenje ili izbacivanje tona pod uticajem drugog jezika (na primer izbacivanje uzlaznog akcenta). U ovom odeljku prikazuju se fonsko i fonološko prenošenje samoglasnika i suglasnika, zatim karakteristike tona u govoru ispitanika i, na kraju, prenošenje uzlazne intonacije u izjavnim rečenicama te pragmatička funkcija ovakve intonacije.

4.3.1. Upotreba samoglasnika

Jedno od najistaknutijih fonetskih obeležja serbliša jeste upotreba centralnog srednjevisokog samoglasnika /ə/, odnosno fonsko prenošenje ovog samoglasnika iz engleskog. U engleskom jeziku vokal /ə/ nalazi se samo u nenaglašenom slogu i nema ekvivalentan vokal u srpskom jeziku, u kojem se svi vokali mogu naći u nenaglašenoj poziciji (Marković, 2012: 154). U govoru svih ispitanika /ə/ se često javlja u nenaglašenom položaju, kako u prvom slogu tako i u slogovima u sredini reči ili iskaza i u poslednjem slogu.

U prvom slogu javlja se samo u tri slučaja u govoru ispitanika druge generacije i upotrebljen je umesto samoglasnika /o/: *p/ə/lako*, *p/ə/nekad*, *p/ə/lit/ə/čki*. U reči *p/ə/lit/ə/čki* vidi se upotreba vokala /ə/ umesto samoglasnika /o/ u prvom slogu i umesto /i/ u trećem.

U sredini reči čest je u govoru obeju generacija i zamenjuje samoglasnik /a/ u sredini reči: *istr/ə/živanje*, *obož/ə/və/m* i unutar govorne celine, odnosno u sredini iskaza: *i d/ə/čitam*, *prilično s/ə/m umoran*. Takođe zamenjuje samoglasnik /e/ u reči: *int/ə/r/ə/santno*, *engl/ə/ski*, *ned/ə/lja*, *mat/ə/matika*, *proved/ə/mo*, i u sredini iskaza: *ne s/ə/ćam se*. Primeri upotrebe umesto samoglasnika /i/ nalaze se u rečima *učitelj/ə/ca*, *devojč/ə/ca*, *drugar/ə/ca*, *p/ə/lit/ə/čki* i *ins/ə/stirao*, a primeri upotrebe umesto /o/ u reči *osn/ə/vna* i unutar iskaza *dobr/ə/ je*. Zamenjivanje samoglasnika /u/ vidi se u genitivu imenice fakultet (*fak/ə/lteta*).

U poslednjem slogu takođe se često javlja u govoru obeju generacija i zamenjuje vokal /a/: *ov/ə/j*, *možd/ə/*, *osećal/ə/*, *naučil/ə/*, *sed/ə/m*, *razmišlj/ə/m*, vokal /e/: *negd/ə/*, *op/ə/t*, *piš/ə/m*, *drž/ə/*, vokal /i/: *vol/ə/m*, *bac/ə/m*, *stav/ə/m*, *misl/ə/m*, i vokal /o/ *sestr/ə/m*, *brat/ə/m*, *vikend/ə/m*.

U ovom pregledu naveden je samo mali broj primera od mnoštva koji se nalaze u korpusu, uz napomenu da učestalost upotrebe ovog glasa varira kod svakog pojedinog govornika, ali se uočava da je upotreba vokala /ə/ u nenaglašenim položajima znatno učestalija u govoru druge generacije.

Uticaj engleskog fonetskog sistema uočen je i u izgovoru samoglasnika /e/ i /o/, odnosno njihovom fonetskom prenošenju iz engleskog. U engleskom, kao i u srpskom, /e/ je vokal srednje visine prednjeg reda. U engleskom postoji i vokal /æ/, koji je nizak ka srednjevisokom i prednji. Pošto ovaj vokal ne postoji u srpskom, Marković (2012: 90) kontrastira oba engleska vokala sa vokalom /e/ u srpskom. Vokal /æ/ tradicionalno se smatra kratkim, ali je njegovo trajanje nešto duže u poređenju sa ostalim kratkim vokalima. U govoru nekih ispitanika iz generacije 1,5 i mnogih iz druge generacije uočen je uticaj vokala /æ/ na izgovor srpskog /e/, što se očituje u dužini i pomeranju jezika naniže. Mada nije istovetan izgovoru engleskog /æ/, u primerima će se upotrebljavati taj simbol da se istakne sličan izgovor.

Najčešće se javlja u prvom slogu u reči i višechlanom iskazu: *d/æ/ca*, *n/æ/kulturna*, *č/æ/tvrtog*, *m/æ/šam*, *j/æ/dnom*, *s/æ/ćam*, *n/æ/delja*, *d/æ/set*, *t/æ/tke*, *n/æ/ volim*. Upotrebu u središnjim slogovima ilustruju sledeći primeri: *tel/æ/fon*, *pres/æ/lili* i *prijat/æ/ljica*, a u poslednjem slogu *najviš/æ/*.

U srpskom jeziku kratki samoglasnik /o/ srednje je visine i zadnjeg reda po mestu artikulacije. Samoglasnik /ɒ/ u engleskom je srednjenizak ka srednjevisokom i zadnji i karakteriše ga zaobljenost usana. U standardnom (severno)američkom govoru⁴⁷, međutim, ovaj vokal je izgubio labijalizaciju i ima kvalitet dugog vokala i sličan je otvorenom dugom zadnjem vokalu

⁴⁷ General American (GA)

/a:/, a otvoreniji je od dugog vokala /ɔ:/, tako da kontrast između *bomb* i *balm* ne postoji (Marković 2012: 130). Izgovor kratkog srpskog vokala /o/, koji je u srpskom srednje visine zadnjeg reda, pod uticajem severnoameričkog izgovora teži ka niskom mestu artikulacije i manje je labijalizovan. Pošto nije u potpunosti izjednačen sa opisanim američkim samoglasnikom, u primerima je označen simbolom /ɔ/. Uglavnom se javlja u prvom slogu: *d/ɔ/bro*, *pr/ɔ/šetaš*, *g/ɔ/dišnje* i *g/ɔ/dine*, a u dva slučaja zapažen je u poslednjem: *nešt/ɔ/*, *tak/ɔ/*. Fonsko prenošenje ovog samoglasnika izraženije je u govoru pripadnika druge generacije.

4.3.2. Upotreba suglasnika

U srpskom jeziku sonant /r/ je vibrant, odnosno glas nastao vibracijom nekog govornog organa u glasovnom kanalu kroz koji prolazi vazдушna struja. U srpskom vibrira vrh jezika udarajući u srednji deo alveolarnog grebena (Petrović i Gudurić 2010: 185). Englesko /r/ je postalveolarno i u njegovom izgovoru nema udara jezika o alveolarni greben.

U govoru generacije 1,5, i to kod ispitanika koji su bili mlađi kad su došli u Vankuver, englesko /r/ se retko čuje: *d/r/ugačije*, */r/azred*, *b/r/zo*, *p/r/očitam*. Kod pripadnika druge generacije sreće se češće, a ispitanici ga izgovaraju sa slabijom vibracijom nego što je /r/ u srpskom, ali ne sa potpunim odsustvom vibracije kao kod engleskog /r/. Ovakav izgovor suglasnika /r/ javlja se u prvom slogu u inicijalnoj poziciji (*/r/adi*), posle nekog drugog suglasnika (*d/r/ugarica*, *ig/r/alište*, *p/r/ijavim*), i kao slogotvorno /r/ u reči *s/r/pski*. U središnjim slogovima pronađeno je u primerima *napo/r/no*, *koša/r/kaško* i *gene/r/acija*, a u poslednjem slogu u rečima *u stva/r/i*, *sest/r/a* i *mo/r/am*.

Nekoliko ispitanika iz obeju generacija upotrebilo ga je kao vibrant u slogotvornoj funkciji u toponimu *Burnaby*: *Mi živimo u B/r/NABIJU*, i to umesto očekivanog neslogotvornog /r/ u prilagođenom izgovoru *B/er/nabiju*.

Lateralni sonant /l/ u srpskom je alveolaran, dok je u (severno)američkom engleskom takođe alveolarni lateralni sonant, ali se pri izgovoru zadnji deo jezika podiže ka mekom nepcu, tako da postaje velarizovan (Gimson i Cruttenden 2001: 202). Većina govornika iz obeju generacija /l/ izgovara velarizovano nezavisno od pozicije u reči. Ovakav izgovor javlja se u jednosložnim rečima iza suglasnika (*k/l/ub*) i u inicijalnom položaju u enklitici */l/i*. U prvom slogu u višesložnim rečima javlja se u inicijalnoj poziciji u

primerima */l/êta* i */l/akše* ili posle suglasnika: *k/l/inac*, *p/l/akala*, *s/l/ušali*. U jednosložnim rečima i u središnjim slogovima javlja se između dva vokala (*e/l/ektričar*, *i/l/li*, *a/l/li*, *u/l/enjila*, *po/l/itički*) i uz neki drugi suglasnik (*od/l/ično*, *ug/l/avnom*, *eng/l/eski*, *iz/l/aziš*, *om/l/adina*, *faku/l/tet*, *s/l/ično*). U poslednjem slogu javlja se ispred vokala (*ulenji/l/a*, *doš/l/i*, *vo/l/im*, *bi/l/o*, *ško/l/a*, *insistira/l/li*, *održa/l/li*, *fudba/l/a*, *desi/l/o*, *done/l/li*, *vide/l/li*, *grdi/l/a*, *ču/l/li*, *postavlja/l/o*, *opominja/l/li*) i u finalnom položaju (*fudba/l/*). Pošto u standardnom srpskom jeziku ovaj glas ima „prilično varijativan izgovor... često određen dijalekatskim poreklom svojih nosilaca [i] kreće se u rasponu od izrazito tvrde, 'velarne' do znatno umekšane“ (Petrović i Gudurić 2010: 168), zaključuje se da je izgovor koji se sreće kod ispitanika rezultat kako međujezičkog kontakta tako i uticaja fonetske strukture srpskog jezika.

Suglasnici */ž/* (zvučan) i */š/* (bezvučan) u srpskom su strujni palatalni, dok su u engleskom */ʃ/* i */ʒ/* strujni postalveolarni. U izgovoru ovih suglasnika kod ispitanika iz druge generacije primećuje se uticaj engleskog, odnosno postalveolarno mesto artikulacije. Bezvučni suglasnik */ʃ/* javlja se u prvom slogu u inicijalnom položaju u reči (*/ʃ/etnja*, */ʃ/est*) i iza samoglasnika (*i/ʃ/lo*, *ko/ʃ/ta*, *sval/ʃ/ta*, *čel/ʃ/će*); u središnjim slogovima (*ko/ʃ/arka*); u poslednjem slogu ispred samoglasnika (*lo/ʃ/i*, *najvi/ʃ/e*, *vi/ʃ/e*, *previ/ʃ/e*); i u finalnom položaju (*zavr/ʃ/i/ʃ/*, *oseća/ʃ/*, *nema/ʃ/*). U reči *češće*, kako ju je govornik izgovorio, */ʃ/* i */č/* su u velikoj meri sliveni.

Zvučni suglasnik */ʒ/* takođe je karakterističan za govor pripadnika druge generacije. Javlja se u prvom slogu u inicijalnom položaju (*/ʒ/iveli*, */ʒ/elja*, */ʒ/ivot*) i u postinicijalnom položaju između samoglasnika i suglasnika (*mo/ʒ/da*, *ve/ʒ/bali*); u središnjim slogovima javlja se između samoglasnika (*dru/ʒ/imo*, *dru/ʒ/enje*, *ka/ʒ/emo*, *obo/ʒ/avam*); u poslednjem slogu javlja se ispred finalnog samoglasnika (*ka/ʒ/u*, *te/ʒ/e*, *najdu/ʒ/e*, *br/ʒ/e*, *pade/ʒ/i*).

Jakovljević (2009) opisuje razlike između */ʒ/* i */ž/*. U inicijalnom položaju u reči */ʒ/* je delimično zvučan suglasnik, mada se u tom položaju retko javlja u engleskom (npr. *genre*, *gigolo*). U srpskom, */ž/* je potpuno zvučno u inicijalnom položaju. U navedenim primerima čuje se kao jače ozvučeno nego */ʒ/*. U središnjem intervokalskom položaju */ʒ/* je potpuno zvučno, a to je i položaj u kojem se uglavnom nalazi u engleskom. U srpskom je */ž/* potpuno zvučno, tako da u pogledu zvučnosti nema razlike u izgovoru ovog suglasnika u navedenim primerima. U finalnom položaju */ʒ/* se retko javlja u engleskom i potpuno je obezvučeno, dok je */ž/* najčešće delimično obezvučeno (Jakovljević 2009: 69). U korpusu nije pronađen nijedan primer finalnog */ž/* ili */ʒ/*.

Suglasnici /č/ i /dž/ u srpskom su afrikate sastavljene od artikulacionih elemenata bezvučnog dentalnog okluziva /t/ i palatalnog bezvučnog frikativa /š/, odnosno dentalnog zvučnog prekidnog suglasnika /d/ i palatalnog zvučnog frikativa /ž/. Vrh jezika kod oba suglasnika je na prednjim ili srednjim alveolama (Petrović i Gudurić 2010: 267–268). Prilikom artikulacije afrikata /č/ i /đ/, prednji deo jezika naleže na alveolarnu, odnosno prednjopalatalnu regiju, a vrh jezika dodiruje unutrašnju stranu donjih sekutića (Petrović i Gudurić 2010: 275). Engleski jezik nema posebne glasove za /č/ i /ć/ kao ni za /dž/ i /đ/, već samo postalveolarne afrikate /tʃ/ i /dʒ/. U govoru nekih ispitanika, uglavnom iz druge generacije, afrikate /č/ i /ć/ izjednačavaju se sa engleskim suglasnikom /tʃ/, a /dž/ i /đ/ sa suglasnikom /dʒ/. Nalaze se u inicijalnom (/tʃ/ *istije*, /tʃ/ *itao*, /tʃ/ *eš/tʃ/e*, /tʃ/ *et'ri*, /tʃ/ *etrdeset*, /tʃ/ *ini*) i postinicijalnom položaju (*ta/tʃ/no*), u središnjim slogovima između samoglasnika (*pri/tʃ/amo*, *se/tʃ/am*, *druga/tʃ/ije*, *u/tʃ/itelj*) i posle slogotvornog /r/ (*hr/tʃ/ak*, kao i u poslednjem slogu između samoglasnika (*u/tʃ/i*, *pri/tʃ/a*, *pita/tʃ/u*, *vide/tʃ/u*, /tʃ/ *eš/tʃ/e*).

Jakovljević (2009: 70) navodi da, mada se uopšteno navodi da je afrikata /dʒ/ zvučna, ona je značajnije ozvučena samo u intervokalskom položaju (*badger*, *major*), kao i u srpskom. U ovom položaju pronađeni su primeri *ro/dʒ/ene*, *sva/dʒ/amo*, *tinej/dʒ/erske*, *u/dʒ/in/dʒ/er drajvu*, *u/dʒ/eš*, *svi/dʒ/a*. U inicijalnom položaju, /dʒ/ je skoro potpuno obezvučeno, a u finalnom uopšte nema zvučnosti. U srpskom, /dž/ je ozvučeno u inicijalnom i delimično ozvučeno u finalnom položaju. U pronađenom primeru za finalni položaj *kole/dʒ/* nije uočeno potpuno obezvučavanje suglasnika /dʒ/ kao što je to slučaj u engleskom.

Jedan ispitanik iz druge generacije, naprotiv, ne upotrebljava /tʃ/, nego bez izuzetka upotrebljava /č/, kako u rečima u kojima treba upotrebiti /č/ tako i u onima u kojima treba upotrebiti /ć/: *se/č/am se*, */č/u*, *pita/č/u*, *ve/č/*, *kod kul/č/e*, */č/erka*, */č/irilicu*, *ushi/č/ena*, *tre/č/i*, *bra/č/a*, *hol/č/emo*, *ose/č/aj*, *Samardži/č/*, *ose/č/am*. Isto tako upotrebljava /dž/ u rečima u kojima treba upotrebiti /dž/, ali i u onima u kojima treba upotrebiti /đ/: *izme/dž/u*, *me/dž/u*, *ro/dž/en*, *mla/dž/i*, *Kana/dž/ani*, *do/dž/u*, *na/dž/e*, *iza/dž/em*, *vi/dž/ala*. Kako u intervjuu sa ovim ispitanikom nisu pronađene engleske reči koje sadrže /tʃ/ i /dʒ/, nije moguće utvrditi da li u izgovoru tih glasova u engleskim rečima ima uticaja srpskog, ili je ovo ujednačavanje karakteristično samo kad ispitanik govori srpski.

Suglasnici /d/ i /t/ u srpskom su zvučni, odnosno bezvučni, dentalni prekidni suglasnici, a u engleskom su zvučni, odnosno bezvučni, alveolarni prekidni suglasnici, s tim što /t/ ima i dodatnu aspiraciju u inicijalnom po-

ložaju u naglašenom slogu (Gimson i Cruttenden 2001: 151). Bitna razlika između prekidnih suglasnika u engleskom i srpskom sastoji se u tome što kod bezvučnih suglasnika u engleskom postoji jaka aspiracija ispred naglašenog samoglasnika, dok je u srpskom gotovo nema, kao i u tome što su zvučni suglasnici u srpskom veoma zvučni, prvenstveno u inicijalnoj poziciji (Jakovljević 2009: 47–48). U engleskom, u inicijalnom položaju /d/ je skoro potpuno obezvučeno, u intervokalskom položaju je potpuno zvučno, a u finalnom položaju je potpuno obezvučeno (Jakovljević 2009: 37). Kod malog broja pripadnika generacije 1,5 i kod većine pripadnika druge generacije uočen je izgovor ovih dvaju suglasnika kao alveolarnih, a suglasnika /t/ i kao donekle aspiriranog u naglašenom slogu (/t/ačno, /t/ako, /t/ata). Alveolarno /t/ čuje se ispred samoglasnika u inicijalnom položaju (/t/elevizija), u intervokalskom položaju (či/t/ao, pisa/t/i, či/t/ati, se/t/im) i između suglasnika i samoglasnika (dvoriš/t/e, svaš/t/a, neš/t/o, niš/t/a, is/t/o).

U izgovoru suglasnika /d/ kao alveolarnog nije uočeno obezvučavanje u inicijalnom i finalnom položaju (/d/o/d/am, /d/ezet, /d/ugo, razre/d/u, poljoprivre/d/a, svu/d/a). Pronađen je jedan primer alveolarnog /d/ ispred suglasnika /b/ (fu/d/bal).

4.3.3. Upotreba prozodije

Tonemsko prenošenje karakteristika engleskog jezika (prema Clyneu 2003) ogleda se u upotrebi odlika engleskog akcenta u srpskim rečima, a prozodijsko prenošenje u upotrebi karakteristika engleske intonacije u rečenici na srpskom.

4.3.3.1. Upotreba akcenta

Prema tradicionalnom opisu, standardni srpski jezik ima četiri akcentovane prozodeme (najmanje jedinice u prozodiji datog jezika, Klajn i Šipka, 2006), od kojih su dve silazne i dve uzlazne, a u svakom paru po jedna je kratka, a po jedna duga (Petrović i Gudurić 2010: 115). Međutim, u savremenom srpskom jeziku Petrović i Gudurić (2010: 374–375) nalaze tri karakteristike prozodijskog sistema:

1. U kratkim akcentovanim slogovima nestaje tonski kontrast, to jest potire se razlika između kratkosilaznog i dugosilaznog akcenta (vòda, dubìna, domàćin, kukùruz umesto: vòda, dubìna, domàćin, kukùruz). Ova pojava se najčešće uočava na pretposlednjem slogu, ali se snažno širi i ka početku višesložnih reči (emìsije, četvrtom, glàsanje, mòlitva).

2. Duge, kako akcentovane tako i neakcentovane, prozodeme izrazito se skraćuju, svodeći se na kratke (püt, rëdom, räsprava).

3. Posleakcenatska dužina se uklanja i to zahvata sve očekivane posleakcenatske dužine (trënutaka, zàdataka, umesto: trëñütākā, zàdātākā).

U svim navedenim primerima za samoglasnike /e/ i /o/ u naglašenim slogovima, kao i u slučaju ostalih samoglasnika u naglašenim slogovima, uočava se kratkosilazni akcenat, što je još jedna karakteristika serbliša: dominira silazni akcenat uz često gubljenje dužine. Ovo je u skladu sa navedenim zapažanjima Petrovića i Gudurićeve (2010). Ova tendencija uočena je kod većine ispitanika iz obe generacije, osim kod ispitanika koji su iz Novog Sada, u čijem se govoru uglavnom čuvaju tonovi, ali ne i dužine.

4.3.3.2. Upotreba intonacije

Jedno od najopštijih pravila intonacije u engleskom jeste da se u pitanjima koja zahtevaju odgovor *da* ili *ne* na kraju pitanja upotrebljava uzlazna intonacija, koja je u (severno)američkom visokouzlazna, dok se u izjavnim rečenicama upotrebljava silazna. Osamdesetih godina XX veka počela je da se pojavljuje upotreba uzlazne intonacije tamo gde se u normalnim okolnostima očekuje silazna intonacija. Wells (2006: 37) navodi primere:

- Hi. | I'm Cathy Pomeroy. | I'm a customer service agent.
- Hi. | I'm Cathy Pomeroy. | I'm a customer service agent.

Prvi primer sa silaznom intonacijom je tradicionalni, očekivani model, a drugi je novi, sa uzlaznom intonacijom. U literaturi su nazivi za ovu pojavu različiti: **visokouzlazni završetak** (eng. *High Rising Terminal*, HRT) i **uzlazni govor** (eng. *upspeak* i *uptalk*). Pretpostavlja se da potiče sa Novog Zelanda, mada postoje i tvrdnje da mu je izvor u Australiji, Kaliforniji i u nekim britanskim regionalnim govorima. Upotreba ovakve intonacije starijim izvornim govornicima, koji je ne upotrebljavaju, zvuči kao pitanje ili proveravanje da li je nešto tačno. Najčešće se povezuje sa govorom tinejdžera, iako neki istraživači tvrde i da ga žene upotrebljavaju češće nego muškarci. Takođe se smatra da se ovom intonacijom iskazuje podređeni položaj, slabost, nedostatak samopouzdanja, oklevanje, nizak društveni status i izrazito prijateljsko raspoloženje (Talla Sando, n.d.).

Ispitanici iz obeju generacija upotrebljavaju ovakvu uzlaznu intonaciju, ali pripadnici druge generacije to čine mnogo češće. Nekad je ispitanici upotrebljavaju, sa pauzom u govoru, u ilokucionoj funkciji iskazivanja da nisu sigurni da je informacija tačna:

- Ja to radim... sad ću da lažem... ↗dve godine... tako nešto, nisam baš sigurna.
- A Kakav je bio osećaj?
B: Pa... ↗exciting.
- možda ↗jednom mesečno.
- A: Kad pišeš na srpskom, da li pišeš ćirilicom ili latinicom?
B: A... ↗ćirilicom.
- A: Koliko dugo sviraš klavir?
B: Sviram od kad sam imala... ↗šest godina... ↗Mama!

U primerima *dve godine*, *šest godina* i *jednom mesečno* uzlazna intonacija počinje sa brojem i raste do kraja sintagme. U poslednjem primeru ispitanik uzlaznom intonacijom traži potvrdu od mame.

Uzlazna intonacija se upotrebljava i bez uočljive pragmatičke funkcije, ređe u generaciji 1,5 (prvi primer), a znatno češće u drugoj generaciji:

- ja sam bio gotovo svake godine, sem devedes devete, ono, posle ↗bombardovanja
- mislim da ovde se manje ↗izlazi
- ali isto se viđam sa drugaricama iz ↗high school

Primeri izuzetno česte upotrebe uzlazne intonacije u jednom iskazu nađeni su kod ispitanika iz druge generacije koji su u vreme istraživanja bili tinejdžeri:

- ↗ja ↗normalno ↗sanjam na ↗engleskom, ali pre neki dan sam imala ↗san gde su svi oko mene pričali srpski
- ↗ja kad sam ↗tamo ↗počnem ↗ponekad da razmišljam na srpskom
- u stvari, mislim, kad ↗pričam sa ↗mamom, na ↗srpskom razmišljam, kao polu na ↗srpskom, kao, razmišljam šta hoću da ↗kažem kao ↗ideju i onda smislim ↗rečenicu, kao, na srpskom

Ovi primeri govore u prilog tome da je uzlazna intonacija i u serblišu karakteristična za mlađe govornike, odnosno tinejdžere.

4.3.4. Kratak zaključak

Uticaj engleskog fonološkog sistema na fonološke karakteristike serbliša znatno je jači u govoru predstavnika druge generacije, što se može objasniti time da se govor i izgovor pripadnika generacije 1,5 uglavnom formirao dok su živeli u Srbiji.

Upotreba centralnog vokala /ə/ u nenaglašenim slogovima česta je u govoru obeju generacija, ali je znatno češća kod pripadnika druge generacije. Izgovor vokala srednje visine prednjeg reda /e/ pod uticajem je niskog ka srednjevisokom, prednjeg i nešto dužeg engleskog /æ/ i ogleda se u pomeranju mesta artikulacije naniže. I u slučaju ovog samoglasnika uticaj engleskog je izraženiji kod govornika iz druge generacije.

Kratki samoglasnik /o/, koji je u srpskom srednji po visini i zadnji po mestu artikulacije, menja se pod uticajem standardnog severnoameričkog govora, u kome je samoglasnik /ɑ:/ duži, otvoren, nelabijalizovan, nizak i zadnji ka centralnom. Izgovor srpskog vokala /o/ pod uticajem severnoameričkog izgovora teži ka niskom mestu artikulacije i manje je labijalizovan. Ovaj uticaj je izraženiji u govoru druge generacije ispitanika.

Uticaj engleskog sonanta /r/ na /r/ u serblišu se ogleda u slabijoj vibraciji, ali ne i u njenom potpunom odsustvu. Ovakav izgovor se ne sreće često, a nešto je češći kod pripadnika druge generacije. Sonant /l/ u serblišu veoma je često velarizovan. Na ovakav izgovor utiče velarizovano /l/ iz severnoameričkog govora, ali i veoma rasprostranjen velarizovani izgovor u standardnom srpskom jeziku.

Izgovor palatalnih strujnih suglasnika /ž/ i /š/ kod ispitanika iz druge generacije pod uticajem engleskih postalveolarnih strujnih /ʃ/ i /ʒ/ postaje postalveolaran, ali u slučaju glasa /ʒ/ nije uočeno delimično ili potpuno obezvučavanje kao u engleskom u inicijalnom i finalnom položaju.

Alveolarne afrikate /č/ i /dž/ i palatalne afrikate /ć/ i /đ/ gube se pod uticajem engleskog, u kojem ovi glasovi ne postoje, pa samim tim ne postoji ni razlika između /č/ i /ć/, odnosno /dž/ i /đ/. Ovde dolazi do fonološkog prenošenja engleskih postalveolarnih afrikata /tʃ/ umesto /č/ i /ć/ i /dʒ/ umesto /dž/ i /đ/. Ova pojava nije veoma česta ni u jednoj generaciji, ali je učestalija kod govornika iz druge generacije. Takođe nije primećeno obezvučavanje /dʒ/ u inicijalnom i finalnom položaju.

Uticaj engleskih alveolarnih prekidnih suglasnika /d/ i /t/ na izgovor u serblišu uočen je kod nekih pripadnika generacije 1,5 koji su u Kanadu došli u mlađem predškolskom uzrastu kao i kod većine pripadnika druge generacije. Ovi suglasnici izgovaraju se kao alveolarni umesto kao dentalni, a u izgovoru /t/ u naglašenim slogovima javlja se i aspiracija. Međutim, ne javlja se delimično ili potpuno obezvučavanje u inicijalnom i finalnom položaju, kao što je to slučaj u engleskom.

Kod velike većine ispitanika dominiraju silazni akcenti i gubljenje dužine, kako u naglašenim tako i u nenaglašenim slogovima. Gubljenje uz-

laznih akcenata može se pripisati uticaju engleskog, ali kako su pokazali Petrović i Gudurić (2010), ova pojava je veoma raširena i u srpskom jeziku u matici, tako da se može zaključiti da ovde snažan uticaj ima i unutrašnja struktura srpskog jezika, odnosno, vrlo verovatan uticaj govora roditelja ispitanika. Samoglasnici u engleskom imaju dužinu, te se gubljenje dužine ne može pripisati uticaju engleskog, već takođe uticaju unutrašnjih karakteristika srpskog jezika.

Snažan uticaj engleskog, pogotovu u govoru druge generacije, primećuje se u uzlaznoj intonaciji u potvrdnim rečenicama. Ovakva intonacija ponekad ima funkciju iskazivanja nesigurnosti, odnosno proveravanja da li je ono što je rečeno tačno, ali se često upotrebljava i bez ikakve uočljive funkcije.

Ovim prikazom fonoloških karakteristika serbliša tek je načeta analiza fonološkog nivoa ovog varijeteta. Navedene karakteristike i primeri uočeni su „golim uhom“. Svakako bi bilo korisno dalje detaljnije istraživanje uz primenu spektrometrijske analize, kako bi se dobila preciznija i potpunija slika o sličnostima i razlikama između pojedinih glasova u govoru ispitanika u poređenju sa standardnim izgovorom u srpskom i izgovorom u standardnom severnoameričkom govoru u Kanadi, i kako bi se utvrdile međusobne razlike i sličnosti.

4.4. Grafologija

Grafološki nivo opisa svojstava serbliša obuhvata slučajeve odstupanja od pravopisne norme srpskog jezika, kao i upotrebu pisma i u okviru toga upotrebu dijakritičkih znakova.

Za razliku od govornog, pisani diskurs u jezičkokontaktnoj situaciji uopšte veoma je slabo istražen i za njegovo ispitivanje – preciznije, za ispitivanje uloge zamene kodova, ili prema Clyneu (2003), grafemskog prenošenja – ne postoji teorijski okvir (Sebba 2012).

4.4.1. Pisanje velikog i malog slova

Upotreba velikog i malog slova ispitivana je u rečenicama broj 1, 2, 3, 7, 8, 9 i 12. Prema *Pravopisu srpskog jezika* (Pešikan i dr. 2010: 66), prva reč naziva institucija i njihovih delova piše se velikim početnim slovom, a ostale velikim slovom samo ako su same po sebi vlastito ime. U engleskom

se sve punoznačne reči u višečlanim nazivima institucija pišu velikim početnim slovom. Kao što se vidi u Tabeli 11, većina ispitanika iz obe generacije odabrala je malo slovo u prvoj reči imena univerziteta (*univerzitet Kolumbija*), gde se verovatno radi o nedovoljno naučenom aspektu srpskog jezika. U kratkim pismenim odgovorima jedan pripadnik generacije 1,5 napisao je ime institucije na engleskom malim početnim slovom: *empire State building*, što se kosi i sa pravilom u engleskom da se svaka reč u višečlanom nazivu piše velikim slovom (*Empire State Building*). Drugi ispitanik piše celu početnu reč velikom slovom (*UŠĆE šoping centar*), mada je *Ušće* reč, a ne akronim.

Imena voda u srpskom se pišu po istom obrascu: velikim početnim slovom, a u višečlanim imenima neinicijalni članovi pišu se malim slovom, osim ako su u pitanju vlastita imena (Pešikan i dr. 2010: 60, 61). U engleskom se svi punoznačni članovi u geografskim imenima pišu velikim slovom. Ispitanici iz generacije 1,5 većinom su u rečenici 9 odabrali *Tihi Okean* pod uticajem engleskog, dok su predstavnici druge generacije u velikoj većini odabrali *Tihi okean*. U pismenom odgovoru, jedan ispitanik je napisao oba člana velikim slovom: *Atlantijski Okejan*.

Imena kontinenata pišu se velikim slovom, ali je jedan predstavnik generacije 1,5 napisao *južna amerika* malim početnim slovima.

Zaštitni znak proizvoda piše se velikim slovom, ali su ispitanici iz generacije 1,5 u više navrata napisali *Fejsbuk* malim slovom, premda je u pitanju na koje su odgovarali reč napisana velikim i mogli su je uzeti kao primer. Za razliku od njih, svi pripadnici druge generacije upotreбили su veliko slovo, kao što se očekuje u srpskom jeziku. Međutim, mada je i u engleskom jeziku opšte pravilo da se sva vlastita imena pišu velikim početnim slovom, sam logo ove društvene mreže napisan je malim početnim slovom, što i među izvornim govornicima može da dovede do nedoumice.

Nazivi praznika u srpskom pišu se velikim početnim slovom, a ukoliko su višečlani, ostali članovi pišu se malim slovom, osim ako nisu vlastita imena. Prema engleskom pravopisu, svi punoznačni članovi naziva pišu se velikim slovom. U rečenici broj 12 neznatna većina pripadnika generacije 1,5 i velika većina pripadnika druge generacije odabrala je *Dan Zaljubljenih* pod uticajem engleskog pravopisa.

Pridevi izvedeni od imenica sufiksom *-ski* pišu se malim početnim slovom (naravno, osim ako nisu deo imena, npr. Srpska akademija nauka i umetnosti). U rečenicama 7 i 8 dati su pridevi izvedeni od vlastitih imena (*engleski* kao naziv jezika i *kanadski* kao prisvojni pridev). U engleskom, nazivi jezika,

kao i prisvojni pridevi izvedeni od vlastitih imena, pišu se velikim početnim slovom (*English, Canadian*). Ispitanici iz obeju generacija većinom su odabrali pisanje imena jezika malim slovom (*engleski*). Pisanje prideva *kanadski* malim slovom odabrala je velika većina predstavnika generacije 1,5, dok je velika većina ispitanika iz druge generacije odabrala veliko slovo. U pismenom odgovoru po jednog ispitanika iz svake generacije pridevi *vankuverski* i *srpski* zabeleženi su napisani velikim početnim slovom.

Jedan pripadnik generacije 1,5 više puta piše veznik *i* velikim slovom:

- hteo bih da ponovo vidim Babu I Dedu, sestre I braću, ujne I ujke, I sve druge rođake. Isao bi do Knez Mihajlove I setao bi se do Kalemegdana... neke majce I pantalone... I na žurke sa sestrom I sa njenim drugaricama

Može se pretpostaviti, mada s velikom dozom rezerve, da je to pod uticajem grafijske podudarnosti ovog veznika sa engleskom ličnom zamenuškom za prvo lice jednine *I*. Očigledan uticaj engleskog vidi se u *hteo bih da ponovo vidim BABU I DEDU*. U engleskom se neke zajedničke imenice koje imaju denotaciju *jedino, jedinstveno* smatraju sličnim vlastitim imenima i ponekad se pišu velikim slovom. U tu grupu spadaju *Mother/Mom, Father/Dad, Grandmother/Grandma* i *Grandfather/Grandpa* kad osoba piše o sopstvenim roditeljima ili babi i dedi.

Nazivi meseci i dana u nedelji u srpskom se pišu malim početnim slovom, a u engleskom velikim. Velika većina ispitanika iz obe generacije odabrala je malo slovo za naziv dana (*petak*), dok se primećuje da je u nazivu meseca (*januar*) uticaj engleskog mnogo jači. Neznatna većina ispitanika iz obe generacije odabrala je pisanje imena meseca velikim slovom.

4.4.2. Pisanje datuma

Pisanje datuma znatno se razlikuje u engleskom i srpskom. U srpskom, ukoliko se datum piše arapskim ciframa, iza svake brojke piše se tačka jer su u pitanju redni brojevi (7. 10. 2024). U engleskom u Severnoj Americi datum se najčešće piše kao kombinacija brojki i slova: dan i godina pišu se brojkama, a mesec slovima. Iza dana i godine nema nikakve interpunkcije, a mesec napisan slovima od godine se odvaja zapetom (*7 October, 2016*). U četvrtoj rečenici u upitniku ispitivalo se pisanje dana arapskim ciframa. Podjednak broj ispitanika iz generacije 1,5 odabrao je *7. avgust* i *7 avgust*. Pripadnici druge generacije većinom su odabrali *7. avgust*. Nekoćicina je izabrala *7i avgust* i *7-mi avgust*, što bi se moglo protumačiti kao

uticaj engleskog, u kojem se, mada dosta retko, iza rednih brojeva u pisanju dana upotrebljavaju sufiksi *-st* (1st), *-nd* (2nd), *-rd* (3rd) i *-th* za brojeve od 4 na dalje (4th). Međutim, i u srpskom u matici postoji tendencija da se iza rednih brojeva pišu nastavci i delovi osnove (7-*mi*), pa je moguće da su ispitanici odabrali ovaj odgovor pod tim uticajem. U petoj rečenici u zadatku ispitanici su dali vrlo ujednačeno podeljene odgovore. Među ispitanicima iz generacije 1,5 neznatno veći broj njih odabrao je pisanje godine bez tačke (2007), dok je neznatno veći broj ispitanika iz druge generacije odabrao pisanje sa tačkom (2007.) Većina ispitanika iz generacije 1,5 odabrala je pisanje dana i godine bez tačke i pisanje zapete posle meseca napisanog slovima (28 *marta*, 2014). Ispitanici iz druge generacije u podjednakom broju odabrali su odgovore 28. *marta*, 2014 i 28 *marta*, 2014. Tačno pisanje datuma (28. *marta* 2014.) izabrao je izuzetno mali broj ispitanika iz obeju generacija.

U engleskom u Severnoj Americi veoma je uobičajen redosled mesec, dan, godina. U govoru se skoro isključivo upotrebljava taj redosled, a i u pisanju je najčešći. Da bi se videlo kako ispitanici pišu datum, na prvoj strani upitnika, na kojoj su ispitanici unosili lične i neke sociolingvističke podatke, ostavljeno je mesto da upišu datum popunjavanja upitnika. Manje od polovine, jedanaestoro od dvadeset četvoro ispitanika, sledilo je severnoamerički redosled: mesec, dan, godina sa varijacijama u interpunkciji i upotrebi sufiksa za redne brojeve: *Nov. 9, 2014; Jan. 5, 2015; Dec 21, 2014; Nov 27th/2014; Nov. 30th 2014; Jan 14th/2015; Dec. 21/14; Jan. 25/15; Dec 2nd 2014 i Nov 27 2014*. Jedan ispitanik sledio je redosled godina, mesec, dan: *2014/11/09*, što se ponekad upotrebljava u zvaničnim dokumentima. Ostali ispitanici sledili su redosled dan, mesec, godina, opet sa varijacijama u interpunkciji i načinu pisanja meseca. Troje je napisalo datum sa tačkom iza dana i meseca, ali ne i iza godine: *31. 10. 14; 12. 11. 14 i 31. 10. 2014*; dvoje je upotrebilo crticu: *11-12-14 i 21-Dec-2014*; jedan ispitanik upotrebio je kosu crtu: *27/11/14*; dvoje je upotrebilo tačku iza dana, a ostalo su ostavili bez interpunkcije: *21. decembar 2014 i 25. jan 2015*; jedan ispitanik nije upotrebio nikakvu interpunkciju: *21 Dec 2014*, a jedan je napisao samo dan i mesec bez interpunkcije: *18 Dec*. Uočljivo je da niko od ispitanika nije stavio tačku iza godine, a da je samo dvoje naziv meseca napisalo malim slovom. Svi ispitanici, osim jednog, koji su naziv meseca pisali slovima – pisali su ga skraćeno, sa tačkom ili bez nje, što je još jedna karakteristika pisanja datuma u engleskom neformalnom registru.

4.4.3. Odvojeno i spojeno pisanje reči

Odvojeno i spojeno pisanje reči ispitivano je u rečenicama 10, 11, 13, 14, 15, 16, 17 i 21. Odrična rečca *ne* piše se odvojeno od glagola, osim glagola *neću*, *nemam*, *nemoj* i *nisam* (podrazumeva se kompletna paradigma). Neznatno veći broj ispitanika iz generacije 1,5 i mnogo veći broj iz druge generacije odabrao je spojeno pisanje (*neznam* umesto *ne znam*). U pismenim odgovorima uočen je jedan primer u generaciji 1,5: *nebi* i znatno više kod druge generacije: *nebi*, *nesme*, *neslažeš* i *neznači*. Ovo su ipak pojedinačni slučajevi jer je mnogo češće pravilno odvojeno pisanje rečce *ne* i glagola.

Rečca *ne* spojeno se piše s pridevima i prilozima. Spojeno pisanje s pridevom (*netradicionalan*) odabrala je većina ispitanika iz generacije 1,5 i neznatno manje od polovine iz druge generacije. U pismenim odgovorima u svakoj generaciji nađen je po jedan primer odvojenog pisanja rečce *ne* i priloga: *ne moralno* i *ne profesijalno*. Pisanje negativnog prefiksa *non-* u engleskom prilično je neujednačeno i može se pisati spojeno sa pridevom ili odvojeno od njega crticom (*nondescript*, *non-existent*). Quirk et al. (1985: 1614) navode da je u američkom engleskom tendencija da se *non-* piše spojeno, a u britanskom sa crticom (AE: *nonstandard* i BE: *non-standard*). U upitniku nijedan ispitanik nije odabrao pisanje rečce *ne* sa crticom, ali se ipak ne može tvrditi da su odabrali spojeno pisanje pod uticajem engleskog, već je verovatnije da spoj *ne* + osnova osećaju kao jednu reč. Ovaj zaključak potvrđuje i navedeno spojeno pisanje *ne* i glagola.

U futuru glagola koji se u infinitivu završavaju na *-ći*, glagol se piše odvojeno od enklitike (*doći ću*). Većina ispitanika iz generacije 1,5 odabrala je spojeno pisanje (*doćiću*), a neznatna većina ispitanika iz druge generacije izabrala je odvojeno pisanje. Enklitike glagola *hteti* za prvo i drugo lice množine pišu se kao jedna reč (*ćemo*, *ćete*) i odvojeno od glagola na *-ći* (*steći ćete*). Mala većina ispitanika iz generacije 1,5 i dve trećine ispitanika iz druge generacije izabrali su *će te* u prvom delu rečenice broj 16. U drugom delu, više od polovine iz generacije 1,5 izabralo je *steći će te*, a samo četvoro tačan oblik *steći ćete*. Pripadnici druge generacije u podjednakom broju izabrali su *steći će te* i tačan oblik *steći ćete*. U futuru glagola koji se u infinitivu završavaju na *-ti*, enklitika se piše spojeno sa osnovom (*znaćemo*). Velika većina ispitanika iz obeju generacija odabrala je tačan oblik.

U imperativu za drugo lice množine većina ispitanika iz generacije 1,5 izabrala je pravilno spojeno pisanje osnove i nastavka *-te* (*javite*), a

neznatna većina pripadnika druge generacije izabrala je odvojeno pisanje (*javi te*), moguće zbog analogije sa homofonom enklitičkom zamenicom za drugo lice jednine *te*.

Prefiks *naj-* za tvorbu superlativa prideva i priloga piše se spojeno sa osnovom, što su pripadnici generacije 1,5 tačno odabrali. Nasuprot njima, ispitanici iz druge generacije izabrali su odvojeno pisanje (*naj češće*). U pismenim odgovorima pronađeno je mnogo primera odvojenog pisanja: *naj bogatijih*, *naj radje*, *naj češće* (generacija 1,5) i *naj veći*, *naj vise*, *naj radije*, *naj manje* (2. generacija).

Veznik *iako* u dopusnom značenju piše se spojeno, ali većina ispitanika odabrala je odvojeno pisanje *i ako*, kao da je u pitanju kombinacija veznika *i* i *ako*. Dvočlani veznik *zato što* jedan ispitanik iz druge generacije u pismenom odgovoru napisao je spojeno: *zatošto*.

Izolovan primer predloga spojenog sa imenicom pojavio se u pismenom odgovoru u drugoj generaciji: *uvezu sa* (= u vezi sa).

4.4.4. Pisanje suglasnika *j*

Suglasnik *j* po pravilu se piše između samoglasnika *i-a*, *i-e* i *i-u*. U rečenici broj 18. velika većina pripadnika generacije 1,5 i svi iz druge generacije izabrali su pravilno pisanje (*radiju*). Kad je reč o produktivnoj upotrebi ovog pravila u pismenim odgovorima, *j* u dva navrata nije napisano između navedenih samoglasnika: *dobiu* (generacija 1,5) i *socialni* (druga generacija). Između samoglasnika *i-o* ne piše se poziciono *j*, ali ga je jedan pripadnik druge generacije napisao: *promenijo*. Glas *j* iz osnove čuva se u pridevskim oblicima na *-ski* (*medijski*), što je velika većina ispitanika i odabrala u rečenici broj 19. Između *e-a* ne umeće se *j*, tako da ranije navedeni primer *Okejan* odstupa od ovog pravila. Kao što je navedeno u odeljku 4.1.2.7., atikulacija glasa *j* zavisi od okruženja, što može izazvati nedoumice u vezi s pisanjem, tim pre što ispitanici najverovatnije nisu učili pravila pisanja ovog suglasnika.

4.4.5. Jednačenje po zvučnosti

Kad se u reči nađu dva suglasnika nejednaka po zvučnosti, prvi se jednači prema drugom i to se beleži u pisanju (*sub-stanca* → *supstanca*). Pravilo jednačenja suglasnika po zvučnosti ispitivano je u rečenici broj 20. Neznatna većina ispitanika iz generacije 1,5 izabrala je pisanje sa jednačenjem (*supstanci*), dok je dve trećine pripadnika druge generacije izabralo

pisanje bez jednačenja po zvučnosti (*substanci*). U pisanju se kod pripadnika obeju generacija više puta javlja glagol *odpustiti* bez jednačenja, kao i imenica *odpuštanje*, a jedan ispitanik u istom tekstu piše i *otpusti* i *odpusti*. Ispitanici su imali model pisanja ovog glagola u pitanju na koje su davali odgovor. Pored ovih, pronađen je i glagol *izkazuje* (očekivano: *iskazuje*). S obzirom na to da u engleskom jeziku ne postoji ovo pravopisno pravilo, moguće je da su pripadnici druge generacije izabrali ortografski lik *substanca* bez jednačenja po uzoru na englesku normu. Međutim, imajući u vidu da je većina pripadnika generacije 1,5 u Srbiji išla samo u niže razrede osnovne škole, kao i da se pripadnici druge generacije nisu školovali u Srbiji, osnovana je pretpostavka da se u ovom slučaju radi o aspektu jezika o kojem nisu dobili formalno obrazovanje.

4.4.6. Pisanje nepostojanog *a*

Nepostojano *a* glasovna je pojava u srpskom jeziku koja se ogleda u povremenom pojavljivanju, odnosno gubljenju, samoglasnika *a* u različitim oblicima iste reči. Upotreba nepostojanog *a* ispitivana je u deklinaciji imenica, tamo gde se ovo pravilo primenjuje (up. Pešikan i dr., 2010: 53–54) – u nominativu jednine i genitivu množine. U poslednjoj rečenici u zadatku data je imenica *kilometar* u muškom rodu, kod koje se u svim ostalim padežima, osim genitiva množine, *a* izostavlja. Velika većina ispitanika iz generacije 1,5 izabrala je odgovor sa *a* u genitivu množine (*kilometara*). Nešto više od polovine ispitanika iz druge generacije izabralo je odgovor bez *a* (*kilometra*).

4.4.7. Pisanje vlastitih imena

Engleska lična imena ispitanici najčešće nisu transkribovali na srpski: *Mike Tyson*, *Neil Degrass Tyson*, *Kevin Durant*, *Meryl Streep*, *Amelia Earhart*, *Neil Armstrong*, *Albert Einstein-a*. Izuzetak su *Margaret Atvud*, *Opra* i *Џејн Осмун*.

U pisanju geografskih imena uočava se mešavina engleskog i srpskog pisanja. Neki nazivi napisani su onako kako se originalno pišu: *Mexico*, *Paris*, *Louvre*, *Notre Dame*, *the Northern Lights*. Neki predstavljaju mešavinu engleskog pisanja i srpske transkripcije: *Dominikan Republic*, *Južnu Americu*. Neki pak predstavljaju pokušaj transkripcije na srpski, ali prema engleskom izgovoru: *kolosijum*, *Kolesium* i *iffelova* ili *Iffelova kula* (nije jasno da li je ispitanik napisao veliko ili malo *i*). U poslednjem primeru vidi se da

ispitanik nije siguran kako se u originalu piše *Ajfel* (*Eiffel*), pa je kao početno slovo stavio *i/I* jer se ono u engleskom često izgovara kao diftong /ai/, a na to je dodao srpski nastavak za tvorbu prisvojnih prideva u ženskom rodu -ova.

4.4.8. Dijakritički znakovi

Svi ispitanici sem jednog pisali su latinicom i to je pružilo priliku da se sagleda upotreba dijakritičkih znakova. Svega četvoro ispitanika iz generacije 1,5 dosledno upotrebljava dijakritičke znakove. Kod ostalih se, uglavnom u manjoj meri, uočava nedoslednost. Jednom ispitaniku je promakla samo jedna reč: *mozda*. Jedan ispitanik je napisao *Đzenifer*, što pokazuje da nije siguran kako se piše *dž*. Jedan ispitanik povremeno meša *č* i *ć*, pa upotrebljava *č* u rečima *mogućnost* i *češ*, ali u istom odgovoru upiše i pravilno *ćeš*. Jedan ispitanik napisao je *Djokovića* umesto *Đokovića*. Kod dvoje ispitanika uočene su veće nedoslednosti, odnosno mešavina slova sa dijakritičkim znakovima i bez njih: *setao*, *strasno*, *pricali*, *sta*, *bas*, *cesto*, *razmislim*, *znacimo*, ali i *braću*, *rođake*, *možda*, *išao*, *čak* i *žurke*. Jedan ispitanik koji je bio veoma mali kad je došao u Kanadu uopšte ne upotrebljava dijakritičke znakove. Slovo *đ* se kod ovih ispitanika upotrebljava češće nego *dj*: *Đoković*, *rođake*, *obiđem* i *međutim*. Grafema *dj* upotrebljena je samo u tri navrata: *Djokovića*, *radje*, *mladji*.

Kod ispitanika iz druge generacije uočava se mnogo veća nedoslednost. Jedan ispitanik uvek upotrebljava tačne dijakritičke znakove, dok ih jedan u potpunosti izbegava. Ostali ih upotrebljavaju, ali uz mnogo kolebanja i nedoslednosti. Najuočljivije je nerazlikovanje *č* i *ć*. Jedni isti govornici nekad pišu *popričam*, *Američkim*, *ćujem*, *ćak*, *ćovek* i *ćula*, a nekad *čitala* i *naučnik*. Kod nekih ispitanika u nekim rečima se pojavljuje *č*, a u drugim *c*: *Grčka*, *način*, ali *licno*, *cula*, *ce* i *znaci*, a kod nekih se u istom tekstu u slučaju iste reči naizmenično pojavljuju *ć* i *c*: *osećao* i *osecao*. Neki ispitanici nekad pišu *š*, a nekad *s*: *Španiju* i *Spaniju*, *isla* i *išla*, *nešto* ali *sto*, *skola*, *jos*. Isti je slučaj i sa *ž* i *z*: *Obožavam*, *možda* i *želim*, ali *crteze*, *mozda*, *zelela*, *zivot*, *tezi*, *zena*, *mreza*. Slovo *đ* je upotrebljeno samo jednom u svim odgovorima (*vredali*), a u nekoliko navrata upotrebljeno je *dj*: *Djoković*, *takodje*, *dogadjanja*, *prodjem*, *izmedju* i *povredja*.

4.4.9. Kratak zaključak

U celini, zapaža se da među pripadnicima generacije 1,5 ima više odstupanja od pravila pisanja velikog i malog slova, prvenstveno u pisanju

višečlanih geografskih imena i naziva zaštitnih znakova proizvoda. Pisanje višečlanih geografskih imena nesumnjivo je pod uticajem ortografskog pravila u engleskom jeziku. Pisanje naziva zaštitnog znaka malim slovom pre se može protumačiti kao nepažnja ili nedovoljno vladanje i engleskim pravopisom budući da se oni i u engleskom pišu velikim slovom.

Pisanje višečlanih naziva praznika takođe je pod veoma jakim uticajem pravila u engleskom jeziku, a izraženije je kod pripadnika druge generacije.

Uticaj engleskog jezika očigledan je u pisanju prideva izvedenih od vlastitih imena sufiksom *-ski*. Zanimljivo je da je većina ispitanika za ime jezika *engleski* odabrala malo slovo, dok je za prisvojni pridev *kanadski* često birano veliko slovo. Ova tendencija je izraženija među pripadnicima 2. generacije.

U oblasti odvojenog i spojenog pisanja reči najverovatnije se radi o nepoznavanju pravila, odnosno nedovoljno naučenom aspektu upotrebe pravopisnih pravila u srpskom jeziku. U upitniku, većina ispitanika iz obe generacije odabrala je spojeno pisanje odrične rečice *ne* i glagola, spojeno pisanje enklitika glagola *hteti* prilikom formiranja futura glagola koji se u infinitivu završavaju na *-ći*, zatim odvojeno pisanje osnove i finalnog dela nastavka *-te* u imperativu za drugo lice množine, odvojeno pisanje prefiksa *naj-* za tvorbu superlativa prideva i odvojeno pisanje dopusnog veznika *iako*, ali, nasuprot tome, većinom je pravilno upotrebljeno spojeno pisanje rečice *ne* i prideva.

U prepoznavanju pravila jednačenja suglasnika po zvučnosti, odstupanje od pravila izraženije je kod pripadnika druge generacije. Kad se radi o produktivnoj veštini, odnosno upotrebi u pisanju, pripadnici obeju generacija u podjednako meri ne primenjuju ovo pravilo. Zaključuje se da se i ovde radi o nedovoljno naučenom aspektu srpskog jezika, mada se to, barem u slučaju imenice *supstanca*, delimično može pripisati i uticaju engleskog jezika, u kojem ovo pravilo ne postoji.

I upotreba nepostojanog *a* rezultat je nedovoljno naučenog aspekta srpskog pravopisa, a nepoznavanje ovog pravila, sasvim očekivano, znatno je izraženije kod ispitanika iz druge generacije.

U pogledu pisanja ličnih imena opšta je težnja u obe generacije da se ne transkribuju prema transkripcionim pravilima srpskog jezika, nego se ostavljaju u izvornom obliku. Slika je veoma šarolika u pisanju geografskih imena. Većina ispitanika iz generacije 1,5 transkribuje ih prema pravilima srpskog jezika. U drugoj generaciji, neki ispitanici zadržavaju izvorni ili engleski način pisanja ukoliko se on razlikuje od izvornog. Drugi, mada

retko, u jednom nazivu mešaju izvorno i transkribovano pisanje, dok neki pokušavaju da transkribuju nazive mesta i institucija prema tome kako se oni izgovaraju na engleskom.

Dijakritičke znakove dosledno upotrebljava samo mali broj ispitanika iz generacije 1,5, a kod drugih ispitanika se, uglavnom u manjoj meri, uočava nedoslednost. Kod pripadnika druge generacije samo jedan ispitanik dosledno upotrebljava dijakritičke znakove, a jedan ih uopšte ne upotrebljava. Ostali ispitanici ih veoma nedosledno upotrebljavaju, čak i unutar istog teksta.

Pisanje datuma trpi veoma jak uticaj engleskog jezika kod pripadnika obeju generacija, kako u pogledu interpunkcije tako i u pogledu pisanja velikog i malog slova i redosleda pisanja dana, meseca i godine.

Pravopis je aspekt jezika koji se uglavnom ne može naučiti prirodno, kao što je slučaj sa govorom, već je potrebno formalno obrazovanje tokom školovanja, koje je kod pripadnika generacije 1,5 bilo tek u začetku kad su otišli iz Srbije, a koje pripadnici druge generacije nisu imali.

5. Završna razmatranja

Thomason (2001: 28–29) navodi da roditelji preko raspusta šalju decu u inostranstvo, odnosno zemlju porekla i čitaju deci pred spavanje priče na maternjem jeziku u nastojanju da ih nauče maternjem jeziku kako bi im obezbedili jezičku prednost u budućnosti ili ih jednostavno na taj način kulturno obogaćivali. Međutim, maternji jezik često popušta i gubi se pod pritiskom televizije, škole i vršnjaka. To se svakako događa i u istraživanoj jezičkokontaktnoj situaciji, što rezultati istraživanja i potvrđuju. Zapaženo je gubljenje pojedinih svojstava jezika na svim nivoima, ali i nastojanja ispitanika da očuvaju jezik koliko je to moguće.

Cilj ovog istraživanja bio je da se utvrde svojstva serbliša u specifičnoj grupi govornika (generaciji 1,5 i drugoj generaciji iseljenika iz poslednjeg talasa doseljavanja u Kanadu) i da sa dâ detaljan opis ovog varijeteta spskog jezika na morfosintaksičkom, leksičkom, stilskom, fonološkom i grafološkom nivou. Analiza upotrebe jezika od strane dvojezičnih pripadnika ispitivane grupe oslanjala se na postavke koje je dao Clyne (2003) i poređenje sa onima koje iznosi Prčić (1998, 2002, 2019, 2011, 2016).

Neke pojave ne pojačavaju sličnost sa engleskim, dok druge proističu iz kontakta s engleskim, pojednostavljaju strukturu srpskog jezika i pokazuju poistovećivanje sa jezikom davaocem. U nekim slučajevima teško je pouzdano utvrditi da li je izvor uočene promene uticaj kontakta sa engleskim jezikom, uticaj unutrašnje motivisanosti, odnosno tendencija u srpskom jeziku u matici ili je pak u pitanju nedovoljno poznavanje strukture srpskog jezika.

U celini, na morfološkom planu, imenička paradigma je znatno podložnija ujednačavanju od glagolske. Na sintaksičkom planu najizraženije promene ogledaju se u izostavljanju enklitičkog oblika glagola *jesam* u perfektu i u čuvanju subjekatske lične zamenice u situacijama u kojima se ona u srpskom normalno izostavlja.

U pogledu morfosintakse, zapažena je jaka težnja ka ujednačavanju padežnog sistema, što se ogleda u najčešćoj upotrebi nominativa i akuzativa

kao nemarkiranih ili slabije markiranih oblika umesto ostalih očekivanih padeža. Ova tendencija je izraženija među pripadnicima druge generacije.

Što se tiče upotrebe zamenica, poklapanje sa strukturom engleskog jezika zapaženo je u upotrebi zamenica u funkciji subjekta tamo gde se u srpskom one obično izostavljaju. Drugi vid uticaja engleskog jezika ogleda se u upotrebi naglašenog umesto enklitičkog oblika zamenice u zavisnim padežima kada to nije neophodno, kao i u nepotrebnoj upotrebi prisvojnih zamenica ispred imenica.

Karakteristike glagolskog sistema ispitivanog varijeteta serbliša obuhvataju ujednačavanje glagolskih nastavaka za 3. lice jednine prezenta, izjednačavanje razumevanja značenja perfekta u srpskom i sadašnjeg perfekta u engleskom jeziku, slaganje vremena u neupravnom govoru, gubljenje razlike između perfektivnih i imperfektivnih glagola, ujednačavanje oblika muškog i ženskog roda u trećem licu množine perfekta, izostavljanje pomoćnog i kopulativnog glagola *jesam* i pojednostavljivanje fleksije glagola *biti* u potencijalu. Uopšteno govoreći, pojednostavljivanje glagolskog sistema izraženije je kod pripadnika druge generacije, mada su pojave gubljenja sposobnosti razlikovanja glagolskog vida i praznina u upotrebi pomoćnog i kopulativnog glagola *jesam* u trećem licu jednine – podjednako izražene kod pripadnika obeju generacija. Uticaj kontakta sa engleskim jezikom uočen je u ujednačavanju nastavaka za 3. lice jednine prezenta i u pojednostavljivanju afiksacije za iskazivanje glagolskog vida. Moguće zajedničko delovanje međujezičkog kontakta i unutrašnjih promena u srpskom jeziku u matici zapaženo je u pojavi ujednačavanja oblika muškog i ženskog roda glagola u 3. licu množine perfekta i u gubljenju upotrebe pomoćnog glagola *jesam* u 3. licu jednine prilikom tvorbe perfekta.

U pogledu reda reči u rečenici, preovladava gramatični, neobeleženi redosled. Obeleženi redosled najčešći je u rečenici sa zavisnom uzročnom rečenicom kao dopunom i u rečenici sa izostavljenim subjektom u kojoj je dopuna zavisna mesna rečenica. Negramatični redosled najizraženiji je u rečenici sa izostavljenim subjektom. U odričnim rečenicama u kojima se nalaze odrične zamenice u kosim padežima s predlogom negramatični raspored je veoma čest, što ukazuje na nepoznavanje ove strukture. Smeštanje enklitika u neuobičajeni položaj u rečenici uočljivo je u serblišu, ali ova karakteristika u celini nije naročito izražena, s tim što je najjača tendencija odstupanja od pravila uočena kad se radi o stavljanju enklitika u postinicijalnu poziciju, posle veznika i posle unutrašnje pauze. Ovo je verovatno rezultat dvojakog uticaja: s jedne strane, kontakta sa engleskim jezikom, u kojem se

enklitike koje postoje iskazuju u drugačijim oblicima nego u srpskom, te, s druge strane, promenâ u srpskom jeziku izazvanim iznutra.

Kongruencija je u govoru dece doseljenika u Vankuveru u velikoj meri očuvana, ali ipak postoji tendencija pojednostavljanja, koja je najizraženija u kongruenciji predikata i imenskih reči u subjektu, i to najviše u broju. Ova pojava se javlja približno podjednako u obe generacije ispitanika.

Pored ovih tendencija, uočena je i pojava izostavljanja veznika *da* u konstrukciji *da + prezent*, koja nije naročito izražena i zastupljena je podjednako kod ispitanika obeju generacija.

Na leksičkom nivou, razmatrana je upotreba jezika na nivou pojedinačnih reči, sintagmi-kolokacija, sintagmi i rečenica. Pronađeni primeri svrstani su u skrivene, sirove i očigledne anglicizme prema podeli T. Prčića (2011). Uticaj engleskog jezika veoma je jak na nivou leksike, jer je leksikon najdinamičniji nivo jezika i najpodložniji je promenama. Suprotno očekivanju autorke da će pripadnici druge generacije anglicizme upotrebljavati u većoj meri, češće ih upotrebljavaju pripadnici generacije 1,5.

Skriveni anglicizmi su najbrojnija kategorija od tri navedene. Najčešća je upotreba skrivenih anglicizama u formi pojedinačnih glagola i imenica, a zatim slede kolokacije, prilozi i mali broj rečenica – kalkova u vidu diskursnih formula koje se upotrebljavaju prilikom upoznavanja, pozdravljanja pri odlasku i zahvaljivanja, i rečenica koje nemaju izrazitu pragmatičku funkciju, ali preslikavaju englesku sintaksu. Generacija 1,5 češće upotrebljava skrivene anglicizme u obliku imenica, sintagmi i rečenica, a zatim priloga *generalno* i *totalno*. Upotreba lekseme *kao* veoma je česta u govoru ispitanika iz obe generacije, a upotreba ove lekseme pod jakim je uticajem engleskog jezika. Pojedinačne imenice kao što su *lokacija* ili *opcija*, glagoli poput *forsirati* i *fokusirati se* i prilozi *totalno* i *generalno* javljaju se u govoru ispitanika nesumnjivo usled toga što se svakodnevno upotrebljavaju u engleskom jeziku, ali su ove reči takođe sveprisutne i u srpskom jeziku u matici, tako da verovatno i ta činjenica ima velik uticaj.

Sirovi anglicizmi su pronadjeni u broju mnogo manjem od očekivanog. Suprotno očekivanjima, pripadnici generacije 1,5 i ovaj tip anglicizama upotrebljavaju češće nego pripadnici druge generacije. Najviše sirovih anglicizama sreće se u oblasti obrazovanja, što ne iznenađuje jer su se u vreme ovog istraživanja mnogi ispitanici još školovali ili su tek nedavno završili školovanje.

Među očiglednim anglicizmima ističe se upotreba prideva/priloga/uzvika *okej*, uzvika/priloga/prideva *super*, koji su prilagođeni izgovornoj

normi srpskog jezika i uzvika/priloga/prideva *kul*, koji se javlja i u prilagođenom i u neprilagođenom, odnosno sirovom obliku. Kao i u slučaju skrivenih i sirovih anglicizama, očigledni anglicizmi se češće javljaju u govoru pripadnika generacije 1,5. Ovi anglicizmi, sa izuzetkom onih koji spadaju u semantičko polje stanovanja, takođe su veoma rasprostranjeni u srpskom jeziku u matici, pa je zaključak da na njihovu upotrebu u serblišu utiče sprega faktora međujezičkog kontakta i unutrašnje strukture jezika.

Ujednačavanje stila mnogo je izraženije u govoru pripadnika druge generacije u domenima učtivog obraćanja i pozdravljanja pri dolasku i odlasku. Upotreba poštapalice *znaš* takođe u neformalnom obliku 2. lica jednine, povremeno se uočava kod pripadnika generacije 1,5, a daleko češće kod pripadnika druge generacije.

Na fonološkom nivou, jedan od najistaknutijih vidova uticaja engleskog jezika u istraživanoj jezičkokontaktnoj situaciji zapaža se u oblasti fonetike i ogleda se u centralizaciji nenaglašenih samoglasnika, odnosno u upotrebi centralnog srednjevisokog vokala /ə/ u nenaglašenom položaju. Drugi uticaji engleskog fonetskog sistema ogledaju se u donekle angliciziranim izgovoru samoglasnika /e/ i /o/, i suglasnika /r/, /l/, /š/, /ž/, /t/ i /d/, te gubljenju razlike između /č/ i /ć/ te /đž/ i /đ/, odnosno njihovom ujednačavanju sa engleskim suglasnicima /tʃ/ i /dʒ/. Saglasno očekivanju, navedene promene znatno češće se uočavaju kod pripadnika druge generacije.

Dominantna upotreba silaznih akcenata i gubljenje dužine još je jedna odlika serbliša u obe generacije. Pojednostavljivanje akcenatskog sistema objašnjava se kombinacijom uticaja engleskog i unutrašnjih karakteristika srpskog jezika, dok je gubljenje dužine verovatno rezultat unutrašnjih promena u sistemu srpskog jezika.

Uzlazna intonacija u izjavnim rečenicama i dalje nije izrazito raširena među ispitanicima koji su učestvovali u ovom istraživanju, ali je češća u drugoj generaciji. Moguće objašnjenje je to što se u engleskom jeziku ova intonacija najčešće čuje u govoru tinejdžera, a pripadnici druge generacije su krajem 2014. godine, u vreme ispitivanja uglavnom bili stariji tinejdžeri.

Uticaj engleskog jezika na pisanje ogleda se u pisanju velikog slova u pridevima izvedenim od vlastitih imena sufiksom *-ski*, u pisanju velikog slova u višečlanim geografskim imenima i višečlanim nazivima praznika te u pisanju naziva meseci u godini velikim početnim slovom. Drugi aspekt u kojem je jak uticaj kontakta između engleskog i srpskog jeste upotreba interpunkcije i redosleda elemenata u pisanju datuma, što je skoro u potpunosti preuzeto iz engleskog.

Nedosledno pisanje dijakritičkih znakova ili njihovo potpuno izbacivanje iz upotrebe, odnosno pojednostavljivanje latiničnog pisma još je jedno svojstvo ispitivanog varijeteta, a izraženi je među pripadnicima druge generacije.

Odstupanja od pravopisnih pravila spojenog i odvojenog pisanja reči, jednačenja suglasnika po zvučnosti i nepostojanog *a* – verovatno su rezultat nepoznavanja pravopisnih pravila, odnosno nedovoljno naučenog tog aspekta srpskog jezika.

Rezultati ispitivanja su potvrdili postavku teorije međujezičkih kontakata da se markirani oblici gube, odnosno da se ujednačavaju sa nemarkiranim, i to na nivou morfosintakse (padežni nastavci, glagol *jesam* kao kopula i kao pomoćni glagol, glagol *biti* u potencijalu i redosled enklitika), na nivou leksike (reči, kolokacije, sintagme i rečenice), fonologije (na primer /č/, /ć/, /dž/ i /đ/), grafologije (dijakritike ili ćirilica, koja se u serblišu može smatrati markiranim oblikom pisma) i stila (učtivo obraćanje). Na osnovu navedenog zaključuje se da u serblišu mlađe generacije u Vankuveru deluju procesi pojednostavljivanja jezika na svim jezičkim nivoima koja se manifestuju kao slabljenje znanja i upotrebe pojedinih aspekata jezika i njihovog poklapanja sa engleskom strukturom. Pojednostavljivanje nekih vidova gramatičke, leksičke i fonološke strukture verovatno se odvija i pod uticajem istih pojava ili promena koje se odvijaju u srpskom jeziku u matici, tako da konkretna jezičkokontaktna situacija nije jedini uzročnik ustanovljenih svojstava ovog varijeteta. Uprkos svim navedenim promenama i uticajima, zamenama kodova, odnosno prenošenju karakteristika engleskog jezika, zaključuje se da srpski jezik koji upotrebljavaju pripadnici mlađe generacije srpskih iseljenika u Vankuveru ne podleže u velikoj meri procesu napuštanja jezika i da je daleko od nestajanja, odnosno odumiranja. Međutim, proces ujednačavanja i difuzije u dvojezičnim zajednicama odvija se tokom više generacija i neminovno dovodi do napuštanja i konačnog odumiranja jezika.

Za razliku od prikaza serbliša (sergliša) u Milosavljevićevoj (2012) pripoveci i od opisa koji je dao Surdučki (1978) – na osnovu kojeg Mišić Ilić zaključuje da je najupečatljivija karakteristika serbliša dodavanje srpskih sufiksa na engleske osnove – rezultati ovog istraživanja pokazuju da je među pripadnicima mlađe generacije (to jest generacije 1,5 i druge generacije) ova pojava retka, osim u relativno malom broju slučajeva dodavanja padežnih nastavaka vlastitim imenima, i to uglavnom od strane pripadnika generacije 1,5 i u primeru iz razgovora sa jednim pripadnikom druge ge-

neracije: *možda malo mi teže išlo da pišem ESSAYOVE*, gde je ova imenica fonološki neadaptirana, ali morfološki jeste upotrebom infiksa *-ov* i odgovarajućeg padežog nastavka. Dodavanje srpskih afiksa, međutim, uočljivo je i rašireno u prvoj generaciji (roditelji ispitanika), kao i kod iseljenika koji su u Kanadu došli u ranijim talasima emigracije.

Neophodno je napomenuti da proces ujednačavanja sa strukturama engleskog jezika u ispitivanom segmentu populacije nije potpun, niti su uočena svojstva isključiva za ovaj varijetet jer se u mnogim slučajevima uočavaju iste pojave i u srpskom jeziku u matici. Pri tome je potrebno imati u vidu da u zameni kodova ulogu igraju spoljašnji, vanjezički, činioci – društvene i pragmatičke okolnosti – a ne samo poznavanje jezika, tj. njegovih formalnih pravila.

Ovo istraživanje doprinosi kontaktno-kontrastivnom (up. Prčić 2014) opisivanju jezičkog sistema i upotrebe serbliša kao varijeteta srpskog jezika. Njime su u velikoj meri potvrđena svojstva srpskog jezika u dijaspori na engleskom govornom području koja su ustanovljena ranijim istraživanjima, ali su tim opisima dodate i neke nove morfosintaksičke karakteristike. Pored toga, ovim istraživanjem upotpunjuju se saznanja o navedenom varijetetu srpskog jezika detaljnijim opisom leksičkih aspekta i prikazom njegovih stilskih, fonoloških i grafoloških svojstava, čime se upotpunjuju saznanja o varijetetima srpskog jezika u dijaspori.

Frekvencija upotrebe ispitivanih pojava u serblišu generacije 1,5 i druge generacije iseljenika u Vankuveru posmatrana je i predstavljena u tabelama u dodatku, ali nije uzimana kao konačan zaključak niti daje potpunu sliku jer među samim ispitanicima u intervjuima uglavnom nije bilo spontanog razgovora, koji bi potvrdio ili opovrgao zaključke o frekvenciji uočenih pojava. Slika bi možda bila drukčija da je bilo više spontane komunikacije između ispitanika. Najveći broj intervjuja odvijao se između autorke i po jednog ispitanika. Pretpostavka je da je većina ispitanika, znajući temu istraživanja, bila više usredsređena na to da što bolje i pažljivije govore srpski. Čak ni u okolnostima gde je bilo dvoje ili troje ispitanika istovremeno, nije bilo mnogo spontane komunikacije među njima. Promena okolnosti u kojima se odvija spontan razgovor verovatno bi usloвила i promenu modaliteta jezika, to jest smeru konverzacije, koji ne bi bio diktiran od strane istraživača, pa bi slika svojstava serbliša verovatno bila drukčija.

Istraživanje je obuhvatilo mali, vrlo ograničen segment populacije. Stoga bi buduće istraživanje moglo da se proširi i na prvu generaciju poslednjeg talasa doseljenika iz Srbije u Kanadu kako bi se dobila celovita

slika svojstava novijeg serbliša u Kanadi. Poređenjem takve slike sa prikazom jezika ranijih generacija doseljenika koji je ispitivao Surdučki (1978), utvrdile bi se promene koje se odvijaju na dijahronijskom nivou i eventualno razgraničili slučajevi zamene kodova i pozajmljenica. Jedan od zaključaka jeste da kod ispitivane populacije uglavnom ne dolazi do dodavanja srpskih afiksa na englesku osnovu, pa bi bilo zanimljivo pronaći razloge za ovu pojavu. Interesantno bi bilo sprovesti i analizu konverzacije na građi prikupljenoj za ovo istraživanje kako bi se utvrdili mehanizmi koji dovode do zamene kodova u konkretnim situacijama i po mogućstvu otkrila pravila.

Literatura

- Alvarez-Cáccamo, C. (1998). From 'switching code' to 'code switching': Towards a reconceptualization of communicative codes. In P. Auer (Ed.), *Codeswitching in conversation* (pp. 29–48). Routledge.
- Andersen, G. (2014). Pragmatic borrowing. *Journal of Pragmatics* 67, 17–33.
- Appel, R., & Muysken, P. (1987). *Language contact and bilingualism*. Edward Arnold.
- Auer, J. C. P. (1984). *Bilingual conversation*. John Benjamins.
- Auer, P. (1995). The pragmatics of codeswitching: A sequential approach. In L. Milroy and P. Musken (Eds.), *One speaker two languages* (pp. 115–135). Cambridge University Press.
- Auer, P. (Ed.). (1998). *Code-switching in conversation. Language, interaction and identity*. Routledge.
- Auer, P. (1999). From codeswitching via language mixing to fused lects: Toward a dynamic typology of bilingual speech. *International Journal of Bilingualism*, 3(4), 309–332. <https://doi.org/10.1177/13670069990030040101>
- Auer, P. (2000). A conversational analytic approach to codeswitching and transfer. In L. Wei (Ed.), *The bilingualism reader* (pp. 154–174). Routledge.
- Auer P. (2005). A postscript: Code-switching and social identity. *Journal of Pragmatics* 37(3), 403–410.
- Baetens Beardsmore, H. (1982). *Bilingualism: Basic principles*. Multilingual Matters.
- Baetens Beardsmore, H. (2003). Who's afraid of bilingualism. In J. Dewaele, A. Housen, & L. Wei (Eds.), *Bilingualism: Beyond basic principles. Festschrift in honour of Hugo Baetens Beardsmore* (pp. 10–21). Multilingual Matters.
- Bhatia, T. K. & Ritchie, W. C. (Eds.), (2012). *Handbook of bilingualism and multilingualism* (2nd ed.). Wiley-Blackwell.

- Biber, D., Johansson, S., Leech, G., Conrad, S., & Finegan, E. (1999). *Longman grammar of spoken and written English*. Pearson Education.
- Bloomfield, L. (1933). *Language*. George Allen & Unwin.
- Bokamba, E. G. (1988). Code-mixing, language variation and linguistic theory. *Lingua* 76(1), 21–62.
- Cameron, D. (2001). *Working with spoken discourse*. SAGE Publications.
- Clyne, M. (1967). *Transference and triggering: Observations on the language assimilation of Postwar German-speaking migrants in Australia*. Martinus Nijhoff.
- Clyne, M. (1980). Triggering and language processing. *Canadian Journal of Psychology* 34(4), 400–406.
- Clyne, M. (1982). *Multilingual Australia*. River Seine.
- Clyne, M. (1991). *Community languages. The Australian experience*. Cambridge University Press.
- Clyne, M. (2003). *Dynamics of language contact*. Cambridge University Press.
- Collins. (1990). *Collins COBUILD English language dictionary*.
- Cooper, R. L., & Fishman, J. A. (1974). The study of language attitudes. *International Journal of the Sociology of Language*, 3, 5–19. <https://doi.org/10.1515/ijsl.1974.3.5>
- Crystal, D. (1997). *English as a global language*. Cambridge University Press.
- Crystal, D. (2000). *Language death*. Cambridge University Press.
- Crystal, D. (2008). *A dictionary of linguistics and phonetics* (6th ed.) Blackwell.
- Dimitrijević, J. (2004). Contact-induced change in a case of language shift: The Serbian language in Australia. *Zbornik Matice srpske za filologiju i lingvistiku* 47(1–2), 75–91.
- Dimitrijević, J. (2005). *Bilingual language practices in a migrant community: Language shift and code-switching in a Serbian language community in Melbourne, Australia*. [Unpublished doctoral dissertation]. University of Melbourne.
- Dimitrijević-Savić, J. (2008a). Convergence and attrition: Serbian in contact with English in Australia. *Journal of Slavic Linguistics*, 16(1), 57–90.
- Dimitrijević-Savić, J. (2008b). Conversational code-switching in Serbian-English bilingual interaction. *Srpski jezik* 13(1–2), 485–509.

- Dimitrijević-Savić, J. (2009). Međugeneracijske razlike i očuvanje srpskog jezika u Australiji. U: M. Kovačević i ur. odbor (ur.), *Jezički sistem i upotreba jezika. Zbornik radova* (pp. 341–350). FILUM.
- Dimitrijević-Savić, J. (2010). Maintenance of Serbian in Australia. *Srpski jezik* 15(1/2), 211–228.
- Dimitrijević-Savić, J. (2012). Attrition of L1 collocational knowledge: Some evidence from Serbian L2 users of English. *Zbornik Matice srpske za filologiju i lingvistiku* 55(1), 265–278.
- Dragičević, R. (2010). *Leksikologija srpskog jezika*. Zavod za udžbenike.
- Edwards, J. (2003). The importance of being bilingual. In J. Dewaele, A. Housen, & L. Wei (Eds.), *Bilingualism: Beyond basic principles. Festschrift in honour of Hugo Baetens Beardsmore* (pp. 28–42). Multilingual Matters.
- Filipović, R. (1986). *Teorija jezika u kontaktu. Uvod u lingvistiku jezičkih dodira*. Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti; Školska knjiga.
- Filipović, R. (1990). *Anglicizmi u hrvatskom ili srpskom jeziku: Porijeklo, razvoj, značenje*. Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti; Školska knjiga.
- Filipović-Savić, J. (1998). Novi pristup analizi preključivanja kodova. *Zbornik za filologiju i lingvistiku Matice srpske* 41(1), 135–145.
- Fishman, J. A. (1965). Who speaks what language to whom and when? In L. Wei (Ed.), *The Bilingualism reader* (pp. 89–106). Routledge.
- Fishman, J. A., Newman, R. M. & Cooper, R. L. (1971). *Bilingualism in the barrio*. Indiana University.
- Gardner-Chloros, P. (1995). Code-switching in community, regional and national repertoires: The myth of discreteness of linguistic systems. In L. Milroy & P. Muysken (Eds.), *One speaker two languages* (pp. 68–89). Cambridge University Press.
- Gardner-Chloros, P. (2009). *Code-switching*. Cambridge University Press.
- Giles, H., Bourhis, R. Y. & Taylor, D. M. (1977). Towards a theory of language in ethnic group relations. In H. Giles (Ed.), *Language, ethnicity and intergroup relations* (pp. 307–348). Academic Press.
- Gimson, A. C., & Cruttenden, A. (2001). *Gimson's pronunciation of English* (6th ed.). Arnold.
- Grice, H. P. (1975). Logic and conversation. In P. Cole & J. Morgan (Eds.), *Syntax and semantics 3: Speech acts* (pp. 41–58). Academic Press.

- Grosjean, F. (1982). *Life with two languages: An introduction to bilingualism*. Harvard University Press.
- Grosjean, F. (1989). Neurolinguists, beware! The bilingual is not two monolinguals in one person. *Brain and Language*, 36(1), 3–15.
[https://doi.org/10.1016/0093-934X\(89\)90048-5](https://doi.org/10.1016/0093-934X(89)90048-5)
- Grosjean, F. (1995). A psycholinguistic approach to code-switching: The recognition of guest words by bilinguals. In L. Milroy and P. Muysken (Eds.), *One speaker, two languages*. Cambridge University Press.
- Grosjean, F. (2001). The bilingual's language modes. In: J. L. Nicol (Ed.), *One mind, two languages: Bilingual language processing* (pp. 1–22). Blackwell.
- Grosjean, F. (2010). *Bilingual: Life and reality*. Harvard University Press.
- Gumperz, J. J. (1970). Verbal strategies in multilingual communication. In: J. Alatis (Ed.), *Bilingualism and language contact*. Georgetown University Press.
- Gumperz, J. J. (1972). The communicative competence of bilinguals: Some hypotheses and suggestions for research. *Language in Society*, 1(1), 143–154.
- Gumperz, J. J. (1977). The sociolinguistic significance of conversational code-switching. *RELC Journal*, 8(2), 1–34.
- Gumperz, J. J. (1982). *Discourse strategies*. Cambridge University Press.
- Gumperz, J. J. & Hernandez-Chavez, E. (1971). Bilingualism, bidialectalism and classroom interaction. In C. Cazden, V. John and D. Hymes (Eds.), *The functions of language in the classroom* (pp. 84–110). College Press.
- Hammersley, M. & Atkinson, P. (2007). *Ethnography: Principles in practice*. Routledge.
- Haugen E. (1956). *Bilingualism in the Americas: A bibliography and research guide*. University of Alabama Press.
- Huddleston, R. & Pullum, G. K. (2002). *The Cambridge grammar of the English language*. Cambridge University Press.
- Hymes, D. H. (1972). On communicative competence. In Pride, J. B., & Holmes, J. (Eds.), *Sociolinguistics* (pp. 269–293). Penguin Education, Penguin Books.
- Jakobson, R. (1961). Linguistics and communication theory. In: R. Jakobson (Ed.), *On the structure of language and its mathematical*

- aspects: *Proceedings of the Symposium Of Applied Mathematics: Vol 12* (pp. 245–25). American Mathematical Society.
- Jakovljević, B. (2009). *Articulatory and acoustic description of obstruents in English and Serbian* [Master's thesis, University of Novi Sad, Filozofski fakultet].
- Klajn, I. (1992). *Rečnik jezičkih nedoumica* (3. izd). Nolit.
- Klajn, I. (2005). *Gramatika srpskog jezika*. Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
- Klajn, I. i Šipka, M. (2006). *Veliki rečnik stranih reči i izraza*. Prometej.
- Lambert, W. E. (1977). The effects of bilingualism on the individual. In: P. A. Hornby (Ed.), *Bilingualism: Psychological, social and educational implications*. Academic Press.
- Marković, M. (2012). *Uporedna proučavanja vokala engleskog i srpskog jezika: između univerzalnog i specifičnog*. Filozofski fakultet, Novi Sad.
- Marshall, S. (2010). Re-becoming ESL: Multilingual university students and a deficit identity. *Language and Education* 24(1), 41–56.
- Matras, Y. (2009). *Language contact*. Cambridge University Press.
- Matras, Y. (2011). Universals of structural borrowing. In P. Siemund (Ed.), *Linguistic universals and language variation* (pp. 204–233). De Gruyter Mouton.
- Matras, Y. (2012). An activity-oriented approach to contact-induced language change. In Chamoreau, C., & Léglise, I. (Eds.), *Dynamics of contact-induced language change* (pp. 17–52). De Gruyter.
- Matras, Y. (2020). *Language contact* (2nd ed.). Cambridge University Press.
- Matras, Y., & Sakel, J. (2007). Investigating the mechanisms of pattern replication in language convergence. *Studies in Language*, 31(4), 829–865. doi:10.1075/sl.31.4.05mat
- Mihajlović, Lj. (2007). Serbian-English language in Canada: Language attitude as a major factor determining the extent and rate of contact-induced structural convergence of immigrant Serbian. In: J. Novaković and R. Vukčević (Eds.), *Images of Canada: Interiors and Exteriors*. Faculty of Philosophy of Niš and Yugoslav Association for Canadian Studies, 165–176.
- Milosavljević, N. (2012). *Zašto volim Kanadu. Priče iz tuđine* (digitalno izdanje). Hilton Head Island.
- Milroy, L. (1987). *Language and social networks*. Basil Blackwell.

- Milroy, L. & Gordon, M. (2003). *Sociolinguistics: Method and interpretation*. Blackwell.
- Milroy, L. & Muysken, P. (Eds). (1995). *One speaker, two languages: Cross-disciplinary perspectives on code-switching*. Cambridge University Press.
- Minčić Obradović, K. (2014). English-origin discourse markers in New Zealand Serbian. *Te Reo*, 56(5), 13–34.
- Minčić Obradović, K. (2017). Contact phenomena in the Serbian community in New Zealand: The language of the first-generation bilinguals [Unpublished doctoral dissertation]. University of Auckland.
- Mišić Ilić B. (1998). Discourse functions of word order changes in English declarative sentences. *Facta Universitatis*, 1(55), 301–313.
- Mišić Ilić, B. (2011). Anglosrpski i serglis: Dva varijeteta srpskog jezika nastala pod uticajem engleskog. U: V. Vasić (ur.), *Primenjena lingvistika u čast Ranku Bugarskom. Jezik u upotrebi* (pp. 71–93). Društvo za primenjenu lingvistiku Srbije.
- Mišić Ilić, B. (2014). Is there life in Serbia without Anglicisms? A pragmatic view. U: Prčić, T. i Marković, M. (ur.). *Zbornik radova Engleski jezik i anglofone književnosti* (pp. 337–355).
- Mišić Ilić, B. (2015). Srpski jezik u dijaspori: Pogled iz lingvističkog ugla. *Srpski jezik*, 20, 289–307.
- Mišić Ilić, B. (2017). Pragmatic borrowing from English into Serbian: Linguistic and sociocultural aspects. *Journal of Pragmatics*, 113, 103–115.
- Mišić Ilić, B. i Lopičić, V. (2011). Pragmatički anglicizmi u srpskom jeziku. *Zbornik Matice srpske za filologiju i lingvistiku* 54(1), 261–273.
- Muysken, P. (2000). *Bilingual speech: A typology of code-mixing*. Cambridge University Press.
- Myers-Scotton, C. (1992a). Comparing codeswitching and borrowing. *Journal of Multilingual and Multicultural Development*, 13(1–2), 19–39.
- Myers-Scotton, C. (1992b). Constructing the frame in intrasentential codeswitching. *Multilingua* 11, 101–27.
- Myers-Scotton, C. (1993a). *Duelling Languages: Grammatical structure in codeswitching*. Oxford University Press.

- Myers-Scotton, C. (1993b). *Social motivations for codeswitching: Evidence from Africa*. Oxford University Press.
- Myers-Scotton, C. (1995). A lexically-based model of codeswitching. In: L. Milroy and P. Muysken (Eds.), *One speaker two languages* (pp. 233–256). Cambridge University Press.
- Myers-Scotton, C. (1998). A theoretical introduction to the markedness model. In: C. Myers-Scotton (Ed.), *Codes and consequences: Choosing linguistic varieties* (pp. 18–38). Oxford University Press.
- Myers-Scotton, C. (2000). Code-switching as indexical of social negotiations. In: L. Wei (Ed.), *The bilingualism reader* (pp. 127–153). Routledge.
- Myers-Scotton, C. (2002). *Contact linguistics: Bilingual encounters and grammatical outcomes*. Oxford University Press.
- Myers-Scotton, C. & Jake, J. L. (1995). Matching lemmas in a bilingual competence and production model. *Linguistics*, 33, 981–1024.
- Myers-Scotton, C. & Jake, J. L. (1999). Explaining aspects of code-switching and their implications. In: J. L. Nicol (Ed.), *One mind, two languages: Bilingual language processing* (pp. 84–116). Blackwell.
- Novakov, P. (2003). *Engleski perfekatski oblici i njihovi srpski ekvivalenti* [Saopštenje]. Kontrastivna jezička istraživanja, Herceg Novi.
- Novakov, P. (2005). *Glagolski vid i tip glagolske situacije u engleskom i srpskom jeziku*. Futura.
- Novakov, P. (2016). Granice značenja: Glagolska semantika i glagolski vid. *Zbornik radova Jezik, književnost, značenje*. Filozofski fakultet, Univerzitet u Nišu, 31–42.
- Panić Kavgić, O. (2006). *Koliko razumemo nove anglicizme*. Zmaj.
- Pešikan, M., Jerković, J. i Pižurica, M. (2010). *Pravopis srpskoga jezika*. Matica srpska.
- Petrović D. i Gudurić, S. (2010). *Fonologija srpskoga jezika*. Institut za srpski jezik SANU.
- Pfaff, C. W. (1979). Constraints on language mixing: Intrasentential code-switching and borrowing in Spanish/English. *Language*, 55(2), 291–318.
- Piper, P., Antonić, I., Ružić, V., Tanasić, S., Popović, Lj. i Tošović, B. (2005). *Sintaksa savremenoga srpskog jezika: Prosta rečenica*. Beogradska knjiga, Institut za srpski jezik SANU i Matica srpska.
- Piper, P. i Klajn, I. (2013). *Normativna gramatika srpskog jezika*. Matica srpska.

- Popović, L.J. (2004). *Red reči u rečenici* (2. izd.). Društvo za srpski jezik i književnost Srbije.
- Poplack, S. (1980). Sometimes I'll start a sentence in Spanish y termino en espanol: Toward a typology of code-switching. In: L. Wei (Ed.), *The bilingualism reader* (pp. 221–256). Routledge.
- Poplack, S. (1981). Syntactic structure and social function of code-switching. In: R. Duran (Ed.), *Latino language and communicative behavior* (pp. 169–184). Ablex.
- Poplack, S. (1988). Contrasting patterns of codeswitching in two communities. In M. Heller (Ed.), *Codeswitching: Anthropological and sociolinguistic perspectives* (pp. 215–43). Mouton de Gruyter.
- Poplack, S., & Meechan, M. (1995). Patterns of language mixture: Nominal structure in Wolof-French and Fongbe-French bilingual discourse. In: L. Milroy and P. Mysken (Eds.), *One speaker two languages* (pp. 199–232). Cambridge University Press.
- Poplack, S., & Meechan, M. (1998). How languages fit together in codemixing. *International Journal of Bilingualism* 2, 127–138.
- Poplack, S., & Sankoff, D. (1984). Borrowing: The synchrony of integration. *Linguistics* 22, 99–135.
- Poplack, S., Sankoff, D. & Miller, C. (1988). The social correlates and linguistic processes of lexical borrowing and assimilation. *Linguistics*, 26(1), 47–104. <https://doi.org/10.1515/ling.1988.26.1.47>
- Popović, Lj. (2004). *Red reči u rečenici* (2. izd.). Društvo za srpski jezik i književnost Srbije.
- Prčić, T. (1998). *Novi transkripcioni rečnik engleskih ličnih imena*. Prometej.
- Prčić, T. (2002). Predlozi za novi Pravopis (2): Ka standardizovanom pisanju anglicizama. *Jezik danas*, 16, 14–25.
- Prčić, T. (2011). *Engleski u srpskom* (2. izd.). Filozofski fakultet, Novi Sad.
- Prčić, T. (2013). Englesko-srpska kontaktnojezička kompetencija: Od prakse preko teorije do prakse. U: S. Gudurić i M. Stefanović (ur.), *Jezici i kulture u vremenu i prostoru* 2(2). *Tematski zbornik* (pp. 183–195). Filozofski fakultet, Novi Sad.
- Prčić, T. (2014). English as *the* nativized foreign language and its impact on Serbian: An analysis of the anglicization and hybridization of Serbian under the influence of English. *English Today*, 30(1), 13–20.

- Prčić, T. (2015). Objedinjena kontaktno-kontrastna lingvistika: principi i primene. U: S. Gudurić i M. Stefanović (ur.), *Jezici i kulture u vremenu i prostoru* 4(2). *Tematski zbornik* (pp. 31–45). Filozofski fakultet, Novi Sad.
- Prčić, T. (2016). Nova značenja postojećih reči u srpskom jeziku: Unutarsistemski i vansistemski mehanizmi realizacije. U J. Dražić, I. Bjelaković i D. Sredojević. *Teme jezikoslovne u srbistici kroz dijahroniju i sinhroniju. Zbornik u čast Ljiljani Subotić* (pp. 439–452). Filozofski fakultet, Novi Sad.
- Prčić, T. (2019). *Englesko–srpski rečnik geografskih imena* (2., elektronsko izdanje). Filozofski fakultet, Novi Sad. https://digitalna.ff.uns.ac.rs/sites/default/files/db/books/978-86-6065-498-6_0.pdf
- Prčić, T., Dražić, J., Milić, M., Ajdžanović, M., Filipović Kovačević, S., Panić Kavgić, O., i Stepanov, S. (2021). *Srpski rečnik novijih anglicizama*. Filozofski fakultet, Novi Sad.
- Quirk, R., Greenbaum, S., Leech, G., & Svartvik, J. (1985). *A Comprehensive grammar of the English language*. Longman.
- Radovanović, M. (1986). *Sociolingvistika* (2. izd.). Književna zajednica Novog Sada.
- Richards, K. (2009). Interview. In: J. Heigham, & R. A. Croker (Eds.), *Qualitative research in applied linguistics: A practical introduction* (pp. 182–199). Palgrave Macmillan.
- Ritchie W. C. & Bhatia, T. K. (2012). Social and psychological factors in language mixing. In: T. K. Bhatia and W. C. Ritchie (Eds.), *Handbook of bilingualism and multilingualism* (2nd ed., pp. 338–352). Wiley-Blackwell.
- Romaine, S. (1989). *Bilingualism*. Basil Blackwell.
- Sakel, J. (2007). Types of loan: Matter and pattern. In Y. Matras & J. Sakel (Eds.), *Grammatical borrowing in cross-linguistic perspective* (pp. 15–29). Mouton de Gruyter.
- Sankoff, D. & Poplack, S. (1981). A formal grammar of code-switching. *Papers in Linguistics: International Journal of Communication*, 14(1), 3–46.
- Savić J. (1994). *Serbian/English and Spanish/English code-switching: Toward a more comprehensive model* [Unpublished doctoral dissertation]. Purdue University.
- Savić J. (1996). *Code-switching: Theoretical and methodological issues*. Filološki fakultet, Beograd.

- Savić, J. M. (1995). Structural convergence and language change: Evidence from Serbian/English codeswitching. *Language in Society* 24(4), 475–492.
- Sebba, M. (2012). Researching and theorising multilingual texts. In: M. Sebba, S. Mahootian, & C. Jonsson (Eds.), *Language mixing and code-switching in writing: Approaches to mixed-language written discourse* (pp. 10–35). Routledge.
- Serbian diaspora. (2024, January 25). In *Wikipedia*. https://en.wikipedia.org/w/index.php?title=Serbian_diaspora&oldid=1198953953
- Sridhar, S. N., & Sridhar, K. K. (1980). The syntax and psycholinguistics of bilingual code mixing. *Canadian Journal of Psychology / Revue canadienne de psychologie*, 34(4), 407–416. <https://doi.org/10.1037/h0081105>
- Statistics Canada. (2011). *2011 Census of population: Linguistic characteristics of Canadians*. Government of Canada. <https://www150.statcan.gc.ca/n1/daily-quotidien/121024/dq121024a-eng.htm#:~:text=More%20than%20200%20languages%20were,combination%20with%20English%20or%20French>
- Statistics Canada (2021). *Census of population/ Increasing diversity of languages, other than English or French, spoken at home* [Infographic]. Government of Canada. <https://www150.statcan.gc.ca/n1/en/pub/11-627-m/11-627-m2022051-eng.pdf?st=b37Q7Jc2>
- Statistics Canada (2023, October 12). *Number of students in official languages programs, public elementary and secondary schools, by program type, grade and sex*. Government of Canada. Pristupljeno 30. 10. 2023. <https://www150.statcan.gc.ca/t1/tb11/en/tv.action?pid=3710000901&pickMembers%5B0%5D=2.2&pickMembers%5B1%5D=3.1&pickMembers%5B2%5D=4.1&cubeTimeFrame.startYear=2015+%2F+2016&cubeTimeFrame.endYear=2019+%2F+2020&referencePeriods=20150101%2C20190101>
- Stevanović, M. (1986). *Savremeni srpskohrvatsli jezik I* (5. izd). Naučna knjiga.
- Stevanović, M. (1989). *Savremeni srpskohrvatsli jezik II* (5. izd). Naučna knjiga.
- Surdučki, M. (1978). *Srpskohrvatski i engleski u kontaktu. Rečnik i morfološka analiza engleskih pozajmljenica u standardnom srpskohrvatskom jeziku i jeziku Srba i Hrvata iseljenika u Kanadi*. Matica srpska.

- Talla Sando, Y. (n.d.). *Upspeak across Canadian English accents: Acoustic and sociophonetic evidence*. Montreal School Board. http://homes.chass.utoronto.ca/~cla-acl/actes2009/CLA2009_Talla_Sando.pdf.
- Thomason, S. (2001). *Language contact*. Edinburgh University Press.
- Thomason, S., & Kaufman, T. (1988). *Language contact, creolization, and genetic linguistics*. University of California Press.
- Trenčić, S. (2012). *Constructing linguistic and cultural identity in an L2 environment: First-generation Serbs in English-speaking Canada*. [Master's thesis, Faculty of Philosophy, University of Niš].
- Vasić, V., Prčić, T. i Nejgebauer, G. (2001). *Du yu speak anglosrpski? Rečnik novijih anglicizama*. Zmaj.
- Vuksanović, J. (2005). Mesto enklitike u rečenici. *Jezik danas*, 21–22, 19–22.
- Wei, L. (1994). *Three generations, two languages, one family: Language choice and language shift in a Chinese community in Britain*. Multilingual Matters.
- Wei, L. (2005). 'How can you tell?' Towards a common sense explanation of conversational code-switching. *Journal of Pragmatics* 37, 375–389.
- Weinreich, U. (1964). *Languages in contact: Findings and problems*. Mouton & Co.
- Wells, J. C. (2006). *English intonation. An introduction*. Cambridge University Press.

Dodatak 1: Objašnjenje o istraživanju

Poštovani ispitanice/poštovana ispitanice,

Kao deo doktorske disertacije na temu dvojezičnosti koju radim na Filozofskom fakultetu u Novom Sadu, prikupljam podatke o upotrebi srpskog i engleskog jezika među pripadnicima mlađe generacije iseljenika u Vankuveru.

U tu svrhu, potrebna mi je vaša pomoć i učešće kao ispitanika u ovom istraživanju. Učešće je dobrovoljno i, ako želite, možete da odustanete u bilo kojem trenutku. Vaš doprinos sastoji se iz dva dela. Prvi deo je intervju koji obuhvata vaša iskustva i stavove o upotrebi engleskog i srpskog jezika. Intervju će biti individualan ili grupni, sa 2–3 ispitanika, ukoliko želite i možete da se dogovorite sa prijateljima ili braćom/sestrama. Drugi deo sastoji se od upitnika u kojem biste dali neke osnovne informacije, odgovorili na pitanja o rečima i izrazima koje biste vi prirodno upotrebili u govoru ili pisanju i dali kratak pismeni odgovor na nekoliko pitanja. Intervju će se snimati kako bih bila sigurna da mi ne promaknu važne informacije. Učešće u intervjuu i popunjavanje upitnika trajaće 1–2 sata.

Rizik učešća u ovom istraživanju sveden je na najmanju moguću meru. Vaše ime, kao i sve što kažete i napišete i bilo šta što može da ukaže na vaš identitet, biće poznato samo meni (istraživaču). Rezultati istraživanja će se sumirati i predstaviti kao grupni podaci.

Ukoliko želite da budete obavešteni o onome što je ovim istraživanjem ustanovljeno, kontaktirajte sa mnom i poslaću vam kratak izveštaj po završetku istraživanja.

Hvala.

Nela Damjanovski
doktorantkinja
profesor engleskog jezika
Priprema za akademske veštine na engleskom jeziku
Univerzitet Sajmon Frejzer
E-mail: xxxxxxxx@xxxxxx
Telefon: xxxxxxxxx

Dear research participant,

As part of my doctoral dissertation in bilingualism at the Faculty of Philosophy in Novi Sad, I am gathering information on the use of the Serbian and English language among the younger generation of immigrants in Vancouver.

I need your help to be as participants in this research. Your participation is voluntary and you can decide to withdraw at any time. The first part will be an interview which will focus on your experience with and attitude to the use of English and Serbian. The interview will be either individual or group, with 2–3 participants, if you wish to do so and can make arrangements with your friends or siblings. The second part consists of a questionnaire, where you would answer questions about words or phrases you would normally use in speaking or writing. The interview will be recorded to ensure that I do not miss any important information. The interview and questionnaire will take 1–2 hours.

The risk for you as a participant in this research is minimal. Your name, as well as anything you say or write and anything that might indicate your identity will be known only to me (the researcher). The findings of the research will be summarized and presented as group data.

If you wish to be informed about the results of the research, contact me and I will send you a brief summary of the findings once the research has been completed.

Thank you.

Nela Damjanovski
PhD student
Integrated Skills Instructor
Preparation in Academic Skills in English
Simon Fraser University
E-mail: xxxxxxxx@xxxxxx
Telephone xxxxxxxxx

Dodatak 2: Saglasnost ispitanika

Ukoliko pristajete da učestvujete u ovom istraživanju, molim vas da popunite i potpišete priloženi pristanak.

Ja, _____ (ime i prezime), pročitao/pročitala sam uvod sa objašnjenjem o istraživanju i dajem odobrenje istraživaču, Neli Damjanovski, da koristi podatke dobijene intervjuom i upitnikom za izradu doktorske disertacije.

Potpis _____

Datum _____

Elektronska adresa (nije obavezno)

Telefon (nije obavezno)

If you agree to participate in this research, please complete and sign the consent below.

I, _____ (your legal name), have read the introduction explaining this research and give the researcher, Nela Damjanovski, consent to use the data collected in the interview and questionnaire for her doctoral dissertation.

Signature

Date

E-mail address (optional)

Telephone (optional)

Dodatak 3: Pitanja za intervju

Molim vas recite mi nešto o sebi.

- Čega se prvo sećate po dolasku u Kanadu?
- Koji jezik koristite kod kuće (sa roditeljima, braćom/sestrama, suprugom/partnerom)?
 - Da li vaši roditelji očekuju/zahtevaju od vas da kod kuće govorite srpski? Šta vi mislite o tome?
- Koji jezik koristite kad razgovarate sa prijateljima?
- Na kom jeziku se svađate?
- Na kom jeziku psujete?
- Na kom jeziku sanjate?
- Na kom jeziku razmišljate/razgovarate sami sa sobom?
- Da li imate kućne ljubimce? Na kojem jeziku razgovarate sa njima?
- Na kojem jeziku vam je lakše da:
 - razgovarate
 - pišete
 - čitate
- Koji jezik koristite na poslu/u školi?
- Da li imate drugu rodbinu u Kanadi? Na kojem jeziku razgovarate sa njima?
- Koji jezik vam je dominantan u komunikaciji?/Koji jezik koristite sa većom lakoćom?
- Koji jezik koristite kada pišete:
 - poruke na telefonu
 - na društvenim mrežama (Fejsbuk, Tviter, blogovi, forumi itd.)
- Na kom jeziku najčešće čitate?
 - Koju vrstu tekstova (knjige, novine, časopisi, stručna literatura, udžbenici, vesti na internetu, forumi, blogovi...)
- Da li komunicirate sa rodbinom i/ili prijateljima u Srbiji?
 - Koliko često?
 - Na koji način komunicirate s njima?
- Koliko često odlazite u Srbiju?
- Da li vam je lakše: da govorite, čitate ili pišete na srpskom?
- Da li se u kući gleda srpska televizija i/ili sluša srpski radio?
- Da li u kući imate knjige, časopise i/ili novine na srpskom?
- Šta volite da radite u slobodno vreme? Recite mi nešto više o tome. Koliko često to radite? Sa kim?

- Da li ste (da li ste ikada bili) član nekog srpskog kluba ili društva u Vankuveru (Kanadi): sportski klub, folklorno društvo, udruženje studenata...?
- Da li odlazite na kulturne, sportske, dobrotvorne i druge manifestacije koje se organizuju u srpskoj zajednici?

Dodatak 4: Upitnik

Datum: _____

Molim vas da odgovorite na sledeća pitanja zaokruživanjem jedne od ponuđenih mogućnosti ili dopisivanjem odgovora na liniji.

- Pol: _____ muški ženski
- Godina rođenja: _____ Država rođenja: _____
- Stepen obrazovanja: a) osnovna škola b) srednja škola
 c) koledž d) fakultet
 e) drugo _____
- Zanimanje: _____
- Stepen obrazovanja roditelja:
 - A) majka: a) osnovna škola b) srednja škola c) koledž
 d) fakultet e) drugo _____
 - B) otac: a) osnovna škola b) srednja škola c) koledž
 d) fakultet e) drugo _____
- Da li imate braću ili sestre? da ne
 Ako da, koliko? _____
- Ako niste rođeni u Kanadi, koliko ste godina imali kada ste došli u Kanadu: _____
- Da li ste išli u školu u Srbiji pre dolaska u Kanadu?
da ne
Ako jeste, koliko ste razreda tamo završili? _____
- Da li ste učili engleski pre dolaska u Kanadu? da ne
 ○ Ako jeste, gde ste ga učili? _____ Koliko dugo? _____
- Da li se u vašoj kući čitaju knjige, novine i/ili časopisi na srpskom?
 da ne
- Da li se u vašoj kući gleda srpska televizija i/ili sluša srpski radio?
 da ne
- Da li ste išli u srpsku školu u Vankuveru ili drugde u Kanadi?
 da ne
 ○ Ako jeste, koliko dugo? _____

Molim vas da pažljivo pročitate zadatke i da sledite uputstva za svako pitanje.

1. Pročitajte rečenice i obratite pažnju na podvučene reči. Zatim u tabeli spojite reč iz kolone A sa odgovarajućom rečju iz kolone B koja po vašem mišljenju ima isto ili slično značenje. U srednju kolonu upišite broj reči koja odgovara ponuđenom značenju. Prva

reč je spojena kao primer. Ponuđenih značenja ima više, tako da ne treba da upotrebite sva značenja.

1. Bilo bi najbolje da leti do San Franciska i da tamo izrenta auto.
2. Nisam aplicirala da budem balerina.
3. Zovite nas i kada želite da bukirate karte.
4. Mora da se preuzima prtljag i da se ponovo čekira za sledeći let.
5. Njegovi radovi bili su defamacija ličnosti koje imaju drugačije mišljenje.
6. Kod nas možete kupiti karte za sve destinacije.
7. Ovo je definitivno najbolja aktivnost za skidanje kilograma.
8. Ekstra torba se plaća 100 dolara.
9. U novu firmu ćemo prebaciti sve fajlove.
10. Da izbegnete čekanje kod karusela, spakujte sve u ručni prtljag.
11. Morgidž ćemo isplatiti za dve godine.
12. Kod nas možete overiti oficijelne izjave.
13. Rezervacija može i da se poništi bez ikakvih penala.
14. Ona želi da promoviše druženje i toleranciju.
15. Moraće da se potruži da popravi rejting.
16. Reprezentativ agencije će vas čekati na izlazu.
17. Postoje setovani aranžmani za obilazak grada.
18. Ako plaćate kreditnom karticom, plaćate na ukupan total 3% više.
19. Ovaj film je violentni triler u režiji Dejvida Kronenberga.
20. Imena sponzora Srpskog dana biće objavljena u našim medijima i na oglasnoj tabli.

A		B	
(iz)rentati		datoteka, dokument, evidencija,	
aplicirati	1	iznajmiti	
bukirati		dodatan	
čekirati se		stambeni kredit	
defamacija		kazna	
destinacija		iznos	
definitivno		nasilan	
ekstra		širiti, razvijati	
fajl		pokretna traka	
karusel		predstavnik	
morgidž		odredište	

oficijelan	_____	konačno
penal	_____	unapred odrediti/organizovati
promovisati	_____	pokrovitelj, darodavac
rejting	_____	prijaviti se (na ulazu)
reprezentativ	_____	kleveta
setovati	_____	prijaviti se, konkurisati
total	_____	zvaničan
violentan	_____	položaj, ugled
sponzor	_____	veličina
	_____	sigurno, nesumnjivo
	_____	kontrolisati
	_____	rezervisati

2. U sledećim rečenicama ponuđeno je više mogućnosti da se rečenice dopune. U svakoj rečenici zaokružite onu koju biste najradije upotrebili.

1. Diplomirao je s najboljim ocenama na američkom _____.
 a) Univerzitetu Kolumbija
 b) univerzitetu Kolumbija
 c) Univerzitetu kolumbija
2. Šta najčešće radite _____ uveče?
 a) petkom
 b) Petkom
3. Sve karte za _____ su rasprodate.
 a) Januar
 b) januar
4. Ima slobodnih mesta za _____.
 a) 7i avgust b) 7. avgust c) 7 avgust d) 7-mi avgust

5. U Vankuver su došli _____ godine.
a) 2007-me
b) 2007
c) 2007.
6. Omladinska organizacija održala je _____ godine dobrotvornu priredbu.
a) 28. marta, 2014 b) 28 marta, 2014 c) 28. marta 2014
d) 28. marta, 2014. f) 28. marta 2014.
7. Pre dolaska u Kanadu, učila je _____ u privatnoj školi.
a) Engleski
b) engleski
8. Džim Keri je jedan od najpoznatijih _____ glumaca koji rade u Holivudu.
a) kanadskih
b) Kanadskih
9. Vankuver se smestio na krajnjem zapadu Kanade, na obali _____.
a) Tihog okeana
b) Tihog Okeana
10. Položio je _____ se nije nadao.
a) iako
b) i ako
11. Imao sam osećaj da slušam muziku odsviranu na tradicionalnim instrumentima, na tako _____ način.
a) netradicionalan
b) ne-tradicionalan
c) ne tradicionalan
12. Nasuprot onome sto se danas misli, _____ je zapravo prastari praznik.
a) Dan zaljubljenih
b) Dan Zaljubljenih
13. _____ sutra uveče.
a) Doćiću
b) Doći ću

3. Da možete da birate, kuda biste naradije želeli da putujete? (Odgovorite u ponuđenih 10 redova.)

4. U sledećim rečenicama ponuđene su dve mogućnosti. Zaokružite reč ili izraz u rečenici za koji smatrate da je pogodniji.

1. Treba da donesete / napravite odluku.
2. Ako kupuješ / uplaćuješ prevoz do aerodroma, raspitaj se o cenama.
3. Kad putujem, više ne odseđam / ostajem u hotelu, nego u privatnom smeštaju.
4. Trebalo / Uzelo je vremena da se to ispravi.
5. Koledž nisam završila – nisam diplomirala / uzela diplomu / dobila diplomu.
6. Kao klinac, imao sam san / sanjao sam da dođem ovamo.
7. Ako spava u Londonu, da li treba da podigne / pokupi prtljag?
8. Najjeftinije do Honolulu na / za te datume je 1038,00 dolara.
9. Akupunktura može uticati na biohemiju moždanih procesa i tako kontrolisati / regulisati krvni pritisak.
10. Osiguranje pokriva / obuhvata postojeća stabilna hronična stanja.
11. Uz besplatnu uslugu sačuvacete / uštedecete novac, vreme i trud.
12. Ponudila je da nam kupi / plati piće.
13. U ovom semestru slušam / uzimam samo tri predmeta.
14. U Srbiji, deca počinju / polaze u školu sa sedam godina.
15. Predviđa se da će se u budućnosti praviti / voditi ratovi zbog nestašice vode.

5. U sledećim rečenicama reči su date izmešanim redosledom. Poređajte date reči onim redosledom koji biste vi upotrebili da sastavite te rečenice. Upotrebite svaku datu reč.

Primer: dele lepe cveće prolaznicima devojke
 Lepe devojke dele prolaznicima cveće.

1. želja tvoja ispunila se
_____.
2. jako njoj se koncert ide na
_____.
3. još da vam li treba nešto
_____?
4. dopada njemu se odlučnost njena
_____.
5. dopao se meni taj nije grad
_____.
6. njoj kolo igralo se
_____.
7. se meni kafa pije
_____.
8. tebe on voli
_____.
9. je njega strah
_____.
10. zbolelo teniserku je rame
_____.
11. Marku gosti došli su
_____.

12. umorna je na njoj videlo nije se da
_____.
13. tata je šta pitao me da donese mi s puta
_____.
14. se da još zašto više muči
_____?
15. kome damo da hoćeš karte
_____?
16. Marina je crno kući jedno mače donela
_____.
17. pozovete da koga hoćete
_____?
18. kuda svi idu i ostali
_____.
19. onako uradi da kako je najbolje misliš
_____.
20. trčali toliko su da ostali su bez daha
_____.
21. što slušaju više trudim se manje me
_____.
22. čim idem ja sa na kafu učenje završim drugaricom
_____.
23. Ani bilo što na njega je je žao vikala
_____.
24. dugo letovanje štedeli da bismo smo otišli na
_____.

25. smo rekli joj
_____.
26. on ni nije poseban po čemu
_____.
27. ga ne menjala za ni šta bih
_____.
28. torba stolu platnena ležala na je velika
_____.
29. se zar želja ispunila ti nije
_____?
30. mi se grad dopao taj nije
_____.
31. pije kafa se mi
_____.
32. godina je trideset mi
_____.
33. ga strah je
_____.
34. je zbolela ju glava
_____.
35. li jesi knjigu pročitao
_____?
36. još vam treba li nešto
_____?
37. ti li koliko to košta znaš
_____?

38. Vankuvera iz sam

_____.

39. čita sigurno knjigu

_____.

40. uzela je knjigu od druga za sestru

_____.

6. Da možete, koju biste poznatu osobu, živu ili ne, voleli da upoznate? (Odgovorite u ponuđenih 10 redova.)

7. U sledećim rečenicama nedostaju reči. Dopunite svaku rečenicu rečima koje su date u zagradi. Stavite svaku reč u oblik koji biste najradije upotrebili.

Primer: Šta je Ana _____ za sestrino venčanje? (obući)
Šta je Ana obukla za sestrino venčanje? _____

1. Bojan danas _____ ispit. (polagati)
2. Prošlog semestra, Milan je tri meseca _____ kao asistent u laboratoriji. (raditi)
3. Drugarica me je pozvala da _____ kod nje u Toronto. (doći)
4. Kad se vidimo, _____ ti šta mi se desilo. (pričati)
5. Vesna i Mira _____ (ići) u Kolumbiju, pa zato _____ španski. (učiti)

6. A: Šta _____ kad završiš srednju školu? (studirati)
B: _____ geologiju. (studirati)
7. Moja mama upravo _____, a sutra _____ i Draganovi roditelji. (doći)
8. Ako ne učiš, _____ na ispitu. (pasti)
9. Kad završim školu, _____ foto-grafijom. (baviti se)
10. Ovaj ispit je _____ (težak) od prošlog, ali je _____ od završnog ispita. (lak)
11. Za mene je ovo _____ grad na svetu. (lep)
12. Bez kiše, reke bi bile _____. (prazan)
13. Ja mnogo volim _____ kišu. (letnji)
14. Bez kiše, situacija bi bila mnogo _____ nego sad. (loše)
15. Gledam _____ (slika) na _____ (zid).
16. Školska godina počinje u _____. (septembar).
17. Traže _____ (izgubljena mačka).
18. Izgubio je puno _____ (vreme) igrajući se na kompjuteru.
19. Stajali su ispred _____ (kuća).
20. _____ (Moj drug) se stidi.
21. _____ (Marija), pošalji mi poruku.
22. Meni je moj grad _____ od ovog. (lep)
23. _____ (Mira), otvori vrata.
24. Da li poznaješ _____ (ona žena) sa _____ (malo dete)?
25. _____ (Čovek), ti si lud!
26. Trebaju nam još dva _____ (sto), četiri _____ (fotelja) i osam _____ (stolica).
27. _____ (Ivan), javi se mami.
28. _____ (Miša), kad ćeš doći kod mene?
29. _____ (Saša), da li si završio posao?

30. Šetali smo _____ (ulice) Montreala.
31. Pred _____ (kuća) je bio parkiran crveni automobil.
32. Ovo je poklon za _____ (moja najbolja druga-rica).
33. U _____ (dvorište) nije bilo _____ (đak).
34. Moj najbolji drug studira u _____ (Toronto).
35. _____ (Moj drug) je sramota.

8. **Da li je ono što neko napiše na Fejsbuku razlog da tu osobu otpuste s posla? (Odgovorite u ponuđenih 10 redova.)**

Tabela 1: Upotreba padeža

	Nominativ
Generacija 1,5	
2. generacija	i kad pričam, onako, <i>padeže</i> nisu mi baš najbolji – jedini razlozi koj su validni da se <i>osobu</i> otpusti sa posla
	Genitiv
Generacija 1,5	ja ne znam da l' se to <i>prvi utisci</i> sećam – nemam <i>vreme</i> da nađem za neki hobi – pre bilo je <i>bolje predstave</i> – <i>prvi dan</i> škole, ja sam imao ogromnu kutiju – <i>prvi dan</i> škole se sećam – <i>to se</i> malo sećam – <i>to se</i> sećam – ono <i>što se</i> sećam – jedino <i>što se</i> sećam – ja se <i>ništa</i> ne sećam – ne sećam se <i>ništa</i> – onako k'o da sećam se <i>neke slike</i> od životinja – ne znam <i>šta se</i> sećam – <i>šta se</i> sećamo, <i>šta se</i> ne sećamo – i svi smo išli u tu istu crkvu za <i>te</i> nekoliko dana – al' kad smo postali malo stariji, malo recimo blizu, evo, <i>kraj</i> srednje škole – nisam imao punih četiri <i>godina</i> – teško je, ima puno tih <i>Crnca</i> koji, znaš, skaču k'o ludaci...ja sam samo Srbin, nemam ja genetiku za to – na neke od onih folklornih <i>koncerta</i>
2. generacija	vrlo malo <i>kn(j)ige</i> sam čita(o) na srpskom – jedna stvar <i>što se</i> sećam – po nekad sviram i pevam te narodne pesme kad ima <i>drugi ljudi</i> – u (dvorište) nije bilo <i>đak</i> – ali se isto tako sećam poslednjih nekoliko <i>godine</i> – baš mi se dopalo, u stvari, igranje <i>ovaj folklor</i> – je l' znate neki drugi jezik osim <i>srpski</i> i <i>engleski</i> ? – a sem <i>to...</i> – kad se vratim iz <i>školu</i> – al' samo sam iš'o na jedan ili dva <i>časova</i> – čak i ako sam provela tri <i>meseci</i> u- tamo sam živela u Quebec – pre pet <i>godine</i> – čet'ri-pet-šest <i>nedelje</i> – ispod dvadeset <i>sata</i> – a ima u stvari nekoliko <i>deca</i>
	Akuzativ
Generacija 1,5	da upoznam NBA igrača <i>Kevin Durant</i> – dođe neki što vozi <i>nekog kamiona</i> – voleo bih da upoznam <i>Voren Bafeta</i> – hteo bi da sretnem <i>Neil Degrass Tysona</i> – ja bi hteo da upasnam <i>Mike Tysona</i> – pa me stavila u <i>kontaktu</i> sa ženom koja radi na fakultetu – da ne bi' baš ulazio slepo u <i>svemu tome</i> – uticaj interneta na <i>svemu tome</i> – imamo ukupno petoro dece koji dođu u <i>našoj grupi</i> – <i>moj drug / mom/mome / mojem drugu</i> [upotrebljeno dva puta] / <i>moj druže</i> je sramota

2. generacija	imala sam, a... kako se beše, o da, <i>mali hrčak</i> – da, imam kao taj certification za <i>teniski instruktor</i> – ja bi upoznala <i>Picasso</i> – i onda vidim <i>Ozi</i> [kućni ljubimac, mužjak] – a imam, ono, i <i>braća</i> – i naravno, obožavam njihovu kuhinu i <i>njihovi kolači</i> – uglavnom imam ono <i>matematika i fizika</i> – a vid(e)o sam samo jednog Srba <i>koji</i> poznajem od pre – slušam mnogo <i>Kvina</i> [rok grupa] – ja sam učila <i>francuskog</i> od šestog razreda – htela bih da upoznam Novaka Djokovica <i>srpski teniser</i> – ja bih volela da upoznam Nikolu Teslu, <i>jedan</i> od najpametnijih ljudi na svetu – volela bih da upoznam <i>Albert Einstein-a</i> – ja bih hetla da upoznam <i>Niel Armstronga</i> – ja bih hteo da upoznam <i>Nikolu Tesla</i> – pa kad se vrati, ona prebaci sve na <i>srpskom</i> – sta ljudi stavljaju na <i>Fejsbuku</i> je za njih – <i>mom/mojem drugu</i> [upotrebljeno dva puta] <i>moj drug/drugar</i> [upotrebljeno tri puta] je sramota
	Vokativ
Generacija 1,5	<i>Marijo</i> , pošalji mi poruku – <i>Sašo</i> , da li si završio posao? – <i>Mira</i> , otvori vrata – <i>Čovek</i> , ti si lud!
2. generacija	<i>Marijo</i> , pošalji mi poruku – <i>Sašo</i> , da li si završio posao? – <i>Mira</i> , otvori vrata – <i>Miša</i> , kad ćeš doći kod mene? – <i>Ivan</i> , javi se mami – <i>Čoveku</i> , ti si lud!
	Instrumental
Generacija 1,5	šetali smo <i>ulice</i> Montreala – ja radim <i>svaku subotu i nedelju</i> od osam do četiri i onda dva puta through the week days obično <i>ponedeljak i utorak</i> – da sam u stvari počeo sa <i>većina Kanađana</i> da se družim – da li poznaješ _____ (ona žena) sa <i>malom detetom</i> ? – Da li poznaješ _____ (ona žena) sa <i>malom detetu</i> ?
2. generacija	po celi dan pričam engleski u školu i sa dru- <i>društvo</i> – i samo da pričaš sa <i>društvo</i> – ako završiš sa <i>te ocene</i> – sa <i>Ozi</i> [kućni ljubimac, mužjak] pričam i srpski – ja bih hteo da popričam sa <i>Mihailo</i> Pupinom – šetali smo <i>ulice</i> Montreala – ali znaš sa <i>padeže</i> i sve tako, neki put skroz samo nešto lupim – da li poznaješ _____ (ona žena) sa <i>malom detetom</i> ? [upotrebljeno tri puta]

	Lokativ
Generacija 1,5	nije bilo nikad na <i>engleski</i> ništa – u crkvi na Kanada <i>Vej</i> – internet nije mesto na kojem trebaš da pišeš o svojem profesionalnom životu osim možda na <i>Linkedin</i> – da, da, nije bilo nikad na <i>engleski</i> ništa – po nekada kad odemo u sobu i smo nas dvojica u Srbiji, onda <i>taj momenat</i> pričamo na <i>engleski</i> – ja mislim da je uvek lakše <i>engleski</i> sve – ja mislim <i>engleski</i> (je) ipak lakš/ə/ – i razmišljamo <i>engleski</i> – <i>engleski</i> [upotrebljeno četiri puta] – po nekad na srpskom, ali uglavnom <i>engleski</i> – <i>engleski</i> , a neko ko zna <i>engleski</i> i <i>srpski</i> , obično <i>engleski</i> , neki put <i>srpski</i> – sa roditeljima ako se dopisujem onda <i>srpski</i> a sa drugarima <i>engleski</i> – ili ako se dopisujem s nekim iz Srbije, onda isto tako <i>srpski</i> , samo sa drugarima odavde <i>engleski</i> – sa drugarima <i>engleski</i> , a kod kuće, ono, s mamom, tatom, onda <i>srpski</i> – ali isto je problem kada pišemo <i>srpski</i> na imejlu – ne mogu da se setim kad sam zadnji put nešto, ono, papir i olovku <i>srpski</i> pisao – isto tako <i>srpski</i> , mešano, <i>engleski</i> – <i>engleski</i> brže pišem i čitam – <i>srpski</i> uvek [upotrebljeno četiri puta] – mog'o bi' da kažem da malo sporije čitam <i>srpski</i> nego što... nego <i>engleski</i> – tamo kad odem, nakon tri dana čitam brže nego što čitam <i>engleski</i> – mami na srpskom ali ovako, <i>engleski</i> – nekad na srpskom, ali <i>engleski</i> generalno – u <i>dvanaesti razred</i> ja sam bio možda najvišnji u našoj školi – ja sam, mislim, bio na <i>jedan čas</i> , dva – <i>drugi razred</i> već sam znala da čitam na engleskom – veliki grad u <i>koji</i> sam samo jednom bio – imali su neke izlete na <i>koje</i> ja nisam bila – A: Na kom jeziku vam je lakše da čitate? B: <i>Engleski</i> – A: Na kom jeziku najčešće čitate? B: <i>Engleski</i> [upotrebljeno dva puta] – A: Na kom jeziku je vama lično lakše? B: Meni <i>engleski</i>
2. generacija	neka pitanja na <i>test</i> – sada imam jedan kurs u <i>Suri</i> [Surrey], jedna u Brnabiju [Burnaby] – u <i>kindergarten</i> sam naučila najviše – u <i>folklor</i> sam bila – žive na <i>Visler</i> – počeli smo, ovaj, u <i>klub</i> da igramo – kad sam tamo na <i>Seawall</i> – probam sad na <i>UBC Tennis Centre</i> da dobijem pos'o – pa, svi Srbi, mislim, ovaj, u <i>crkvu</i> se viđamo – čak i ako sam provela tri meseci u- tamo sam živela u <i>Quebec</i> – i onda možda da idem da učim ono (u) <i>Francusku</i> <i>engleski</i> – a <i>srpski</i> , u stvari i malo na <i>engleski</i> – na <i>engleski</i> [upotrebljeno šest puta] – oni mogu meni <i>engleski</i> , ja ću njima <i>srpski</i> – pa bi' rekla u stvari <i>srpski</i> i <i>engleski</i> , onako baš u istu količinu obe – mislim da je ipak lakše na <i>engleski</i> – englesko- <i>engleski</i> – ajoj, mislim na <i>engleski</i> – nisam skoro siguran, ali mislim na <i>engleski</i> – pitela ga o <i>njegove slike</i> – gledam filmove na <i>one (screen) sites</i> – igrala sam na <i>te</i> kao <i>provincials</i> i <i>nationals</i> – odbojku sam trenirala, amm, za tri godine, a da, u <i>deveti deseti</i> i <i>dvanaesti razred</i> – ja sam bila u

<i>prvi razred</i> – ja sam počela kad sam bila u <i>prvi razred</i> – bila sam u četvrti i <i>peti razred</i>, ja mislim, u <i>srpsku školu</i> – školska godina počinje u <i>septembar</i> – gledam (slika) na <i>zid</i> – u <i>dvorište</i> nije bilo <i>đak</i> – pre neki dan sam čitala o <i>Amelia Earhart</i> – po celi dan pričam engleski u <i>školu</i> i sa društvo – sad sam malo na <i>pauzu</i> – kad su oni isto na <i>pauzu</i> onda pošalju mi neke poruke kao da vidu kako sam – zato što tata je u <i>vojsku</i> učio am- da skijanje – i svirala sam mnogo <i>koncerte</i> – A: O čemu smo pričali? B: O <i>folklor</i> – A: Gde se obično skijaš? B: A, <i>Grouse Mountain</i> ili na <i>Visler</i> ili tako – A: Na kom jeziku vam je lakše da čitate? B: <i>Engleski</i> [upotrebjeno tri puta] – A: na kom jeziku sanjate? B: Ajoj, mislim na <i>engleski</i>. Nisam skoro siguran, ali mislim na <i>engleski</i>.

Tabela 2: Upotreba zamenica

	Subjektske zamenice
Generacija 1,5	<i>Ja</i> uvek brojim na srpskom. <i>Ja</i> i kad sam u- na poslu, <i>ja</i> brojim na srpskom. <i>Ja</i> sam uvek brojao na srpskom, ali, na primer, kada razmišljam o poslu, ima neki(h) ideja, kao što sam rek'o, <i>ja</i> ne znam na srpskom, na primer o bankarstvu. Nikad nisam radio u bankarstvu u Srbiji ili na srpskom jeziku, tako da <i>ja</i> samo znam te ideje ne engleskom. – <i>Ja</i> sam Anđela, <i>ja</i> sad radim prava u Alberti i isto mi je druga diploma, pre sam na Ju-Bi-Siju radila sikologiju i tako, <i>ja</i> se sad samo bavim sa školom – <i>ja</i> Fejsbuk ne koristim nešto puno, <i>ja</i> mislim, pokušavam i što manje – pa opet, <i>ja</i> mislim da posle nekoliko dana ako sam u Novom Sadu, <i>ja</i> mislim da bi mi se promenilo – bila sam u četvrti i peti razred, <i>ja</i> mislim – on se vratio, <i>ja</i> mislim, u Banjaluku – <i>ja</i> mislim da firma ima pravo da te otpusti – <i>ja</i> mislim isto da je važno da mi nastavimo da pričamo srpski i <i>ja</i> mislim ovakve stvari da su strašno korisne – i kažem: „Da li mogu <i>ja</i> da rentiram?“ – <i>ja</i> u principu isto na engleskom, <i>ja</i> obožavam da čitam i stalno na engleskom, ali <i>ja</i> sam bila isto u Jugi – <i>ja</i> ne znam da l' se to prvi utisci sećam – zato što <i>ja</i> kad ovde živim sve mi je na engleskom – a u Portlandu... <i>ja</i> sam tu možda već tri ili četiri puta bio – trenutno ne radim, imam puno slobodnog vremena, a... pa dobro, ne znam, <i>ja</i> volim (da) čitam – pa to sad, ovaj, pokušavam da odlučim zato što <i>ja</i> sam sad u školi već dosta dugo – nekakve sveske sam engleske... pa sam tako učio <i>ja</i> engleski – isto sanjam <i>ja</i> na engleskom puno puta, skoro uvek – <i>ja</i> sam znala da <i>ja</i> mogu to da očekujem – <i>ja</i> prvi dan kad sam išla u vr- znači u onaj kindergarten, mene je prozvala učiteljica – da <i>ja</i> nisam psihologiju i takve stvari radio, ne znam ni da l' bi pristao – <i>ja</i> bi radije otiš'o – <i>ja</i> bih volela da upoznam Moniku Selež – da bih mogla da upoznam jednu poznatu osobu <i>ja</i> bi izabrala ženu iz sadašnjeg vremena – <i>ja</i> bi naj radije... – <i>ja</i> bi hteo da upasnam Mike Tysona – <i>ja</i> bih najradije putovala do Las Vegas-a – ako bih mogao da izaberem, <i>ja</i> bih putovao ponovo u Srbiju – <i>ja</i> sam pre 4 dana gledao film „Interstellar“ – <i>ja</i> bih naj radije išao u Dominikan Republic – <i>ja</i> bih volela da upoznam Meryl Streep – <i>ja</i> bi voleo da upoznam NBA igrača Kevin Durant – pola-pola, <i>ja</i> bi rek'o – pa lakše mi je da se psuje na srpskom – <i>ja</i> mislim i kod kuće na srpskom – <i>ja</i> najviše psujem na srpskom – ali nekada pričamo engleski. Ali <i>ja</i> bi' rek(a)o većinski je srpski. – <i>ja</i> ne pišem ništa u kući, tako da <i>ja</i> ne pišem nešto mnogo ćirilicom — pošto <i>ja</i> ne znam gramatiku baš najbolje na srpskom – <i>ja</i> sam znao da ima neke ideje o tome, ali <i>ja</i> nisam znao ni gde je – i onda kad sam se <i>ja</i> vratila u Dauntaun, <i>ja</i> kažem: „Vratila

	sam se u civilizaciju“ – <i>ja</i> sam Marija, <i>ja</i> sam trenutno na Ju-Bi-Siju – <i>ja</i> mislim oko trideset sati nedeljno zato što <i>ja</i> radim svaku subotu i nedelju ujutro – ’teo bi nešto ako mogu u Telusu da ostanem, <i>ja</i> mislim da mi je to fantastično – <i>ja</i> mislim da sam se <i>ja</i> već malo zbunila – ali, <i>ja</i> mislim, na engleskom bi u stvari commands i takve stvari – <i>ja</i> mislim da bi one imale puno interesantnih priča – ali opet je ista stvar, <i>ja</i> mislim, ako se sa posla dopisujemo ili iz škole, tad je veća šansa da pišemo, bar <i>ja</i> mislim, da napišemo poruku na engleskom nego ako, na primer, <i>ja</i> sedim kod kuće ili šetam po gradu i, ovaj, pišem poruku – <i>ja</i> mislim da <i>ja</i> nisam razmišljala – <i>ja</i> mislim da <i>ja</i> stvarno nisam bila na I-Es-Elu pošto <i>ja</i> se uopšte ne sećam nikad da smo <i>mi</i> to radili – <i>ja</i> mislim, <i>ja</i> nemam vremena za to pošto trenutno učim – a tamo možeš i da sedneš u kafić i vrlo je opušteno, možeš <i>ti</i> da se prošetáš na više mesta – time što imaš jednu diplomu, oni ne očekivaju da <i>ti</i> uradiš one stvari neke iz prve godine – s njim sam bio pre nego što je <i>on</i> otiš’o – <i>Ja</i> imam jednog prijatelja. On je živeo ovde, isto k’o mi je doš’o i onda se vratio za Srbiju i <i>on</i> sad tamo radi – <i>mi</i> se skupljamo tako mesečno – <i>ja</i> sam kroz taj naš klub dosta naših upoznala i onda smo se <i>mi</i> družili – i pričamo <i>mi</i> na engleskom među sobom – po nekad idem sa drugarima iz tima i <i>mi</i> treniramo zajedno – čitamo knjige, <i>mi</i> imamo book club – sa drugaricom u Beogradu kad sam se dopisivala, ovaj, <i>mi</i> smo neko vreme pisale – ako komentari te osobe negativno predstavljaju firmu gde <i>oni</i> rade – <i>meni</i> je čudno bilo zato što ona se rodila u Jugoslaviji i <i>ona</i>, znači, je pričala srpski totalno normalno i <i>ona</i> je imala, ne znam, sigurno preko 20–30 godina – <i>ja</i> po nekad radio na ovaj app na telefonu upalim, al’ to jako kratko jel kad krenu reklame i da <i>oni</i> pričaju... – pa, u principu, nije <i>meni</i> bilo nešto toliko teško – zavisi sa kim, sa kime se viđamo, <i>meni</i> se čini, ta dinamika je – i celo društvo se onda prebaci i krene više da na engleskom priča, <i>meni</i> se čini – <i>meni</i> je isto da kažem, <i>ja</i> mislim, da se ono pomera u zavisnosti od raspoloženja i situacije – <i>meni</i> je sad promena, <i>ja</i> sam radila godinu dana na deset minuta peške od kuće
2. generacija	i ako <i>ja</i> pogrešim nije to ništa – ako bih mogla da putujem de god hoću, <i>ja</i> bih otišla u Francusku, da vidim muzej Louvre, pošto <i>ja</i> obožavam da gledam slike i skulpture – ali ne znam, <i>ja</i> nisam se osećala baš – <i>ja</i> mislim da... <i>ja</i> nisam, <i>ja</i> nisam imala društvo koje pričalo englesko... društvo sa dve-tri godine, ali, ono, moji roditelji i svi njihovi prijatelji i njihova deca, svi smo pričali srpski, tako <i>ja</i> mislim – ali onda je već bio stariji, tako <i>ja</i> pretpostavljam da nije – ali <i>ja</i> mislim <i>ja</i> to ne primetim tako da <i>ja</i> mislim – tata, on me je malo gurao da sviram klasiku, on svira gitaru, pa... al’ ne baš klasičnu, al’ me malo gurao prema tome i onda sam <i>ja</i> počeo – radio sam neko istraživanje, <i>ja</i> sam morao i da radim kao te aplikacije za magistarski – zato što <i>ja</i> još uvek imam

8 godina – *ja* od kad sam beba, mislim, sam išla u crkvu – stalno je bilo, ono, pitanje koji jezik govorite kod kuće, *ja* sam uvek rekla srpski, ali ovo što *ja* znam – ne, *ja* pretpostavljam da nisu – *ja* sam razmišljala da idem možda na fiziku, ali ovo je nekako sigurnije – počela sam da radim, *ja* radim kao instruktor plivanja – vole i moje drugarice, tako da sam *ja* rekla da ću da idem – ali *ja* ovu muziku koju *ja* slušam – *ja* sam samo jednog dana video u školi da imaju vaterpolo klub i onda sam otišao i igrao sam – idem *ja* na Suri campus – *ja* verujem da nema razloga da se osoba otpusti s posla kad nešto napiše na Fejsbuku – ako bi mogla da upoznam bilo koju osobu, *ja* bi upoznala Picasso – *ja* bih najradije isao u Južnu Americu ako bi imao priliku *ja* bih hteao da putujem oko zemalje u Južnoj Americi – *ja* bih hteao da upoznam Nikolu Tesla. Hteo bih da saznam njegova mišljene o današnjem svetu. Verovatno bi ima mnogo da pita uvezu sa internetom. *Ja* bih hteao da saznam kako on misli da ce internet da se razvija – *ja* bih volela da upoznam Nikolu Teslu – *ja* bih najradije putovala okog celog sveta – *ja* bih volela da upoznam Novaka Djokovica – *ja* imam nekoliko mesta u svetu gde bi volela da putujem – ako bih mogla da upoznam bilo koju osobu, *ja* bih hetla da upoznam Niel Armstronga – ako bi mogo da biram, *ja* bi naj radije hteo da putujem u Evropu – ako bih mogao da upoznam bilo koju osobu, živu ili ne, *ja* bih hteo da popričam sa Mihailo Pupinom – *ja* bih volela da putujem svuda po Evropi – volela bih da upoznam Albert Einstein-a zatost sam ucila o njegovom životu i o njegovim teorijama u skoli i *ja* mislim da bih bilo facinantno – zavisno na situaciju, *ja* mislim da ljudi trebaju da budu svesni... *ja* mislim da kad neko nešto napiše na Fejsbuk da trebaju da razmisle ko ce to da vidi – uglavnom *ja* mislim da firma ima pravo – *ja* nekoliko puta sam na francuskom isto sanjala – ali sada još uvek nisam *ja* sigurna – *ja* mislim da nikad nije bio problem sa mnom da *ja* nisam mogla da razgovaram – *ja* sam, *ja* mislim, u drugoj godini gimnazije sam krenula na folklor – to sam prestala, *ja* mislim, prošle godine – *ja* mislim da sam ima(la) šest meseci kad sam se vratila u Smederevsku Palanku – pa *ja* mislim najviše pričam engleski – *ja* mislim da samo zato što su bili – ali *ja* mislim da nema za moje godište srpska škola – *ja* mislim da ću sad da idem na trening – ali *ja* mislim da je ipak bilo srpski – *ja* mislim, *ja* sa mojima, sa bratom, engleskom pričam – pošto *ja* mislim, ne znam – A: Koliko ti dugo treba da se prebaciš na srpski kad odeš tamo? B: Ne znam, mislim, govorim ga i ovde ali nekako *ja* mislim da *ja* ne ose... *ja* kad sam tamo – *ja* mislim kroz „Zavičaj“ smo radili. – *ja*, pravo da ti kažem, *ja* ne pijem baš nešto – *ja* sam rođena (devedeset) šesto, oni su došli devedeset četvrto, *ja* mislim – *ja* mislim da više, *ja* kad sam umorna više engleski – ona ide na Ju-Bi-Si i onda *ona* živi u gradu – ona isto ne koristi baš mnogo šećer, pa

	<i>meni</i> je svejedno – pa <i>mi</i> smo, nastupali smo za Canada Day – ja i moj brat u stvari nemamo... <i>mi</i> kad psujemo, kad hoćemo da opsujemo na srpskom, <i>mi</i> nekako nemamo osećaj – i onda s njima sam se nekako uspela da se uklopim, tako, i <i>mi</i> pričamo na engleskom – Da, teća i teta. Žive na Visler i <i>oni</i> dolaze možda jednom mesečno otprilike
	Objekatske zamenice
Generacija 1,5	<i>mene</i> ne teraju, ali, mislim ako neko <i>mene</i> pita da pričam srpski, onda ću da probam da to uradim – ja prvi dan kad sam išla u vr- znači, u onaj kindergarten, <i>mene</i> je prozvala učiteljica – ali nikad nismo <i>njega</i> ostavili kod kuće sa nekim drugim
2. generacija	onda, pitaću <i>njih</i> i ja mislim najmanje jedna će moći – i onda zaboravim da se javim <i>njima</i> neki put – pošaljem nekoliko poruka nekim prijateljima ako se setim <i>njima- njih</i>
	Pridevske zamenice
Generacija 1,5	ako mi (je) <i>moj</i> drugar tu – ja znam samo da su kad sam počeo, možda, šesti ili sedmi, šesti razred, <i>moja</i> učiteljica je rekla <i>mojoj</i> kevi – ja sam, u stvari, najviše sa <i>mojom</i> sestrom – sa <i>mojom</i> tetkom, i sa <i>mojom</i> sestrom – vidim ja <i>moje</i> ime napisano – ja sa <i>mojom</i> sestrom isto na engleskom – ja u <i>mom</i> sećanju – ja imam Tviter samo da šaljem <i>mojoj</i> sestri poruke kada se ne javlja mami
2. generacija	i onda <i>moja</i> mama uvek nas tera – na početku, u <i>mojoj</i> školi nisam, ali imala sam <i>moje</i> najbolje drugarice kad sam bila mala – ako <i>moja</i> mama ih zove – idem sa <i>mojim</i> drugaricama – puno se družim sa <i>mojim</i> roommates – više reaguju samo na <i>njihovo</i> ime – kako nisu nastupali za <i>njihovu</i> slavu?

Tabela 3: Upotreba glagola

	Glagolsko vreme – prezent
Generacija 1,5	onda bi rek'o celu rečenicu na engleskom da to <i>razumu</i> u familiji – to nekako <i>uticuje</i> lose – oni ne <i>očekivaju</i>
2. generacija	sad sam baš srećna da učim male kako da <i>drž/ə/</i> reket – pošalju mi neke poruke, kao, da <i>vidu</i> kako sam – ali oni tamo mnogo baš <i>volu</i> da piju – čini mi se da srpska deca su neki put malo... <i>volu</i> da pričaju – kad se <i>vidu</i> , svi tri puta se ljubiš – oni <i>volu</i> mnogo, a naročito devojčice, vole da mešaju engleski i srpski – sad <i>ću</i> biti svi kod kuće – svi <i>ću</i> da završe – svi tu baš, kao, 'oću da se <i>družu</i> sa mnom – neki baš <i>hoću</i> da govore – možda se <i>dopisivamo</i> preko Fejsa – Vesna i Mira _____ u Kolumbiju, pa zato <i>uču</i> španski. (ići, učiti) – Moja mama upravo _____, a sutra <i>dolazu</i> i Draganovi roditelji. (doći) – da me ostali ne <i>razumu</i>
	Glagolski vid
Generacija 1,5	sam ja u drugom razredu isto malo <i>otišao</i> u ESL po nekada, ali nisam baš toliko <i>otišao</i> – tako da je za nju lakše da sa nama komunicira na engleskom, a mi sa njom na srpskom i tako se nekada <i>sporazumemo</i> – ja sam, mislim, bio na jedan čas, dva, al' nisam nikad baš, ne znam, nisam nikad baš <i>otiš'o</i> – imamo ukupno petoro dece koji <i>dođu</i> u našoj grupi – ipak moraju da paze šta <i>izjave</i> javno – igramo se ko je- šta <i>počne</i> na slovo A šta <i>počne</i> na slovo B – i kad ti kreneš da <i>uradiš</i> nešto što je malo van tipičnog – oni ne očekivaju da ti <i>uradiš</i> one stvari neke iz prve godine – nego pošto sada sam i na fakultetu ne <i>stignem</i> mnogo da isplaniram – ne <i>vidim</i> se s puno ljudima
2. generacija	ali uvek kad dođu, uvek hoće srpski da <i>nauče</i> – kad smo bili mlađi, <i>ostali</i> smo verovatno, kao, ceo mesec – i sad mi se <i>završi</i> ovaj prvi semester – baš mi se <i>dopalo</i> , u stvari, igranje ovaj folklor... za te dve godine što sam to radila, onako, baš mi se <i>dopalo</i> – slušamo kako drugi pričaju i kad čuješ ovi ako nekad <i>počinju</i> više da pričaju srpski, onda svi <i>počinju</i> više da pričaju srpski – i nećemo drugi da nas razum- <i>razumevaju</i> – <i>probam</i> sad na UBC Tennis Centre da dobijem pos'o – ona je isto <i>pomogla</i> nekoliko puta u srpskoj školi sa malom decom – sad bi 'tela da malo <i>naučim</i> malu decu tenis – ja bi 'tela na UBC ako uđem, ali verovatno <i>ću</i> da <i>predajem</i> [prijavu za fakultet] i na SFU

	Radni glagolski pridev
Generacija 1,5	<i>imali</i> smo na srpskom knjigu ovog meseca – „Devojke iz kraja“ smo <i>čitali</i> – 2013. smo <i>počeli</i> , kao, da se vidamo mesečno – pošto smo sad svi <i>završili</i> škole – i onda smo <i>napravili</i> više da bi se <i>skupljali</i> , tako smo <i>počeli</i> i knjige da čitamo
2. generacija	kad smo <i>bili</i> mali <i>pisali</i> smo – <i>išli</i> smo par godina – <i>išli</i> smo jedno godinu-dve, tako – i dalje smo <i>išli</i> u crkvu – više, tako, bi <i>otišli</i> na službu nego što smo <i>išli</i> u školicu – pa prvo smo mi <i>naučili</i> , mi smo prvo <i>naučili</i> srpski kod kuće – kod kuće srpski samo uv- oduvek smo <i>pričali</i> – više smo <i>čitali</i> na engleskom – <i>počeli</i> smo, ovaj, u klub da igramo – onda smo se <i>upisali</i> u jedan klub – ja i Elena smo <i>počeli</i> u isto vreme – ili po nekad <i>išli</i> smo da gledamo neke glumce, došli su iz Srbije ovde pa smo <i>išli</i> da gledamo – francuski smo <i>uzeli</i> , kao, ovaj French Immersion u šestom razredu smo <i>počele</i> – evo, sad kad smo <i>krenuli</i> – ja sam to sve pokupila i od drugarica zato što stalno smo <i>pričali</i> – ćerka mamine drugarice, ali ona je- mi smo živeli u Brnabiju, blizu Brnabi Mauntina a oni su živeli ovde, tako da nismo <i>išli</i> u istu školu – pa kad smo <i>otišli</i> prošle godine, nismo ništa <i>radili</i> uveče
	Glagol <i>jesam</i>
Generacija 1,5	U funkciji pomoćnog glagola neke te priče i tako što mi (je) mama pre <i>čita(la)</i> – odu oni tamo, nekih 120 kilometra <i>bilo</i> od Beograda – ovde (je) baš <i>bilo</i> drugačije – tata (je) mnogo više i <i>čitao</i> – on mi <i>bio</i> omiljen boxer – igrali smo fudbal, išli smo u grad i druženje ponajviše (je) <i>bilo</i> – više (je) <i>bilo</i> zato što (je) tamo znala tetka nekoga – i tako (je) neki 2–3 meseca prošlo – <i>bilo</i> mi (je) strašno – <i>ostao</i> mi i do dan danas neki dobar osećaj – bojan danas <u><i>položio</i></u> ispit – tata me <i>pitao</i> šta da mi donese s puta U funkciji kopule ako mi (je) moj drugar tu – da, to mi (je) u stvari main, kao, kako se zove, source – zato što kompanija u kojoj radim nemačka kompanija – uvek smo u stanu bili i onda teško ovo, teško ono – učitelj, ja mislim, dosta fer – to mi, u stvari, onako, lep provod – osamdes’ posto (je) možda previše optimistično – tako mi (je) mnogo lakše – onda (je) lakše na latinici – i vide sve kako treba – kad sam doš(a) ovde sve (je) na engleskom – moj tata ne zna engleski jer (je) puno u Srbiji – kad se vratim u Novi Sad, jako mi teško da shvatim njihove fazone i njihov sleng

2. generacija	U funkciji pomoćnog glagola onda to <i>prestalo</i> za nekoliko meseci – pre mi (je) malo <i>dosadilo</i> i posle mi (je) malo dosadilo – tu mi (je) <i>bilo</i> sve blizu – ja nisam imala društvo koje <i>pričalo</i> englesko – možda malo mi teže <i>išlo</i> da pišem essayove – baš mi <i>bilo</i> teško da se družim – uzeo sam kurs u psihologiji u high school, u- a, velikoj- srednjoj školi i <i>prijalo</i> mi – <i>bilo</i> mi malo bez veze – tata me <i>pitao</i> šta da mi donese s puta U funkciji kopule što je malo čudno zato što francuski mi treći jezik – učiteljica mi (je) isto naša – ako (je) nešto smešno – ovo mi (je) prva godina – onako, društvo mi sve od škole – obe smo na francuskom, pa nama, ono, puno lakše nego ovoj deci što su na engleskom – kad odem tamo, malo mi teže da se privuknem – meni (je) baš dobro – drugačije (je) kako se druži – ona je na SFU pa mi (je) malo teže – mnogo mi (je) teško svaki dan od UBC da dolazim kući – mogu da pišem na srpskom mogu i da čitam na srpskom... ali je- lakše mi (je) na engleskom – znači, najlakše da govorim – zato što samo, onako, lakše nam – čini mi se da zato što (je) imalo nas mnogo, baš imalo nas je mnogo – on mi mnogo interesantan – i počela sam da čitam prvu knjigu i jako teško – ali je- lakše mi (je) na engleskom
	glagol <i>biti</i>
Generacija 1,5	postoji mnogo mesta do koji <i>bi</i> rado otišla – Kad <i>bi</i> mogao da biram, putovao bi po istočnoj Aziji. Išao <i>bih</i> tamo zato što je način života mnogo drugačiji od toga na šta sam se navikao ili video uživo. Zbog razlika u životu i kulturi mislim da <i>bi</i> se teže navikao ali <i>bi</i> zato mogao da naučim više nego kad <i>bi</i> putovao po Evropi ili Americi. – voleo <i>bi</i> da upoznam Voren Bafeta – Ja <i>bi</i> voleo da upoznam NBA Igraca Kevin Durant. Ja <i>bi</i> ga pitao kako je on nastao takav dobar igrač – Ako <i>bih</i> mogao da izaberem, ja <i>bih</i> putovao ponovo u Srbiju (naravno). Hteo <i>bih</i> da ponovo vidim Babu I Dedu, sestre I braću, ujne I ujke, I sve druge rođake. Isao <i>bi</i> do Knez Mihajlove I setao <i>bi</i> se do Kalemegdana. Možde čak ne <i>bi</i> ni išao sa 28 autobusom nego <i>bi</i> hoda skroz do centra grada. Isao <i>bi</i> do UŠĆE šoping centra i kupio <i>bi</i> neke majce I pantalone. Mozda <i>bi</i> čak isao do kluba I na žurke sa sestrom I sa njenim drugaricama – hteo <i>bi</i> da sretnem Neil Degrass Tysona. Hteo <i>bi</i> da ga pitam o svim planetima i na koliko njim on misli ima života. Pricali <i>bi</i> o crnim rupama (black holes) i sta on misli o njima. – da <i>bih</i> mogla da biram najradije <i>bi</i> htela da putujem po celom svetu. Najčešće putujem po Evropi, Americi i Kanadi, ali htela <i>bi</i> da vidim nova mesta. Naročito <i>bi</i> želela da posetim Aziju i Južnu Ameriku. – Da <i>bih</i> mogla da upoznam jednu

poznatu osobu ja *bi* izabrala ženu iz sadašnjeg vremena – možda Margaret Atvud ili Opru. Pitala *bi* ih kako su prevazišle teške trenutke u životu. – Da mogu da biram najradije *bi* putovao na egzotična mesta kao što su Tajland i zapad Australije. Hteo *bi* da obidem i delove Amazona u Južnoj Americi. – da mogu da biram, kuda *bi* najradije putovao, birao *bi* Australiju – da mogu poznatu osobu da upozom, voleo *bi* da upoznom fudbalera Ronalda – ja *bi* naj radje išao u Dominikan Republic da mogu da biram – ja *bi* hteo da upasnam Mike Tysona – da mogu da biram putovao *bi* u Brazil – voleo *bih* da upoznam Novaka Djokovića jer deluje kao zanimljivi tip- Mogli *bi* da odigramo teniski meč, verujem da *bih* ja pobedio i ako je on prvi na svetskoj rank listi – hteo *bi* da posetim Pariz – najradije *bi* hteo da upoznam Tita pa da vidim zbog čega je tako velika buka – ja ne *bi* se iznenadio – ne upijam, da kažem, vesti onako, samo da *bi* znao šta se događa – ako nemam nešto što *bi* hteo da saznam – a i ne *bi* hteo da ne radim to – da ne *bi* baš ulazio slepo u svemu tome – moram malo da ga vozim da *bi* video šta još nedostaje – da bi bilo češće, iš'o *bi* – ja ne *bi* mog'o da to održavam – možda ne *bi* pričao sa porodicom – ne *bi* imao taj fond reči, ne *bi* imao taj pravac – kad *bi* imao – kako *bi* rek'o – ja *bi* na biznis – ne *bi* rek'o da je često – da, to *bi* i ja rekla – možda *bi* češće pisala na srpskom – kad *bi* ručno nešto pisao onda *bi* stavio – ali ne *bi* rekla da često inače pišem – ne znam da li *bi* mog'o da pišem – volela *bi* više da radim – ja *bi* samo čašu vode – i ja *bi* vodu isto – nije uopšte bilo naših da *bi* mog(a)o kroz njih da komuniciram – da to ne *bi* trebali da gledamo – pola-pola, ja *bi* rek'o – tako *da* bi rek'o o školi i o poslu kada razmišljam – Ne *bi* imali životinjicu. Za životinje trebaju, treba mnogo da se čisti za njima, tako da ne *bi* (h)teo da imam životinjicu. – ali ja *bi* rek(a)o većinski je srpski – ja ne *bi* to izdržala – da sam pisala latinicom, verovatno *bi* sedela još uvek na pola – nažalost htela *bi* i kad *bi* imala vremena – je l' *bi* vi, šta, da skupite informacije? – ne *bi* baš rek'o – s njime *bi* srpski pričao – uvek *bi* na srpskom s njima – ako sam u Novom Sadu, onda *bi* najlakše na srpskom, ali ovde *bi* uvek na engleskom – [na] engleskom *bi* psuo bez problema – to mi je nešto što *bi* 'teo – Criminal law *bi* uzimao – Ali (h)teo *bi* nešto ako mogu u Telusu da ostanem – Nisam ni- ni ideju imao šta *bi* 'teo – sad da *bi* opet sve mogao, verovatno ne *bi* – interesantno *bih* bilo da posmatram kako provodi jedan dan – ne *bih* trebali ljudi s posla da se mešaju – ja *bi* strašno 'teo da smo imali kera, strašno *bi*, u stvari, 'teo – ne verujem da *bi* na srpskom... ali ja mislim na engleskom *bi*, u stvari, commands i takve stvari – jako retko *bi* rekao – ja, rek'o *bi*, 99 posto na engleskom – ako je srpska osoba, onda *bi* na srpskom – moram strašno puno da uložim da *bi*, kao, mogao da čitam, znači, većinu *bi* na engleskom – toliko mi je lakše na engleskom, uvek *bi* tako – mog'o *bi*

	verovatno da pišem – radije <i>bi</i> pričao ako mogu – da <i>bi</i> ja da relax – i do high school <i>bi</i> rek'o da – ali ne <i>bi</i> ono pola i pola, jedino ako stvarno ne znam ideju da izložim na srpskom, onda <i>bi</i> rek'o celu rečenicu na engleskom – da ja nisam psihologiju i takve stvari radio, ne znam ni da l' <i>bi</i> pristao – verovatno <i>bi</i> radio košarku – ja <i>bi</i> radije otiš'o negde pa živio mesec dana i naučio to što <i>bi</i> u dve godine verovatno naučio ovde – njegov engleski <i>bi</i> rek'o da je u stvari jako dobar – ja <i>bi</i> hteo malo, ovaj, češće – ja čitam ćirilicu al' ne znam, mislim, mog'o <i>bi</i> da pišem – Šta <i>bi</i> rekao? Kad smo to radili, ono, reći nešto o sebi, šta <i>bi</i> da kažem? – malo <i>bi</i> hteo nešto malo kompletnije da nađem – ja <i>bi</i> 'tela na UBC ako uđem – da <i>bi</i> lakše naučio, čisto da imam neko, ono, working knowledge, kako <i>bi</i> rekao – kako <i>bi</i> rek'o – možda kada, da smo svi zajedno, kao, na večeri s mamom i tatam, to <i>bi</i>, ono na srpskom, ali prva, ono, šansa da znamo da je samo naš, kao, da nema mame i tate, uvek <i>bi</i> na engleskom – ali uvek <i>bi</i> pričali na engleskom – nešto što <i>bi</i> i (h)teo da radim – al' radije <i>bi</i> na engleskom da sve brzo pročitam – i onda smo napravili više da <i>bi</i> se skupljali
2. generacija	ako <i>bi</i> mogla da upoznam bilo koju osobu, ja <i>bi</i> upoznala Picasso – Ja <i>bih</i> najradije isao u Južnu Americu ako <i>bi</i> imao priliku. Ja <i>bih</i> hteu da putujem oko zemalje u Južnoj Americi – Najradije <i>bi</i> zeleda da putujem do Italije da vidm kolosijum u Rimu. Takođe <i>bi</i> volela da vidim Španske stepenice. Ponela <i>bih</i> kameru da slikam gradove i zanimljive stvari. Volela <i>bih</i> da probam italijansku picu. – Ja imam nekoliko mesta u svetu gde <i>bi</i> volela da putujem. Najviše <i>bi</i> volela da vidim Australiju jel <i>bi</i> možda tamo čak volela da živim. Volela <i>bi</i> da naučim kako da surf a svi znaju da tamo je to velika stvar. Isto i tako <i>bi</i> volela da idem u Finsku. Čula sam da oni imaju najbolji sistem škole pa <i>bi</i> volela vitedi za sebe. Verujem da tamo isto imaju the Northern Lights pa <i>bi</i> i to volela da vidim. Zadnje <i>bi</i> volela da vidim Indiju jel sam čitala knjigu o tamo. – oko on ne povredja nikog onda ja <i>bi</i> ga ostavila na miru – Ako <i>bi</i> mogo da biram, ja <i>bi</i> naj radije hteo da putujem u Evropu. Ove godine Evropsko juniorsko fudbalsko prvenstvo se drži u Pragu i Srbija se kvalifikovala, tako da <i>bih</i> voleo da idem da gledam makar jednu utakmicu – Ja <i>bih</i> volela da putujem svuda po Evropi. Bila sam u Parisu, Srbiji, Rimu i Londonu ali <i>bi</i> volela da odem na 6 nedelja naj manje i da prodjem celu Evropu vozom. Htela <i>bi</i> da vidim sva mesta koja sam vec posetila jos jednom, i da vidim nova mesta. Nikad nisam bila u Grčkoj, ni u Spaniji, to su dva od glavnih mesta koja <i>bi</i> želela da vidim – ja <i>bi</i> 'tela na UBC – ne <i>bi</i> mog'o da kažem – je l' <i>bi</i> ja bio fakultet ili koledž – ako <i>bi</i> se rodila tamo – htela <i>bi</i> da probamo više i više na srpskom – mislila sam da <i>bi</i> radila nešto u sport – stvarno <i>bi</i> (h)tela da probam više srpski da pričam – ja <i>bi</i> pričala više engleski i onda <i>bi</i> zaboravila –

	ako ne <i>bi</i> 'tela neko da me razume – rekla <i>bi</i> da – 'tela <i>bi</i> da vidim – ne <i>bi</i> imala vremena za to – ne <i>bi</i> to skroz volela – ako <i>bih</i> išla sad, ne <i>bi</i> imala problem – ne <i>bi</i> htela – verovatno <i>bi</i> na srpskom – verovatno <i>bi</i> morala da sednem – uvek imam nešto što <i>bi</i> trebala da radim – ponekad na srpskom da <i>bi</i> drugi ne razum/ə/ – ne znam baš kako <i>bi</i> uporedila – ne znam baš kako <i>bi</i> rekla – ne <i>bi</i>... možda ne <i>bi</i> uvek znala kakav znak, koji znak – mogla <i>bi</i> možda, ali dugo dugo bi trebalo – više, tako, <i>bi</i> otišli na službu nego što smo išli u školicu – Mislim da ne <i>bih</i> trebalo da bude kažnjen. Ali, sa druge strane, ako on te piše da svi mogu da vide ili ako piše nekome da ih uvredi, onda <i>bih</i> smelo da ga otpuste s posla. – volela bih da upoznam Albert Einstein-a zatost sam ucila o njegovom životu i o njegovim teorijama u skoli i ja mislim da <i>bih</i> bilo facinantno da cujemo njegove licne ideje – sad <i>bi</i> 'tela da malo naučim malu decu tenis – razumem zašto <i>bih</i> ih otpustili ali nisam za
--	---

Tabela 4: Red reči u rečenici

	Nemarkirani redosled	Odgovori	Generacija		Napomena
			1,5	2.	
1.	Tvoja želja se ispunila.	Tvoja želja se ispunila. Ispunila se tvoja želja. Tvoja se želja ispunila.	10 4 1	6 3	
2.	Njoj se jako ide na koncert.	Njoj se jako ide na koncert. Jako se njoj ide na koncert. Jako njoj se ide na koncert.	13 2	8 1	
3.	Da li vam treba još nešto?	Da li vam treba još nešto? Da li vam još nešto treba? Treba li vam još nešto? Da li vam još treba nešto? Da vam li još nešto treba? Da vam li treba još nešto?	10 3 1 1 1	4 2 1 1 1	
4.	Njemu se dopada njena odlučnost.	Njemu se dopada njena odlučnost. Njena odlučnost se njemu dopada. Njemu se dopada odlučnost njena. Njemu se njena odlučnost dopada. Odlučnost njena, njemu se dopada. Dopada se njemu njena odlučnost.	10 2 1 1 1	5 2 2	
5.	Meni se nije dopao taj grad.	Meni se nije dopao taj grad. Taj grad se meni nije dopao. Meni se taj grad nije dopao.	7 4 2	2 1	

		Taj se grad meni nije dopao. Taj grad se nije meni dopao. Meni nije se dopao taj grad. Meni nije se dopao grad. Nije se meni dopa taj grad. Meni se nije taj grad dopao.	1 1	2 1 2 1	
6.	Njoj se igralo kolo.	Njoj se igralo kolo. Igralo se njoj kolo. Kolo se njoj igralo. Njoj se kolo igralo.	13 1 1	7 1 1	
7.	Meni se pije kafa.	Meni se pije kafa. Meni se kafa pije. Pije se meni kafa.	13 2* 1*	5 4	*Jedan ispitanik iz generacije 1,5 napisao je dve verzije.
8.	On tebe voli.	On tebe voli. Tebe on voli. On voli tebe. Voli on tebe.	12 1* 2* 2*	8 1	*Jedan ispitanik je napisao tri verzije.
9.	Njega je strah.	Njega je strah.	15	9	
10.	Teniserku je zbolelo rame.	Teniserku je zbolelo rame. Teniserku je rame zbolelo. Zbolelo je rame teniserku. Zbolelo je teniserku rame.	10 3 2	7 1 1	
11.	Marku su došli gosti.	Marku su došli gosti. Došli su gosti Marku. Došli su Marku gosti. Marku su gosti došli.	13 1 1	6 2 1	

12.	Na njoj se nije videlo da je umorna.	Na njoj se nije videlo da je umorna. Nije se videlo na njoj da je umorna. Nije se na njoj videlo da je umorna. Videlo se na njoj da se nije umorna. Na njoj se videlo da je umorna. Na njoj se videlo da nije umorna. Na njoj nije se videlo da je umorna. Videlo se na njoj [nedovršeno]	9 2 1 1 2	1 1 3 2 1 1	
13.	Tata me je pitao šta da mi donese s puta.	Tata me je pitao šta da mi donese s puta. Pitao me je tata šta da mi donese s puta.* Tata me pitao šta da mi donese s puta. Tata je me pitao šta s puta da mi donese. Šta mi pitao me tata da donese s puta. Šta me je tata pitao da donesem s puta.	7 2 3 1	1 1 2 3 1 1	Dva ispitanika iz generacije 1,5 nisu odgovorila. *Jedan ispitanik iz generacije 1,5 stavio je zapetu posle <i>tata</i> .
14.	Zašto da se još više muči?	Zašto da se još više muči? Zašto još više da se muči? Zašto da se muči još više?	11 4	7 1 1	
15.	Kome hoćeš da damo karte?	Kome hoćeš da damo karte? Kome hoćeš karte da damo?	14 1	9	

16.	Marina je donela kući jedno crno mače.	Marina je donela kući jedno crno mače. Marina je donela jedno crno mače kući. Marina je kući donela jedno crno mače. Marina je kući donela jedno mace crno. Marina je kući donela crno mače. Marina je donela kući crno mače.	9 3 1 1 1	5 1 1 1 1	
17.	Koga hoćete da pozovete?	Koga hoćete da pozovete? Hoćete da koga pozovete? Da pozovete koga hoćete?	15	7 1 1	
18.	Idu kuda i svi ostali.	Idu kuda i svi ostali. Svi idu kuda ostali. Svi idu kuda i ostali. Kud i svi ostali idu. Ostali idu kuda i svi. Idu svi kuda i ostali.* I kuda idu svi ostali.** Kuda idu svi ostali. Kuda idu svi i ostali. Kuda idu i svi ostali. Kuda svi ostali idu. I ostali kuda svi idu.	2 1 5 1 2 1 1 1 1 1 1	 2 1 1 3 1 1	*Jedan ispitanik iz 2. generacije napisao je veznik <i>i</i> velikim slovom. **Jedan ispitanik iz 2. generacije stavio je znak pitanja na kraju.

19.	Uradi onako kako misliš da je najbolje.	Uradi onako kako misliš da je najbolje. Onako uradi kako misliš da je najbolje. Uradi onako kako najbolje mislis. Uradi onako kako je da misliš najbolje. Da je uradi onako kako najbolje misliš. Uradi onako kako da je najbolje misliš. Uradi onako kako misliš da je	12 1 1 1	6 1 1 1	
20.	Toliko su trčali da su ostali bez daha.	Toliko su trčali da su ostali bez daha. Trčali su toliko da su ostali bez daha.	9 6	5 4	
21.	Što se više trudim, manje me slušaju.	Što se više trudim manje me slušaju. Što se više trudim sve me manje slušaju. Što me više slušaju, manje se trudim. Što me manje slušaju više se trudim. Što više trudim se manje me slušaju. Što me više slušaju trudim se manje . Što se manje trudim više me slušaju. Što više se trudim, manje me slušaju. Sto me slusaju vise manje se trudim. Trudim se manje što me više slušaju.	5* 1 1 2** 1 1 1 2 1	4* 1 1 1 1 1	*Po dva ispitanika iz svake generacije stavila su zapetu posle zavisne rečenice. **Jedan ispitanik je stavio zapetu posle zavisne rečenice. Napomena: Nisam stavila zapetu u zadatak da vidim da li će se setiti.

22.	Ja idem sa drugaricom na kafu čim završim učenje.	Ja idem sa drugaricom na kafu čim završim učenje.	1		*Ispitanik je stavio je zapetu posle zavisne rečenice. **Jedan ispitanik napisao je dve verzije. Po jedan ispitanik iz svake generacije nije odgovorio.
		Ja idem na sa kafu drugaricom čim završim učenje.	4		
		Čim završim učenje idem ja na kafu sa drugaricom.	1	1	
		Čim ja završim učenje idem na kafu sa drugaricom.	1	1*	
		Čim završim učenje idem na kafu sa drugaricom.	3		
		Čim završim učenje idem na kafu sa drugaricom, ja završim učenje.	1		
		Čim završim učenje sa drugaricom, idem ja na kafu.	1**		
		Čim ja završim sa učenjem idem na kafu sa drugaricom.	1**		
		Čim ja završim kafu idem na učenje sa drugaricom.	1		
		Ja učenje završim čim idem na kafu sa drugaricom.	1		
		Čim idem na kafu sa drugaricom, ja završim učenje.	1	1	
		Čim završim učenje ja idem sa drugaricom na kafu.		3	
		Idem na kafu sa drugaricom čim završim učenje.		1	
		Idem na kafu sa drugaricom čim ja završim učenje.		1	
		Idem na kafu čim završim učenje sa drugaricom.			

23.	Ani je bilo žao što je vikala na njega.	Ani je bilo žao što je vikala na njega. Ani je bilo žao što je na njega vikala. Što je na njega vikala, Ani je žao bilo. Ani je bilo što na njega je vikala. Zao je Ani što je na njega vikala. Vikala je Ani na njega što je bilo žao.	3 7 1 1 1	5 3 1	Dva ispitanika iz generacije 1,5 nisu odgovorila.
24.	Dugo smo štedeli da bismo otišli na letovanje.	Dugo smo štedeli da bismo otišli na letovanje. Štedeli smo dugo da bismo otišli na letovanje. Štedeli smo da bismo otišli na dugo letovanje. Štedeli smo da bismo otišli na letovanje. Otišli bismo na dugo letovanje da smo štedeli. Dugo smo štedeli da bismo otišli na dugo letovanje. Dugo smo štedeli na letovanje da bismo otišli. Štedeli bismo da smo otišli na dugo letovanje.	7* 1 6* 1	4 1 1 1 1 1	*Jedan ispitanik je napisao dve verzije. Jedan ispitanik iz 2. generacije nije odgovorio.
25.	Rekli smo joj.	Rekli smo joj. Rekli joj smo. Joj smo rekli.	14 1	8 1*	*Ispitanik je pored <i>joj</i> u zadatom izmešanom redosledu napisao <i>njoj</i> ?

26.	On ni po čemu nije poseban.	On ni po čemu nije poseban. On nije ni po čemu poseban. On nije poseban ni po čemu. Ni po čemu nije poseban. Nije on poseban ni po čemu. Po čemu ni on nije poseban. On ni nije po čemu poseban. On po ničemu nije poseban. On nije poseban po ni čemu. On nije po ni čemu poseban. Po čemu on ni nije poseban. On nije ni poseban po čemu.	2 2 5 1 1 1 1 1 1 1	1 1 1 1 2 1 1	Jedan ispitanik iz 2. generacije nije odgovorio. Napisao je strelice nadole, što možda znači da ostavlja isti redosled kao u zadatku (<i>on ni nije po čemu poseban</i>).
27.	Ne bih ga menjala ni za šta.	Ne bih ga menjala ni za šta. Ne bih ga ni za šta menjala. Ni za šta ga ne bih menjala. Ne bih ni za šta menjala. Za ništa ne bih ga menjala. Za šta bi ga ne menjala. Ne bih ga menjala za ni šta. Ne bih ga za ni šta menjala. Ne menjala bih ga za ni šta. Šta bih za menjala ne ga ?* Ni ne bih ga za menjala. Za ni šta bih ga ne menjala.	6 2 1 1 1 2 1 1	2 2 1 1 1 1 1	Jedan ispitanik iz generacije 1,5 nije odgovorio. *Ispitanik je napisao ? dalje od rečenice koju je sastavio.

28.	Na stolu je ležala velika platnena torba.	Na stolu je ležala velika platnena torba. Velika platnena torba je ležala na stolu. Velika platnena torba ležala je na stolu. Na stolu je velika platnena torba ležela. Ležala je velika platnena torba na stolu. Ležala je na stolu velika platnena torba.	3 8 1 1 1	6 2 1	Jedan ispitanik iz generacije 1,5 nije odgovorio.
29.	Zar ti se nije ispunila želja?	Zar ti se nije ispunila želja? Zar ti se nije želja ispunila? Zar ti nije se želja ispunila? Nije ti se zar želja ispunila? Zar ti se želja nije ispunila? Ispunila ti se želja zar nije?*	11 2 1 1	5 1 2 1	* U ovom odgovoru se zapaža podudarnost sa upitnim privescima (eng. <i>question tags</i>).
30.	Taj grad mi se nije dopao.	Taj grad mi se nije dopao. Nije mi se dopao taj grad Taj mi se grad nije dopao. Nije mi se taj grad dopao. Taj grad nije mi se dopao.	7 5 2 1	5 1 1 2	
31.	Pije mi se kafa.	Pije mi se kafa. Kafa mi se pije.	13 2	8 1	

32.	Trideset mi je godina.	Trideset mi je godina. Godina mi je trideset. Trideset godina mi je.	15 	5 1 3	
33.	Strah ga je.	Strah ga je. Je ga strah.	14 1	9	
34.	Zbolela ju je glava.	Zbolela ju je glava. Glava ju je zbolela. Zbolela je ju glava.	9 4 2	5 3 1	
35.	Jesi li pročitao knjigu?	Jesi li pročitao knjigu? Jesi li knjigu pročitao? Knjigu jesi li pročitao?	11 3 1	4 5	
36.	Treba li vam još nešto?	Treba li vam još nešto? Nešto još vam treba li? Vam li treba još nešto? Treba vam li još nešto? Li vam još treba nešto? Vam li još nešto treba?	13 1 1	5 2 1 1	
37.	Znaš li ti koliko to košta?	Znaš li ti koliko to košta? Znaš li koliko to košta? Znaš koliko li ti to košta? Li znaš koliko ti to košta? Znaš ti kolik li to košta? Znaš li koliko to ti košta?	12 1 1 1	5 1 1 1 1 1	
38.	Iz Vankuvera sam.	Iz Vankuvera sam. Sam iz Vankuvera.	14 1	9	

39.	Sigurno čita knjigu.	Sigurno čita knjigu. Knjigu sigurno čita.	15	7 2	
40.	Uzela je knjigu od druga za sestru.	Uzela je knjigu od druga za sestru. Za sestru je uzela knjigu od druga. Od druga je uzela knjigu za sestru. Uzela je od druga knjigu za sestru. Knjigu je uzela od druga za sestru. Uzela je knjigu za sestru od druga. Uzela je za sestru knjigu od druga.	3 2* 6* 2 2 1	3 1 3 1	*Jedan ispitanik je napisao dve verzije. Jedan ispitanik iz 2. generacije nije odgovorio. Napisao je strelice nadole, što možda znači da ostavlja isti redosled kao u zadatku (<i>uzela je knjigu od druga za sestru</i>).

U prvoj koloni prikazan je očekivani neobeleženi red reči. U drugoj su date sve varijante odgovora ispitanika, a u trećoj i četvrtoj dat je broj odgovora za svaku varijantu, posebno za generaciju 1,5, a posebno za drugu generaciju. U petoj koloni nalaze se napomene u vezi sa brojem ispitanika koji nisu odgovorili ili sa onima koji su dali više od jednog odgovora.

Tabela 5: Položaj enklitika

	Enklitike u inicijalnom položaju
Generacija 1,5	– <i>je ga</i> strah – <i>sam</i> iz Vankuvera – <i>Vam li</i> treba još nešto? – <i>Li</i> znaš koliko ti to košta? – Ponekada, kad odemo u sobu i <i>smo</i> nas dvojica u Srbiji, onda taj momenat pričamo na engleski.
2. generacija	<i>joj</i> smo rekli – <i>Vam li</i> još nešto treba?
	Enklitike udaljene od postinicijalnog položaja
Generacija 1,5	ja ne <i>bi se</i> iznenadio da bi bilo – ja, u stvari, toliko <i>sam</i> lenj – njegov engleski <i>bi</i> rek'o da je, u stvari, jako dobar, a mami sada <i>je</i> mnogo bolji nego što je bio – meni nije <i>se</i> dopao taj grad – nisu toliko <i>se</i> , da kažem, slagali sa svojim učiteljima – ovde sve <i>je</i> dalje – i tu definitivno <i>me</i> nisu stavili u I-Es-El – pre bilo <i>je</i> bolje predstave – što više trudim <i>se</i> manje me slušaju – jako njoj <i>se</i> ide na koncert
2. generacija	ja nekoliko puta <i>sam</i> na francuskom isto sanjala – ja nisam <i>se</i> osećala baš – i to potpuno <i>je</i> , ono, van konteksta – nešto nije <i>mi</i> prijalo – meni nije <i>se</i> dopao taj grad – tamo bilo gde <i>se</i> izlazi – ponekada malo <i>sam</i> uplašen – i tu radila <i>sam</i> mnogo sa crkvom – kad su oni isto na pauzu, onda pošalju <i>mi</i> neke poruke – ali onda prestali <i>su</i> da insistiraju – i onda vraćamo <i>se</i> nazad – onda uvek <i>mi</i> promeni kad probam na srpskom – onda ponekad <i>nam</i> to potrefi <i>se</i> – ponekad išli <i>smo</i> da gledamo neke glumce – onda najlakše <i>mi je</i> na engleskom – onda teško <i>mi je</i> neki put – i onda to <i>sam</i> prestala – onda košarku <i>sam</i> radila – ponekad sa sestrom <i>sam</i> odlazila malo – možda jedan dan <i>ću</i> da i pokusam italijanski naučiti – znači, još nisam <i>se</i> usmerila baš u koji pravac – više družim <i>se</i> s prijateljima – možda malo <i>mi</i> teže išlo da pišem essayove – pa sam mislila možda ovo <i>je</i> bolje – što više trudim <i>se</i> manje me slušaju – na njoj nije <i>se</i> videlo da je umorna
	Enklitike u finalnom položaju
Generacija 1,5	Nešto još vam treba <i>li</i> ?

2. generacija	trideset godina mi <i>je</i>
	Enklitike posle unutrašnje pauze
Generacija 1,5	kad smo došli, <i>sam</i> redovno pisala – kad sam igrao fudbal, <i>je</i> uvek bilo puno naših – kad sam umorna, <i>sam</i> primetila da – kad sam bio u Srbiji, <i>sam</i> pokušavao ponekad da razmišljam na srpskom – kad sam kren(u)o na fakultet, <i>sam</i> prekinuo – dokle sam mog'o, <i>sam</i> bio u tome – međutim, <i>je</i> prvi ikada u provinciji – ona, znači, <i>je</i> pričala srpski – ja igram sport ili, tako, <i>se</i> viđam sa društvom – Milan <i>se-</i> i Dragan, <i>su se-</i> uvek <i>su se</i> igrali, kao, igrice
2. generacija	kad se svađam s mamom, <i>se</i> svađam na srpskom – kad je naša mama bila mala, <i>je</i> kupljeno – kad mama i tata više, onako, znali <i>su</i> šta rade – dan pre nego što smo otišli, <i>smo</i> bili na plaži – od kad se sećam, <i>su</i> dolazili svake godine – zadnji put kad sam bila <i>je</i> bilo pre dve godine – ja, od kad sam beba, mislim, <i>sam</i> išla u crkvu – meni da čitam i pišem latinicu <i>mi je</i> isto, a da čitam i da pišem ćirilicu <i>mi je</i> teže da pišem – tamo je veće društvo <i>sam</i> primet- – valjda slava <i>je</i> bila – i, ono, kao, <i>ću</i> ja to da ostavim na leto – ali u stvari više, onako, <i>je</i> to jednom mesečno – zato što baš često, am, onako, <i>se</i> čujem sa
	Enklitike udaljene od veznika
Generacija 1,5	zato što engleski <i>mi je</i> – zato što ja <i>sam</i> sad u školi – zato što ona <i>se</i> rodila u Jugoslaviji – zato što njene dve dece <i>su</i> u stvari puno na engleskom – zato što moji drugari <i>su</i> većina Filipinci – zato što jako <i>je</i> dobra kompanija – zato što sećam <i>se</i> baš tačno – zato što mnogo <i>je...</i> mnogo <i>je</i> lakše zapamtiti jezik nego totalno izgubiti – zato što mislio <i>sam</i> da ću mnogo više zaboraviti – zato što meni <i>se</i> lično čini – pošto ja <i>sam se</i> – pošto stalno <i>sam</i> sporije pisao – pošto sad <i>smo</i> na tački gde moram malo da ga vozim – pošto sada <i>sam</i> i na fakultetu – pošto i to <i>im</i> je teško da razlikuju, glasove – nije mi se mnogo dopala pa nisam <i>je</i> celu pročitala – zato što mislio <i>sam</i> da ću mnogo više zaboraviti – treba mi, u stvari, nekoliko dana da mozak <i>mi se</i> pretvori – popuni se kao neki obrazac da u principu <i>se</i> potvrđuje – kad to završim, mogu ponovo da malo više <i>se</i> vozikam – ne znam da l' sam se ja ulenjila ili i meni <i>je</i> lakše – tako da verovatno <i>mi je</i> to i tu poslužilo – onako, k'o da sećam <i>se</i> neke slike od životinja – Ani je bilo što na njega <i>je</i> vikala [izostavljen prilog <i>žao</i>] – pa onda mi <i>se</i> malo trudimo – i ako roditelji <i>su</i> normalno pričali – jer ne zanima <i>ih</i> – ali to, sad, možda bi češće pisala na srpskom da ne <i>bi mi</i> telefon stalno menjao reči

2. generacija	zato što svi <i>su</i> tamo – zato što tata <i>je</i> često na tim vestima – zato što neke stvari iz gramatike <i>su</i> slične – zato što to <i>sam</i> sad radila – zato što (je) imalo <i>nas</i> mnogo – zato što ta osoba <i>je</i> deo kompanije – zato što teško <i>je</i> – zato što retko <i>je</i> koristim – pošto mama <i>je</i> bila u folkloru godinama – zato što stalno <i>smo</i> pričali engleski – zato što uvek <i>smo</i> živeli u townhouse – zato što tata <i>je</i> u vojsku učio – zato što retko <i>je</i> koristim – zato što (je) imalo <i>nas</i> mnogo – zato što čini <i>mi se</i> – zato što ti kursevi <i>su</i> – zato što videla <i>je</i> neki – zato što osećam <i>se</i> – pa sva <i>se</i> deca okupe – pa meni <i>je</i> svejedno – pa opet <i>sam</i> prestao – pa najlakše <i>je</i> ako – ako moja mama <i>ih</i> zove – ako sta napisu <i>je</i> mnogo bez veze – ako sta neko pise na fejsbuku <i>je</i> nogo lose – čini mi se da srpska deca <i>su</i> neki put malo – mislim da pre <i>sam</i> ... pre <i>sam</i> bila još gora – svi znaju da tamo <i>je</i> to velika stvar – tako da svi <i>se</i> znaju – ili nije <i>nam</i> rekla da će to biti
	Enklitike udaljene od upitnih i odnosnih zamenica i upitnih reči
Generacija 1,5	puno ima dece što nisu <i>ih</i> forsirali – Siniša me isto učio malo engleski što on <i>je</i> bio u školi učio – ja ih pitam, kao, šta ko <i>je</i> radio – Da <i>vam</i> li još nešto treba?
2. generacija	ne znam kako ljudi <i>se</i> bave – Da <i>vam</i> li treba još nešto? – ona je isti imala čoveka ko <i>je joj</i> “propose”
	Enklitike posle duže priloške odredbe
Generacija 1,5	možda pre 5 godina <i>je</i> imao nešto novo – i onda, celu gimnaziju i fakultet <i>sam</i> išla svako leto – i onda uvek <i>me</i> zeza – i onda oni <i>se</i> tu blamiraju – i do high shool <i>bi</i> rek'o da su mi – jako retko <i>bi</i> rekao, ono, možda nekad za rođendan <i>se</i> čujemo
2. generacija	
	Raspored enklitika u grupi
Generacija 1,5	pošto <i>mi</i> taj od tih normalnih vrata <i>se</i> najviše dopao – malo <i>bi</i> duže <i>mi</i> trebalo da ovo pročitam, – Zar <i>ti</i> nije <i>se</i> želja ispunila? – zbolela <i>je ju</i> glava – tata <i>je me</i> pitao šta s puta da mi donese – rekli <i>joj smo</i>

2. generacija	ona blizu živi, pa <i>je mi</i> mnogo lako – čak <i>je mu</i> rekla – zbolela <i>je ju</i> glava – tata <i>je me</i> pitao šta s puta da mi donese – tata <i>je me</i> pitao šta da donese mi sa puta – i da mi objasni njegove slike zašta <i>je ih</i> slikao
	Enklitika ispred konstrukcije da + prezent
Generacija 1,5	
2. generacija	ali na španskom <i>se</i> sve mora da spomene – i svi <i>se</i> vole da druže – tata je me pitao šta da donese <i>mi</i> sa puta
	Enklitika umetnuta unutar sintagme
Generacija 1,5	taj <i>se</i> grad meni nije dopao
2. generacija	

Tabela 6: Kongruencija

	Imenske reči
Generacija 1,5	ja čitam <i>neki knjige takav neka ličnost – Njene dve dece</i> su, u stvari, puno na engleskom – pa <i>razni takvi neki druženja</i> – imamo ukupno petoro <i>dece koji</i> dođu u našoj grupi – ako <i>radnici</i> dele radne tajne ili pišu loše stvari o firmi ili kolegama, onda firma ima razlog da otpusti <i>tu osobu</i> – ako se <i>neko</i> zeza na fejsbuku onda <i>oni</i> ne trebaju da dobiu otpust od posla – da su <i>svi</i> , evo, sve <i>učionice</i> imali vrata na napolje – ne mislim sem ako utiče o biznisu i istoriji – odemo u <i>neko bar</i> – i onda sam u nekim tim <i>pismima koje</i> sam – u principu sam na <i>njegov</i> posao – Facebook je deo <i>njihovog</i> privatnog života [Dva poslednja primera se odnose na reč <i>osoba</i> iz pismenog odgovora.]
2. generacija	<i>svo</i> ovi koji smo ostali – da mu učiniš <i>toliku zlo</i> – pa bi rekla, u stvari, <i>srpski i engleski</i> , onako baš u istu količinu <i>obe</i> – imam <i>rođake</i> u Srbiji pa sa <i>njim</i> pričam na srpskom – da upoznam Nikolu Teslu, <i>jedan</i> od najpametnijih ljudi na svetu – ako piše <i>nekome</i> da <i>ih</i> uvredi – ali ako je <i>osoba</i> napisala nešto o poslu, nebi bilo fer da <i>ga</i> odmah opuste bez objašnjenja – ipak oni ne znaju šta je <i>osoba</i> tačno htela da kaže i možda su <i>ga</i> pogrešno svatili – možda bi trebalo da se popriča sa <i>tom osobom</i> da se vidi ako ime neki veći problem što bi moglo da utiče na <i>njihovu</i> radnu naviku – sve nasilje i <i>ubijanja koji</i> se dešavaju u vezanom Cartelu – hteo bih da saznam <i>njegova</i> <i>mišljene</i> – proveram mnogo <i>imejl</i> , <i>ove školske</i> , <i>one druge</i> i tako – zato sto ima <i>dobro</i> pricu
	Predikat
Generacija 1,5	meni <i>je</i> u mozgu sve <i>thoughts</i> – <i>bile su</i> par nekih <i>stvari</i> – ali bi mogle [Opra i Margaret Atvud] da <i>inspiriše</i> mlade devojke – i ne znam da li se i <i>računa</i> ove, kao, <i>žurke</i> – da su <i>svi</i> , evo, sve <i>učionice</i> imali vrata na napolje – ja mislim da u stvari <i>većina</i> bi <i>hteli</i> – ako se <i>neko</i> zeza na fejsbuku onda oni <i>ne trebaju da dobiu</i> otpust od posla
2. generacija	takodje bih htela da znam sta su <i>radila</i> kad su se <i>pripremela</i> da idu na mesec – <i>firma</i> ima pravo da uzme nesto napisano na Fejsbuku kao razlog da nekoga <i>odpuste</i> – jer sam jednog leta radio neko <i>istraživanje</i> koje je <i>bio</i> deo matematike – Jedini <i>razlozi</i> koj su validni da se <i>osobu</i> otpusti sa posla <i>je</i> ako <i>su</i> nešto protiv radnog mesta <i>pisali</i> . Ili ako <i>su</i> nešto vrlo ne profesijalno se <i>izrazili</i> , ili nekoga na nasilan način <i>vredali</i> . – ja mislim da kad <i>neko</i> nešto napiše na Fejsbuk da <i>trebaju da razmisljaju</i> ko ce to da vidi i šta to njima znaci – uglavnom to <i>su bili</i> ono, kao, <i>deca</i> od mojih maminih i tatinih prijatelja – onda <i>ću</i> , onako, na srpskom <i>nešto</i> da ispadne – <i>mi</i> smo <i>bila</i> starija grupa – ali ipak <i>zavise</i> na situaciju

Tabela 7: Skriveni anglicizmi

	U domenu obrazovanja
Generacija 1,5	idem u <i>školu</i> – ja sam sad u <i>školi</i> – na primer, kad pričamo o poslu, o <i>školi</i> – mnogo sanjam i posao i <i>školu</i> – o <i>školi</i> isto i na srpskom i na engleskom – o <i>školi</i> i o poslu kada razmišljam – da neki projekat za <i>školu</i> uklopim sa poslom – ako sam na poslu ili u <i>školi</i> – većina bi hteli da im ćerke idu u <i>školu</i> – trenutno se samo time bavim, završavanjem <i>škole</i> ove godine – pošto smo sad svi završili <i>škole</i> – kad ima puno <i>škole</i> , jelda, neki projekat za <i>školu</i> – ja se sad samo bavim sa <i>školom</i> – svako ima svoj život, ima poslove, <i>školu</i> – bio sam tri meseca u Montrealu u <i>školi</i> – i onda sam dao otkaz da se vratim u <i>školu</i> – ja sam sad u <i>školi</i> već dosta dugo – pokušavao sam da dobijem školarinu u američkoj <i>školi</i> – kad smo bili u <i>školi</i> , na fakultetu – dok mi ne počne u januaru <i>škola</i> – sada kad se završila <i>škola</i> , onda malo češće izlazimo – ako se sa posla dopisujemo ili iz <i>škole</i> – čak je bila neka <i>učiteljica</i> , baš u srednjoj školi, matematike – nisu toliko se slagali sa svojim <i>učiteljima</i> – on [profesor] je introductory psychology <i>učio</i> – da ja nisam psihologiju i takve <i>stvari radio</i> – ja sad <i>radim prava</i> u Alberti – pre sam na Ju-Bi-Siju <i>radila sikologiju</i> – k'o što sam ovde <i>radio španski</i> – ovde sam <i>počeo peti razred</i> – kad sam <i>počeo, možda, šesti</i> – i onda su me na SFU pustili da <i>uđem</i>
2. generacija	van <i>škole</i> , imam, <i>kao</i> , društvo o društvo mi sve od <i>škole</i> – družim se sa istim ljudima sa kim idem u <i>školu</i> van <i>škole</i> – samo ako trebam nešto za <i>školu</i> – sad sam malo na pauzu zbog <i>škole</i> – nemam previše sada slobodnog vremena zbog <i>škole</i> – a za <i>školu</i> ako imam tekst da čitam – teško je sad u <i>školi</i> da se družimo – sve mi je, onako, blizu, skoro sentrirano u <i>školi</i> – ali sada manje jel imam i <i>školu</i> – neću se vratiti do <i>škole</i> – programiram za <i>školu</i> – sad uglavnom idem u <i>školu</i> – U septembru, oktobru se još uvek čujemo i onda polako, onako, manje i manje zbog <i>škole</i> – onda opet zbog <i>škole</i> onako manje i manje se čujemo – proveram mnogo imejl, ove <i>školske</i> , one druge i tako – sad, za vreme <i>škole</i> – ja sam samo jednog dana video u <i>školi</i> – imam drugare i drugarice u <i>školi</i> – za <i>učitelja</i> ako treba da pošaljem – rekli su čak da pričam bolje nego <i>učiteljica</i> – idem da <i>učim</i> u Francusku engleski – nastavnica je baš, onako, čudna i baš, ono, brzo <i>uči</i> – hoću <i>francuski</i> da <i>radim</i> kao minor – <i>radim matematiku i kompjuter sajens</i> – onda sam <i>radio</i> dve godine samo <i>matematiku</i> – bukvalno sam samo <i>školu radio</i> , iš'o sam u školu – kad sam <i>počela vrtić</i> – možeš da <i>uđeš</i> u prvu godinu za engineering – onda možeš da <i>uđeš u drugu godinu na UBC</i> – ja bi 'tela na <i>UBC</i> , ako <i>uđem</i>

	U domenu jezika
Generacija 1,5	ne znamo kako da <i>napravimo tu frazu</i>
2. generacija	ako neko neki <i>vic kaže</i> – imam <i>mali</i> , kao, <i>akcenat</i> kad pričam – naročito kad koriste, onako, <i>velike reči</i> što, onako, ne čujem baš često
	Ostalo
Generacija 1,5	<i>mogu</i> da latinicu čitam – već sam znala da čitam na engleskom, i <i>mogla</i> sam da pričam – još uvek <i>mogu</i> da pričam – ne <i>mogu</i> da psujem – verovatno zbog toga <i>mogu</i> i sada da pričam – i oni su donekle <i>mogli</i> normalno da pričaju – posle nekih godinu dana sam <i>mog'o</i> da pričam – da bi, kao, <i>mogao</i> da čitam – badminton, lacrosse i ping pong, sve <i>mogu</i> – nisam se skroz odlučio, ali <i>mislio</i> sam o tome – hteo bi da <i>sretnem</i> Neil Degross Tysona – opet na nemački da se <i>fokusiram</i> – sad nemam tu <i>opciju</i> – imaš i, onako, <i>opcije</i> više nego ovde – nismo imali <i>opcija</i> drugih – ima jako puno <i>opcija</i> za advancement – nema <i>interesa</i> za te stvari – da se otvori neki kafić naš da se ljudi okupljaju, ali opet, za to je potreban neki poseban <i>interes</i> – ja sam bio član ove srpske zajednice, onog srpskog kluba na Ju-Bi-Siju, ali tu nije bilo nekog <i>interesa generalno</i> , tako da je to propalo – kad bi imala <i>šansu</i> da ponovi detinjstvo – Većinski smo u Crnoj Gori bili, gde je priča drugačija, drugi jezik, tako da nismo imali <i>šanse</i> da vežbamo srpski – tad je veća <i>šansa</i> da pišemo – bila je neka <i>ideja</i> da se malo padeži uče više – oni su to kupili sa <i>idejom</i> porodicu veću da grade – ali ja u stvari nisam ni <i>ideju</i> imao šta bi 'teo da radim – čitam, recimo, neku englesku <i>literaturu</i> – A: Koje vrste knjiga? B: <i>Literatura</i> . – ja se baš ničeg ne sećam, malo samo o <i>apartmanu</i> – bila je dosta jednostavna <i>tranzicija</i> – pričamo o knjizi i ovako se družimo, <i>generalno</i> – ali srpski, <i>generalno</i> – <i>generalno</i> , isto na engleskom – nekad na srpskom, ali engleski, <i>generalno</i> – više, onako, <i>generalno</i> – meni je teško da govorim, ja mislim, <i>generalno</i> , kad sam umorna – organizacija je <i>generalno</i> bila malo, onako – <i>definitivno</i> me nisu stavili u I-Es-El – mnogo je lakše zapamtiti jezik nego <i>totalno</i> izgubiti – ali sa našim je <i>totalno</i> okej bilo – sad mi je <i>totalno</i> okej – sa našim ljudima <i>ekskluzivno</i> na srpskom – naučio <i>bazične</i> stvari – pričaju neki <i>bazični</i> jezik, ali mi smo tu da naučimo prvo taj <i>bazični</i> , a onda malo <i>kompleksniji</i> – Ja sam, u stvari, strašno <i>srećan</i> što su to radili, što su forsirali – i tu smo tek saznali koliko je on, u stvari <i>teritorijalan</i> – možda su nam rekli, <i>kao</i> : „Pričajte na engleskom“ – samo je rekla, <i>kao</i> : „Niko nas nije obavestio.“ – onda me ti puno puta

opomeneš, *kao*: „Zašto pričamo na engleskom u kući za večerom?“ – ja ih pitam, *kao*, šta ko je radio – to nije da ti, ono, na telefon i, *kao*,: „Ajde da odemo na kafu.“ – da je već na licu mesta bilo, *kao*: „Kupujemo ovo.“ – i ona, *kao*: „Čekaj, sad ću da vidim šta mogu da uradim.“ – Tri godine kasnije, *kao*: „Znaš, ne bi mi smetalo da mi to prodamo.“ – ono, *kao*, ako ne bude beba za koju godinu – i tad već počinje para da mi izlazi iz ušiju, *kao*, kako sada, lepo su rekli – opet, to su neke, *kao*, rendicije psihološke – da su bili, *kao*, accommodating – igrao košarku, fudbal i, *kao*, North American football – bio, *kao*, tim- team activity – Ima u Stanley Park taj pitch and putt gde je smanjen, *kao*, kurs – to mi (je) u stvari main, *kao*, kako se zove, source – da neki, *kao*, deeper conversation pokušavam – ako nađemo, *kao*, neki typo – ako ima neki, *kao*, veliki event – više onako generalno, *kao*, knowledge – nešto da bi, *kao*, motivate – po neko, ali to je ro- *kao*, family friends – veliki, *kao*, turning point je bio – lakše nam je da koristimo engleski nego da koristimo neki, neki način, *kao*, zaokružnicu – ušli smo, *kao*, u odbojkaški tim – pa smo, *kao*, čekali u redu da uđemo – puštali, *kao*, filmove – bilo je za nas, *kao*, samo osmoro možda – 2013. smo počeli, *kao*, da se vidamo mesečno – i onda, *kao*, prodajemo tamo – nismo mogli, *kao*, da idemo – nekako sam, *kao*, tako odlučio – da l’ ćete onda ovo, *kao*, slušati – ako hoćemo, *kao*, da naučimo neke stvari – ne moraš da izađeš iz kuće u, *kao*, sedam uveče – jezik nije ni blizu ono kol’ko bi mi, *kao*, mog’o biti ali, onako, mogu da se bar neki, *kao*, ono bejsik understanding – i to mi čitanje baš ono latinica baš, *kao*, to mogu da čitam, a ćirilicu nema šanse – naša zgrada je bila jako puno što su, *kao*, naših srpskih živeli – da su mama i tata morali mnogo više, u stvari, stalno ono, *kao*, da ih podsećaju – ono, *kao*, ima po nekad neki autobus ali retko – da smo svi zajedno, *kao*, na večeri s mamom i tatom – da znamo da je samo naš, *kao*, da nema mame i tate – nismo mogli, *kao*, da idemo – ni nemam nekog bliskog, *kao*, srpskog drugara – da svi možemo, *kao*, da pričamo – ako se nešto, *kao*, svađamo – moram strašno puno da uložim da bi, *kao*, mogao da čitam – ali, *kao*, u poslednje vreme sam primetila – nekad mi se desi da ono, *kao*, krenem one two three, čekaj, *kao* – ali je to taj, *kao*, zdravstveni sistem al’ na višem nivou, ono, *kao*, planiranje programa – ne volim da mešam, *kao*, onaj Serbish – ne znam da li se i računa ove, *kao*, žurke

Puno ima dece što nisu ih *forsirali* da pričaju na srpskom – treba, u stvari, da se *forsira* da što pre – ja sam strašno srećan što su to radili, što su *forsirali* – to je mama dosta pokušavala da me, kao, ne da *forsira*, ali – malo ih *forsira* da oni pričaju na srpskom – sad *da* bi opet sve mogao, verovatno ne bi – ja ne bi se iznenadio *da* bi bilo potpuno isti odnos – *da* bi bilo češće, iš’o bi – *da* bih mogla/mogao da biram – kasnije sam *napravio* nekog

	<i>druga</i> – nije toliko teško da se <i>napravi</i>, onako, <i>sat vremena</i> – pa me <i>stavila u kontaktu</i> sa ženom koja radi na fakultetu – išli smo na <i>dobrotvornu noć</i> za- koncert za popla- – stvari koje se dešavaju na <i>dnevnoj bazi</i> – i postoji entitet neki, ali na <i>socijalnoj bazi</i> – tu ostanu za <i>život</i> – isao bi do <i>UŠĆE šoping centra</i> – mislim da je bio neki film <i>ili nešto</i> – pa da idemo, znaš, u zoološki vrt <i>ili nešto</i> – <i>prvi ikada</i> u provinciji, a i prvi u Kanadi – A: Puno ti hvala. B: <i>Nema problema.</i> – važi, idem ja, <i>lepo vas je</i> [nerazgovetno] – važi, super, <i>uživajte</i> – mene je španski <i>uništio</i> u high school za <i>bilo kakav jezik</i> – poslovi iz biologije <i>su ti teški da nađeš</i> – ja mislim da je <i>španski malo lakši da se nauči</i> – da <i>odletim negde toplo i sunčano</i>
2. generacija	<i>možemo</i> da čitamo <i>lepo</i> – <i>mogu</i> na oba da čitam – <i>mogu</i> da pišem na srpskom, <i>mogu</i> i da čitam na srpskom – <i>mogu</i> relativno dobro da pišem – naučili su jedno 4–5 rečenica, znači, <i>mogu</i> da počnu-, <i>mogu</i> da kažu: „Zdravo, kako si?“ i <i>može</i> da kaže: „Ja sam gladan.“ – zvučim k'o da sam u prvom razredu, ali <i>mogu</i> malo da čitam – <i>mogu</i> da pričam s ljudima – sad mi je mnogo lakše da pričam nego da pišem i čitam, ali <i>mogu</i> sve to bez problema – kada čitam, <i>mogu</i> da prepoznam koje je slovo, ali sad ne bi <i>mog'o</i> da napišem tačno koje je, da nacrtam u stvari – nisam 'tela više da se sa decomp sa kim se ne znam da budem sa njima, pa sam <i>pitala</i> mamu – ako neko mene <i>pita</i> da pričam srpski – <i>pitale</i> su me da radim, ja sam pristao – kad mama tera, ne, <i>pita</i> Dragana da proba da čita na srpskom – oduvek sam malo hteo da idem u psihologiju, a i <i>gurali</i> su me drugi ljudi – tata, on me je malo <i>gurao</i> da sviram klasiku, al' me malo <i>gurao</i> prema tome – ako se <i>gurnem</i>, da se <i>forsiram</i> da mislim na srpskom – par puta sam <i>mislio</i> o tome – uvek kad <i>sretnem</i> nekog ko je iz Srbije, odma' se, kao, odma' se družimo puno, više nego kad <i>sretnem</i> – <i>fokusiram</i> se na ovaj život ovde – <i>fokusiram</i> se na školu – onda imam <i>opciju</i> da imam srpski keyboard – iz srpskog jezika i <i>literature</i> – <i>aplikacije</i> za magistarski – Kosovo ima prelepe crkve, manastire i druge <i>lokacije</i> – ponela bih <i>kameru</i> da slikam – bila su tamo <i>deca</i> koja imaju, ono, 23–4 , godine – Ne znam baš šta <i>deca</i> mogjeg godišta tamo rade – tamo sam upoznala <i>decu</i> – to su naša <i>deca</i> – <i>dečaci i devojčice</i> zajedno igraju – Jasmina je <i>definitivno</i> išla napolje više – <i>definitivno</i> manje vremena provodimo – <i>definitivno</i>, za mene, da govorim je lako, relativno – znam da je <i>definitivno</i> bilo – bilo je <i>definitno</i> oni što znaju vrlo dobro srpski – sad sam baš <i>srećna</i> da učim male kako da držu reket – nemam neke <i>specifične</i> planove – jedini razlozi ko su <i>validni</i> da se osobu otpusti sa posla – Volela <i>bi</i> da naučim kako da surf a svi znaju da tamo je to velika stvar – onda ja, onako, mislim posle, <i>kao</i>: „Okej, dobro je što insistiraju, da.“ – Uvek me pitaju, <i>kao</i>: „Šta sve ima tamo?“ – probaju, <i>kao</i>, da napiše, <i>kao</i>: „Cool jacket“, znaš, ja, <i>kao</i>,

„Aha, hvala.“ – kad ima drugi ljudi, kažu: „Oh,“ *kao*, „play something in Serbian.“ – pa svi, *kao*: „O, ova je iz Kanade.“ – uglavnom, *kao*: „Oh, you’re from Serbia. Oh, me too.“ – mama i tata uvek, *kao*: „Dunja, trebaš sobu“ ili „Pokupi veš.“ – oni, *kao*: „Ajde ti na engleskom“, a ja, *kao*: „Kako će to meni da pomogne?“ – oni, *kao*: „Šta je to?“ – onda ona *kao*, e, ima ovo i ovo – pitaju me, *kao*, šta je drugačije tamo – počnem da pričam, *kao*, šta je ovaj Skytrain – počnem na engleskom onda oni, *kao*, „Ne, ne, ne, Dunja, na srpskom.“ – Onda ja, onako, mislim posle, *kao*, okej, dobro je što insistiraju, da. – mama i tata, *kao*, nećemo... svi volimo kuce, ali mama i tata, *kao*, zato što nemamo dvorište – uvek, *kao*, „Dođi, zvala se Speedy“, *kao*, „Ej, dođi, Speedy, dođi“ i onda, *kao*, neki put, *kao*, „O, jesi gladna Speedy“ i znaš, i onda neki put, *kao*, „O, I wanna ho(ld)“ – knjige što sam dobila od babe, *kao*, „E, da malo vežbaš.“ – onda, *kao*, „E, šta ovo znači?“ – onda opet kad imamo više vremena, *kao*, „Ej, kako si?“ – pitam mamu i tatu, *kao*, – „Je l’ sam sve napisala dobro?“ – Isidoru nešto pitaju, *kao*, „Ej, je l’ radimo ovo ovako dobro?“ – *kao*, ej, trebamo da pričamo srpski, *kao*, ajde da pričamo srpski. – A: I kako je mama reagovala? B: Bilo je samo *kao*, okej. – i onda pita, *kao*, zašto – bila sam više, *kao*, ’tela bi da pobedim, ali nije, onako, sad, *kao*, o, baš da zagrizem – ali onda mi se to više, *kao*, ne mogu više da se takmičim – onda imam vremena da mislim o tome što pišem, *kao*, je li to tačno – jedna, *kao*, *kao* glavna ulica – imam *mali*, *kao*, *akcenat* kad pričam – Mnogo pitaju za ove, *kao*, French Immersion teachers – imam, *kao*, taj certification za teniski instructor – igrala sam na te, *kao*, provincials i nationals – pomogla sam nekom da farbaju njihov, *kao*, weekend house – više je bio, *kao*, family resort – druženje tamo je više malo nije veštački, ali je malo, *kao*, napravljeno – tamo sam živela u Quebec, bio je, *kao*, exchange – ali čak sam sad instalirala, *kao*, keyboard na srpskom – to je bilo u onaj *kao* first grade, *kao*, baš prvi razred – onda učili smo, *kao*, kako se kaže cursive? – bio je *kao* exchange – uzeli *kao* ovaj French immersion – A: Koliko si dugo išla? B: Aaa, mmm, ne znam, *kao*, četiri pet godina. – znaš, *kao*, počnem da pričam na engleskom – neki put, *kao*, zezamo se nešto – to, *kao*, kažemo da ćemo da uradimo, ali ko zna – zato što neki put nije samo, *kao*, oba moja najbolje drugarice – *kao*, ja i ona smo onako iz Srbije – ni, *kao*, neki put probaju neki put kad stavim neku sliku na fejs, onda i oni, *kao*, na engleskom nešto probaju, *kao*, da napiše, *kao* – onda, *kao*, znaš, vole mnogo da mešaju – moraš, *kao*, da završiš sa barem, barem 70 posto – pošto, *kao*, ako imam konverzaciju sa babom ili s mamom – to su bili ono, *kao*, deca od mojih maminih i tatinih prijatelja – van škole, imam, *kao*, društvo – radili smo, *kao*, da pišemo latinicom, ćirilicom pa svako čita, *kao*, naglas – uglavnom se desi, *kao*, pričaš, pričaš, pričaš i onda, *kao*, ne znaš kako se kaže – po

nekad, *kao*, pričam sa prijateljicom – sećam se, *kao*, vratili smo se prvi dan iz Srbije – da, *kao*, cela rečenica je psovka, a ovde jedna reč – kad sam umorna više engleski, *kao*, teže mi je da razmišljam na srpskom – Išli smo, *kao*, iz Beograda u Irig – moj telefon ima, *kao*, da odabereš keyboard – ne znam *ako* si čula za – ne znam *ako* poznaješ – ne znam *ako* si bila tamo – ne znam je l' - *ako* sam samo bolje pokupila, *ako* sam više čitala na srpskom – ne znam *ako* dobro odgovorim *ako* sam dobro odgovarala – ne znam *ako* si čula za vertigo – takodje bih htela da znam sta su radila kad su se pripremela da idu na mesec I *ako* se osecao spreman – da se vidi *ako* ime neki veći problem – nema veze *ako* kažeš na engleskom – samo nema veze *ako* je tačno ili ne – pitaću ga *ako* – pošto, kao, ako *imam konverzaciju* sa babom ili s mamom – *život personalni* osobe – *socialni život* od te osobe – recimo, tamo na Seawall *ili nešto* – kad pošaljem neku poruku *il' nešto* – ne mogu da se setim poslednji put što sam pisala sa olovkom *ili nešto* – idemo u šetnju *ili nešto* – i onda im odsviram „Tamo daleko“ *ili nešto* – i ponekad možda tako sa drugaricama po neka šala *ili nešto* – *gledajući da idem svakog leta u Srbiju*, to mi nije bio prvi izbor – A: Hvala puno. B: *Nema problema*, drago mi je što... *hvala što ste došli ovde*.

Tabela 8: Sirovi anglicizmi

	U domenu obrazovanja
Generacija 1,5	to mi je bio <i>minor</i> – uzela sam kao <i>elective</i> – gledam, kao, nešto za ove <i>electives</i> – <i>criminal law</i> bi uzimao – onda sam uzeo, ne znam, ono, <i>sociology, philosophy, psychology</i> – on je <i>introductory psychology</i> učio – nije bilo ništa ako završiš samo <i>arts, psychology</i> – da imam dobre <i>grades</i> – neki posao sa tim <i>degree</i> dobiti – kad smo mi na pauzi, na <i>recess</i> otišli – još cele, kako se zove, <i>high school</i> – igr'o sam košarku u, kako se zove, <i>high school</i> – pa u stvari, kad sam završio školu, <i>high school</i> – i do <i>high school</i> – to mi je još u <i>high school</i> bilo, pa onda još u <i>college</i> – ali ne volim da mešam, kao, onaj <i>Serbish</i> – zato što nemam <i>vocabulary</i> – ako [nađemo], kao, neki <i>typo</i> – ne znam ni ona pisana, znaš, onaj <i>handwriting</i> – na engleskom bi, u stvari, <i>commands</i> – i nemački, koji uopšte ne znam, <i>elem-</i> ono, <i>elementary, basic</i> – relativno sam brzo naučio engleski, jedno možda 2–3 meseca sam, ono, <i>basic</i> naučio – ali, onako, mogu da se bar neki, kao ono, <i>basic understanding</i> – u Autluku svaku reč mi, ono, <i>underline</i>
2. generacija	možda ću da radim, kao, <i>minor</i> u francuski – nešto u vezi <i>arts</i> – nisam još sigurna, ali znam da hoću francuski da radim kao <i>minor</i> – možda <i>major</i> u političku nauku ili <i>international relations</i> – sad, u stvari, imam ove <i>finals</i> – imamo na kraju godine <i>provincial exams</i> – neka pitanja na <i>test</i> nisu baš – čim završim a... <i>bachelor's</i> – sad mi se završi ovaj prvi <i>semester</i> – sa drugaricama iz <i>high school</i> – imam drugarica što su naše iz <i>high school</i> – uzeo sam kurs u psihologiji u <i>high school</i> – to je bilo u onaj, kao, <i>first grade</i> , kao, baš prvi razred – tamo sam živela u Quebec, bio je, kao, <i>exchange</i> – A: Što ste počeli ili zbog čega je ovaj, kako se zove... B: <i>Research?</i> – Je l' mogu sa <i>pencil?</i> – i onda učili smo, kao... kako se kaže <i>cursive?</i> – <i>vocabulary</i> nisam imala veliki – imam bolji <i>fluency</i> – možda malo mi teže išlo da pišem <i>essayove</i>
	U domenu posla
Generacija 1,5	ima jako puno opcija za <i>advancement</i> – zato što su oni <i>nonprofit</i> – na <i>customer service</i> , znači, preko telefona sve – ako <i>manager</i> misli da nije dobar covek i <i>manageru</i> se nije svidjelo

2. generacija	
	U domenu aktivnosti u slobodno vreme
Generacija 1,5	idem u <i>gym</i> – u stvari mi je bio, kao, tim, <i>team activity</i> – ima u Stanley Park taj <i>pitch-and-putt</i> , gde je smanjen, kao, kurs – fudbal i, kao, <i>North American football</i> i ono, <i>soccer</i> , <i>badminton</i> , <i>lacrosse</i> i <i>ping pong</i> , <i>cricket</i> – ima rok, <i>rap</i> ... sedam-osam drugačijih <i>stages</i> – uzimala sam ples, <i>hip hop</i> – pa najviše ovo <i>Latino</i> igranje – A: Kojom se vrstom plesa baviš? O: <i>Latino</i> : salsa, bačata, ča ča ča. – Ja lično nisam bila na tim <i>ivents</i> , al' smo bili na nekim, ono, kad bude, kao, <i>pub night</i> ili <i>beer garden</i> – mi imamo <i>book club</i> – i onda smo imali <i>bake sale</i> – tu sam ja bila <i>involved</i> tako, sa tim <i>bake sales</i> i sa <i>events</i> , tako, <i>social</i> – organizirali smo <i>beer gardens</i> najviše – tamo ima strašno puno <i>brew pubs</i> , ono gde prave pivo – odemo u neko <i>bar</i> da bi ja da <i>relax</i> – Nije ništa, ono, <i>competitive</i>
2. generacija	kada radiš onaj <i>flip turn</i> – u srednjoj školi sam igrala na taj <i>tennis team</i> – igrala sam na te, kao, <i>provincials</i> i <i>nationals</i> – da naučim kako da <i>surf</i> – za neki <i>event</i> moram da se prijavim – <i>piano</i> , <i>piano</i> petkom – <i>ballroom</i> – ali, ono, na <i>resort</i> – više je bio, kao, <i>family resort</i> , za familije
	U domenu tehnologije
Generacija 1,5	moraš da [nerazgovetno] <i>spellcheck</i>
2. generacija	uvek mi promeni kad probam na srpskom, kao e, onako, <i>autocorrect</i> – ima <i>autocorrect</i> – imam <i>spellcheck</i> – kad šaljem poruke, <i>text messages</i> , sve šaljem na srpskom – imam/instalirala [<i>keyboard</i> , taj <i>keyboard</i> , srpski, am, <i>keyboard</i> , <i>keyboard</i>] – zato što mi je ovaj <i>keyboard</i> na engleskom – pa tako, <i>software</i> , verovatno – uvek mi promeni kad probam na srpskom, kao, onako, <i>autocorrect</i> – ima <i>autocorrect</i> – imam <i>spellcheck</i>
	U domenu rodbinskih i međuljudskih odnosa
Generacija 1,5	ja sam se video sa bivšom, kako se kaže... <i>girlfriend</i> iz <i>kindergarten</i> – da li većina <i>parents</i> to, kao, 'oće – moj <i>uncle</i> , kako se zove, moj- tatin brat

2. generacija	ali to je ro-, kao, <i>family friends</i> – puno se družim sa mojim <i>roommates</i>
	U domenu saobraćaja
Generacija 1,5	kupuju jedan tip auta, ono, onaj <i>muscle car</i> – a ono <i>rush hour</i> tamo, gore nego u Dauntaunu
2. generacija	
	U domenu stanovanja
Generacija 1,5	taj prvi deo je bio malo k'o <i>low income</i> – oni su živeli malo u <i>suburban area</i>
2. generacija	uvek smo živeli u <i>townhouse</i> ili, kao, <i>condo</i>
	U domenu raspoloženja
Generacija 1,5	pa više <i>mood</i> , više, ono, kako se osećaš – nije da imam, kao, neki <i>regrets</i> , da mi je žao što sam igrao – A: I kakav je to osećaj bio? B: Pa... <i>exciting</i> . – da su bili, kao, <i>accomodating</i> – profesor strašno je <i>engaging</i> , strašno zna kako da te, ono, <i>entertain</i> , šta već, <i>keep attention</i> – moraš i da platiš i nešto da bi, kao, <i>motivate</i>
2. generacija	svi isto kazu da su ljudi vrlo <i>friendly</i> tamo
	U domenu životinja
Generacija 1,5	to su <i>pets</i> ? – u stvari, kanarinac; nije, onaj, <i>badži</i>
2. generacija	imala sam, a... kako se beše... o da, mali hrčak ili kako se, da, kao, <i>hamster</i>

	U domenu kupovine
Generacija 1,5	u New Yorku bi isao u velike prodavnice za <i>shopping</i> – Isao bi u <i>NBA store</i>
2. generacija	
	U domenu sposobnosti, veštine, znanja
Generacija 1,5	više onako, generalno, kao, <i>knowledge</i> – imam neko, ono, <i>working knowledge</i> , k'o što bi se reklo
2. generacija	
	Ostalo
Generacija 1,5	šta god nađem, mislim, ono, na internetu, neki <i>article</i> ili tako nešto – na svetskoj <i>rank</i> listi – dali smo mu ovaj <i>birthday card</i> na poslu – nisam se osećao kao da sam ja tu neki <i>outsider</i> – sećam se veliki... kako da kažem na srpskom, veliki, kao, <i>turning point</i> je bio – vidiš da ne znam ni <i>turnaround</i> kako da kažem na srpskom više – ovo je dosta, onako, <i>narrow demographic</i> – da tretiraš kao za ovaj <i>jury duty</i> – je l' smete da kažete, da <i>disclose</i> šta je <i>purpose of</i> – pricali bi o crnim rupama (<i>black holes</i>) – nije nešto, ono, da <i>stand out</i> – ali to je nekako toliko <i>ineffective</i> ili <i>inefficient</i>
2. generacija	imam, kao, taj <i>certification</i> za teniski instruktor – ne znam ako si čula za <i>vertigo</i> – imamo ovaj mali <i>speaker</i> , ne znam da ga pustim, ali mi imamo ovaj mali spiker – <i>tattletale</i> – ona je isti imala čoveka ko je joj “ <i>propose</i> ” 6 puta pre nego sto je ona “ <i>accept</i> ” – ali “ <i>depending</i> ” na koliko je lose – i onda, tako, slušamo kako drugi pričaju i zbog njih, onako, sve je, kao, <i>reflective</i> – čim završim a... bachelor's... <i>yeah</i> – učili smo malo istoriju, nismo baš geografiju, <i>yeah</i> , istoriju smo učili – to je tačno, <i>yeah</i> , slažem se. – A: Uvek kad sretnem nekog ko je iz Srbije, odma' se, kao, odma' se družimo puno. B: Jer imate nešto... A: <i>Yeah</i> , uglavnom kao, „Oh you're from Serbia, oh, me too.“ – A: Tamo je isto bilo dece, ali ne toliko puno i ne toliko... B: <i>Yeah</i> , puno. – A: Ovde je rođena. B: Jeste? A: <i>Yeah</i> . – A: Ove godine? B: <i>Yeah</i> . – ponekad, <i>yeah</i> , ja to radim, <i>yeah</i> – A: Kad smo krenuli, kao... B: U predškolsko. A: <i>Yeah</i> , predškolsko.

Tabela 9: Očigledni anglicizmi

	Okej, super i kul
Generacija 1,5	to je, ono, <i>okej</i> – i dalje mi je <i>okej</i> – sad mi je totalno <i>okej</i> , nego mi je toliko hladno napolju bilo – bilo je <i>okej</i> – ako je sa sestrom, to je, ono, <i>okej</i> – pa bilo je <i>okej</i> , nije bila teška knjiga – ali sa našim je totalno <i>okej</i> bilo – nego je bilo, <i>okej</i> , oni su rekli – a, to je, <i>okej</i> , <i>okej</i> – A: Nije test. B: <i>Okej</i> . – nego je bilo, <i>okej</i> , oni su rekli – a, to je, <i>okej</i> , <i>okej</i> – jao, igraš folklor, <i>okej</i> – ja sam <i>okej</i> , hvala– nas četvoro, pa, ustvari, <i>super</i> – ako imate, <i>super</i> – važi, <i>super</i> , uživajte – kao, <i>super</i> za Vankuver – to je bilo <i>super</i> – da kaže da <i>super</i> učim – i onda kažem: „ <i>Super</i> , tata“ – A: Kako je bilo na Floridi? B: <i>Super</i> . Bilo je baš fino.– A: Beyonce, Oprah. B: <i>Cool!</i> – fenomenalan je, baš je <i>kul</i>
2. generacija	ali latinica mi je, onako, sasvim <i>okej</i> – bilo je samo, kao, <i>okej</i> – A: Je l’ bilo naporno? B: Bilo je <i>okej</i> . – onda ja onako, mislim posle, kao: „ <i>Okej</i> , dobro je što insistiraju“. – kad mi to kažu, <i>okej</i> , da, da, da – A: Dva meseca. B: 5-6 nedelja. A: <i>Okej</i> , to je manje nego dva meseca. – <i>okej</i> , nisam, dvanaesti razred sam trenirala plivanje – A: Nije tačno, nismo se... jesmo se igrali igrice ali... B: <i>Okej</i> , ali ja sam išla napolje i družila sam se – A: Možemo da počnemo sa razgovorom? B: <i>Okej</i> , može – Kažu: „Oh“, kao, „play something in Serbian“. I onda, <i>okej</i> , i onda im odsviram „Tamo daleko“. – A: I kako je mama reagovala? B: Bilo je samo, kao: „ <i>Okej</i> , ali“ – A: Ove godine? B: Yeah. A: <i>Okej</i> . – Šta je bilo pitanje? Da, <i>okej</i> , da. – to mi je uvek <i>super</i> – <i>super</i> [odgovor na objašnjenje] – to je <i>super</i> , ovaj, <i>super</i> vreme – to je bila <i>super</i> serija – A: To sam čitala kad sam bila mlađa. B: <i>Cool</i> . – A: Znači, ona isto ‘oće da ide u Srbiju. B: <i>Cool</i> . – i može da kaže: „Ja sam gladan“, ima nekoliko, tako, <i>kul</i> [nerazgovetno]
	U domenu tehnologije
Generacija 1,5	pošto ajfon može da se <i>setuje</i> – ko <i>postuje</i> na fejsbuk
2. generacija	<i>ulogovao</i> na njegov Fejsbuk – sve vreme na srpskom <i>tekstiramo</i>

	U domenu stanovanja
Generacija 1,5	dole u <i>bejzmentu</i> – ona i muž su kupili <i>taunhaus</i> – kad su videli taj <i>taunhaus</i> – njihov je <i>taunhaus</i> sladak, <i>tri-bedrum</i>
2. generacija	
	U domenu sporta
Generacija 1,5	oni, nešto, nisu hteli na <i>snoubording</i> – idemo u <i>džim</i>
2. generacija	
	Ostalo
Generacija 1,5	to su neke, kao, <i>rendicije</i> psihološke – bilo je baš <i>bizi</i> – ima u Stanley Park taj pitch-and-putt, gde je smanjen, kao, <i>kurs</i> – hteo neki <i>klasik auto</i> za sebe – pa razne, onako, <i>sošal iven</i> s
2. generacija	malo po malo ulazim u taj... u tu <i>modu</i>
	Upotreba stilskih obeležja
Generacija 1,5	nama je uvek bilo, ono, bitno da živimo ovde, a da, <i>znaš</i> , pričamo na srpskom – nekako je, <i>znaš</i> – od tad mi je engleski bio, <i>znaš</i> , <i>vidiš</i> da ne znam ni turnaround kako da kažem – onda svi engleski, <i>znaš</i> – moraću još da uđem u to, <i>znaš</i> – tu sam ja bila involved tako sa tim bake sales i sa events, <i>znaš</i> – <i>znaš</i> , mama i tata u stvari znaju šta je najbolje – stalno smo se družili, <i>znaš</i> – nama je uvek bilo ono bitno da živimo ovde a da, <i>znaš</i> , pričamo na srpskom – Kanađani ne psuju tako mnogo, ne psuju, <i>znaš</i> , ne psuju a... ne psuju zvučno – kao, <i>znaš</i> , ne bi mi smetalo da mi to prodamo – <i>znaš</i> , njihov je taunhaus sladak, tri bedrum – i ne znam ni ona pisana, <i>znaš</i> , onaj handwriting – živeli su u kući, <i>znaš</i> , velikoj – kako smo spavali svi tamo i, <i>znaš</i> , meni je to bilo kao avantura – kinder eg, <i>znaš</i> , bombone – od tad mi je engleski bio, <i>znaš</i> – nego samo, <i>znaš</i> , trebala su im deca da

	popune to odeljenje – nisam se osećao kao da sam ja tu neki autsajder ili, <i>znaš</i> , skroz normalno – razmišljam sve na engleskom i, <i>znaš</i> , moram po nekad da probam – malo ubacim engleski i onda se vratim, <i>znaš</i> , tako – baba i deda uopšte ne razumeju, <i>znaš</i> , ako mi, ovaj, pričamo s mamom ili tatom – ja bi hteo malo, ovaj, češće ali strašno je skupo da odemo i to i onda, <i>znaš</i> – onda mi je, <i>znaš</i> , teže je da se naviknem – da idemo, <i>znaš</i> , u zooološki vrt – malo, <i>znaš</i> , polako čitam – ima puno tih Crnca koji, <i>znaš</i> , skaču k'o ludaci – ja sam barem imao društvo, <i>znaš</i> , neko ko nas
2. generacija	kao što <i>si rekla</i> – ako se setim, reči ću <i>ti</i> – proslediću joj <i>Vaš</i> imejl – [je l'] smem da <i>te</i> pitam? – razumem da to <i>Vama</i> pomaže – hvala što <i>ste došli</i> ovde – što sam <i>ti</i> rekla pre – ako <i>ti</i> treba još nešto... <i>Ćao</i> – ne znam ako <i>si čula</i> za vertigo – ne znam ako <i>si bila</i> tamo – <i>čekaj</i> samo da se obučem – <i>možeš</i> gore, ako <i>možeš</i> – da, <i>znaš</i> , pričamo na srpskom – onako, <i>znaš</i> , kad se vidu – ovde samo, kao, <i>okej</i> zdravo, <i>znaš</i> , sa rukama – pričam kao kako idem u školu, <i>znaš</i> , ja idem sa Skytrain – nismo znali da to nešto tako može da postoji, <i>znaš</i> , onako voz u nebo – <i>znaš</i> , kao, počnem da pričam na engleskom i onda – ali, <i>znaš</i> , sa padeže i sve tako neki put skroz samo nešto lupim – i, <i>znaš</i> , i onda neki put – i, <i>znaš</i> , kad plivaš i trebaš da dodirneš zid – kao, cool jacket, <i>znaš</i> , – i onda kao, <i>znaš</i> , vole mnogo da mešaju – can you help me, <i>znaš</i> , mnogo mešaju – onda svi engleski, <i>znaš</i> , – <i>znaš</i> , onako baš mi bilo teško da se uklopim, u, onako, zato što čini mi se da srpska deca su neki put malo... volu da pričaju i, <i>znaš</i> , malo su glasni – onda kad su, <i>znaš</i> , i svi što su stariji što su počeli da rade ili idu na fakultet, nema, <i>znaš</i> , nemamo vreme... i onda, <i>znaš</i> , onda sve malo po malo sve manje su dolazili – ja sam išla još par puta ali, <i>znaš</i> , nije mi to bilo ono – onda, <i>znaš</i> , ono, <i>znaš</i> , kakva će da bude reakcija, <i>znaš</i> , ono, težinu – onda pokupiš, <i>znaš</i> , pokupimo od braće neke izraze – malo po malo, <i>znaš</i> , svako ima svoje – i ono, <i>znaš</i> , kad smo bili mali – onako, <i>znaš</i> kad se vidu svi tri puta se ljubiš
	Upotreba ličnih imena
Generacija 1,5	još uvek dan-danas se sećam njegovog imena, <i>Donnell</i> – Ja bi izabrala ženu iz sadašnjeg vremena – možda <i>Margaret Atvud</i> ili <i>Opru</i> – da mogu, hteo bi da upoznam <i>Đzenifer Aniston</i> – волела бих да упознам <i>Џејн Осмун</i> – voleo bi da upoznam <i>Voren Bafeta</i> – ja bih volela da upoznam <i>Meryl Streep</i> – hteo bi da sretnem <i>Neil Degrass Tysona</i> – ja bi voleo da upoznam NBA Igraca <i>Kevin Durant</i> – ja bi hteo da upasnam <i>Mike Tysona</i>

2. generacija	zvala se <i>Speedy</i> , kao ej, dođi <i>Speedy</i> , dođi i onda kao, neki put kao o, jesi gladna, <i>Speedy</i> – ja imam par knjiga što sam dobila, kao, na poklon, ne znam, kao, <i>Judy Blume</i> – ja bih hetla da upoznam <i>Niel Armstronga</i> – volela bih da upoznam <i>Albert Einstein-a</i> – ja bi upoznala <i>Picasso</i> – pre neki dan sam čitala o <i>Amelia Earhart</i>
	Upotreba geografskih imena
Generacija 1,5	ja bi naj radje išao u <i>Dominikan Republic</i> – <i>White Rock Municipality</i> ... <i>City of White Rock</i> – Ja bi naradije isao u <i>New York</i> . U <i>New Yorku</i> bi isao u velike prodavnice. Tamo bi jeo <i>New York</i> specialetite. I kad sam vec u <i>New Yorku</i> – kad smo bili u <i>Gastownu</i> – to je <i>Sullivan Height</i> – ja sam uvek do <i>Waterfront</i> – zato što je to <i>Surrey Central</i> , ovaj, <i>Skytrain</i> – ima u <i>Stanley Park</i> taj pitch and putt
2. generacija	tamo sam živela u <i>Quebec</i> – otišla sam u <i>Quebec</i> za tri meseca – prvi čovek da predže <i>Atlantiski Okejan</i> – verujem da tamo isto imaju <i>the Northern Lights</i> – oni žive u <i>Burnaby</i> – <i>Grouse Mountain</i> – i u, ja mislim u <i>Edmonton</i> – ja sam išla u <i>Edmonton</i> prvo i onda u <i>Waterloo</i> – samo je u Vankuveru, tako, <i>Richmond</i> – možda <i>Downtown</i> ili tako nešto – ako sam tamo na <i>Seawall</i> – na <i>Canada Way</i> [upotrebljeno dva puta] – onda sam se prebacila do <i>Canada Way</i> – ja idem sa <i>Skytrain</i> i počnem da pričam, kao, šta je ovaj <i>Skytrain</i> – jer smo živeli vrlo blizu ovaj... <i>Marlborough Park</i>
	Upotreba institucionalnih imena
Generacija 1,5	<i>Fraser Health Authority</i> , ali je u Suriju posao. To je u okviru, sad ću, naravno, na engleskom da pričam, ali, ovaj, <i>Public Helth Department</i> , pa je to neki <i>Healthy Living Program</i> – gled'o sam u, ovaj, <i>Border Services</i> – ja prvi dan kad sam išla u vr- znači u onaj <i>kindergarten</i> – ja sam se video sa bivšom, kako se kaže... girlfriend iz <i>kindergarten</i> – sve do dvanaestog razreda, kad sam zbog <i>IB exams</i> morao da presečem – možda major u političku nauku ili <i>international relations</i> – onda sam uzeo, ne znam, ono, <i>sociology</i> , <i>philosophy</i> , <i>psychology</i> – pa isto nije bilo ništa ako završiš samo <i>arts</i> , <i>psychology</i> – on je <i>introductory psychology</i> učio – <i>criminal law</i> bi uzimao – <i>marketing</i> i <i>finance</i> – ako završiš samo <i>arts</i> , <i>psychology</i>
2. generacija	već sam na <i>UBC</i> – probam sad na <i>UBC Tennis Centre</i> da dobijem pos'o – mnogo mi (je) teško svaki dan od <i>UBC</i> da dolazim kući – ja bi 'tela na <i>UBC</i> ako uđem – možeš da uđeš u drugu godinu na <i>UBC</i> – moj rezime i piše, onako, <i>UBC</i> – [rodila sam se] u <i>New Westminster Royal Columbian Hospital</i> – radim kao konobar u <i>Nando's</i> – kad smo otišli u <i>Disney World</i> – kad je Nataša pošla u <i>kindergarten</i> – yeah, <i>kindergarten</i> – francuski smo

	uzeli, kao, ovaj <i>French Immersion</i> – bila sam u taj <i>French Immersion</i> – u školi sam bila u <i>French Immersion</i> programu – zato što mnogo pitaju za ove, kao, <i>French Immersion</i> teachers – bilo je slično <i>sajens</i> , ali ne znam, nisam baš htela <i>sajens</i> zato što većina ljudi iz <i>sajensa</i> ide u medicinu pa sam mislila možda ovo je bolje, mogu da dobijem posao čim završim <i>bachelor's</i> – prvo sam razmišljala da ću da se prebacim na <i>business</i> , ali sad možda na <i>computer science</i> – Imaju program za <i>engineering</i> u Kapilano, prvo možeš da uđeš u prvu godinu za <i>engineering</i> na Kapilano – <i>engineering science</i> [odgovor na pitanje šta studira] – ja sam u <i>co-op</i> za <i>engineering</i> – ili tako nešto slično u vezi <i>arts</i> – sad sam u ovaj <i>Faculty of Arts</i>
	Ostala imena
Generacija 1,5	za, ovaj, <i>Thanksgiving</i>
2. generacija	ja baš ne idem na <i>Twitter</i> – <i>Facebook</i> je deo njihovog privatnog života – on što neko napiše na <i>facebooku</i> – zato što na <i>iPod</i> kad pošaljem neku poruku – u maju smo išli u <i>Kanada</i> ... <i>Canada Day</i> ... nastupali smo za <i>Canada Day</i>

Tabela 10: Kolokacije – odgovori ispitanika na pitanja u 4. zadatku upitnika

U sledećim rečenicama ponuđene su dve mogućnosti. Zaokružite reč ili izraz u rečenici za koji smatrate da je pogodniji.

	Broj pogrešnih odgovora		Napomena
	Generacija 1,5	2. generacija	
1. Treba da <u>donesete</u> / <u>napravite</u> odluku.	1	3	
2. Ako <u>kupuješ</u> / <u>uplaćuješ</u> prevoz do aerodroma, raspitaj se o cenama.	1	2	
3. Kad putujem, više ne <u>odseđam</u> / <u>ostajem</u> u hotelu, nego u privatnom smeštaju.	6	5	
4. <u>Trebalo</u> / <u>Uzelo</u> je vremena da se to ispravi.	3	1	
5. Koledž nisam završila – nisam <u>diplomirala</u> / <u>uzela diplomu</u> / <u>dobila diplomu</u> .	0	1	
6. Kao klinac, <u>imao sam san</u> / <u>sanjao sam</u> da dođem ovamo.	2	5	
7. Ako spava u Londonu, da li treba da <u>podigne</u> / <u>pokupi</u> prtljag?	10	5*	*Jedan ispitanik nije odgovorio.
8. Najjeftinije do Honolulua <u>na</u> / <u>za</u> te datume je 1038,00.	1	1	
9. Akupunktura može uticati na biohemiju moždanih procesa i tako <u>kontrolisati</u> / <u>regulisati</u> krvni pritisak.	0	3	
10. Osiguranje <u>pokriva</u> / <u>obuhvata</u> postojeća stabilna hronična stanja.	9 je odabralo <i>pokriva</i>	6 je odabralo <i>pokriva</i> ⁴⁸	

⁴⁸ Oba odgovora su tačna. Većina ispitanika je odabrala glagol *pokrivati* jer se u engleskom u odgovarajućoj kolokaciju potrebljava glagol *cover: insurance covers...*

11. Uz besplatnu uslugu <u>sačuvaćete</u> / <u>uštedećete</u> novac, vreme i trud.	1	0	
12. Ponudila je da nam <u>kupi</u> / <u>plati</u> piće.	2	2	
13. U ovom semestru <u>slušam</u> / <u>uzimam</u> samo tri predmeta.	7	4	
14. U Srbiji, deca <u>polaze</u> u / <u>počinju</u> školu sa sedam godina.	3	0	
15. Predviđa se da će se u budućnosti <u>praviti</u> / <u>voditi</u> ratovi zbog nestašice vode.	1	1	

Tabela 11: Pravopis – odgovori ispitanika u 2. zadatku upitnika

U sledećim rečenicama ponuđeno je više mogućnosti da se rečenice dopune. U svakoj rečenici zaokružite onu koju biste najradije upotrebili.

	Odgovori	
	Generacija 1,5	2. generacija
1. Diplomirao je s najboljim ocenama na američkom _____. a) Univerzitetu Kolumbija b) univerzitetu Kolumbija c) Univerzitetu kolumbija	a) 6 b) 9 c) 0	a) 2 b) 7 c) 0
2. Šta najčešće radite _____ uveče? a) petkom b) Petkom	a) 14 b) 1	a) 6 b) 3
3. Sve karte za _____ su rasprodate. a) Januar b) januar	a) 7 b) 8	a) 4 b) 5
4. Ima slobodnih mesta za _____. a) 7i avgust b) 7. avgust c) 7 avgust d) 7-mi avgust	a) 1 b) 6 c) 6 d) 2	a) 1 b) 5 c) 1 d) 2
5. U Vankuver su došli _____ godine. a) 2007-me b) 2007 c) 2007.	a) 4 b) 6 c) 5	a) 2 b) 3 c) 4
6. Omladinska organizacija održala je _____ godine dobrotvornu priredbu. a) 28. marta, 2014 b) 28 marta, 2014 c) 28. marta 2014 d) 28. marta, 2014. e) 28. marta 2014.	a) 2 b) 8 c) 1 d) 2 e) 2	a) 3 b) 3 c) 1 d) 1 e) 1

7. Pre dolaska u Kanadu, učila je _____ u privatnoj školi. a) Engleski b) engleski	a) 6 b) 9	a) 1 b) 8
8. Džim Keri je jedan od najpoznatijih _____ glumaca koji rade u Holivudu. a) kanadskih b) Kanadskih	a) 10 b) 5	a) 2 b) 7
9. Vankuver se smestio na krajnjem zapadu Kanade, na obali _____. a) Tihog okeana b) Tihog Okeana	a) 6 b) 9	a) 7 b) 2
10. Položio je _____ se nije nadao a) iako b) i ako	a) 6 b) 9	a) 0 b) 9
11. Imao sam osećaj da slušam muziku odsviranu na tradicionalnim instrumentima, na tako _____ način. a) netradicionalan b) ne-tradicionalan c) ne tradicionalan	a) 9 b) 0 c) 6	a) 4 b) 0 c) 5
12. Nasuprot onome sto se danas misli, _____ je zapravo prastari praznik. a) Dan zaljubljenih b) Dan Zaljubljenih	a) 7 b) 8	a) 2 b) 7
13. _____ sutra uveče. a) Doćiću b) Doći ću	a) 9 b) 6	a) 4 b) 5
14. _____ šta da radimo kad vidimo kakva je situacija. a) Znaće mo b) Znaćemo c) Zna ćemo d) Zna će mo	a) 0 b) 12 c) 1 d) 2	a) 2 b) 6 c) 0 d) 1
15. _____ nam ako vam nesto od ovoga odgovora. a) Javi te b) Javite	a) 4 b) 10	a) 5 b) 4

16. Bolje _____ se osećati i _____ nove prijatelje. a) će te c) steći će te b) ćete d) steći ćete e) stećićete	a) 8 a) 8 b) 7 b) 4 c) 3	a) 6 a) 4 b) 3 b) 4 c) 1
17. _____ kada ću ići u Srbiju. a) Neznam b) Ne znam	a) 8 b) 7	a) 6 b) 3
18. Slušali smo zanimljivu emisiju na _____. a) radiu b) radiju	a) 3 b) 12	a) 0 b) 9
19. Zapadni i ruski mediji vode _____ rat, različito izveštavajući o krizi. a) medijski b) mediski	a) 12 b) 3	a) 7 b) 2
20. Voda u reci je puna štetnih _____, pa nije zdrava za piće. a) substanci b) supstanci	a) 7 b) 8	a) 6 b) 3
21. Fondovi su _____ namenjeni za nagrađivanje studentskih stručnih i naučnih radova. a) najčešće b) naj češće	a) 11 b) 4	a) 1 b) 8
22. Brzina u gradu ograničena je na 50 _____. a) kilometra b) kilometara	a) 3 b) 11	a) 5 b) 4

U prvoj koloni dati su zadaci sa višestrukim izborom. U drugoj i trećoj koloni predstavljen je broj svakog od odabranih odgovora pripadnika generacije 1,5 i druge generacije.

Tabela 12: Odgovori ispitanika na 7. zadatak u upitniku

7. U sledećim rečenicama nedostaju reči. Dopunite svaku rečenicu rečima koje su date u zagradi. Stavite svaku reč u oblik koji biste najradije upotrebili.

Nemarkirani redosled	Odgovori	Generacija		Napomena
		1,5	2.	
1. Bojan danas _____ ispit. (polagati)	polaže polaze ide polagati polozio polaje polozio polaga	9 2 1 1 1	4 3 1 1	
2. Prošlog semestra, Milan je tri meseca ____ kao asistent u laboratoriji. (raditi)	radio radijo	9	6 3	
3. Drugarica me je pozvala da _____ kod nje u Toronto. (doći)	dođem dodjem dodžem dodjen dogem doje	6 7 1 1	 7 1 1	

4. Kad se vidimo, _____ ti šta mi se desilo. (pričati)	pričaću pričaču prićacu pričačuti pričacu pričajmi pričat ću prica cu pritacuti pričačete	9 1 1 1 1 1 1	3 2 1 1 1 1	
5. Vesna i Mira _____ (ići) u Kolumbiju, pa zato _____ španski. (učiti)	idu će ići ićiču uće uce uču	14 1 14 1	8 1 7 1 1	
6. A: Šta _____ kad završiš srednju školu? (studirati) B: _____ geologiju. (studirati)	ćeš studirati ćeš da studiraš ces studirati ćes studirati češ da studiraš studiraš studirate će studirati	6 1 1 1	 2 1 1 1 2 2 1	

	studiraću studiraču studiracu studiram studiraće studirat ću studiramo	7 5 1 1 1	3 3 1 2 	
7. Moja mama upravo _____, a sutra _____ i Draganovi roditelji. (doći)	dolazi došla dolaze će doći će doci dolazi dolazu doćiću	14 1 12 1 1 1 1	5 1 1 1 1 	
8. Ako ne učiš, _____ na ispitu. (pasti)	pašćeš pašćes paščes pasces pasćes past ćes pasteš	8 2 1 1 3 1	2 2 1 1 3 	
9. Kad završim školu, _____ fotografijom. (baviti se)	baviću se baviču se bavicu se	9 1 2	4 1 1	

	bavi ću se bavi cu se	2 1	2	
10. Ovaj ispit je _____ (težak) od prošlog, ali je ____ od završnog ispita. (lak)	teži tezi teže tezi lakši laksi lakšiji	14 1	5 1 1 1	
11. Za mene je ovo _____ grad na svetu. (lep)	najlepši najlepsi naj lepši naj lepsi lepi lep	12 1 1 1	5 1 2 1	
12. Bez kiše, reke bi bile _____. (prazan)	prazne prazna pražne	13 1 1	8 1	
13. Ja mnogo volim _____ kišu. (letnji)	letnju letnje	15	7 2	
14. Bez kiše, situacija bi bila mnogo _ nego sad. (loše)	lošija gora lošia lošije	11 1 1 2	8 1	

15. Gledam __ (slika) na ____ (zid).	sliku	5	2	
	slike	10	6	
	zidu	15	8	
	zid		1	
16. Školska godina počinje u _____ (septembar).	septembru	11	7	
	Septembru	4	1	
	septembar		1	
17. Traže _____ (izgubljena mačka).	izgubljenu	14	6	
	mačku	1		
	izgubljenog		3	
	mačka			
	izgubljene			
	mačke			
18. Izgubio je puno _____ (vreme) igrajući se na kompjuteru.	vremena	15	9	
19. Stajali su ispred _____ (kuća).	kuće	13	5	
	kuce	1		
	kuče	1	4	
20. _____ (Moj drug) se stidi.	Moj drug	12	8	
	Moj drugar	3	1	
21. _____ (Marija), pošalji mi poruku.	Marija	14	8	
	Marijo		1	
	Ona nek	1		

22. Meni je moj grad _____ od ovog. (lep)	lepši	13	8	
	lepsi	2	1	
23. _____ (Mira), otvori vrata.	Miro	11	7	
	Mira	2	2	
	Miri	1		
	Ona nek mi	1		
24. Da li poznaješ _____ (ona žena) sa _____ (malo dete)?	onu ženu	15	9	
	malim detetom	9	4	
	malom	3	3	
	detetom	1	1	
	malom detetu		1	
	malon detetom			
25. _____ (Čovek), ti si lud!	Čoveče	14	7	
	Čovek	1		
	Čoveće		1	
	Čoveku		1	
26. Trebaju nam još dva _____ (sto), četiri____ (fotelja) i osam _____ (stolica).	stola	13	6	
	stolova	1	3	
	stotina	1		
	fotelje	9	6	
	fotelja	5	3	
	fotelji	1		

	stolica stolice	15	8 1	
27. _____ (Ivan), javi se mami.	Ivane Ivan	15	7 2	
28. _____ (Miša), kad ćeš doći kod mene?	Mišo Miša Miško	14 1	7 2	
29. _____ (Saša), da li si završio posao?	Saša Sašo Saso Sale	14 1 1	8 1	
30. Šetali smo _____ (ulice) Montreala.	ulicama ulicom ulice ulicama	12 1 1 1	5 1 3	
31. Pred _____ (kuća) je bio parkiran crveni automobil.	kućom kućom kuće kuće	7	2 1 5 1	
32. Ovo je poklon za _____ (moja najbolja drugarica).	moju najbolju drugaricu mjoj najboljoj drugarici	14 1	9	

33. U _ (dvorište) nije bilo __ (đak).	dvorištu	13	7	
	dvoristu	1	1	
	dvorištem	1	1	
	đaka	14	8	
	daka	1		
	đak		1	
34. Moja najbolji drug studira u ____ (Toronto).	Torontu	14	9	
	torontu	1		
35. _____ (Moj drug) je sramota.	Mog druga	7	3	
	Moga druga	1	1	
	Mojeg druga	1		
	Mojega druga		1	
	Moj drug	2	2	
	Mom drugu	1	1	
	Mome drugu	1		
	Mojem drugu	1	1	
	Moj družę	1		
	Moj drugar		1	

U ovom delu upitnika ispitivala se upotreba padeža, upotreba glagolskih vremena, poređenje prideva i kongruencija. Uz to su dobijeni i podaci o odvojenom i spojenom pisanju reči, pisanju velikog i malog slova i pisanju slova sa dijakritičkim znacima.

Doc. dr Nela Damjanovski

SERBLIŠ MEĐU SRPSKOM DIJASPOROM U KANADI

Univerzitet u Novom Sadu

Filozofski fakultet

Za izdavača

Prof. dr Milivoj Alanović, dekan

Recenzenti

Prof. dr Tvrtko Prčić

Filozofski fakultet, Novi Sad

Prof. dr Biljana Mišić Ilić

Filozofski fakultet, Niš

Prof. dr Milan Ajdžanović

Filozofski fakultet, Novi Sad

Lektura

Prof. dr Milan Ajdžanović

Korektura

Autorka

Kompjuterski slog

Ferenc Finčur

2025.

ISBN 978-86-6065-910-3

CIP - Каталогизација у публикацији
Библиотеке Матице српске, Нови Сад

811.163.41'282:811.111'282(71)

ДАМЈАНОВСКИ, Нела

Serbliš među srpskom dijasporom u Kanadi [Elektronski izvor] / Nela Damjanovski. - Novi Sad : Filozofski fakultet, 2025

Način pristupa (URL): <https://digitalna.ff.uns.ac.rs/sadrzaj/2025/978-86-6065-910-3>. - Opis zasnovan na stanju na dan 25.4.2025. - Nasl. s naslovnog ekrana. - Tekst na srp. i engl. jeziku. - Bibliografija.

ISBN 978-86-6065-910-3

а) Двојезичност - Српски језик - Енглески језик - Канада

COBISS.SR-ID 167672841

Serbliš, hibridni varijetet koji je nastao mešanjem kanadskog engleskog sa srpskim, ili srpskog sa kanadskim engleskim?, pa mu stoga više pristaje naziv ‘kanadski serbliš’, ako ne i ‘vankuverski kanadski serbliš’, u ovoj knjizi dobio je svoj dostojan, autentičan i višestran lingvistički i sociolingvistički portret, kojim se baca nova svetlost ili, bolje, novousmerena svetlost na odnose između dominantnog i dominiranog jezika – u ovom slučaju, engleskog i srpskog, kao novog i starog jezika pripadnika srpske dijasporu u Kanadi.

Iz recenzije prof. dr Tvrtka Prčića

Autorkino dugogodišnje interesovanje za pitanja englesko-srpskih jezičkih kontakata među srpskom dijasporom u Kanadi proističe iz kombinacije profesionalnih, akademskih i ličnih aspekata jer je i sama pripadnica iseljeničke srpske dijasporu a kao profesor engleskog kao drugog jezika u prilici je da uočava i uticaj koji različiti maternji jezici učenika imaju na engleski. U ovoj studiji, autorka konkretno istražuje i daje detaljan prikaz jezika jednog malo istraženog segmenta populacije srpskih iseljenika u Kanadi – jezik dece iseljenika koja su se sa roditeljima doselila u Vankuver u ranom uzrastu i dece koja su rođena u Vankuveru, tzv. generacije 1,5 i druge generacije.

Iz recenzije prof. dr Biljane Mišić Ilić

Ovaj rukopis tim pre dobija na značaju zbog činjenice da su se u ulozi informatora pojavili predstavnici onog segmenta srpskog etno-lingvističkog korpusa koji je deo njegove (sve brojnije i raznovrsnije) dijasporu i čiji je idiom, usled kontakta s engleskim jezikom, podvrgnut brzim i nepovratnim, a često i ne lako uočljivim, promenama. Otud se rukopis može smatrati delom koje je podjednako predstavnik i urbane i kontaktne lingvistike, što ga čini naročito vrednim.

Iz recenzije prof. dr Milana Ajdžanovića